

Joan CARRERES I PÉRA

*IDEARI I POÈTICA
DE JOSEP MARIA
CAPDEVILA*

*TESI DOCTORAL DIRIGIDA
PEL DR. MANUEL GORBA*

*Departament
Facultat de Lletres
Universitat Autònoma de Barcelona*

Any 2001

INTRODUCCIÓ GENERAL

*“Les paraules moren,
les columnes de marbre cauen; les pintures s’esborren: tot es perd.
Les idees romanen sempre les mateixes,
i l’art, servint-se d’aquells accidents esvanívols,
va passant les imatges de les idees d’uns segles als altres,
com una herència sagrada”.*

JOSEP MARIA CAPDEVILA. Del “Prefaci” a *Poetes i crítics*

En l’aventura cultural del nostre poble, trobem una sèrie de gent marcada pels avatars de la història; es tracta d’unes persones que en circumstàncies normals haurien tingut un nom significatiu i que, per les circumstàncies adverses que els tocava de viure, restaren en la marginació per no dir en l’oblit inconscient.

Només hem de recordar que, entre els set homes que assistiren a la darrera sessió de la Institució de les Lletres Catalanes,¹ hi apareixen noms tan coneguts com Pompeu Fabra, Antoni Rovira i Virgili, i Joan Oliver (Pere Quart); i al costat, hi trobem altres noms als quals possiblement la història no ha fet justícia: Francesc Trabal, Jaume Serra Húnter, Cèsar August Jordana i Josep Maria Capdevila. A finals de gener de 1939 travessaren junts la frontera francesa i poc després, amb milers d’homes i dones d’aquest país, s’escamparen en un dolorós exili; per uns fou més llarg, per altres més curt, però llur trajectòria intel·lectual i la desigual valoració que s’ha fet de la seva obra, justificaria en qualsevol d’ells un treball de tesi.

Per què vaig escollir Josep Maria Capdevila? D’una banda, perquè dels escriptors i crítics de la seva generació és tal vegada el més poc conegut, i perquè vaig ser-ne alumne quan tornava de l’exili. De 1966 a 1969 impartí

¹ La darrera sessió de la Institució de les Lletres Catalanes fou celebrada al Mas Perxés d’Agullana el 27 de gener de 1939. A l’Arxiu Capdevila es guarden, fotocopiades, les actes de la ILLC, cedides amablement per Maria Campillo.

classes d'humanitats, filosofia i literatura, a Banyoles, a petició del Seminari de Girona. Després hi vaig continuar en relació, pràcticament fins a la seva mort (3-I-1972); així em donà ocasió de valorar el seu mestratge i gaudir de la seva amistat.

Darrere una vida senzilla, dedicada a l'estudi i al treball, Josep Maria Capdevila amagava una personalitat extraordinària. Fou un home assequible i clarivident, de tracte planer, no gaire amic de faramalla i més aviat reacció a l'elogi públic. Dissimulava sempre que pogués, la seva intel·lectualitat i les qualitats humanes que posseïa, dins els paràmetres d'una exquisida cortesia, apresada de Sant Francesc de Sales.

A més de ser un excel·lent escriptor, Josep Maria Capdevila fou un bon conferenciant² i, sobretot, un pedagog que feia entrar la matèria docent a manera de conversa senzilla i planera. Formava part d'una generació d'intel·lectuals que treballaren en l'obra cultural de la Mancomunitat de Catalunya; primer al costat d'Eugeni d'Ors i després integrat en un equip d'homes eminents que saberen conjugar la disciplina tècnica amb l'acció cultural.

El model era Europa; pretenien assentar les bases d'un país amb ateneus, escoles d'art, associacions de música, biblioteques i centres professionals, universitats i laboratoris d'investigació: "Aquesta generació havia de ser, per força, una generació d'humanistes", explica Norbert Bilbeny,³ i esmenta noms significatius: Joan Crexells, Jaume Bofill i Mates, Josep Valls i Taberner, Antoni Rovira i Virgili, Lluís Nicolau d'Olwer, Carles Riba i el propi Josep Maria Capdevila.

També Josep Perarnau insisteix en el valor intel·lectual i humà dels homes que formaren aquella generació:

"Per a mi el valor humà d'aquella generació fou la creativitat d'una obra qualitativament valuosa. No esperaren que un hipotètic i eixorc canvi d'estructures els fes la feina possible, o almenys més lleugera. Ells crearen estructures, primer d'estudi després de publicació i edició [...]. L'ur treball fou, globalment considerat, una feina ben feta. Penso no enganyar-me si en tant que generació participaven en menor o major grau individual certament, de l'ideal

² Miquel i Macaya evoca així el Capdevila conferenciant, en un fulletó que li dedicava poc després de la seva mort: "Feia pensar en l'André Maurois. Es posava dret, en una punta de la taula. Portava uns esboços que no consultava a penes mai. Parlava lent, però amb agilitat. Amb energia, però sense alçar la veu. Amb un domini total del tema escollit. Acompanyava les paraules amb gestos expressius i mesurats". Arxiu Capdevila. Dossier: "Miquel i Macaya".

³ NORBERT BILBENY. *Joan Crexells en la filosofia del Noucents*. Barcelona. DOPESA, 1979, pàg. 18-19. (Pinya de Rosa, 35).

d'obra ben feta proclamat uns quants anys abans per Eugeni d'Ors. La vinculació amb aquell mestre és comprovable de forma estricta en el cas d'algun dels capdavanters de la generació que ens ocupa. En refereixo a Josep Maria Capdevila [...]. Per_ per als altres és en general v_lida l'observació que all_ que pretenen és europe_tzar Catalunya, homologar-la amb Europa o almenys elevar-ne el nivell cultural acostant-se al grau normal nord enll_. Val a dir que, si no ho obtingueren, s'hi atansaren" 4

En el cas de Capdevila, no tan sols hi trobem globalment considerada, "una feina ben feta" sinó que hi descobrim, més enll_ del concepte acad_mic, un mestre que va saber transmetre aquesta qualitat als alumnes. La brevetat dels textos __i la claredat d'estil que els crítics li han reconegut __ responen a un esforç de síntesi, fruit de la seva vocació pedag_gica, i a la voluntat de divulgació que sempre manifest_. Una altra cosa fou que, a causa dels imperatius hist_rics, optés per oferir el seu mestratge a través de la divulgació periodística i no des de les aules universit_ries.

* * *

Josep Maria Capdevila fou un home d'una ampla tessitura intel!lectual; en un primer moment, el nostre pensament fou cenyir-nos a la seva preceptiva, all_ on trob_vem els aspectes més originals de la seva obra. Al capdavall, els crítics que al nostre país han reflexionat sobre la crítica es compten amb els dits; i la nitidesa d'exposició de Capdevila és, en aquest sentit, ben expressiva, per_ el treball ens deix_ insatisfets.

I ens hi deix_, perqu_ Capdevila fou per damunt de tot un humanista. No fou un te_ric, a l'estil alemany, que elabora un ideari i després en fa l'aplicació rigorosa; fou més aviat un fil_sof que an_ a la recerca de la veritat i, d'alguna manera, un místic extasiat en la contemplació de la bellesa. I situ_ aquest referent de veritat i de bellesa en el món de l'est_tica i la literatura. No d'una manera sistem_tica, per_ amb un

4 JOSEP PERARNAU. "L'obra col!lectiva d'una gran generació catalana" (1919-1936). *Revista Catalana de Teologia*, 2. Barcelona. 1984, pàg. 21.

notable sentit de la història. Formen doncs, la matèria d'aquest estudi, les reflexions sobre la crítica la poètica de Capdevila i els estudis de literatura.

1. En el primer capítol, titulat "Semblança biogràfica", recapitem la vida de Josep Maria Capdevila. L'organització de l'arxiu —que emprenguérem a principis dels anys noranta— ens ha posat al davant una sèrie de dades que ens permeten efectuar una aproximació biogràfica del crític olotí. També hi hem incorporat, a manera d'evocació, les dades personals de l'època en què vam tractar-lo.

No partíem de zero: teníem a la nostra disposició la biblioteca personal de l'escriptor,⁵ consistent en un incipient arxiu familiar format d'algunes dotzenes d'escrits originals sense ordenar, alguns articles periodístics, un centenar de cartes i el gruix de la seva obra publicada. Calia classificar aquests papers i completar-los amb l'ingent material que, en morir, havia deixat inèdit o dispers.⁶

Calia recopilar a les hemeroteques,⁷ d'una banda les col·laboracions literàries de Josep Maria Capdevila a *La Publicitat* i *La Veu de Catalunya* (1920-25) i de l'altra, els seus escrits de periodista professional; primer com a director de *La Paraula Cristiana* (1925-28) i, després d'uns mesos a *La Nova Revista* de Josep Maria Junoy (1928-29), els escrits que publicà mentre fou director d'*El Matí* (1929-34). Calia aplegar la correspondència i veure els llibres editats, fora de tres o quatre títols, avui introbables. Tot aquest material es troba dipositat a l'Arxiu Capdevila.

L'Arxiu Capdevila consta d'una cinquantena de llibres, una vintena d'opuscles i més d'un centenar de carpetes, classificades per anys (1915-

⁵ Abans de 1936 la biblioteca de Capdevila, que patí les conseqüències de la guerra, constava d'uns 10.000 volums. "Quin greu aquells dies -escrivia poc abans de morir- que en el desori de la guerra, amb la meitat de la meua biblioteca cremada i a mans de la soldadesca, hi perdia les lletres que havia rebut de l'Alcover". Cf. "Llibres de guerra". Canigó, 222. Barcelona. Desembre 1971). Durant els 25 anys d'exili a Colòmbia tornà a fer una nova biblioteca de cap a 4.000 volums, però els que portà en el seu retorn no passaven del miler. Després de la seva mort, els llibres foren reunificats i classificats en el Fons Capdevila, dipositat provisionalment al Seminari Diocesà de Girona. Consta d'uns 6.000 volums.

⁶ Hem d'expressar el nostre agraïment a mossèn Andreu Soler i Soley, que començà la recopilació de l'arxiu. I agrair, d'una manera especial als fills de Josep Maria Capdevila -Maria Elisa i, sobretot, mossèn Vicenç-Maria, les facilitats que en tot moment van oferir, tant per a la consulta dels papers, com per les orientacions en la formació i classificació de l'arxiu. Mossèn Vicenç-Maria, a més de facilitar gentilment la documentació i biblioteca personal, ha estat un testimoni oral fidedigne que ha fet possible una sèrie de precisions biogràfiques que, altrament, haurien restat desconegudes.

⁷ En l'aspecte bibliogràfic, trobem un primer intent de recopilació en la seva segona esposa, Maria Dolores Pujol i Solanellas, completat per mossèn Joan Galtés i Pujol, que ens fou de gran ajut. Cf. "Bibliografia de Josep Maria Capdevila i de Balanzó". *Anuari 1990-91*. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses, 1992.

1971) i per temes. A més dels escrits originals que s'han conservat, hi ha més de dos mil retalls de premsa fotocopiats,⁸ i unes mil noucentes cartes, procedents d'uns trescents corresponents.⁹

Entre el material preexistent ja elaborat, hem tingut en compte d'una manera especial la biografia que li dedicà Maurici Serrahima. No tan sols perquè el biògraf es considerava deixeble de Capdevila, sinó perquè fou un testimoni privilegiat de la seva trajectòria filosòfica, periodística i literària. El llibre de Serrahima s'inicia l'any 1928, quan el director de *La Paraula Cristiana* és ja un home de 36 anys, fet i madur. Respecte dels anys anteriors, les poques vegades que el biògraf s'hi refereix, ho fa intuïtivament; tant pel que fa a l'extens epistolari —amb Josep Maria de Garganta, Carles Riba i Joan Alcover—, com als escrits de contingut autobiogràfic, als quals no havia tingut accés:

“[...] la influència de Josep Maria de Garganta va tenir un pes en aquell deixeble, cridat i tot com era a unes altres menes de camins. Ell en va parlar sempre d'una manera més aviat externa, i per donar-li el valor d'un record d'agraïment. És evident que va desvetllar en ell l'interès per la cultura, però amb una amplitud i amb una inclinació a la conseqüència interna molt superiors a les del mestre. Això no exclou que, en l'interès que va conservar en Capdevila per l'etapa històrica situada en el tomb del segle XVIII al XIX, no hi puguem veure un rastre d'aquella primera influència humana, rebuda quan tot just acabava el batxillerat. Cal dir, però, que en aquesta mena de conjectures hem d'anar una mica a les palpentes. En Capdevila no va parlar mai gaire d'ell mateix. Caldria, algun dia, reveure els papers que hagi deixat, i utilitzar i potser publicar, fins on sigui retrobable, el seu extens epistolari. Potser aleshores serà més fàcil de reconstruir tot aquest començament d'un home que, passats uns quants anys, havia d'influir en tants aspectes sobre la vida del país”.¹⁰

⁸ Un dels moments més gratificants de la recerca fou la recuperació del famós "sac de papers" esmentat per Serrahima: *A Reus -evoca en el seu Dietari (9-VII- 1941)- vaig aprofitar l'estada per recollir els papers d'en Josep Maria Capdevila, que eren guardats d'ençà que ell va marxar, en un convent de monges. N'hi ha un sac ben ple, sense comptar els llibres. Ho faig enviar tot a en Manuel Serra, que sé que ho conservarà amb tota cura. M'hauria agradat entretenir-me a remenar els papers, però no vaig tenir temps.* MAURICI SERRAHIMA. *Del passat quan era present*. Barcelona: Ed. 62, 1972, pàg. 71-72. Recordo que, en tornar de l'exili, Capdevila intentà aplegar una part del material dispers; no parlà mai del sac de papers que donava segurament per perdut, ni tenia cap possibilitat de consultar les hemeroteques. Únicament aconseguí alguns articles, molt pocs, que Miquel Joseph i Mayol li facilità. Aquesta impossibilitat de recobrar un bagatge literari que considerava fonamental per als seus treballs d'investigació, era de les poques coses que, malgrat la seva bonhomia, a voltes el posaven sumament nerviós.

⁹ Cal tenir en compte que, gairebé la meitat d'aquesta correspondència, es concentra en les lletres intercanviades amb una quarantena d'amics i familiars.

¹⁰ *Josep Maria Capdevila*, p. g. 11.

Així doncs hem completat el llibre de Serrahima amb noves dades, extretes de l'Arxiu Capdevila, procedents dels següents apartats: 1. Correspondència. 2. Notes autobiogràfiques. 3. Referències biogràfiques contingudes en la premsa coetània. 4. Fonts orals. 5. Records personals.

El material autobiogràfic ja sigui a manera de dietari, o dispers en els articles, abunda en l'arxiu, especialment en els escrits de la darrera època. Per això, sempre que ha estat possible, hem deixat que sigui ell mateix el qui parli a través dels seus escrits. La transcripció d'aquests textos ens fa veure l'evolució lingüística de Josep Maria Capdevila i ens permet familiaritzar-nos amb el seu estil. N'hem extret, sobretot, la part que fa referència a la infantesa i les seves inquietuds d'adolescent en els anys dels estudis secundaris a Olot (1892-1908).

Gràcies a la correspondència amb Josep Maria de Garganta, hem pogut aprofundir en l'etapa universitària de Josep Maria Capdevila (1909-1913). Les lletres inter-canviades amb Carles Riba i Joan Alcover (1913-1920), ens han permès copsar els primers tempteigs, culturals i periodístics de Capdevila, a Olot i a Barcelona, així com la seva entrada al costat d'Eugeni d'Ors, en les institucions de cultura i centres pedagògics de la Mancomunitat (1917-23). També ens ha estat possible seguir la seva evolució intel·lectual; considerar els mestres i els corrents ideològics que l'influeixen, el cercle d'amics i condeixebles en què es mogué i el pes crític i en casos determinats, l'arbitratge que exercí entre els homes de la seva generació.

Calia aprofundir en els inicis del Directori i els anys de la guerra civil, especialment la seva actuació en la "Institució de les Lletres Catalanes"; són els anys en què Josep Maria Capdevila manifestà, d'una manera especial, la seva capacitat organitzativa i també els anys en què apareix el cristià compromès, capaç d'avançar a les pressions partidistes les seves arrelades conviccions democràtiques i la seva irreductible catalanitat. Ja en la postguerra, calia refer l'odissea d'un llarg i dramàtic exili que durà vint-i-cinc anys. I confegir, a través de les memòries i els escrits publicats a la premsa comarcal, l'etapa del retorn (1965-1972).

A mesura que anem avançant en la biografia, descobriem la unitat de vida i de pensament que marcà la trajectòria vital de Josep Maria Capdevila. Fou un home de fe, de catalanitat irreductible i de mestratge alligador.

A nivell intel·lectual, fou un home d'un ample bagatge que, a semblança dels humanistes del Renaixement, es traduï en una insaciable curiositat de saber.

A nivell divulgatiu s'esforç_, en l'àmbit de la filosofia i la literatura, per fer assequible aquest saber al gran públic, a través de l'edició de manuals i antologies.

A nivell testimonial, fou un home zelós de la llibertat i la justícia, preocupat per transmetre els valors humans, que mai no separa dels valors evangèlics.

A nivell pragmàtic, manifestà el seu compromís envers Catalunya en una sèrie de reivindicacions político-socials.

A nivell filosòfic, fou un home que anà tota la vida a la recerca d'un mètode per exposar la veritat i el trobà en el tomisme. A partir del tomisme harmonitzà la visió de Plató i Aristòtil, com intentà a partir de la història de la cultura, harmonitzar el món clàssic i el món cristià.

Fou també un cristià compromès que manifestà la seva adhesió a l'Església en tres direccions complementàries: a) Fou un home de profundes conviccions morals, en la línia que exposa Manzoni en la *Morale cattolica*. b) Des de *La Paraula Cristiana* i posteriorment des d'*El Matí*, impulsà el diàleg intraeclesial. c) Impulsà també el diàleg Església-món, especialment dins el món intel·lectual i el món obrer. En aquest sentit, els comentaris que féu a les encícliques dels papes, especialment de tema social, serveixen encara avui plena actualitat.

* * *

Feta la síntesi biogràfica, on situarem la crítica i la poètica? De ben jove, Capdevila admirà uns autors i s'emmirallà en uns mestres de qui extragué el bagatge filosòfic i intel·lectual. És el contingut del segon capítol. En el tercer, tractem els escrits de reflexió i divulgació de Capdevila sobre la crítica. En el quart, els comentaris de text, classificats prèviament a l'interior de la història de la literatura. A partir del comentari dels pròlegs, hem dedicat un capítol —el cinquè—, als llibres que Josep Maria publicà. També hem analitzat la recepció crítica que van tenir. Finalment, hem dedicat el darrer capítol, als comentaris dels crítics sobre l'obra global de Capdevila.

2) El segon capítol, titulat "Ideari i mestratges", inclou dos grans temes: l'ideari filosòfic de Josep Maria Capdevila i l'influx dels mestres i amics que cohesionaren el seu pensament.

Josep Maria Capdevila fou un home d'una gran capacitat de treball i, en el sentit ample de la paraula, un mestre que no sols transmetia el saber, sinó també la capacitat de discernir. D'on li venia? Del bagatge filosòfic, literari i artístic que acumulà al llarg de la seva vida, especialment en la seva adolescència i joventut. A partir de la definició escolàstica "adequatio intellectus et rei", anà tota la vida a la recerca de la veritat; la veritat única, manifestada en realitats diverses: una veritat "sempre antiga i sempre nova, com una font que és sempre la mateixa i on l'aigua a la vegada contínuament es renova".¹¹ Compartim, en aquest sentit, l'opinió de Jordi Giró¹² i Joan Cortada,¹³ que veuen en Josep Maria Capdevila una unitat irreductible entre fe i vida, i entre vida i pensament. També Serrahima, en una primera aproximació —a partir de la seva obra publicada—,¹⁴ afirma que tot que Capdevila va dur a terme, "tenia com a base un fonament filosòfic":

"L'obra purament filosòfica d'en Capdevila és més aviat escassa. Uns quants assaigs. I un petit llibre, si bé raonat; no pas un manual, sinó una introducció. I prou. El fet pot resultar sorprenent, perquè disposava d'una preparació filosòfica excepcional, i tot el que va fer tenia com a base un fonament filosòfic; sembla evident que a res més no va dedicar tantes hores de meditació.

Però ho pot explicar el fet que, per a ell, la filosofia no era en cap sistema sinó en una recerca incessant de la veritat, per tots els camins possibles. De fet, no parava mai de cercar-la. En la conversa, en la correspondència, en l'estudi. Era, ja ho he dit, *tomista*, però de la manera nova com ho eren, fora d'aquí, uns quants contemporanis il·lustres. I, quan va acabar *En el llindar de la filosofia*, em deia: *En alguns temes, el llibret es separa de les doctrines tomistes. No m'agrada l'adhesió al peu de la lletra a cap autor. L'adhesió a la veritat i prou.*"¹⁵

¹¹ *Poetes i crítics*, p. 236.

¹² JORDI GIRÓ I PARÍS. "Introducció" a *Els principis de la civilització*. Barcelona: Barcelonesa d'Edicions, 1992, p. 9-35. (Eixos, 11). Assenyalem amb un asterisc (*) els treballs reeditats a *Els principis de la civilització*.

¹³ "L'expressió del seu pensament -afirma Joan Cortada- s'ha de copsar des de la mateixa vida de l'home, en cadascuna de les seves manifestacions. S'esdevé així el lligam natural entre el nivell teòric i el pràctic en l'àmbit del saber, el qual es retroba en l'estreta relació entre fe i vida". JOAN CORTADA I HORTALÀ. "Josep Maria Capdevila: un punt de partida". *Revista de Girona*, 188. Maig-juny 1998, p. 64-66.

¹⁴ *Josep Maria Capdevila*, p. 98-109.

¹⁵ *Ibidem*, p. 108.

Giró veu en la filosofia de Capdevila “un significat i una fita precisa a realitzar: treballar per l’extensió del Regne de Déu enmig dels homes”.¹⁶ I és que l’ideari filosòfic de Josep Maria Capdevila s'emmarca en un sentit de Déu —el Déu cristià— tal com el presenta la teologia catòlica— assumit connaturalment, en coherència entre fe i vida.¹⁷ Què, doncs, d’estrany, que en el desplegament d’aquest ideari, hi trobem sants i pensadors cristians? Esmentem Sant Tomàs d’Aquino, Sant Bonaventura, Ramon Llull i Jaume Balmes en l’àmbit de la filosofia; Joseph Joubert, Francesco de Sanctis i Alessandro Manzoni en l’ideari estètic i la preceptiva literària, i Sant Francesc de Sales i el bisbe Josep Torras i Bages en la valoració ètica.

Sant Tomàs dona a la crítica de Capdevila, ordre i coherència. Joubert, el sentit recapitulador. De Sanctis, el sistema de treball, la seguretat en la percepció i aquella mirada crítica que “es posa tranquil·lament judicadora sobre la glòria del Petrarca i del Tasso, com sobre la popularitat victoriosa de Foscolo...”.¹⁸

Carles Soldevila s’adonà ben aviat d’aquesta “mirada crítica” de Capdevila i per això pogué afirmar:

“Teniu contínuament la sensació de trobar-vos al costat d’un guia assenyat, segur, intel·ligent, que no tracta un sol instant d’esbalair-vos, ni d’enlluernar-vos, sinó de fer-vos arribar sense sotrats a la intimitat de l’obra o de l’autor [...]. Mai no teniu aquella mena d’ensurt que causa la tècnica de determinats crítics que, en lloc de formular judicis, els etziben”.¹⁹

Cal tenir en compte que l’objectiu de la tesi és la literatura; per tant, no podíem oferir un estudi exhaustiu de la formació filosòfica de Josep Maria Capdevila, sinó una comprensió elemental, sense la qual no podríem entendre ni la preceptiva ni la poètica que propugna.

3) En el capítol tercer, a partir de les reflexions de Capdevila,²⁰ aprofundim en la seva poètica. Seguint De Sanctis,²¹ el crític efectua una

16 “Introducció” a *Els principis de la civilització*.

17 “De catorze anys que comencí a escriure fins avui —comentava l’any 1929— he tingut la ventura, tal vegada raríssima, de no haver de canviar de pensar, ni de sentiments”. D’un paper inèdit que, inicialment, havia de formar el pròleg del llibre *Amics i terra amiga*.

18 *Ibidem*.

19 “Josep Maria Capdevila”. *La Publicitat*. 7-I-1926

20 “La veritat poètica”. *Revista de poesia*, 1. Gener 1925, pàg. 1-4.

21 *Ibidem*.

subtil distinció entre la veritat històrica i la veritat artística, a l'interior de la qual situa la veritat po_tica. Des del punt de vista est_tic, no compta ni la veritat filos_fica, ni la veritat hist_rica; només compta la veritat po_tica.

Davant d'una poesia, o d'una obra d'art "la gent no pregunta a l'artista si la seva obra val o no, sinó que ho pregunta directament a l'obra, i ella no dóna més del que té: sempre diu la veritat".²² Josep Maria Capdevila an_a la recerca d'aquesta veritat i la trob_des de jove, en l'equilibri i la seguretat dels cl_ssics:

"Encara que sempre he hagut d'anar contra corrent, puc dir que només m'hi ha dut el desig de no moure'm del bon seny; i que, per mi, sempre seguiria el corrent; a mi m'agrada més veure les coses resoltes que problem_tiques, m'agrada més la veritat descoberta que no el dubte i els enigmes".²³

Considera que només el temps és capaç de discernir la tradició genu_na __és a dir, veritable des del punt de vista est_tic__, de la falsedat po_tica. Per aix_, la feina del crític és, en tot cas, avançar-se a la tria del temps a través de l'estudi objectiu d'obres i autors. Per__adverteix__ la veritable dificultat no est_ en distingir "una obra decidi-dament bona d'una decididament dolenta", sinó en discernir l'obra bella, d'una que només ho sembli".²⁴

Hem subdividit aquest capítol en quatre parts: 1) "Reflexions sobre la crítica". 2) "El cultiu literari". 3) Expansió de la cultura. 4) La Institució de les Lletres Catalanes.

En la primera part, titulada "Reflexions sobre la crítica", despleguem els principis filos_fics de Josep Maria Capdevila, aplicats a l'est_tica i a la literatura. I ja dins el context hist_ric, la dial_ctica entre el món cl_ssic i el món cristi_.

En la segona part, titulada "El cultiu literari", comentem alguns aspectes relacionats amb la preceptiva; en el flux de la Idea llatina,²⁵ prenent com a model la *Storia della Letteratura Italiana* de Francesco de Sanctis, Capdevila va a la recerca d'una tradició comuna, a la qual dóna el nóm de classicisme literari. Així, tot establint cercles conc_ntrics, compara el món

²² *Ibidem*.

²³ "Els autors de Tirant lo Blanc". *El Matí*, 22 i 26-IX-1929.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ JOAN FUSTER. "Literatura entre literatures". *Pont Blau*. 1962, num. 111, pàg. 82-82.

cultural catal_, primer amb els pobles que formen l'_rea mediterr_nia, després amb els que formen l'_rea llatina. Dóna una import_ncia especial a l'influx d'Anglaterra, on situa l'origen dels corrents est_tics europeus. Dins el cultiu literari, hi hem incl_s també el concepte que té de la novel·la com a g_nere i la relació que estableix entre la poesia i la prosa. En aquest darrer apartat, molt d'acord amb les tend_ncies actuals, se separa de la divisió convencional i argumenta els motius amb exemples extrets de la hist_ria de la literatura.

Situem, en la tercera part, les reflexions de Capdevila sobre l'expansió de la cultura, la divulgació el llibre i la creació __i educació__ un públic lector. També, dins aquest context, ens referim a la preocupació del crític per recapitular, en antologies, les obres i els autors, a la recerca d'uns c_nons que puguin resistir el pas del temps.

En la quarta part analitzem la tasca del crític en la Institució de les Lletres Catalanes durant la guerra civil i, d'una manera especial, la seva proposta d'arxius literaris en el si de la ILLC.

4 - Al capítol quart hem situat dins un mateix fil conductor __la hist_ria de la literatura__, els comentaris de text i estudis literaris de Josep Maria Capdevila; els escrits in_dits, els que restaren dispersos en diaris i revistes, i els publicats en llibres.

Prescindint d'escoles i tend_ncies liter_ries, el crític agafa com a referent l'edat mitjana __que considera el període literari més ric i f_rtil de la hist_ria de Catalunya__, i presenta aquells autors que aporten a la literatura "la plenitud contemplativa dels clàssics", en quatre punts: 1) Comprensió de la natura. 2) Energia. 3) Bon sentit de la proporció i justa. 4) Equilibri de sentiments.

Els estudis de literatura de Josep Maria Capdevila se centren en els cl_sscs medievals i en els exponents dels corrents posteriors que considera representatius de l'esperit classicitzant. Així, al costat de Ramon Llull i la novel·la *Tirant lo Blanc*, destaca l'obra de Joaquim Rubió i Ors, Jacint Verdaguer, Joan Maragall, Miquel Costa i Llobera, Joan Alcover i Joaquim Ruyra.

En els comentaris de text, aplic_ el sistema de treball d'Antoni Rubió i Lluch: accés a les fonts, rigor conceptual, anàlisi de forma i de fons i bon sentit literari. No

s'atura per_ en la crítica textual; compara tot sovint obres i autors, elabora els seus escrits amb cura lingüística i una sensibilitat poc corrent __no exempta d'una fina ironia__ i acompanya el comentari est_tic i l'an_lisi d'estil amb una valoració _tica.

* * *

Josep Maria Capdevila no féu mai un estudi sistem_tic d'obres i autors, sinó que en moments determinats recopil_ en llibres, els escrits publicats en diaris i revistes. Calia, doncs, una classificació més general.

Així, en blocs successius, hem reagrupat en primer lloc els comentaris sobre els cl_ssecs medievals, posant un especial accent en Ramon Llull i la novel·la *Tirant lo Blanc*. I, successivament, els temes referents a la Decad_ncia, Romanticisme i la Renaixença. Hem considerat la Renaixença catalana sota tres aspectes: 1. La distinció entre decad_ncia liter_ria i decad_ncia lingüística. 2. L'estudi dels grans autors (Mil_ i Fontanals, Mari_ Aguiló i Joaquim Rubió i Ors). 3. L'estudi de Jacint Verdaguer i les aportacions de Capdevila als estudis verdaguerians.

Amb el títol gen_ric "El tombant de segle", hi hem integrat la seva an_lisi del Noucents i del Modernisme. Entre els autors destaca Joan Maragall, Eugeni d'Ors i els cl_ssecs del segle XX. Josep Maria Capdevila fou poc amic de definicions i escoles, per_ calia situar-lo des del punt de vista crític. I analitzant els seus criteris est_tics, l'hem situat entre Maragall i Eugeni d'Ors.²⁶

Respecte de Maragall, Capdevila estudi_ a fons la poesia i l'est_tica del poeta. Respecte d'Eugeni d'Ors, calia analitzar, d'una banda, les seves relacions personals amb el glossador i l'influx que en rebé; d'altra banda, veure els aspectes crítics i autobiogr_fics, continguts en el llibre "Eugeni d'Ors. Etapa barcelonina". En aquest contex, situem el debat sobre el Noucentisme i la posició de Capdevila respecte d'aquest moviment est_tic.

Calia veure, finalment, els autors del segle XX a qui Josep Maria Capdevila don_ el tractament de cl_ssecs. En primer lloc els autors

²⁶ Hem situat Eugeni d'Ors dins el capítol de crítica liter_ria per dos motius. D'una banda, la comparació contrastada que Capdevila, ja en el lluny_ 1909, establí entre Ors i Maragall; foren, de fet, les primeres discrep_ncies ideol_giques del crític envers el pensament d'Ors. El mateix Serrahima reconeix que, en trobar-se deslligat del glossador, Capdevila relativitz_ "la influ_ncia Noucentista que mai no havia adm_s a fons" i "accentu_ la inclinació cap als camins que, per ell, havien de ser definitius". Cf. *Josep Maria Capdevila*, p_g. 21.

mallorquins, especialment Miquel Costa i Llobera i Joan Alcover. En segon lloc Josep Carner. En tercer lloc els escriptors de la segona generació del Noucents, alguns dels quals foren amics i condeixebles de Capdevila: Riba, Sagarra, Carles i Ferran Soldevila i Josep Pla.

En qualsevol dels escrits de Josep Maria Capdevila pot aparèixer, impen-sadament, el seu ample bagatge intel·lectual i crític. A més d'explicar la literatura amb criteris historicistes, agafant les efemèrides com a pretext, recapitulava en un autor __o en un tema__ tota una _poca. Així, al costat d'un comentari de text en un autor determinat (Jacint Verdaguer, Miquel Costa i Llobera), analitzat d'acord amb els canons de la bellesa, us trobeu amb un capítol antològic de tota una _poca (Frederic Mistral, Rubió i Ors, Miquel Forteza). O bé, per sintetitzar la pràctica preceptiva, s'introdueix dins la consciència crítica d'un autor (Joan Maragall, Josep Maria de Sagarra). O dins la seva estètica (Joan Alcover, Joaquim Ruyra). O fa una digressió sobre la prosa (Ramon Llull; Josep Pla). O agafant com a pretext l'estil d'un autor, ofereix un tractat d'estil (Josep Carner, Carles Riba, Carles Soldevila).

5 - Amb el títol "Llibres, versions, pròlegs", hem volgut analitzar globalment l'obra publicada de Josep Maria Capdevila, tal com fou recopilada en llibres per ell mateix. Què els aglutina? Els mateixos títols *Poetes i crítics*, *Estudis i lectures* i *Les cent millors poesies de la llengua catalana*, són ja referencials. I també els pròlegs __ja siguin ideològics o explicatius__, a través dels quals justifica el conjunt de textos miscel·lanis. Per _all_ que confereix, sobretot, unitat als llibres de Capdevila és la seva coherència ideològica i la unitat d'estil.

Així, en un primer bloc, hem seleccionat els llibres de Josep Maria Capdevila, prologats per ell mateix. En alguns, com en el Prefaci de *Poetes i crítics*, hi subjeu una preceptiva, i en la preceptiva un ideari filosòfic. En d'altres, com en el prefaci d'*Estudis i lectures* i *Del retorn a casa*, el crític no es limita a justificar la varietat i dispersió dels temes aplegats, sinó que fa una crida a la responsabilitat intel·lectual; recorda que ni els avatars de la història, ni el silenci imposat per les dictadures, no excusen els defectes personals i col·lectius, i que el bon escriptor no en té prou essent un bon patriota, sinó que ha de manifestar la seva capacitat literària en l'esperit de diàleg i en el treball ben fet.

En un segon bloc presentem els prlegs i epílegs que Josep Maria Capdevila public_ en llibres d'altres autors. Alguns d'aquests prlegs, com les introduccions a la col!lecció "Els Poetes d'Ara", dirigida per Tom_s Garcés __i el prleg a les *Líriques* de Costa i Llobera__, els incorpor_ posteriorment en els seus llibres. D'altres, tan significatius des del punt de vista crític, com els prefacis a les obres de Maragall i Mistral, es poden considerar antol_gics.

Presentem, de cadascun dels llibres, la recepció que tingueren al seu moment per part de la crítica. I en tant que textos crítics, no podíem deixar de banda els prlegs i epílegs que alguns significats autors, com Joaquim Ruyra, el P. Miquel d'Esplugues, Maurici Serrahima o Fermí Vergés, van escriure per als llibres de Capdevila.

Les traduccions, en la seva major part disperses o in_dites, mereixen un tracte especial. Deixant de banda la *Crítica de la Divina Com_dia* de Francesco de Sanctis, les versions que Capdevila public_ __de Pedro Dorado Montero, Bossuet, Sant Francesc de Sales i Jaume Balmes__ s'han de completar amb les versions que han restat disperses __obres de Xavier de Maistre, Maritain i Mistral__ i les que han restat in_dites. Esmentem la *Chanson de Roland*, el *De ente et essentia* de Sant Tom_s d'Aquino i les *Observacions sobre la moral cat_lica*, d'Alessandro Manzoni. Hem situat també, en aquest capítol, les consideracions de Capdevila sobre l'estil.

6) Finalment, en el darrer tema, recollim la recepció global que ha merescut l'obra de Josep Maria Capdevila per part dels crítics Joquim Molas i Jordi Castellanos, així com el ress_ que tingué, per part de la premsa, el centenari del seu naixement.

* * *

Ocorre molt sovint que l'excessiva espessor de les branques, priven de veure la bellesa dels arbres del bosc. Per aix_ no voldríem que les constants subdivisions que el treball presenta ens fessin perdre de vista el nex_ d'unió est_tic que les cohesiona: la recerca de la bellesa. En l'obra crítica de Josep Maria Capdevila l'est_tica apareix lligada estretament amb l'humanisme; l'humanisme amb la metafísica; la metafísica amb l'ètica i l'ètica amb la teologia, ja que "l'art depèn de la bellesa i, indirectament, de la moral, qui forma l'esperit":

“Objectaria algú dient que és possible un art profundament humà sense que sigui religiós. Podríem respondre, entre moltíssimes coses, que així com ens sembla il·lògica i poc profunda la separació de l’ètica i de l’estètica i de la metafísica; i ens sembla lleugera i estèril una estètica independent de la moral [...]; així també ens semblaria il·lògica i poc profunda una separació de la moral i de l’art i, en conseqüència, una separació —allò que se’n diu una separació, no una distinció— entre la religió i l’art”.²⁷

Aquesta unitat de vida i pensament que cercava tota la vida, Capdevila la trobava en Ramon Llull perquè el Doctor Il·luminat “dóna la primacia a l’enteniment sobre la voluntat, mes no hi veieu l’escola, sinó l’experiència viva”. Si Llull fou capaç de transmetre el bagatge intel·lectual, espiritual i humà com un tot, va ser per la seva capacitat de contemplació, perquè “dins la filosofia escolàstica, té l’audàcia de donar-hi, no les formes acostumades procedents de l’Estudi de París, sinó el llenguatge dels trobadors, dels Eximplis, de les Cròniques, de les Floretes”.²⁸ Tal vegada per això, Josep Maria Capdevila no fou gaire amic de definicions d’escola i, a l’anàlisi històrica, sempre hi avantposava els canons de la bellesa. És a dir: la contemplació de l’obra literària com una obra d’art.

La claredat de pensament, el domini de la llengua i la força d’expressió que tenen els escrits de Josep Maria Capdevila, exigien la consulta directa i això només era possible oferint una antologia de textos ben representativa, publicada en un segon volum. En aquest sentit, podem aplicar al crític el que afirmava ell mateix de Joubert:

“Cap exposició de ses doctrines i teories, no podria suplir la lectura de ses obres; només podria avivar el desig de conèixer-les. Llegir la correspondència de Joubert, o bé els seus *Pensaments*, dóna aquell repòs, aquella serenitat que devia donar la seva companyia”.²⁹

Confiam que aquest estudi ajudi a rescatar de l’oblit, l’obra i el testimoni personal de Josep Maria Capdevila i serveixi, al mateix temps, per recordar al costat d’ell una generació d’homes que, malgrat les convulsions polítiques de què foren víctimes, contribuïren a mantenir i potenciar els valors culturals del nostre poble.

²⁷ “La crítica artística”. *La Publicitat*, 7-VII-21.

²⁸ “La poesia en prosa de Ramon Llull”. *Quaderns de Poesia*, 4. Novembre 1935.

²⁹ *Poetes i crítics*, pàg 259-260.

CAPÍTOL 1. SEMBLANÇA BIOGRÀFICA¹

1.1. ELS PRIMERS QUINZE ANYS (1892-1907)

Josep Maria Capdevila i Balançó² nasqué a Olot el 14 de juny de 1892, a les quatre de la matinada; el 19 del mateix mes fou batejat a l'església parroquial de Sant Esteve i se li imposaren els noms de Josep-Maria, Dom_nec i Miquel. El seu pare, Vicenç Capde-vila i Boloix, natural de Sant Vicenç dels Horts, fou notari d'Olot entre 1890 i 1926;³ la seva mare, Teresa de Balanzó i Pons, pertanyia a una coneguda família barcelonina.

No parla gaire de les seves arrels familiars, per_ en alguns escrits evoca la nissaga paterna:

“Era el gran de casa, i amb les dues germanes érem nadius d'Olot. El pare n'era notari; i el seu protocol, d'una trentena d'anys, és, en comparació, el més extens, pels anys i encara més pel nombre d'escriptures que en alguns arriba gairebé al miler. Si no hagués vigilat a no arribar-hi mai, en arribar al miler haurien posat un altre notari a la vila. Haurien estat tres, en lloc de dos que eren. El meu pare, de nom Vicenç, coneixia bé el dret de la terra, sabia de testaments i de capítols com en sabia En Joan Pere Fontanella, el gran jurisconsult catal_, que s'esqueia justament que era olotí! Tenia guanyada la confiança en tota la seva rogalia pagesívola fins als termes de les altres notaries de Besalú i de Banyoles. No era olotí, era de Sant Vicenç dels Horts, vora de Martorell, d'una família humil. L'avi Capde-vila devia tenir alguna cosa de fantasiós aventurer, i malcontent de la pobresa s'embarc_ per l'Havana, on tot seguit morí, deixant la pobra _via, amb quatre petits a la mis_ria o gairebé, perquè venent fruita i hortalissa, no es podien sostenir. Ventura que moss_n

¹ Sobre la vida de Josep Maria Capdevila, vegeu: Maurici SERRAHIMA. *Josep Maria Capdevila. Assaig biogr_fic*. Ed. Barcino, Barcelona, 1974, 118 p_g (LRSS, 40). Vegeu també, les següents refer_ncies autobiogr_fiques en textos de Capdevila: *Eugeni d'Ors*. Ed. Barcino, Barcelona, 1965, 80 p_g. (LRSS, 37); “Introducció” a *Del retorn a Casa*. Ed. P_rtic, Barcelona, 1971, 146 p_g. (LB, 27); Semblança de l'autor a: *Poesies de Josep Maria de Garganta*. Ed. Barcino, Barcelona, 1968. (LRSS, 38); Prefaci al llibre de Miquel JOSEPH I MAYOL, *Iberoamèrica continent de l'esperança?* Barcelona: 1969.

² La família materna de Josep Maria Capdevila us_ sempre la grafia Balanzó; Ell mateix, en les targes de visita dels anys vint signava "de Balanzó"; Posteriorment se signà Balançó tot expressant per escrit el desig que, per raons etimològiques, li fos respectada aquesta grafia.

³ Hem d'agrair aquesta dada a l'actual notari d'Olot, Sr. Manuel Faus i Pujol.

Josep Fonoll, rector i amic de la família, se'n va compadir, i es va posar els més petits a la rectoria, la Balbineta i el meu pare que era el més xic de tots. Allí *el Vicenç*, com li deien, començ_ els estudis rudimentaris, i com hi tenia bona disposició, en aquell medi clerical s'an_ preparant per ingressar al seminari, on l'estudi era gratu_t. T_citament venia entès que es preparava per esdevenir un rector, com el seu protector Mossèn Fonoll. Amb els _xits de l'estudi, cresqueren les esperances de tothom i seguiren els èxits del noi estudiós. Mes en arribar a un termini que havia de dir sí a la seva vocació sacerdotal, va dir un no rodó com una o, amb una certa decepció de Mossèn Fonoll que no se l'esperava. Doncs, qu_ vols ser? Advocat, va respondre".⁴

A vint-i-tres anys, en unes petites notes que es mouen entre la introspecció psico-l_gica i l'examen de consci_ncia, escruta els seus orígens:

"Tinc només el record d'algunes impressions _ptiques; que m'era un neguit somniar, a la nit, coses paoroses o d'horror (oh! les gorgues, l'aigua fonda, negadora, la pavor de la desaparició d'algú de casa); fantasmes en la penombra de la cambra. F_cil a la comunicació d'impressions; passaven vives, r_pides: el present m'ocupava l'atenció. L'escola era molt. El mestre a l'escola em distingia dels companys. Una tarda __no'n sé la raó__ m'apart_ dels nois i em port_ vora seu, darrera la taula, sol. D'allí veia tota la marxa del col·legi i m'arri-bava algun tret d'antipatia retraient la meva distinció... L'estimat del mestre! Aquella antipatia dels nois punyia la meva infantil sensibilitat delicada. Me daven lliçons a casa. De cinc a sis. A les quatre estudiava. La imaginació, dòcil, em portava a contínues divagacions conçoladores d'aquell viure cohibit; divagacions no massa variades, però de molta precisió: s'haurien pogut dibuixar totes. Mai entrava en elles un ser imaginari; el canviat únic era jo".⁵

De 1901 a 1907 curs_ el batxillerat al Col·legi dels Escolapis d'Olot,⁶ on féu també la primera comunió (21-V-1903). Entre els companys, esmenta Josep Dou i Arumí __de

4 Arxiu Capdevila. Dossier: "Escrips autobiogr_fics". Notes de 1971.

5 "Retractacions olotines". Són petites notes que abasten els primers anys de la vida de Capdevila, escrites en una llibreta (14 x10'30 cm.) d'enquadernació manual, de 18 pàgines escrites a m_. El text, que reprodu_m literalment, va precedit de dues citacions. la primera, datada el dia 1-XI-1915, és un fragment de *Gualba la de mil veus*, d'Eugeni d'Ors. La segona, datada el dia 8-XI-1915, és escrita en un catal_ classicitzant: *Contava un jorn un amant a la seva aimía com altres amors foren com a fantasmes d'amor, car no foren per ell vers objectes: ja foren pretextes per a compondre versos, o ja escrivia per a desfer vagues insomnis*. La llibreta acaba amb les següents paraules: *Com a models morals, les Pensées de Josep Joubert i la Introduction de Sant Francesc de Sales. La imaginació, fòra de les emocions, seroir_ per al treball de cada jorn, per a la acció de cada jorn*".

6 Extraiem de la "Biografia de alumnos", editada l'any 1982 amb motiu dels 125 anys de la fundació de les Escoles Pies d'Olot (pàg. 557-558). "[...] fue Presidente de la Congregación de San José de Calasanz. En 1907 se le publica la poesía *l'Estel*. En la navidad del mismo año, en la velada organizada por la Congregación, se representó *El somni de Sant Josep*, del que se escribió entonces: *Merece especial enhorabuena el autor de El somni de Sant Josep, por esta hermosa composición en catalán verdaderamente digno*."

la masia la Dou, de Sant Esteve d'En Bas__ i els germans Josep, Enric i Joaquim Danés i Torras d'Olot.

“El curs 1903-04 pass_ benhaurós i poca cosa. Mes sobre la benhaurança, una ombra d'observació. Aquella soletat d'abans? Al 1904-1905 començar_ la lluita; es mostra la feblesa [...]. Les cordes musicals els desacorden. La reflexió s'imposa, amo els llibres, i el contrast de sentir-me superior i alhora tan feble em porta a un orgull solitari. Visc sol: les meves aficions, les meves passions, les meves amors, seran aficions i amors i passions d'un solitari. Sóc menyspreador, mofeta, murmurador. Discuteixo per conv_ncer, o trob en la conversa una expansió de l'amor propi. Les meves relacions són un afany de dominació. Sobre lo que'm volta planen observació i a voltes reflexió. Es combaten totes les qualitats i defectes d'abans amb les coses noves. I tot va prenent aire de tempesta. Contra tanta debi-lesa, que la força del món, vencia, alguna força proporcionada s'alçava. Com a fantasmes van passant errors per la meva consci_ncia _vida”.⁷

La família l'educ_ amb cura. Recorda que, a més d'anar a escola, rebia classes particulars d'educació general i de pintura:

“Olot era aquella vila petiteta, gairebé closa, environada de muntanyes per_ oberta al viure de l'art i de la cultura. Era la vila dels Bolós i dels Vayreda. Acabava de morir-hi el pintor Joaquim.⁸ Encara hi restava el pintor Josep Berga, que el v_iem amb uns vailets pintant pels afores, i l'autor de *La darrera carlinada*.⁹ Hi vivia, també, clos a casa seva, en la seva erudició, Josep Maria de Garganta.¹⁰ Els Jocs Florals hi eren un número dels més llu_ts de les Festes del Tura, vora el Ball Pla, a la nit [...]. A Olot, tot just apreníem les beceroles, ja an_vem a l'Escola de Dibuix. Després, ja més grandets, pass_rem hores i dies al taller lluminós de l'Avi Berga (i sortíem amb ell a dibuixar als afores i a veure'l pintar), tapissat de teles clares i lluminoses.¹¹

Capdevila apareix com un noi cohibit i reflexiu, més aviat solitari. Encara adoles-cent, manifest_ les seves inquietuds pel món de les lletres i s'afeccion_ a la biblioteca familiar:

“De la copiosa i v_ria biblioteca paterna, n'havia llegit alguna cosa de Rousseau i la novell!la de Goethe, el *Werter*, de la qual en el col!legi es deia que era perillosa per tal com indu_a al su_cidi. Naturalment, a mi no em va portar ni una ombra de temptació. Alguns anys després, quan vaig llegir en la bella prosa de Flaubert, la seva *Bobary*, m'estranyava que ningú es pogués enamorar

7 “Retractacions olotines”. 1915. Arxiu Capdevila. Dossier: “Escrips autobiogr_fics”.

8 Joaquim Vayreda i Vila (Girona 1843 - Olot 1894).

9 Mari_ Vayreda i Vila (Olot 1853 - 1903).

10 Josep Maria de Garganta i Vilamany_ (Sant Feliu de Pallerols 1878 - Olot 1928).

11 Arxiu Capdevila. Dossier: “Escrips autobiogr_fics”. Notes de 1971.

de la senyora d'un altre, que s'anés més enllà de la cortesia afectuosa. Era una porqueria com ho fóra menjar amb els coberts usats del veí".¹²

En aquests anys apareix ja en Capdevila, l'estudiant interessat en temes d'història. Esmenta la *Guerra dels Segadors*, de Manuel Melo; la *Expedición de los catalanes a Oriente*, de Montcada; la *Historia de Cataluña* de Víctor Balaguer, i la d'Antoni Aulstia i Pijoan, i *Los Condes de Barcelona Vindicados* de Príncep de Bofarull. Recorda, en més d'una ocasió, que la *Història de Catalunya* de Norbert Font i Sagué l'afirmen en l'amor al país:

"Potser no tenia dotze anys que, llegint aquest llibret, passejant amunt i avall per la cambra del planxador, una emoció excessiva me'n feia suspendre la lectura [...]. Catalanisme i estudis seguien una mateixa correntia. En els estudis oficials jo era desigual de tal manera que si sentia fastidi per alguna assignatura, amb prou feines l'aprojava, però de les dues històriques en vaig tenir matrícula d'honor. En tota llei d'estudis he vist la importància que tenia seguir el curs històric. Res no relaciona tant les diverses rames de les coneixences".¹³

Nodria la seva biblioteca amb els volums de butxaca de l'Avenç, que adquiria "a la petita Llibreria d'En Narcís Planadavall, situada en el braç de carrer que baixa de la placeta de Sant Esteve al carrer de Sant Rafel":

"A Can Planadavall hi vaig adquirir una gramàtica de l'Emili Vallés, a la vegada breu i pràctica, on aprenia a escriure amb certa correcció la meua llengua i em desfeia de la gramàtica d'Antoni de Bofarull, que no em semblava gaire del dia [...]. Hi adquiria sovint una cinquantena de volums de la Biblioteca Popular de l'Avenç; en aquesta col·lecció hi podia llegir un dia la *Vida Nova* del Dant en la versió de Manuel de Montoliu; un dia una tria de Pascal, un dia la meravellosa versió de *Nerto* per Verdaguer, un dia uns assaigs d'Emerson, o un aplec de poesies de Teodor Llorente amb la seva *Barraca valenciana* i una dia *La Margarideta* de Goethe".¹⁴

S'interessa també pels historiadors locals i, sobretot, les evocacions literàries que inclouen. Com el dia que Josep Berga i Boix, "l'Avi Berga", li explicava la gènesi dels *Records de la darrera carlinada*, de Marià Vayreda. Com justificant l'evocació, escriu en una indubtable transposició personal: "Els qui hem viscut aquelles hores tan emotives d'una guerra, sentim la prouja d'expressar-les".

"En Marià Vayreda publicà els seus *Records de la darrera carlinada*, a Olot, l'any 1898, sortits de la impremta d'En Narcís Planadavall: jo havia sentit contar a l'Avi Berga l'origen d'aquest llibre. Un dia En Berga llegia a un cenacle d'amics, entre els quals hi havia en Vayreda, la seva novel·leta *l'Estudiant de la Garrotxa*.

12 Ibídem.

13 Ibídem.

14 Ibídem.

En Vayreda rest_ pensarós, i al capdavall va demanar-li: Com us ha vingut, d'escriure aqueixa novel!leta? I en Berga li respongué: Doncs, amb recordances de la meva vida, pensant-hi i fent-ne una gabella, que les relliga com fem en una tela. En Vayreda, que era pintor com el seu germ_ Joaquim, collí el pensament d'En Berga. I començ_, des d'aleshores a pensar les coses que havia viscudes en la seva juvenesa fantasiosa; i així elabor_ el teixit dels seus *Records de la darrera carlinada* ".¹⁵

Mentre Olot ser_ una vila d'estudi i treball, Barcelona esdevindr_ per a Capdevila, la ciutat de festes i de vacances. I un lloc per adquirir els llibres que no trobava a Olot:

"La meva família solia passar les festes de Nadal i les Pasqües a Barcelona, on teníem un piset al carrer d'Ausi_s March gairebé a tocar el Passeig de Sant Joan on vivien els oncles Balançó, de manera que la petita galeria de casa donava a l'espaiosa terrassa de la casa de l'oncle que dava una volta a un jardinet de palmeres. Barcelona era estimada, desitjada, somniada. Aquell any, aprofitant-hi l'estada nadalenca, vaig fer-hi una provisió a la Llibreria Verdaguer de la Rambla. No em podien guiar els estudis oficials d'on eren bannides la nostra llengua i la seva literatura antiga i nova. Però amb els estudis privats, que poc o molt compartíem amb algun company de col!legi i que els de casa afavorien, n'hi havia prou per no perdre'n la bona via. Tornava a Olot amb tres llibres: el *Canigó*, de Verdaguer, les *Horacianes*, de Costa i Llobera i les *Poesies* de Joan Maragall".¹⁶

Així, quan el mes d'octubre de 1907 es traslladà a la capital per fer l'ingrés univer-sitari, l'estada a la gran ciutat ja no li vingué tant de nou. A l'Acad_mia Calass_ncia tingué com a condeixeble Jordi Olivar que fou monjo de Montserrat. En el diploma en hist_ria universal que obtingué, li van escriure "Josep Capdevila". I aix_ el disgust_. "Des d'aleshores __recorda __ m'he signat amb totes les lletres: Josep Maria".¹⁷

A Olot, en temps de vacances, tingué ocasió de veure Joan Maragall i tota la vida en guard_ un record inesborrable. Era el 4 d'agost de 1907.¹⁸

1.2. ENTRE OLOT I BARCELONA (1908-1920)

Pressionat per la família, el cus 1908-1909 el jove Capdevila es matricul_ en dret; per_ el seu món eren les lletres i mai no s'amagà de manifestar-ho. El

15 Ibídem.

16 Ibídem.

17 Ibídem.

18 "La poesia de Joan Maragall". Introducció de les *Obres completes de Joan Maragall*. Vol.I. Sala Parés. Barcelona, 1929, p_g. 31.

mateix succeí amb altres companys d'aquella singular promoció universitària. Citem Carles Soldevila, Carles Riba, Josep Maria de Sagarra,¹⁹ Enric Lluelles²⁰ i Joan Climent.²¹ En els escrits d'aquesta època es fa sentir fortament el bagatge humanístic de Josep Maria de Garganta.²²

Llavors tindria uns 16 anys. A mi, la natura, el país, qualsevol cosa de la vida, em parlaven millor que no pas uns llibres, que sovint sonaven a lletra morta. Tota lectura la referia a les meves visions, no de fantasia, sinó ben clares, de les coses que havia vist amb els ulls, que s'haurien pogut tocar amb els dits. Llegia En Mistral, i, per exemple, aquella carreta que en la nit clara feia ombra, mentre parlaven Mireia i Vicenç, era aquella mateixa que jo veia a l'era d'una masia a les nits d'estiu. Però sense adonar-me'n, les visions d'aquell amic meu m'influïen. Ara sospito que també eren totes amarades de la natura, de la seva vida imbuïda de records, algun dels quals ha dut en algunes pàgines quan l'humor més que no cap projecte literari el duia a escriure.²³

Els mesos de juliol i agost de 1909 sojornava a Santa Cristina de Lloret. "El vergo-nyós estiu que recorda en referència a la Setmana Tràgica em passava a mi gairebé inadverent, amb el deler de lectures i descoberta de bons llibres".²⁴ Des d'allí féu algunes escapades a Blanes amb l'esperança de trobar-hi Joaquim Ruyra,²⁵ però no ho aconseguí.

Pel setembre conegué a Olot Josep Clar "el primer estiu que deixava la dolça França".²⁶

En el curs de literatura, que formava part de les assignatures comunes, descobrí el mestratge del Dr. Antoni Rubió i Lluch. Se'n va sentir tan fascinat, que el gener de 1912 es matriculava a les classes de literatura que el mestre impartia a l'Institut d'Estudis Catalans.²⁷ El mes de novembre es va fer soci de

19 Per a més dades sobre l'amistat de Capdevila amb Carles Soldevila, Carles Riba i Josep Maria de Sagarra, vegeu: "La segona generació del Noucents". Tema 4.9.

20 Nicolau-Enric Lluelles i Carreter (Barcelona 1895 -Tolosa de Llenguadoc 1942). Escriptor i actor teatral amb el nom d'Enric Lluelles.

21 Joan Climent i Nolla. L'any 1910 és ja esmentat en les lletres de Capdevila a Josep M. de Garganta com un dels seus millors amics. Anaven a pescar junts, a l'espigó del port. Climent, que tota la vida fou un lletraferit, iniciava Capdevila en la lectura de Rousseau i altres autors francesos. Féu la carrera diplomàtica i fou, a Bogotà, el darrer consol de la República.

22 Vegeu: "Josep Maria de Garganta". Tema 2.6.1.

23 "Josep M. de Garganta. Records: una semblança". *La Paraula Cristiana*, 20. Agost 1926, pàg. 134-136. Vegeu a l'Arxiu Capdevila la versió original, manuscrita, datada a Sant Julià de Vilatorrada el 10 de juny de 1926. Els qui el tractem, no podem evitar de veure, en aquest escrit, alguns trets autobiogràfics del propi Capdevila.

24 Notes de 1971.

25 Vegeu en una evocació posterior: Lletres de Capdevila a Josep Maria de Garganta, datada a Santa Cristina (Lloret de Mar) el 15-VII-1915.

26 "Maragall. Com entenia la crítica". *Serra d'Or*. Novembre-desembre 1961, pàg. 31-33. Reproduït a *Estudis i lectures*, pàg. 106-121.

27 Lletres de Capdevila a Josep Maria de Garganta, datada a Barcelona el 13-II-1912.

l'Ateneu i participava en les sessions de poesia organitzades per les Joventuts Nacionalistes.

Acab_ la carrera de Lleis el 1913, per_ no es llicenci_ en Dret fins a la tardor de 1916 i encara, fora de Barcelona. Palesa la desgana amb què havia fet els estudis oficials, la confessió que fa a Joan Alcover: "He mal acabada a Múrcia la carrera de lleis per a satisfacció de la gent de casa".²⁸ Aconsellat per Josep M. de Garganta, el juny de 1913 féu una excursió al Canigó.²⁹ De retorn, visit_ a Perpinyà el verdaguerista Jules Delpont ³⁰ i s'estigué tot el juliol a Olot. D'agost a l'octubre féu les milícies a Girona.

L'any 1914 gr_cies a les gestions de Jordi Rubió i Balaguer __director de la Biblio-teca de l'Institut__,³¹ pogué consultar els arxius quan no era encara oberta al públic. Entre els companys de la Biblioteca, a més de Sagarra i Riba, hi trobem Ferran Soldevila ³² i Eudald Duran i Reynals.³³ Fins al 1916 continu_ a la Universitat els estudis de filosofia i matem_tiques.

A la recerca d'una feina estable, alterna la resid_ncia entre Olot i Barcelona. A la capital s'emancipa del domicili familiar, emplaçat al carrer d'Ausi_s March, i s'instal!la al carrer de Balmes, en una casa de dispeses anomenada DEOPS.

Des de Barcelona s'escriu amb Garganta i des d'Olot amb Carles Riba. Així a més d'afermar l'amistat amb el poeta, segueix el moviment literari de la capital. En una lletra confidencial,³⁴ exposa a Riba les seves inquietuds: té una carrera que no li serveix i aspira a viure de les lletres. Foren anys de fluctuacions, fins al setembre-octubre de 1915 en qu_ esclat_ la crisi d'identitat:

Quan vindré a Barcelona? Si puc venir el dos de desembre, no esperaria per res del món al tres. I quan hi sigui, si me n'entorno ser_ per força [...]. Aquí ARA no hi tinc res a fer. Imperativament, he de marxar d'aquí. Per_ a casa un advocat, i les matem_tiques? I la meva ci_ncia que es queda feta un magre diletantisme? És veritat. Per_ aquí m'he conegut una mica i sé que, per all_ que m'apassioni, he de marxar. Se m'acosten moments tal vegada decisius".³⁵

28 Lletra de Capdevila a Joan Alcover, datada a Barcelona el 10-X-1916.

29 Lletra de Capdevila a Josep Maria de Garganta, datada a Vernet el 26-VI-1913.

30 Jules Delpont (Ceret 1865 - Perpiny_ 1924). L'any 1896 traduï al franc_s el *Viatge d'un pelegrí a Terra Santa*, de Verdaguer.

31 Vegeu: "La nissaga dels Rubió". Tema 2.6.2.

32 Vegeu: "Carles i Ferran Soldevila". Tema 4.8.3.

33 Eudald Duran i Reynals morí a París el 23-XII-1917, en plena Guerra Europea, als vint-i-tres anys: "No se sap si fou del cor o de qu_" -explica Josep Maria de Sagarra-, per_ el trobaren bocaterrosa contra el seu coixí, completament fred i enrampat. La notícia ens arrib_ amb la duresa de les quatre paraules d'un telegrama". (Mem_ries de Josep Maria de SAGARRA. *Obres Completes*. Ed. Selecta. Barcelona, p_g. 1338 [*Perenne*, 22]).

34 Lletra de Capdevila a Carles Riba, datada a Olot el 4-III-1913.

35 Lletra de Capdevila a Riba, datada a Olot el 3.X.1915.

A mitjan novembre de 1916 s'inscriví al Seminari de Filosofia que impartia Eugeni d'Ors.³⁶ L'amistat amb el glossador li obrí nous horitzons i li representava una projecció en el món cultural i periodístic barceloní. A la capital trobava en els pintors olotins que s'hi havien domiciliat, un vincle amb la seva vila natal:

“Com a bon olotí, jo freqüentava els tallers dels amics Vayreda,³⁷ Mallol³⁸ i Monegal,³⁹ que, procedents de l'Acadèmia Galí, no seguien pas aquelles tendències innovadores. Mes no les desconeixien. I, al cap de poc, Vayreda, tornat de París, seguia les petjades de Cézanne”.⁴⁰

S'hauria desvinculat molt abans d'Olot si no hagués trobat a la capital de la Garrotxa un grup amb inquietuds culturals. N'era l'Àngel, Josep Maria de Garganta i Vilamanyà, un erudit autodidacta que aglutinava alguns joves amb el nom d'“Aglenya de la Garrotxa”.⁴¹ Les propostes culturals del grup es desplegaren en tres àmbits: reconversió de la vella Biblioteca Municipal en Biblioteca Popular de la Mancomunitat, modernització dels Jocs Florals i dignificació de la premsa comarcal.

Preocupats per elevar el nivell cultural de la vila, els joves de l'“Aglenya” proposaren a l'Ajuntament d'Olot la reconversió de l'antiga Biblioteca Municipal formada per “mig centenar de llibres amagatzemats en cinc o sis metres de prestatges vells” en Biblioteca Popular, dependent de la Mancomunitat de Catalunya.

Per engruixir la biblioteca, recorrien les masies de la Garrotxa a la recerca de llibres. El mateix Capdevila féu donació de la biblioteca d'Esparregueres, una masia familiar emplaçada al poble d'El Sallent, prop de Santa Pau.

36 Vegeu: “Eugeni d'Ors i Capdevila”. Tema 3.5.

37 Francesc Vayreda i Casabó (Olot 1888 - 1929), fill del pintor Joaquim Vayreda i Vila. A ell està dedicada la primera crítica d'art publicada per Josep Maria Capdevila. (*Vida Olotina*, 86. Olot, 1917). El crític li dedicava anys després un notable estudi estètic amb 30 reproduccions de pintures i dibuixos en el qual inclogué algun fragment de la correspondència amb l'artista, datada l'any 1911 i avui perduda. Vegeu: *Francesc Vayreda*. Ed. Sala Parés, Barcelona, 1926. (*Monografies d'Art*).

38 Ignasi Mallol i Casanovas (Tarragona 1892 - Bogotó 1941). Ignasi Mallol, Joan Rebull i Josep Maria Capdevila fundaren l'any 1934 el Taller-Escola d'Art de Tarragona. Quan Mallol morí a Bogotó, l'any 1941, Capdevila li dedicava una necrològica, de la qual només tenim notícia a través d'una lletra a Manuel Serra, datada a Popayán el 12-VI-1941.

39 Esteve Monegal i Prat. (Barcelona 1888 - 1970). Vegeu: “Una escultura d'E. Monegal”. *Vell i Nou*, 1. Barcelona, 1921, pàg. 442-444.

40 “Joan Maragall: com entenia la crítica”. *Serra d'Or*. Novembre-desembre 1961, p. 31.

41 A més de Capdevila, trobem en aquesta Associació, Carles Badia i Malagrida i Joaquim Danés i Torras.

42 *Vida Olotina*, 10. Olot, agost 1915.

Quan Joaquim Danés public_ el *Llibre d'Olot* ⁴³ Capdevila anot_ al seu dietari: "Érem un aplec d'amics. Seguïrem les masies i salvàrem de la pallissa o de les golfes, de la humitat i dels ratolins, els llibres que duríem la biblioteca pública olotina. Aleshores devia desvetllar-se en el nostre amic aqueix afecte per la història de la nostra vila que avui ens dóna llibres com el que tenim davant".

"El 1918 __evoca Danés per la seva banda__, la Mancomunitat Catalana inau-gurava a Olot la seva Biblioteca Popular, amb edifici propi. El 28 de setembre començ_ la prestació de serveis. Aquesta promoció havia estat sol·licitada per l'Ajuntament, però el veritable iniciador fou en realitat l'olotí Josep Maria Capdevila i Balançó, persona que sota uns aires d'ingenu seminarista amagava un entusiasme extraordinari per la cultura popular".⁴⁴

La xarxa de biblioteques de la Mancomunitat s'inici_ amb la Biblioteca Popular de Valls, inaugurada l'any 1915 per Eugeni d'Ors, que s'endugué Capdevila d'acom-panyant Tres anys després (22-IX-1918), el mateix Ors inaugur_ la "Biblioteca Popular d'Olot", la segona de la xarxa.⁴⁵ Dolors Hostalrich __que en fou la primera directora__ l'any 1921 presidí els Jocs Florals d'Olot.⁴⁶ Capdevila hi llegí el "Discurs dels Adéus",⁴⁷ perqu_ havia de contreure matrimoni i traslladar-se a Barcelona.

Al mateix temps que duia a terme la reorganització de la biblioteca, empenia la reconversió dels Jocs Florals d'Olot.⁴⁸ L'esperit Noucentista que impuls_ aquella reforma, apareix en el comunicat que, com a Secretari del Cos d'Adjunts del Certamen, Capdevila public_ a *Vida Olotina*.⁴⁹

Els Jocs Florals renovats tingueren lloc l'any 1916 i foren presidits per Josep Maria de Sagarra (1916). L'any 1917 els presidí Eugeni d'Ors.⁵⁰ El

43 Joaquim DANÉS I TORRAS. *Llibre d'Olot*. Ed. Selecta, Barcelona, 1955. (BS, 183).

44 Ibídem, p.g. 195.

45 Jordi CANAL. *Biblioteca popular d'Olot*. Girona: Diputació-Caixa de Girona, 1989, pàg. 56-57. (QRG, 22).

46 Dolors Hostalrich fou la primera esposa de l'editor i amic de Capdevila, Josep Maria de Casacuberta.

47 Vegeu a l'Arxiu Capdevila un fragment d'aquest text: quatre quartilles escrites a m_, sense signar, a una sola cara. Carpeta "1921".

48 Les bases de modificació apareixen signades per Josep Maria Capdevila, Francesc Vayreda i Casabó i Antoni de Bolós i Vayreda, el qual es cas_ posteriorment amb Maria Capdevila i Balançó; per tant, fou cunyat de Capdevila.

49 "La decad_ncia del Certamen olotí visiblement era decisiva. No provenia d'abandó ni el mal estava en detalls sinó que les coses havien canviat i no es volien declamacions patri_tiques i es desitjava, en canvi, perfecció major en els composicions". ("Les institucions olotines". *Vida Olotina*, 10. Olot, agost 1915).

50 Convidat pel seu jove amic, Ors visit_ la Garrotxa tres anys consecutius: el 1917 per presidir-hi els Jocs Florals d'Olot, el 1918 per inaugurar la Biblioteca Popular i el 1919 per sojornar al mas Esparregueres del Ve_nat d'El Sallent de la vila de Santa Pau. D'aquest sojorn, en sortiren les "Històries de les Esparregueres", textos que entre 1962 i 1963 foren motiu de gran curiositat per Bladé i Desumvila.

glossador començ_ el seu discurs amb un díctic, original del crític olotí, que fou molt celebrat pels assistents:

“L’apetitós Olot, que s’esponja a l’istiu,
en les fontanes plora i en les arbredes riu”.⁵¹

L’any 1918 el Certamen literari s’obrí a les expressions artístiques i musicals; i ja l’any 1919 fou dedicat monogr_ficament a la música.⁵²

En aquests anys, el confident de les inquietuds de Josep Maria Capdevila fou Joan Alcover.⁵³

En l’mbit periodístic local, col·labor_ assíduament a *Vida Olotina*, que dirigia Francesc Fontfreda⁵⁴ i molt especialment els articles que public_ al suplement *Els Amics d’Europa*, l’rgan del Comitè d’Amics de la Unitat Moral d’Europa.⁵⁵ Espor_dicament, va escriure també alguns articles a les revistes: *Seny* (1919), *Oreig* (1926) i *La Ciutat d’Olot* (1932). I a *Olot-Misión*, en tornar de l’exili, (1966-1971).⁵⁶

Amb tot, l’objectiu de Capdevila és Barcelona. En aquest sentit fou decisiu el curs 1916-1917 quan, avalat per Eugeni d’Ors, s’incorpor_ al Consell de Pedagogia de la Mancomunitat de Catalunya i comença de col·laborar a la revista *Quaderns d’Estudi*.⁵⁷ El 1919, juntament amb Joan Crexells, fou nomenat assistent al Seminari de Filosofia que dirigia Eugeni d’Ors.

Aleshores, des del seu exili de Colòmbia, Capdevila va escriure a *Pont Blau*, de M_xic, un seguit d’articles aclaridors.

51 “De l’apetitós Olot que s’esponja a l’istiu”. *Vida Olotina*, 46. Olot, juliol 1916.

52 D’aquestes iniciatives, n’havia de sorgir l’Associació de Música d’Olot. Capdevila en féu la presentació a través de les p_gines de la revista olotina *La Comarca* (18-IX-1920). Dos anys després es cohesion_ en la Lliga Nacional d’Asso-ciacions de Música de Catalunya que, propiciada per Capdevila sota els auspicis de la Mancomunitat, es fund_ a Barcelona el 2-VII-1922.

53 Vegeu: “Joan Alcover. Un amic i mestre senyorívol”. Tema 4.7.2.

54 Francesc Fontfreda (Barcelona 1877 - Olot 1919). Fund_ i dirigí *Vida Olotina*, rgan de la Lliga Regionalista d’Olot i fou, amb Capdevila, un dels introductors a la ciutat del classicisme literari. Morí jove, als 42 anys i la seva mort coincidí amb la inauguració de la Sala de Confer_ncies de la Biblioteca. Poc després, en un homenatge que se li organitz_, Capdevila llegí la semblança biogr_fica. També li dedic_ alguns articles necrol_gics.

55 L’associació Els Amics d’Europa fou creada l’any 1915 a Barcelona, per donar suport als aliats. Tenia la seu al C/. Balmes 65, 1.er. El Butlletí de l’associació fou distribu_t durant un temps a Olot com a suplement de *Vida Olotina* i Capdevila hi col·labor_ amb diferents signatures (Josep Maria Capdevila, JMC, Joan Aubaré i Jordi Aubaré).

56 Hemeroteca Municipal d’Olot.

57 “*La pedagogía social de Natorp*, de Manuel G. Morente”, a cura de Josep Maria Capdevila. *Quaderns d’Estudi*, 2 i 3. Barcelona 1916, pàg. 193 - 201 i 309 - 316.

Acomboiat pel glossador, veié publicats els primers escrits: la versió al catal_ de *La natura i la hist_ria*, de Pedro Dorado Montero ⁵⁸ (1917), el pr_leg de *Germ_ i germana*, de Goethe ⁵⁹ en la versió al catal_ de les alumnes de l'Escola de Bibliotec_ries__ (1918) i la *Crítica de la Divina Com_dia* ⁶⁰ de Francesco de Sanctis, en la seva traducció al catal_ (1921).

* * *

L'any 1920 Capdevila es veié implicat en el cas Ors. En un primer moment, féu costat al glossador; deix_ temporalment les classes de la Mancomunitat i durant tres mesos agaf_ la corresponsalia del diari *El Fígaro* de Madrid.⁶¹

A principis de novembre de 1920 inici_ les seves col!laboracions liter_ries a *La Publicidad*,⁶² i durant uns mesos hi public_ recensions de llibres i comentaris de text. Amb tot, el diari de Capdevila, ja per tradició familiar, fou *La Veu de Catalunya*.⁶³ De 1919 a 1921 hi col!labor_ amb articles espor_dics. Ja d'una manera regular, des del juliol de 1921 fins al desembre de 1924. I amb articles cada cop més espaiats, hi continu_ escrivint entre 1924 i 1928. En conjunt els articles de Capdevila a *La Veu* ultrapassen el centenar.

1.3. A LA RECERCA D'UNA ESTABILITAT (1921-1924).

El 12 d'octubre de 1921, Josep Maria Capdevila contragué matrimoni amb Maria del Carme Montaner i Serra ⁶⁴ a la parr_quia de Santa Maria de Gr_cia. Els novells esposos anaren a viure al carrer Enric Granados.

⁵⁸ Pere DORADO MONTERO. *La natura i l'hist_ria*. Versió del castell_ per Josep Maria Capdevila. IEC. Barcelona, 1917. (BF, II).

⁵⁹ GOETHE. *Germ_ i germana*. Traducció per les alumnes de l'Escola Superior de Bibliotec_ries amb una Introducció per Josep Maria Capdevila. Minerva, Barcelona, 1918, p_g. 3-8 (CPLM, III).

⁶⁰ Francesc de SANCTIS. *Crítica de la Divina Com_dia*. Pr_leg i versió de Josep Maria Capdevila. Ed. Catalana. Barcelona, 1921 (EC, XXVIII).

⁶¹ Cada dimarts, el rotatiu madrileny dedicava una pàgina a la cultura catalana. En la secció, titulada "El Correo de las Artes y las Letras", hi col!laboraren entre altres escriptors Eugeni d'Ors, Jaume Pahissa, Josep Pla, Josep Maria Capdevila i Feliu Elias (Joan Sacs).

⁶² Fins a la catalanització de la capçalera (1922), el nom del diari fou *La Publicidad*. Entre 1920 i 1922 Capdevila hi public_ una trentena d'articles. L'any 1935, després d'haver deixat *El Matí*, hi torn_ a publicar alguns temes literaris.

⁶³ Josep Maria Capdevila inici_ les seves col!laboracions a *La Veu* amb una recensió dedicada a Xènius: "Curs de D. Eugeni d'Ors" (9-VII-1919); poc després, hi public_ l'article titulat: "Primer llibre d'*Estances*", de Carles Riba (13-IX-1919). Són d'aquesta _poca els comentaris de text a l'obra de Ruyra, Guimer_, Maragall, Joaquim Folguera, Carner, Clementina Arderiu i Josep M. de Sagarra. L'any 1925 apleg_ la major part d'aquests articles en el llibre *Poetes i crítics*.

⁶⁴ L'esposa de Capdevila havia estat durant uns anys la secret_ria d'Eugeni d'Ors. També col!labor_, entre 1916 i 1918, a *Quaderns d'Estudi* amb algunes recensions. Vegeu: "La pedagogia de Giovanni

Les obligacions familiars portaren Capdevila a instal·lar-se definitivament a la capital. En aquells moments, la recerca d'una estabilitat econòmica era més important que els estudis filosòfics i literaris. És per això que es dedicà a la docència. Fou professor de l'Escola per Correspondència de la Mancomunitat i de l'Institut d'Ensenyament Tècnic per a Obrers, del qual fou també secretari.⁶⁵ Poc després, substituï Carles Riba a les Escoles d'Arts i Oficis, quan el poeta anà a Munic a estudiar.

Gentile". (Núm.1, 1916, pàg. 25-32); "La Història i la Història de la cultura". (Núm.3, 1917, pàg. 99-109). El curs 1917-1918 fou també alumna d'Ors a l'Escola de Bibliotecàries. (Vegeu Arxiu Capdevila: *Diari*. 106 quartilles escrites a mà, enquadernades. Nov. 1917 - Juny 1918).

⁶⁵ Vegeu a l'Arxiu Capdevila, l'esberrany de la lletra, adreçada a Jaume Bofill i Mates, aleshores diputat i membre del Consell de Pedagogia. (Tardor de 1921). Es tracta d'una reflexió sobre la naixent Educació General de la Mancomunitat de Catalunya i el seu desplegament a comarques.

A proposta de la Federació Patronal, L'any 1920 emprengué la creació d'una "Biblioteca de Estudios Sociales", en llengua castellana, destinada a la formació de l'obrer. Es tractava de la seva primera experiència editorial⁶⁶ i Capdevila aconseguí un bon equip de col·laboradors entre els quals sobresurten: Carles Riba, Joan Alcover, Josep Maria Junoy, Joan Crexells, Joan Moneva i Puyol, Agustí Calvet (Gaziel), Manuel Reventós, Enric Jardí i el propi Capdevila.

En un moment determinat, la Patronal li retallà dràsticament el pressupost i aquell intent, inicialment d'ampla volada, no passà de tres títols publicats.⁶⁷ Tal vegada el contingut social de la tria no plagué als patrons? O fou la negativa de Capdevila a incorporar-se a la naixent "Acció Catalana"?

Aquest darrer motiu sembla suggerir el mateix interessat en una lletra a Josep Maria de Garganta.⁶⁸ Després de comunicar-li el naixement d'en Francesc-Maria, l'hereu i d'oferir-li la nova adreça a la Rambla del Prat, comenta al seu amic les dificultats que li han sorgit (poc després, les especificar també a Carles Riba): unes, d'ordre familiar "ben resoltes ara, però que foren ben penoses", afectaren la salut de la seva esposa: "hem tingut un filllet i la mare estigué a punt de morir. Ara està bona, cria el petit i tot va de bo en millor".

Les altres dificultats afecten el seu futur laboral. Després d'assabentar a Riba que la major part dels amics s'han afiliat a Acció Catalana, continua: "Jo, allunyat per temperament de qualsevol integrisme, no he sortit de la *Joventut Nacionalista*. Avui per avui sembla que ells tinguin raó; a la llarga es veurà que jo la tenia. Sóc amb tots més amic que mai però em penso que els directors⁶⁹ no em perdonaran fàcilment que no els seguís".

Poques setmanes després, comentava a Riba en una nova carta: "Aquella petita Biblioteca d'Estudis Socials ja és a terra".⁷⁰

66 Vegeu: "L'aventura editorial". Tema 3.7.2.

67 Foren els següents: Juan MONEVA Y PUYOL. *La pena de muerte y la hemofilia española*. Imp. López Llaus_s. Barcelona, 1922. (BES,1). ARISTÓTELES. *Crítica del comunismo*. Versión de C. Riba. Imp. López Llaus_s. Barcelona, 1922. (BES,2); BALMES. *La civilización*. Páginas de escogidas por JMC (Josep Maria Capdevila). Imp. López Llaus_s. Barcelona, 1922. (BES,3). A la darrera pàgina d'aquest darrer llibre, apareixen com a "obras de publicación inmediata" els següents títols: Manuel REVENTÓS. *El salario*; Joan CREXELLS. *Crítica del materialismo histórico*; Georges VALOIS. *La nueva economía*. Traducción de Fernando Benet; Joan ALCOVER. *El arte y el pueblo*. (Vegeu: *L'art segons Tolstoi*. OC. Ed. Selecta. Barcelona, 1951, pàg. 254. Perenne, 14). *Páginas de San Agustín*. Traducción y notas por J. Balcells; COMTE. *Una apología del orden*. Páginas escogidas y traducidas por J.M. Junoy.

68 Lletra de Capdevila a Josep Maria de Garganta, datada a Barcelona el 26-III-1922.

69 Capdevila es refereix, entre d'altres, a Jaume Bofill i Mates, Lluís Nicolau d'Olwer, Antoni Rovira i Virgili i Raimon d'Abadal.

70 Lletra de Capdevila a Riba, datada a Barcelona el 13-XI-1922.

No tot fou, per_, negatiu; en l'espai de pocs mesos Capdevila pogué veure realitzats alguns projectes en els quals havia treballat llargament: l'aprovació dels estatuts de la Lliga Nacional d'Associacions de Música (juliol de 1922)⁷¹ i la fundació de la Societat Catalana de Filosofia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans (gener de 1923).⁷² Aquelles iniciatives significaren per a ell el conreu de noves amistats __tant el l'__mbit de la filosofia com de la música__ i expressen el camí que s'estava obrint en determinats cercles culturals de Barcelona.

Entre 1923 i 1928 el prestigi intel·lectual de Capdevila es manifest_, sobretot, a través dels assaigs filos_ fics que public_: "El concepte de creació en l'obra artística",⁷³ "Bellesa i Veritat",⁷⁴ "Filosofia de luxe"⁷⁵ i "Principis de teoria política".⁷⁶ Paral·lelament, s'anava afermant el crític literari. Cal destacar els comentaris de text i estudis de literatura publicats a *La Veu de Catalunya*, *La Paraula Cristiana* i *Quaderns de Poesia*. També col·labor_ en la col·lecció antol_gica "Els Poetes d'Ara", dirigida per Tom_s Garcés, i va escriure els prlegs dels llibres dedicats a Guerau de Liost,⁷⁷ Clementina Arderiu⁷⁸ i Joaquim Folguera.⁷⁹

* * *

El cop d'estat del general Miguel Primo de Rivera (15-IX-1923), estronc_ a Catalunya els ideals de tota una generació i represent_ l'enfonsament de l'obra de cultura iniciada per Enric Prat de la Riba a través de la Mancomunitat de

71 Vegeu "Estatuts de la Lliga Nacional d'Associacions de Música de Catalunya. Arxiu Capdevila. Carpeta: "Any 1922".

72 Heus ací el text del Manifest Fundacional de la Societat Catalana de Filosofia: "El dia 17 de gener d'enguany, i sota la presidència del Dr. Turró, es reunien a la Sala de la Secció de Ciències de l'IEC els Srs: Josep M.ª Llobera, Canonge de la Seu de Barcelona; Lluís Carreras, Pvre.; Jaume Serra i Hünter; Jordi Dwelshauvers; Pere M. Bordoy-Torrents; Alexandre Galí i Coll, i Josep M.ª Capdevila i de Balançó, els quals junt amb el Dr. Turró, acordaren constituir i declararen constituïda la Societat Catalana de Filosofia". En la sessió del 3 de febrer foren nomenats dos membres numeraris més: Tomàs Carreres Artau i Pere Coromines. *Anuari de la Societat Catalana de Filosofia.I*. Barcelona: IEC, 1923, p_g. 5.

73 "El concepte de creació en l'obra artística". *Anuari de la Societat Catalana de Filosofia.I*, p_g. 305-321. Publicat en franc_s amb el títol: "L'artiste en face de son oeuvre". *Xenia Thomistica*. Impremta Políglota Vaticana. "Pontificio collegio Angelico". Roma, 1925, p_g. 379-388.

74 "Bellesa i veritat". *Revista d'Estudis Franciscans*. Barcelona, 1924, 11 p_g

75 "Filosofia de luxe". *Franciscalia*. Ed. Franciscana, Barcelona, 1928.

76 "Principis de teoria política". *La Paraula Cristiana*, 3. Març 1928. p_g. 196-218.

77 GUERAU DE LIOST. *Poesies*. Pr_leg de Josep Maria Capdevila. Tria de Tom_s Garcés. Edicions Lira. Barcelona, 1923. 57 p_g. (EPA).

78 CLEMENTINA ARDERIU. *Poesies*. Pr_leg de Josep Maria Capdevila. Tria de Tom_s Garcés. Edicions Lira. Barcelona, 1923. (EPA).

79 JOAQUIM FOLGUERA. *Poesies*. Pr_leg de Josep Maria Capdevila. Tria de Tom_s Garcés. Edicions Lira. Barcelona, 1924. 58 p_g. (EPA).

Catalunya, i continuada per Josep Puig i Cadafalch. Es tancaren biblioteques i escoles, s'acomiadaren funcionaris i professors i s'emprengué una caça de bruixes contra el catal_. Mesos abans, Capdevila havia escrit unes paraules premonit_ries:

“Estem en la monarquia i ens prometen tots els béns de la república; estem en la república i ens prometen tots els béns de la monarquia [...]. Claudicació mai; toler_ncia. Una toler_ncia que es practica amant més el bon govern (que no avorrint la tirania), amant més la bellesa que no avorrint la lletjor, amant més la virtut que no avorrint el vici, amant més la veritat que no avorrint la mentida”.⁸⁰

Enfront del cop d'estat, Capdevila se situ_ en el sector resistent. Col!labor_ en la protecció d'escoles i biblioteques, particip_ en reunions clandestines i intercanvi_ textos amb companys d'altres diaris que tenien problemes amb la censura.⁸¹ En una acció voluntarista, s'intent_ evitar el desmantellament de la Mancomunitat, per_ només s'acon-seguí emprendre algunes iniciatives culturals. Comptaren amb el suport d'una part de la burgesia que intentava, d'alguna manera, compensar l'adhesió inicial donada al dictador. La repressió fou tan irracional que, des de Madrid, una cinquantena d'intel!lectuals castellans adreçaren al general Miguel Primo de Rivera un manifest a favor del catal_. El fet provoc_ dos manifestos per part de la intel!lectualitat catalana. Respecte del primer, encapçalat per _ngel Guimer_ i seguit per 95 firmes, explica Roig Rosich: “El contingut era respectuós, amb un cert to literari i fins i tot amb un toc d'ironia”.⁸² El segon, encapçalat per Pere Rahola i seguit de 89 signatures, “insinua una crítica punyent per al cap del Directori i va més enll_ de la defensa de la llengua en ratificar la seva voluntat d'afirmar la personalitat com a poble”.⁸³ Capdevila fou un dels impulsors d'aquest segon manifest.⁸⁴ Fou també un dels promotors de la defensa de George Dwelshauvers, director del Laboratori de Psicologia Experimental, vinculat a l'Institut d'Estudis Catalans.

80 “Per la toler_ncia”. *La Veu*, 16-II-1923.

81 “J. Bofill i Mates”. *La Publicitat*, 18-XI-1923.

82 M. ROIG ROSSICH. *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya, un assaig de repressió cultural*. PAM, 1992, p_g. 574-576. (BAO, 107).

83 *Ibidem*.

84 Text publicat al *Diario de Mallorca* (11-IV-1924) amb el títol “A los escritores castellanos”; duia com a encapçalament: “Homenaje a la lengua catalana”. Vegeu també els cinc esborranys previs que acompanyen l'original catal_, progressivament amplificats. Els dos primers són escrits a m_, amb lletra de Capdevila; els altres, són mecanografiats. Arxiu Capdevila. Carpeta: “Any 1924”.

Heus ací la crònica dels fets: El 9 d'abril de 1924, Daríus Romeu i Freixa, segon baró de Viver __sembla que incitat per Eugeni d'Ors__,⁸⁵ propos_ la supressió del Laboratori de Psicologia i la depuració de Dwelshauvers. S'acusava el professor belga de no con_xixer les llengües del país (castell_ i catal_) i d'haver-se posat al servei de la Sorbona de París.

El 15 d'abril aparegué a *La Publicitat* una lletra col·lectiva a favor del professor, encapçalada per Ferran Valls i Taberner i signada per 141 professors. Requerits a rectificar, els signants que s'hi s'hi negaren foren destitu_ts el 10 de maig. Finalment, el 10 de juny aparegué un manifest clandestí titulat: *La destitució dels professors de la Universitat nova de Barcelona*,⁸⁶ on es donava compte dels fets.

A més de signar el manifest, ⁸⁷ Capdevila envi_ a Dwelshauvers una expressiva lletra personal. Escrita en perspectiva hist_rica, considera el fet "un petit episodi més de la lluita que hem de sostenir, interminable i desesperadora, contra la barb_rie" i expressa al professor l'estat d'_nim que es viu en el món de les lletres catalanes.

"No cal que ningú us defensi dels atacs públics de la ignor_ncia i de la grosseria. Ja sabeu prou bé que us volta el respecte, no solament de la gent competent en les mat_ries que estudeu, sinó també aquell respecte que en tot país, per poc civilitzat que sigui, tothom considera que és degut als homes de ci_ncia. Potser haureu de tornar al vostre país, d'on us havíem cridat per a una obra d'alta cultura, i hi tornareu podent redir un cop més la persecució que ha de sofrir l'estudi en un país b_rbarament anormal. Per_ ja podreu ben distingir. Allí podreu dir com heu estat escarnit pels incompetents i no us era donat cap mitj_ de defensa. I potser fins aquesta humil adhesió meva de respecte envers l'amic i el mestre, no us podr_ arribar sinó privadament, quasi diria ocultament!"⁸⁸

Entre 1925 i 1929, com a contesta a la repressió cultural del Directori, aparegueren un seguit de noves publicacions en catal_, en algunes de les quals Capdevila tingué una intervenció destacada. Citem: *La Paraula Cristiana* (1925), *La Revista de Poesia* (1925), *Criterion* (1925), *La Revista de Llibres* (1925), *La Nova*

85 *Josep Maria Capdevila*, p.g. 22

86 ROIG ROSSICH, p.g. 123-143.

87 Vegeu a l'Arxiu Capdevila, la lletra de suport a l'afectat, acompanyada d'una duríssima lletra al Baró de Viver. Vegeu també mecanografiats els esborranys de la carta col·lectiva, al costat d'altres lletres, datades el mes d'abril de 1924, que foren adreçades a diferents intel·lectuals d'Europa. En aquestes lletres es denuncia sobretot el desmantellament efectuat per un Directori militar, hostil a la llengua i les institucions de Catalunya. Vegeu també sobre el tema, la lletra de Capdevila a Carles Riba, datada el 28-III-1924.

88 Lletra de Capdevila a George Dwelshauvers, datada, en llapis, el 13-IV-1924. Se n'han conservat dos esborranys: el primer, escrit a m_; el segon, mecanografiat. Arxiu Capdevila. Carpeta: "Any 1924".

Revista (1927) i el diari *El Matí* (1929). També s'adherí als projectes editorials de l'Editorial Barcino, fundada per Josep Maria de Casacuberta. Es tractava d'omplir com fos, el buit originat al país amb el desmantellament de la Mancomunitat.⁸⁹ D'entre les diferents col·leccions d'aquesta editorial, trobem trobem obres de Capdevila a la Col·lecció Els Nostres Clàssics,⁹⁰ Col·lecció Popular Barcino,⁹¹ Col·lecció Nou Esplet⁹² i Col·lecció Sant Jordi,⁹³ de la qual assumí la direcció editorial.

El maig de 1925, Casacuberta li encarregà l'editorial del número de presentació de *La Revista dels Llibres*,⁹⁴ actualització del Butlletí Bibliogràfic Català. La visió recapituladora de Capdevila, que aquí apareix a manera d'inventari de publicacions, es manifesta posteriorment en dos vessants complementaris: en l'edició d'antologies i en la creació dels Arxius Literaris.

* * *

A mitjan setembre de 1924, de retorn de les vacances, passà a residir amb la família al carrer de Carrenc. Allí nasqué Vicenç Maria el 30 de desembre, el segon fill de Josep Maria Capdevila i Maria del Carme Montaner.

L'esdeveniment coincidí amb la publicació de dos llibres que tingueren un ample ressò: *Les cent millors poesies líriques de la llengua catalana*⁹⁵ i el primer

89 Josep Maria de Casacuberta havia inaugurat l'Oficina de Toponímia i Onomàstica de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (28-XII-1921).

90 En aquesta col·lecció, Josep Maria Capdevila hi publicà la seva edició del *Tirant*, en cinc volums (1925-1929). També hi publicà, fora de sèrie *Les cent millors poesies líriques de la llengua catalana* (1925).

91 En aquesta col·lecció hi publicà els següents manuals: *Com s'ha d'escriure una carta en català* (1926); *Jaume Balmes: la civilització* (1930); La segona edició, ampliada, de *Les cent millors poesies líriques de la llengua catalana* (1931) i *En el llindar de la filosofia* (1961).

92 Publicà en aquesta col·lecció el llibre *Amics i terra amiga* (1932).

93 La Col·lecció Sant Jordi fou la més reeixida de les col·leccions que Josep Maria Capdevila dirigí. Dividida en tres seccions: I - Escriptors cristians. II - Art cristià. III - Història de l'Església, publicà fins a l'any 1932 trenta volums. El mateix Capdevila hi té publicats dos originals francesos en versió catalana: *La cortesia cristiana*, de sant Francesc de Sales. (Núm.2 -1926) i *Discursos de Bossuet*. (Núm. 6 - 1927). Vegeu "La Col·lecció Sant Jordi". *El Matí*. 11-XI-1932.

94 En la presentació de la *Revista de Llibres*, redactada per Josep Maria Capdevila, llegim:

"La Revista de Llibres no és nova, sinó de nom: és la continuació del *Butlletí Bibliogràfic Català* (núm. 1178) [...]; Conté dues seccions, impreses en paper i paginació diferent: 1.ª "Notícies i recensions" amb notes històriques sobre llibres i biblioteques i crítiques de llibres; i 2.ª "Bibliografia de Catalunya", on s'hi inventarien les publicacions estampades a Catalunya, les impreses a altres llocs en català, i les que fan referència a Catalunya, València i Balears".

95 *Les cent millors poesies líriques de la llengua catalana*. Tria de Josep Maria Capdevila. Ed. Barcino. Barcelona, 1925, 225 p.g. (ENC). Nova edició, actualitzada, 1931 (CPB, 70), reeditada l'any 1936 amb un nou pròleg.

volum de la novel·la cavalleresca *Tirant lo Blanc*.⁹⁶ La resta de volums, s'anaren publicant succes-sivament al llarg de cinc anys.⁹⁷ Amb aquestes edicions, Josep Maria Capdevila consoli-dava la seva capacitat com a crític, manifestada un any abans amb la publicació de les poesies *Líriques* de Costa i Llobera, especialment en l'estudi introductori que les encapçala.⁹⁸

1.4. CAPDEVILA PERIODISTA (1925-1934).

L'època en què Josep Maria Capdevila es professionalitzà en el periodisme agafa nou anys: del gener de 1925 a la fi de l'estiu de 1934. No sembla que es tractés d'una decisió llargament preparada; respon més aviat a la necessitat econòmica d'un home que, per circumstàncies polítiques, es trobava impossibilitat de treballar en la docència.

Tant *La Paraula Cristiana* com *El Matí* se situen en la dinàmica d'un moviment catòlic europeu, de caràcter obert i dialogant en l'àmbit del pensament i de la cultura. L'objectiu era triple: 1) Enllaçar la tradició clàssica i la tradició cristiana. 2) Establir un diàleg entre l'Església i el món intel·lectual. 3) Dignificar la llengua catalana. Per la seva catalanitat i desig d'objectivitat, aquelles publicacions representaren a Catalunya un nou estil de periodisme, culte i pragmàtic, no gaire corrent en la premsa del país i molt menys en les publicacions confessionals.

Dirigí *La Paraula Cristiana* des del gener de 1925 fins a la tardor de 1928 i, després d'uns mesos d'estreta col·laboració amb Josep Maria Junoy a *La Nova Revista*, fundà el diari *El Matí* (1929) i n'assumí la direcció del maig de 1929 al juliol de 1934. En una i altra publicació, dugué a terme una política d'intercanvi amb els diaris i revistes més representatives del moviment catòlic europeu.⁹⁹

1.4.1. LA PARAULA CRISTIANA

⁹⁶ Joanot MARTORELL i Martí-Joan de GALBA. *Tirant lo Blanc*. Tria del text, introducció, notes i glossari de Josep Maria Capdevila. Ed. Barcino. Barcelona, 1925. (ENC, 2).

⁹⁷ Vol.II, 1926. (ENC, 4-5.). Vol.III, 1927. (ENC,11-12.). Vol. IV, 1928. (ENC,15-16.). Vol. V, 1929. (ENC, 25-26.).

⁹⁸ "La poesia de Costa i Llobera" dins Miquel COSTA I LLOBERA. *Líriques*. Tria de J. Estelrich i J. M. Capdevila. Ed. Catalana, Barcelona, 1923, p.g. IX-XXXIII. (*Biblioteca Literària*).

⁹⁹ Sobresurten *La Vie Catholique*, *Il Convegno*, *el Mercore de France* i *l'Éclair*. Aquestes revistes, per la seva banda, es feren ressò d'alguns escrits de Capdevila, especialment els assaigs de tema filosòfic i literari.

Fundada sota els auspicis de mossèn Carles Cardó i subtitulada “Revista d’Estudis Religiosos i Morals”, *La Paraula Cristiana*¹⁰⁰ fou una revista d’informació general i d’inspiració catòlica, que se significava per la seva catalanitat, romanitat i europeïtat. Tingué periodicitat mensual. Ja en el primer número, publicat el mes de gener de 1925, s’hi exposa l’ideari de la revista, que podem resumir en tres punts:

1. Un reconeixement de la pluralitat cultural de Catalunya: “És amb una forta emoció i amb un pregon sentit de responsabilitat que comencem a fer sentir la nostra paraula, aspirant a ésser paraula cristiana, enmig del cor, cada jorn més divers i arremorcat, de la cultura catalana”. Encara, en el primer del segon número, es precisava: “tractarem en aquestes pàgines de totes les qüestions, de qualsevol ordre que siguin, que es vagin plantejant a Catalunya, mirant-les sempre sota el punt de vista cristià”.

2. El propòsit de fer sentir la força de les arrels cristianes que subjeuen en el poble català: “Menats per un desier de perfecció moral, venim a exercir un apostolat d’espiritualització dins aquest poble català, tan acorat per tota mena d’afanys i tan distret, moltes vegades, d’allò que, tot amb tot, és la primera de les necessitats: la puresa moral i religiosa. Qualsevol que sigui la destinació d’un poble o la missió d’un home, qualsevol que sigui la seva capacitat d’abstenció, aquesta és una cosa de la qual no podrà mai passar-se, però molt menys podria passar-se’n un poble com el nostre, de tan nobles ambicions, de tan exacerbada sensibilitat, de possibilitats civils i culturals tan prometedores”.

3. La reivindicació dels valors cristians i el dret del ciutadà a la formació religiosa: “En aquest poble s’és parlat ja de tot [...]. Vint-i-cinc anys, però, de no parlar gaire de Religió, perquè ens dividiria, ja quasi han donat entenedent a la gent nostra que la Religió és una cosa domèstica, sense veu ni vot en els grans problemes socials i polítics [...]. Altrament, quina tolerància seria aquella que en un poble adult s’imposés el silenci com a condició de mutual respecte? Tolerem-nos personalment tal com som i obrant cadascú d’acord amb el seu esperit, i la tolerància tornarà de passiva en activa, única digna d’ésser admesa en els pobles civils”.

Beneïda pel cardenal de Tarragona, Vidal i Barraquer, i l’abat de Montserrat, Antoni Maria Marcet,¹⁰¹ *La Paraula Cristiana* comptà d’entrada amb

¹⁰⁰ Josep PERARNAU. “L’obra col·lectiva d’una gran generació catalana” (1919-1936). *Revista Catalana de Teologia*, 2. 1984. Pàg. 13-24.

¹⁰¹ Vegeu les lletres d’encoratjament de l’Abat i el Cardenal, adreçades a Capdevila. *La Paraula Cristiana*, 2.

un bon esplet de redactors i col·laboradors. Al costat dels homes d'església més representatius del moment, com Joan Baptista Manyà, Llorenç Riber, Carles Cardó, Albert Bonet, Isidre Gomà, Salvador Galmés i Lluís Carreras, hi trobem un impressionant gruix d'intel·lectuals i escriptors: Joan Alcover, Joaquim Ruyra, Tomàs Carreras i Artau, Josep M. Batista i Roca, Jaume Bofill i Mates, Josep Carner, J. Rubió i Balaguer, Marià Manent, J. Ferran i Mayoral, F. Valls i Taberner, Josep M. Junoy, Lluís Millet, Joan B. Roca i Caball, Manuel de Montoliu i Jaume Serra Húnter. Darrere d'aquests noms —molts dels quals tornarem a trobar a *El Matí*,— s'hi endevina el do de persuasió de Capdevila.

L'any 1925, pels volts de Nadal, aparegué el llibre *Poetes i crítics*.¹⁰² En un prleg programtic,¹⁰³ Capdevila manifesta l'objectivitat de la seva crítica. L'aparició del llibre fou celebrada per l'opinió periodística, que veié en el seu autor el crític literari que mancava al país.

L'any 1926, amb un prleg del P. Miquel d'Esplugues, Capdevila recollí en *La cortesia cristiana*,¹⁰⁴ alguns capítols de la *Introducció a la vida devota* de sant Francesc de Sales. Aquell mateix any, en una entrevista que li féu Josep Maria Boronat, exposà alguns aspectes de la seva personalitat humana i professional:

“Troblem l'autor de *Poetes i crítics* amb uns llibres sota el braç, ben planxats els seus cabells negres, la seva cara d'infant meravellat i el seu posat d'home que no es dona importància, però que realment té una valor. Primer no sabia què respondre, ni com contestar, però després, a mesura que la conversa va anant prenent intensitat, fou ja fàcil la nostra tasca. Sobre la seva vida poc ens volgué dir. *No tinc història. Encara que vaig néixer a Olot, sóc de família barcelonina. Sobre la meua infantesa poques coses puc dir; fou com la de tants infants. Vaig estudiar la carrera d'advocat junt amb els literats del dia com són Carles Soldevila, Lluelles, Josep M. de Sagarra, Carles Riba, etc. etc.*, i en Joan Climent, *avui cónsol a Hamburg, el qual tenia un temperament literari exquisit. He col·laborat a la pàgina literària de La Veu de Catalunya, la qual cosa ha estat motiu que jo ara publicués un llibre meu; em nomenaren membre de la Societat Catalana de Filosofia, preocupant-me principalment per les qüestions d'estètica, i col·laboro a la col·lecció Els Nostres Clàssics. Des que vaig tenir una congestió, que féu que jo mateix em privés de sortir a les nits, que em llevo molt de matí. Em sap greu per una sola cosa: pels actes artístics als quals em veig obligat de no poder assistir [...]. Compreneu el meu interès per l'art en general quan us digui que pel que respecta a la música, diré que he intervingut activament en la reglamentació i fundació de la Lliga d'Associacions de Música, que acabo de publicar aquest meu primer llibre d'assaigs de crítica literària titulat *Poetes i Crítics*, que sóc molt amic de tots els pintors de l'anomenada escola olotina, en Vayreda principalment,*

102 *Poetes i crítics*. Ed. Catalunya, Barcelona, 1926, 291 p.g. (*El Ram d'Olivera*,1).

103 “Prefaci” de *Poetes i crítics*, p.g. 7-11.

104 SANT FRANCESC DE SALES. *La cortesia cristiana*. Traducció de J.M. Capdevila. Prleg del P. Miquel d'Esplugues, O.M. Cap. Ed. Barcino, 1926, 114 p.g. (CSJ, 2).

i d'altres artistes com l'Obiols, Monegal, Casanoves, etc. El meu músic és Mozart, el meu pintor, Rafael".¹⁰⁵

Fou també director editorial de la "Biblioteca de La Paraula Cristiana", que s'inicià l'any 1926 amb *El llibre de Sant Josep*, de Francis Jammes.¹⁰⁶ Paral·lelament, a petició de Josep Maria de Casacuberta, acceptà la direcció editorial de la "Col·lecció Sant Jordi", que s'inicià precisament amb *Sant Jordi, patró de Catalunya*.¹⁰⁷ La col·lecció constava de tres seccions: Literatura cristiana, Història de l'Església i Art Cristià.

Per a aquesta darrera secció, Capdevila encarregà a Feliu Elias, la *Història de la Catedral de Barcelona*,¹⁰⁸ contra l'opinió dels cercles conservadors de Barcelona els quals, a través de la revista *Catalunya Social*, orquestraren una campanya de protesta. Adduïen que un home d'esquerres com Feliu Elias, era incapaç de parlar objectivament de la seu barcelonina. En la polèmica que se'n seguí, Josep Pla intervingué a favor de Capdevila, mentre Ramon Rucabado —director de *Catalunya Social*—, justificava la protesta amb aquestes paraules:

"[...] de prosperar el criteri que inspira En Josep Pla, criteri aproximat al de l'amic director de la col·lecció alludida, qualsevol dia veurem confiada a En Gabriel Alomar una Història de l'Església, i a l'Angel Samblacant un resum del Catecisme Social".¹⁰⁹

L'any 1927 amb motiu de celebrar-se el VII centenari de la mort de sant Francesc d'Assís, publicà l'assaig *Filosofia de luxe*,¹¹⁰ sobre la percepció de l'harmonia, i a mitjan març, els *Principis de teoria política*,¹¹¹ un assaig sobre les bases filosòfiques del bon govern.

Per enfortir la salut —que tant Capdevila com la seva esposa tenien afeblida—, els estius de 1925 i 1926 alternaren les vacances entre Sant Joan de Vilatorrada i el "Balneari Blancafort" de la Garriga. L'estiu de 1927 ho feren a la "Torre Filella" del Figueró.

105 Josep Maria BORONAT I RECASENS. "Una conversa amb J.M. Capdevila". *La Veu*, 6-II-1926.

106 Francis JAMMES. *El llibre de Sant Josep. Traducció de Josep F. R. fols*. Tip. Occitania, Barcelona, 1926. 238 p.g.

107 Ramon D'ALS-MONER. *Sant Jordi, patró de Catalunya*. Ed. Barcino, Barcelona, 1926. 95 p.g. (CSJ, 1).

108 Feliu ELIAS. *La catedral de Barcelona*. Ed. Barcino, Barcelona, 1926, 97 p.g. (CSJ, 3).

109 *Catalunya Social*. Setembre de 1926. Vegeu, sobre el tema, la lletra de Feliu Elias a Capdevila, datada a Barcelona el 16-X-1927.

110 "Filosofia de luxe". *Franciscalia*. Ed. Franciscana, Barcelona, 1928, p.g. 45-48.

111 "Principis de teoria política". *La Paraula Cristiana*, 27. Març 1927, pàg. 196-218. Els capítols dedicats a la noció del bé comú, la llei i el costum, l'origen del poder i la teoria de la propietat, tenen encara avui plena actualitat. Vegeu a l'Arxiu Capdevila l'edició en separata.

Des d'allí escriví a Garganta (20-VII-1927) una lletra plet_rica d'iniciatives. Amb motiu del centenari de la novel·la *I promessi sposi* d'Alessandro Manzoni, manifesta al seu amic la intenció de publicar un número de *La Paraula Cristiana* 112 dedicat al crític itali_. Es tractava d'impulsar, a través del pensament de Manzoni, la formació d'uns homes ben preparats per assumir la construcció democr_tica que ja es veu venir.

Aquell mateix estiu intervingué, des de *La Veu de Catalunya*, en una sorollosa pol_mica sobre l'art i la moral, sorgida a Barcelona davant la pres_ncia del nu en la via pública, amb motiu de la remodelació de la Plaça de Catalunya. Als impediments del Directori, Capdevila respongué amb una s_rie d'articles titulats "Apologia del nu".113

Podem copsar l'abast de la pol_mica a través de les iròniques paraules de Joan Sacs (Feliu Elias) a *La Publicitat*: "Just a l'hora que Josep Maria Capdevila, un dels primers escriptors cat_lics del nostre temps, publica a *La Veu* una sèrie de bells i raonadíssims articles en pro del nu en l'art [...], la majoria dels escultors que van a decorar la Plaça de Catalunya s'acorden a presentar projectes d'est_tues abrigades en camisa, en bata, en calçotets i en tota mena d'habillaments púdics i de durada. Són els escultors previsors".114

També l'enquesta sobre l'art i la moral, que va fer pública a través de *La Paraula Cristiana*, apuntava cap a aquesta direcció.115

A principis d'estiu de 1927, un nou tropell de salut mantingué Capdevila allunyat de la redacció *La Paraula Cristiana* fins a finals de setembre. L'absència continuada del despatx fou causa d'alguns malentesos tant amb l'administrador, Josep Bertran i Pijoan, com amb moss_n Carles Cardó. Aquestes dissensions havien de provocar poc després la dimissió de Capdevila.

Amb l'esposa malalta de gravetat i dos nens petits _de cinc i dos anys respecti-vament_, la situació econ_mica se li féu insostenible. Així ho exposava a Garganta, en una nova lletra: "He d'arreglar uns afers amb l'administració de *La Paraula Cristiana* de la qual estic descontentadíssim, tant que segons com vagin les coses, deixaré la direcció".116 Aquell mateix dia, deman_ a Josep Maria Junoy les "condicions adminis-tratives" per integrar-se a *La Nova Revista*.117

112 "Manzoni en la pol_mica". *La Paraula Cristiana*, 36. Desembre 1927.

113 "Apologia del nu". *La Veu*, 23 de juliol, 14 d'agost, 3 i 21 de setembre de 1927.

114 Joan SACS. "Pampallugues". *La Publicitat*, 25-VIII-1927.

115 Lletra de Capdevila a Carles Riba, datada a Barcelona el 26-XI-1926.

116 Lletra de Capdevila a Josep Maria de Garganta, datada a Barcelona el 15-IX-1927.

117 Lletra de Capdevila a Josep Maria Junoy, datada a Barcelona el 15-IX-1927.

Es trobava amb greus problemes econòmics i veient poques sortides en el periodisme, pensava en exercir la seva professió d'advocat. Per això des de primers d'octubre de 1927 fins ben entrat l'any 1929, compartí un despatx d'advocacia amb Enric Jardí.¹¹⁸ Ben aviat se'n desenganyà i tornà al periodisme.

El conjunt d'escrits que Josep Maria Capdevila publicà a *La Paraula Cristiana* —de tema literari, estètic i filosòfic— ultrapassaren el centenar. També hi féu algunes traduccions com *El leprós d'Aosta*,¹¹⁹ de Xavier de Maistre.

1.4.2. LA NOVA REVISTA.

Quan tot just era un projecte, Capdevila fou dels primers en parlar des de *La Veu*, de *La Nova Revista* de Josep Maria Junoy: "Avui un esperit d'artista doblat de crític promet d'oferir al públic una revista d'art i literatura que ha de tenir una informació plena i saborosa, que donarà obres escollides, lleugera a l'esperit i alhora orientadora, útil en la varietat i alhora guiadora".¹²⁰

La Nova Revista fou un projecte tan ambiciós com efímer. S'inicià el gener de 1927 i el darrer número fou publicat l'abril de 1929; en total vint-i-vuit números. Subtitulada "Publicació mensual de literatura i art", s'inspirà en publicació francesa *Nouvelle Revue*.

Entorn de *La Nova Revista*, sorgiren les "Edicions de La Nova Revista". Tenien com a referent l'editorial "Le Roseau d'Or",¹²¹ portaveu dels intel·lectuals catòlics francesos. De les quatre col·leccions que inclouen —història, filosofia, assaig i novel·la—, Capdevila dirigí la "Col·lecció de contes i novel·les" on publicà, entre 1928 i 1929, obres de Josep Pla,¹²² Joaquim

118 Durant aquests mesos Capdevila escriví els seus articles en un paper que duu imprès a la capçalera el membrete: "E. Jardí & J.M. Capdevila / Advocats / Llíria, 39, 1.r / Telèf. 530 S.P". Dedicà a Enric Jardí el llibre *Amics i terra amiga*, que publicà el 1932, però que tenia ja gairebé enllestit en aquesta època. Editorial Barcino, 81 pàg. (*Nou Esplet*, 1.).

119 Xavier de MAISTRE. "El leprós d'Aosta". Introducció i versió de Josep Maria Capdevila. *La Paraula Cristiana*, 28. Abril 1927, pàg. 346-362.

120 "Al marge de La Nova Revista"; *La Veu*, 12-XI-1926

121 "Le Rouseau d'Or és la fusió de totes les forces catòliques occidentals en els precisos moments que totes les forces jueves han fundat llur revista. L'acolliment que ha donat a la nova biblioteca una casa tan important com és la Plon-Nourrit és una de tantes proves de la vitalitat d'aquest moviment cristianitzant respectat per les mateixes empreses editorials incolores". (Josep F. R. FOLS. "El Tany d'Or". *La Veu*, 7-VIII-1925).

122 Josep PLA. *Cartes de lluny*. Ed. La Nova Revista. Barcelona, 1928. (CCIN, 1); Id. *Madrid. Un Dietari*. Ed. La Nova Revista. Barcelona, 1929. (CCN,4).

Ruyra,¹²³ Josep Roig i Raventós¹²⁴ i Alfons Maseras.¹²⁵ Aquesta iniciativa literària, com la major part de les que empenquè Junoy, començà amb molta embranzida, però fou tot plegat un foc d'encenalls.

Entre la vintena d'assajos publicats a *La Nova Revista* per Capdevila, destaca l'estudi que efectuà sobre Joan Crexells¹²⁶ i una aproximació crítica a Ors, la primera que escriví sobre el glossador.¹²⁷ Entre les versions, remarquem un aplec de contes de Frederic Mistral¹²⁸ i les *Fronteres de la poesia*,¹²⁹ de Jacques Maritain.

El 7 d'agost de 1928 morí, a Barcelona, l'esposa de Capdevila, Maria del Carme Montaner i Serra, deixant-li dos infants de sis, i tres anys i mig, respectivament. Feia tot just tres mesos que havia mort, a Olot, Josep Maria de Garganta, l'amic de l'anima.¹³⁰ Capdevila sublimà els moments de dolor en la intimitat de la poesia.¹³¹

La primera setmana d'octubre de 1928 visità Múrcia i el Palmar i deixà, a manera de dietari, alguns pensaments sobre el viatge.

A principis de 1929 reprenquè les iniciatives culturals. Una d'elles era anàloga a la que s'estava duent a terme des de les Associacions de Música, però aplicada a l'art; es tractava d'organitzar exposicions itinerants de pintura, per expandir a les comarques les propostes culturals de què gaudia la capital i així ho suggerí a Lluís Plandiura:

"A Barcelona hi ha cada any algunes exposicions de pintura notables. Doncs bé: d'algunes d'aquestes un jurat (diguem-ne així) faria una tria de 6 o 7 obres i aquestes serien expo-sades a Sabadell, Terrassa, Vich, Olot, Vilanova, Sitges, però no dir-li sinó les adherides ja avui. Seria bonic que en aquestes ciutats, on ja es donen cada any mitja dotzena de concerts de bona música, hi hagués també mitja dotzena d'exposicions de pintura".¹³²

123 Joaquim RUYRA. *Entre flames*. Ed. La Nova Revista. Barcelona, 1928. (CCIN, 2).

124 Josep ROIG I RAVENTÓS. *Sang nua*. Ed. La Nova Revista. Barcelona, 1928. (CCIN, 3).

125 Alfons MASERAS. *La ratlla*. Ed. La Nova Revista. Barcelona, 1929. (CCIN, 5).

126 "Joan Crexells. Les seves tendències ideològiques". *La Nova Revista*, 2. Febrer 1927, pàg. 101-104.

127 "Eugeni d'Ors". *La Nova Revista*, 21. Setembre 1928, pàg. 9-27.

128 Frederic MISTRAL. "Contes". Traducció de J. M. Capdevila. *La Paraula Cristiana*, 30. Juny 1927, pàg. 542-548.

129 Jacques MARITAIN. "Les fronteres de la poesia". *La Nova Revista*, 10 i 12. Octubre i desembre 1927, pàg. 105-117 i 292-305.

130 Josep Maria de Garganta i Vilamanyà morí el dia 1 de maig de 1928. Vegeu: "El poeta olotí Josep Maria de Garganta". *La Nova Revista*, 18. Juny 1928, pàg. 170-171.

131 Vegeu, a l'Arxiu Capdevila, els esbossos de poesia compostos en aquesta època. Dossier: "Poesia".

132 Lletres de Capdevila a Lluís Plandiura, datada a Barcelona el 7-I-1929.

D'aquesta poca és el retrat literari que presenta Maurici Serrahima en el seu llibre. El bi-graf no es limita a la descripció física de Josep Maria Capdevila, sinó que expressa tota la complexitat d'un retrat psicològic:

“Sense ser baix, tampoc no era alt. Proporcionat tot ell, i amb un rostre regular, afinat, ben construït. El front espaiós, els cabells foscos, tallats curts i pentinats amb clenxa, i els ulls d'un color més aviat clar. L'aire de naturalitat accentuava un punt de distinció. Qualsevol emoció li posava un estremiment en els narius i en les celles, fines i ben dibuixades; així i tot els llavis prim i closos, es mantenien tensos i immòbils, fins que hi apareixia un somriure lleu [...].

En la conversa normal gesticulava poc, i solia parlar a mitja veu i en termes precisos, de vegades una mica insinuants i adreçats sempre i molt expressivament, com ho solen ser els del bon pedagog, a l'interlocutor. Per alhora, una desviació lleugeríssima, gairebé imperceptible, de l'ull dret, feia una mica esborradissa l'expressió del rostre. I fins la del somriure que hi posava tanta afabilitat. Un somriure que, de tant en tant, esdevenia una mica irònic, o lleugerament reticent, però que així i tot es mantenia amarat de senzillesa, de simpatia, i sovint, d'afecte ben visible. Solia portar roba fosca i, en general, ben feta, però sense res que cridés l'atenció, ni en l'aspecte de l'elegància fora la que hi posava una senyoria espontània en ell, ni tampoc en el de la bohemia, o en el d'una descurança excessiva, o, encara menys, recercada”.¹³³

1.4.3. EL DIARI EL MATÍ

Sorgit d'una iniciativa conjunta entre Josep Maria Capdevila, Enric Jardí i Josep Maria Junoy, el mes d'octubre de 1928 es féu pública la “crida per al llançament” del diari *El Matí*.¹³⁴ En aquest manifest, signat per Capdevila, Junoy i Joan Baptista Solervicens, el nou rotatiu apareix com un diari independent, català i catòlic, obert al diàleg en el triple vessant cultural, polític i sindical. Sortí a la venda el 29 de maig de 1929.

En els objectius dels fundadors, *El Matí* representava la síntesi entre *La Paraula Cristiana* i *La Nova Revista*.¹³⁵ Amb un compromís seriós observat per

¹³³ Josep Maria Capdevila, pàg. 6-7. El llibre s'inicia amb la visita de Serrahima a Capdevila al carrer de Carrenc, "cap a la fi del mes d'octubre de 1927". De fet, havia de ser l'any 1928 perquè, diu Serrahima, "se'm va fer present que en Capdevila havia perdut, no feia gaire, la muller, Carme Montaner" i Carme Montaner morí el 7 d'agost de 1928.

¹³⁴ "Com fou fundat El Matí". *Serra d'Or*. Octubre, 1969, p.g. 27-30. L'article fou incorporat a *Del retorn a casa*, pàg. 57-65; Joan TORRENT i Rafael TÀSIS. *Història de la premsa catalana*. Ed. Bruguera. Barcelona, 1966; Maurici SERRAHIMA. *Josep Maria Capdevila*, p.g. 32-61.

¹³⁵ Signa el manifest fundacional d'*El Matí*, una impressionant llista de noms; la major part, antics col·laboradors de *La Paraula Cristiana*: des de Joaquim Ruyra fins a Ferran Valls i Taberner, passant per Tomàs i Joaquim Carreras i Artau, Josep Llimona, Lluís Millet, J.M. López-Picó, J.M. Folch i Torres, Bosch-

Serrahima__ davant la problem_tica social. “La ideologia prevista era prou clara. Per_ no era f_cil de definir. Hi havia, ja s’entén, l’amor insubornable al país. Per_ també alguna altra cosa. En el preambul del llibre on conta aquests fets,¹³⁶ en Capdevila diu que van fundar el diari *uns amics que compartíem l’anhel d’anivellar cristianament el benestar de la família burgesa i de la família jornalera*.¹³⁷ A més d’assenyalar el bon gust en la composició tipogr_fica del diari, concreta en tres punts la seva organització interna: l’esperit d’equip que el director va saber inculcar, la seriositat informativa i la notícia de primera m_.

En l’evocació que féu a *Serra d’Or*, Capdevila descriu fins i tot l’aspecte extern del diari: “Escollírem un paper (d’un to rosat) semblant al diari angl_s *Daily Herald*. En Junoy planejava detalladament la presentació i encarregava els gravadets de les vinyetes, les quals, ben repartides en les seccions diverses, hi feien trobadissa qualsevol informació [...]. Havien estat obertes les oficines en un pis de la Rambla de Canaletes. I la redacció era organitzada en seccions aut_nomes. La p_gina religiosa era dirigida per moss_n Alfons M. Ramírez, la de Barcelona per Joaquim Civera i Sormaní, la d’informació estrangera per Jaume Ruiz-Manent, la p_gina del treball per Pere Vinyoles i Vivet, i la de comarques per Narcís de Carreres, que començ_ allí la seva actuació. El canonge Dr. Alfons Maria Ribó, gran persona, va ser designat com a censor”.¹³⁸

* * *

El director compt_, d’entrada, amb un equip de redacció experimentat ¹³⁹ i amb bones col!laboracions liter_ries.¹⁴⁰ A través de les parr_quies, pogué formar una extensa xarxa de corresponsals a comarques i compt_ amb les millors plomes eclesiàstiques del país. Tingué també el suport inicial de l’Obra

Gimpera o Joaquim Mir. Un segon llistat apareix a fi d’any: comença amb Josep Carner i acaba amb Narcís de Carreres. La promoció del diari es va fer a través de *La Paraula Cristiana*. Al llarg de 1929 s’oferiren conjuntament les dues subscripcions a 4 pta. el mes.

136 *Del retorn a casa*, p_g. 12.

137 *Josep Maria Capdevila*, p_g. 36-37.

138 “Com fou findat *El Matí*, p_g. 37.

139 Entre els redactors i responsables de diferents seccions destaquem: temes internacionals, Jaume i Josep Maria Ruiz-Manent; política, Manuel Pug_s; crítica d’art, Josep F. R_fols; crítica teatral, J. Massó i Ventós; com_dia musical, Francesc Trabal; cinema, Antoni Navarro i Sedó; esports, M. Thió i Rodés; crítica liter_ria, Maurici Serrahima; temes socials, J. Civera i Sormaní; medicina, Claudi Bassols; agricultura, Ramon Roca; moda, Maria Perpiny_, que més enda-vant pass_ a dirigir la secció sobre literatura infantil.

140 Entre l’extensa llista de col!laboradors, molts d’ells procedents de *La Paraula Cristiana*, destaquem: Pau Romeva, Ramon Aramon, Jaume Bofill i Ferro, Joaquim Danés, Agustí Esclasans, Manuel Folguera i Duran, Joan de Garganta, Tomàs Garcés, Josep Lleonart, Francesc Maspons i Anglaseu, Jeroni Moragas, Antoni Pedrol-Rius, Joaquim Ruyra, Sebastià Sánchez-Juan i Amadeu Vives.

d'Exercicis Parroquials del Pare Vallet i els caputxins de Sarri_, encapçalats per P. Miquel d'Esplugues.

Dispos_ també d'una xarxa de corresponsals a l'estranger: M. Barclay Carter (Londres), P.M. Escursell (Japó), Pere Voltas (Roma), A. Lugan (París), Hermann Platz (Bonn) i L. Hagenann (Berlín). Hi tingué, així mateix, notables col·laboradors; des del primer número, Don Luigi Sturzo, el pare de la Democr_ia Cristiana italiana.¹⁴¹ Ben aviat s'hi afegiren Hilaire Belloch,¹⁴² Stanislas Fumet i Gilbert K. Chesterton.¹⁴³

Fou especialment significativa la secció "P_gina del Treball" __que dirigia Pere Vinyoles i Vivet_, i dins d'aquesta secció, la columna "Vida del Treball" escrita per Capdevila. Tant pel di_leg obert amb els sindicats, com per la informació __de primera m__ en el tractament de la notícia, Serrahima considera que des del punt de vista sindical *El Matí* arrib_ a ser en aquells anys "el diari més ben informat de Barcelona".¹⁴⁴

Del 24 de maig al 8 d'octubre de 1929 Capdevila, Junoy i moss_n Cardó, tingueren cura __alternativament__ de l'editorial, que apareixia signat.

Després d'un tancament de quatre dies, a causa de la censura (del 12 al 16 de novembre de 1929), el diari aparegué amb un triple editorial, ja sense signar; encapçalava els articles d'opinió i es mantingué fins al gener de 1930. El febrer i el març de 1930 torn_ fluctuant l'editorial únic.¹⁴⁵

Mentre els editorials de tema literari, cultural, laboral i nacionalista porten l'em-prempta de Capdevila, Josep Maria Junoy assumí els temes d'art, Jaume Ruiz-Manent els de política i economia i Carles Cardó els temes d'església i la religió en general. En la pr_ctica, per_, Capdevila acab_ assumint la direcció única i, per tant, la responsabilitat editorial. Quan la salut no li permeté anar a la redacció, en tingueren cura Manuel Pugès i Jaume Ruiz-Manent.

141 Luigi STURZO. *Articles a "El Matí"* (1929-1936). A cura de Ferran Camps i Vallejo i Clotilde Parellada i Rosell. Barcelona: Edició del Partit Popular Europeu, 1992, 381 pàg.

142 Vegeu: *Els articles de Hilaire Belloc a El Matí* (1929-1926). Pròleg i comentaris de Jordi Galí. Barcelonesa d'Edicions, Barcelona 1995, 166 pàg. (*Eixos*, 18).

143 "I quan Josep M. Capdevila va sol·licitar la seva col·laboració a *El Matí*, tot demanant-li condicions, Chesterton va respondre que col·laboraria amb molt de gust i que cobraria, per cada article, amb dret d'exclusiva a tot Espanya, cinc pessetes". (Hilari RAGUER I SU_ER, *La Unió Democr_tica de Catalunya i el seu temps* (1931-1939). PAM, 1976. (BAO, 7). p_g. 79-117. Escriu l'autor que l'an_cdota li fou explicada pel propi Capdevila, l'any 1964, en una visita que li féu al monestir benedictí de Medellín, de Col_mbia, aleshores priorat montserratí).

144 *Josep Maria Capdevila*, p_g. 47.

145 Cal lligar aquestes fluctuacions amb la inestabilitat política del moment: la mort del dictador, el 17 de març de 1930 i l'anomenada "dictablanda" del general Berenguer. Amb tot, persistí la censura pr_via fins al 14 d'abril de 1931, data de proclamació de la II República.

Al llarg de 1929 Capdevila public_ a *El Matí* diferents comentaris sobre art i literatura; no d'una manera sistem_ica, sinó aprofitant un motiu puntual: generalment una mort, una efem_rides o bé l'edició d'un llibre. Així, en apar_xer el darrer volum del *Tirant*, féu alguns articles sobre el llibre de cavalleries catal_.¹⁴⁶

Escriví també sengles articles necrol_gics, amb motiu de la mort de Magí Morera i Galícia ¹⁴⁷ i en la commemoració de Manuel de Cabanyes.¹⁴⁸ Féu una recensió de la novel·la *Fanny*, de Carles Soldevila.¹⁴⁹ Reivindic_ la publicació de les poesies disperses de Verdaguer i Maragall.¹⁵⁰ Dedic_ diferents comentaris a l'obra de Frederic Mistral,¹⁵¹ Joan Alcover,¹⁵² Alfred de Musset,¹⁵³ Antoni Bourdelle,¹⁵⁴ Gómez Baquero i Gaziell.¹⁵⁵ A través de petites notes, tenia cura dels principals premis literaris, com els Goncourt i F_mina.¹⁵⁶ Ja a partir de 1930, en evidenciar-se la transició política, confi_ a Maurici Serrahima la secció de llibres que, inicialment, s'havia reservat.

Al marge del diari cal destacar l'assaig titulat "La poesia de Joan Maragall", escrita durant la tardor de 1929, que encapçal_ el primer volum de les *Obres Completes*¹⁵⁷ del poeta.

En tant que director d'*El Matí* el mes d'agost de 1930 assistí a Brussel·les al II Congrés Universal de Premsa Cat_lica. Duia la representació de tot l'estat i, amb gran malestar per part del rotatiu madrileny *El Debate*,¹⁵⁸ fou nomenat membre de Comit_ Permanent. Dels contactes que hi efectu_, sorgiren nous

146 "Tirant lo Blanc", 5-VII-1929 i "Els autors de Tirant lo Blanc", 22 i 26-XI-1929.

147 "Morera i Galícia" (Lleida i el seu poeta), 20-IX-1929.

148 "El poeta Cabanyes", 17-XI-1929.

149 "Fanny, de Carles Soldevila", 31-XII-1929.

150 "Poesies perdudes" (Verdaguer i Maragall), 22-X-1929.

151 "Perqu_ Mistral contestava totes les lletres que rebia", 11-VII-1929 i "Records de la política de Frederic Mistral", 22-VIII-1929.

152 "Poesia saniosa", 27-VII-1929.

153 "Alfred de Musset", 30-VIII-1929.

154 "L'obra femenina d'Antoni Bourdelle", 21-XI-1929.

155 "Gómez Baquero i Gaziell". (Comentari a l'article de Gaziell titulat "El castellano liberal" aparegut a *La Vanguardia*, el 20-XII-1929), 21-XII-1929.

156 "Els premis de literatura. Goncourt i F_mina", 16-XII-1929.

157 Vegeu: "Entre Maragall i Eugeni d'Ors". Tema 3.4.

158 "Octavi Saltor ha vist en aquesta representació que fou donada a Capdevila "un suport per a la política catalana explícitament o implícitament confessional, representada entre altres manifestacions i camps pel diari *El Matí* i per la naixença de la Unió Democr_ica de Catalunya". (Pr_leg a *Recordatori de Chesterton* de Dídac PERELLADA Ed. P_rtic, Barcelona, 1974).

col·laboradors per al diari: Frederic Siedenburg, Armand Kupers, Leo Guerschin, J. Schirgens i Jacques Maritain.¹⁵⁹

La salut de Capdevila era feble. A primers d'abril de 1931 es veié allunyat del diari a causa d'una hemoptisi.

A la recerca d'aires menys contaminats an_ a viure al carrer Casetes __a la zona de Vallvidrera__, No acab_ de trobar-s'hi bé, ja que al cap de pocs mesos, es trasllad_ al carrer Gustavo-Adolfo Bécquer, de Vallcarca, on residí fins al 1934.

Justament el 14 d'abril de 1931, dia de la proclamació de la II República, es trobava internat al Sanatori del Brull, situat als peus del Montseny. Des d'allí encoman_ l'editorial a Manuel Pug_s. Les dues lletres que __en un mateix dia__ adreç_ a Maurici Serrahima, resumeixen en tres punts el pensament de Capdevila en aquells moments de canvi polític: 1. Mantenir la independ_ncia del diari. 2. Exposar els principis de la doctrina cat_lica. 3. Lluitar per eixamplar al m_xim l'autonomia de Catalunya.¹⁶⁰ Ja reincorporat a la direcció, ell mateix manifest_ aquests desigs en l'editorial on comenta la constitució de la Generalitat de Catalunya en el marc de la II República:

“No ens fem cap m_rit d'haver preconitzat dies enrera la conveni_ncia d'una nova solida-ritat catalana fins que el nostre plet polític fos satisfact_riament resolt, perqu_ realment nosaltres no férem altra cosa sinó posar en lletres d'impremta una aspiració ben viva i manifesta de l'opinió pública. Amb el decret del Govern de la República espanyola creant la Generalitat de Catalunya, ha estat oficialment reconeguda la nostra unitat nacional”.¹⁶¹

L'editorial del 31 de juliol és encara més expressiva. Amb el títol “Proclamem la nostra voluntat”, Capdevila fa una crida en_rgica a participar en el refer_ndum a favor de Estatut d'Autonomia de Catalunya. Exposada amb convicció raonada que l'Estatut no és de dretes ni d'esquerres, sinó de tots els catalans. Convé doncs que l'adhesió sigui massiva i, al mateix temps, representativa de tot el ventall ideol_gic de Catalunya. Després d'invocar els moments hist_rics que s'estan vivint, fa una crida a la unitat dels catalans i acaba en un arborat to patri_tic:

159 L'any 1925 Capdevila havia ja esmentat Jacques Maritain en la confer_ncia titulada “La mat_ria artística”, que impartí al Centre Artístic de Mataró el 18-X-1925. (*La Veu*, 23, 24, 29 i 30-X-1925).

160 Datades a Barcelona, aquestes dues lletres foren escrites el 14-IV-31, el mateix dia de la proclamació de la II República.

161 “Unió”. 17-V-1931. Aquell mateix dia començ_ d'apar_ixer a les p_gines d'*El Matí*, l'Encíclica *Rerum Novarum*, de Pius X, en la traducció al catal_ del Dr. Josep Maria Llobera.

“Nosaltres creiem que el catal_ que de cor ho sigui, tant si és d’un pensar com d’un altre, no trobar_ raons suficients de cap ordre per a negar-se a votar l’Estatut. I fins creiem que, per poc que un hom ho mediti, no solament no podr_ trobar motius prou forts que justifi-quin l’abstenció, sinó que se sentir_ sobtadament corpr_s per la solemnitat immensa dels moments actuals, potser com mai tan verament decisius per a la nosta p_tria [...]. Deixem per un moment de banda tota an_cdota, tot partidisme, tot inter_s particular més o menys ben ent_s. Volem, com tot poble digne, una p_tria lliure? Doncs ara som cridats a procla-mar-ho”.

A diferència de la premsa cat_lica espanyola __ja d’entrada bel!ligerant__, *El Matí* va mostrar-se respectuós i dialogant amb el nou govern constitu_t. Hi havia el desig d’acre-ditar intel!lectualment les posicions cristianes i d’oferir una visió social contemplada a la llum del Magisteri de l’Església. Avalava aquesta actitud la Circular del Cardenal de Tarragona, Francesc Vidal i Barraquer __d’obligada lectura a les esglésies__, on es reco-neix la legalitat del govern elegit democr_ticament i es demana respecte envers els poders constitu_ts, una mútua col!laboració entre els estaments civils i eclesi_stics, que els ecle-si_stics es mantinguin “per damunt i fora de la política” i els fidels participin activament en la cosa pública. L’abstenció és considerada “su_cida, il!lícita i indecorosa”.

Heus ací, alguns dels punts més destacats: “Primer. Els Rev. Rectors i encarregats d’esglésies llegiran aquesta Nostra Circular als fidels, demanant-los especials oracions perqu_ Déu Nostre Senyor concedeixi llum i gr_cia als governants [...]. Segon. Tots els sacerdots i fidels hauran de guardar el respecte i obedi_ncia als poders constitu_ts i prestar-los llur cooperació en tot el que es relacioni amb el bé i manteniment de l’ordre [...]. Quart. En les instruccions als fidels i en la predicació sagrada, com en tota llur actuació, [els eclesi_stics] han de mantenir-se per damunt i fora de la política, i evitaran tot el que pogués donar pretext a semblant interpretació; fins en l’ordre privat han de guardar suma circumspecció [...]. Set_. Com a normes per als fidels, tindran present que, dintre del r_gim constitu_t a cada país, és obligació dels cat_lics intervenir en la causa pública. Ho exigeixen el bé comú, l’ordre social i la defensa dels drets de l’Església. L’abstenció és su_cida, il!lícita i indecorosa”.¹⁶²

El tractament obert de la notícia per un costat, i la voluntat d’independència política per l’altre, feren d’*El Matí* una tribuna expectant de di_leg entre el Magisteri eclesial i la democr_cia republicana. “A Madrid __comentava anys després el P. Miqueul Batllori a Capdevila__ tothom

162 Circular del Cardenal Francesc Vidal i Barraquer, signada el 4-V-1931.

comptava amb *El Matí* per fer minvar a les Constituents les actituds antireligioses del segon projecte de Constitució, el de Jiménez de Asúa".¹⁶³

Ja en els primers mesos d'actuació del nou govern republic_ es manifest_ la professionalitat periodística de Capdevila i la seva visió de futur.

El mes d'octubre de 1931 es fund_ l'Associació "Amics d'*El Matí*", i com a portaveu, la revista *Esplai*, subtitulada: "Setmanari il·lustrat d'*El Matí*".¹⁶⁴

El mes de novembre, en una pon_ncia llegida a l'Assemblea d'Acció Popular, preveu que mentre determinats mitjans de comunicació __com la r_dio__ assumiran la notícia puntual, la premsa di_ria tendir_ cap a l'article d'opinió i el comentari de fons:

"Es multiplicaran els serveis de r_diodifusió i es podran saber quasi al moment els esdeveniments que importen a cada u. Situem-nos ara, dins d'un diari. A la redacció, hi arribaran les notícies de la mateixa manera: ensems que les conegui el redactor les coneixer_ també el lector del seu diari. A aquest lector, no l'han de sorprendre, doncs, amb la notícia inco-neguda. Esperar_ probablement del diari una altra cosa: un comentari a la notícia. El diari anir_ perdent inter_s purament informatiu ensems que anir_ guanyant inter_s ideol_gic [...]. Tot aix_, em direu, no són fantasies? El temps ha de decidir".¹⁶⁵

Davant d'aquest repte, per tal de "preparar els periodistes futurs en vista a la premsa esdevenidora, i no pas en vistes a una manera de premsa potser en vigílies de desapar_ixer", concreta en cinc punts el seu programa:

"1. Fundar uns estudis per a periodistes cat_lics que compreguin les diverses seccions d'un diari i especialitzar-hi els ensenyaments per a cada un.

2. Nomenar una pon_ncia que indiqui els ensenyaments indispensables al perio-dista de dem_.

3. Procurar que les empreses de la premsa cat_lica comencin a editar els fascicles que preparin el públic sobre els problemes del dia, aplicant-los la ideologia cristiana.

4. Obrir vora les redaccions, sales de confer_ncies i de cursets monogr_fics per difondre la ideologia del diari i formar la dels lectors.

163 Lletre de Miquel Batllori a Capdevila, datada a Barcelona el 28-IX-1971.

164 El primer número aparegué el dia 1-XI-1931. Capdevila hi public_ algunes crítiques d'art. Destaquem: "La pintura d'Ignasi Mallol". *Esplai*, 110. 7-I-1934 i "Joaquim Mir". *Esplai*, 112. 4-II-1934.

165 "El periodisme de dem_" (Pon_ncia llegida a primers de novembre a l'Assemblea d'Acció Popular). *El Matí*, 11-XI-1931.

5. Establir relacions amb els escriptors de tota la premsa cat_lica del món per un intercanvi d'idees i per donar dins de cada país i en cada llengua el pensament cat_lic del dia, és a dir, l'aplicació d'un criteri perennal als esdeveniments darrers".¹⁶⁶

Davant de fets pol_mics com el laicisme escolar, la llei del divorci i la dissolució d'algunes congregacions religioses, *El Matí* no podia restar indiferent, per_ el director sabé donar a la pol_mica un to de di_leg i de respecte. Els moments eren delicats i Capde-tila es trobava entre dos focs; davant les pressions dels accionistes __antirepublicans en la seva majoria__ calia justificar el govern republic_ en nom de la democr_cia i la llibertat; de cara al govern, calia fer veure que es podia ser dem_crata i republic_, sense renunciar a les conviccions religioses.

Durant aquells mesos pronunci_ algunes confer_ncies, amb la intenció d'informar el ciudad_ sobre la nova situació política i social, com la titulada: "Els deures dels cat_lics en el moment actual", que pronunci_ davant la Junta Diocesana d'AC de Barcelona.¹⁶⁷ També en vistes a salvaguardar __en nom de la llibertat__ els drets de l'Església, fou també un dels promotors de la Declaració "Als cat_lics".¹⁶⁸ Sign_ així mateix el Manifest titulat: "Homenatge dels intel·lectuals al Monestir de Montserrat, amb motiu de les festes jubilar del Santuari".¹⁶⁹

Finalment, com a conseqü_ncia de les noves perspectives que s'obrien en l'_mbit de l'associacionisme, es propici_ des d'*El Matí* la Federació de Joves Cristians (FJC) i la Unió Democr_tica de Catalunya (UDC).¹⁷⁰

La FJC es cohesion_ a través dels articles publicats per mossèn Albert Bonet a *El Matí* al llarg de 1930. Foren recollits el gener de 1931 en el llibre *Un viatge de cara als joves*.¹⁷¹ Serrahima, un dels protagonistes, n'explica els antecedents:

"Sopant a can F_lix Millet, ell i en Ferran M. Ruiz-Hébard, vells amics meus, m'havien parlat del desig d'actuar en algun moviment de joventut al marge de la política. Quan moss_n Bonet em va convocar a una reunió de constitució, hi vaig anar amb ells. En van sortir nomenats, d'entrada, president i secretari general de la nova entitat que va prendre ja aquell dia el nom de Federació de Joves Cristians. El mot *cristians* __en lloc que cat_lics__ prenia el sentit simb_lic d'una voluntat renovadora. Amb el company i bon amic Joan Prats i Tom_s

166 Ibídem.

167 *El Matí*, 13-XII-1931.

168 "Als cat_lics", *El Matí*, 13-XII-1931.

169 "Cloenda Festes Jubilar de Montserrat", *El Matí*, 22-XI-1931.

170 *Josep Maria Capdevila*, p_g. 51.

171 "Un viatge de cara als joves". *El Matí*, 1-I-1931. Vegeu: Pere CODINACHS. *La Federació de Joves Cristians de Catalunya*. Editorial Claret, Barcelona, 1990.

vam redactar els primers estatuts, que més tard jo mateix vaig completar. No cal que digui que en vaig parlar tot seguit a en Capdevila, ni que ell em va respondre que bé havia d'oferir l'ajut del diari a un moviment originat en el diari mateix".¹⁷²

La UDC té el seu origen en el "Manifest de joves polítics", publicat també a les pàgines d'*El Matí*.¹⁷³ Fou presentat amb el títol: "Un nou agrupament polític català. Unió Democràtica de Catalunya" i an precedit d'aquesta nota informativa: "Ha estat fet públic un extens manifest signat per reconegudes valors d'entre les joves promocions de Catalunya, que en síntesi diu el que segueix". S'inicia amb una declaració de principis, segueixen nou "punts bàsics" que en representen el cos doctrinal i, en la conclusió, hom sol·licita revisar la Constitució:

"Unió Democràtica de Catalunya fa proclamació expressa que, atesa de realitat d'una Constitució Espanyola, mig embastada, per enemiga dels drets de les societats inferiors de l'Estat, i tirànica per a les consciències dels creients, es pronuncia per la revisió d'aquesta (en el més ample sentit cristià i català), i ofereix l'ajut dels seus a totes les campanyes que es promoguin i la més eficaç col·laboració a les col·lectivitats que preten-guin la mateixa finalitat".

Segueix una llista llarga de signatures, encapçalades per Josep O. Anguera Dodero, Pere Arderiu, Xavier Aragó, Pere Aragall, Esteve Farré Calveras, Josep M. Farré Moregó, Àngel Grau, Joan Guinart, Josep M. Modolell, Àngel Moreta Ventalló, Manuel Puges, Joan Baptista Roca Cavall, Pau Romeva, Maurici Serrahima, Ramon Sunyer, Manuel Thió i Rodés, Ramon Trinxet, Lluís Vila d'Abadal i Josep Vilaplana. Capdevila no es volgué implicar personalment en el partit, però ja abans de la seva constitució, havia assessorat el programa social de la UDC.¹⁷⁴ El mateix Serrahima, tot enumerant les forces disperses que aglutinà el nou partit, reconeix que hi entrà aconsellat per Capdevila:

"De la Lliga va venir poca gent. En van venir uns quants d'Acció Catalana; també d'altres del que podríem anomenar l'ala esquerra del Tradicionalisme. També venia gent que mai no havien intervingut en política, molts dels quals procedien de l'Obra d'Exercicis. I molts, també, d'entre els subscriptors del

172 Josep Maria Capdevila, p. 52.

173 7-XI-1931. Per a més detalls vegeu: Hilari RAGUER I SUER. *La Unió Democràtica de Catalunya i el seu temps (1931-1939)*. PAM, 1976, p. 89-92. (BAO, 7).

174 Vegeu a l'Arxiu Capdevila, l'esborrany dels estatuts inicials de la Unió Democràtica de Catalunya, amb correccions i esmenes en l'apartat referit als temes socials. La filosofia política de la UDC es correspon de fet als *Principis de teoria política* exposats per Capdevila a *La Paraula Cristiana*. Editat en separata, el text assolí una ampla difusió. Fins a l'anada a l'exili, l'any 1939, l'enllaç amb la UDC fou Maurici Serrahima, que li escrivia el 14-XII-1937: "Els amics d'Unió Democràtica us agraeixen molt la vostra simpatia: és una manera d'establir contacte entre els que pensem igual i volem les mateixes coses".

diari. Dintre del grup mateix de la redacció, el senyor Vidal i el Dr. Llovera ens inclinaven a entrar-hi. I la manera com ho feien ens feia suposar que, encara que mantingués una actitud d'independència, el diari es posaria al costat del nou partit. Quan vaig veure que se'n feien en Pau Romeva i en Manuel Pugès, amb qui m'avenia tant, jo també me'n vaig fer. En Capdevila m'hi empenyia. Ell, com a director, va creure que s'havia de reservar i no havia de pertnyer a cap partit. Per hi simpatitzava, i quan el partit va prendre forma i nom, fins hi va donar alguna conferència".¹⁷⁵

Tota la vida seguí aquesta línia: independència política i, fins a les últimes conseqüències, compromís en temes de país i de cultura. Així, el 30 d'abril de 1934, fou un dels signants del *Manifest*¹⁷⁶ on es parla de clarificar el concepte de pàtria, que no ha de tenir un significat polític, sinó cultural: "La nostra Pàtria, per a nosaltres __s'hi afirma__, és el territori on es parla la llengua catalana".¹⁷⁷ La línia d'obertura __tan social com ideològica__ que impulsà Capdevila des d'*El Matí*, aviat fou protestada per una gran part d'accionistes. Com que no volien un enfrontament directe amb el fundador del diari, cercaven excuses econòmiques. Adduïen que, amb la seva radicalització "el diari perdia subscriptors". També li retreien que dediqués massa pàgines als temes de cultura.

De moment, gràcies a un equip de redacció fidel, Capdevila pogué mantenir la direcció.¹⁷⁸ Per l'estiu de 1934 dos esdeveniments de greus conseqüències polítiques i socials el van forçar a dimitir: La implantació a Catalunya de la "Confederación Española de Derechas Autónomas" i la polèmica social que es generà a Catalunya amb la Llei de Contractes de Conreu.

"Capdevila __exposa Serrahima__, va ser encerclat sense cap escrúpol, i atacat des de tots els punts de vista. Li va ser combatuda la ideologia, i la preponderància que donava a les qüestions socials i la inutilitat de les pàgines dedicades a la cultura ja no amb punxades, com fins aleshores, sinó amb violència".¹⁷⁹

No s'amagava a ningú que, darrere la campanya de descrèdit, hi havia la Patronal i les Germandats de sant Isidre, en el context d'una campanya més

175 *Josep Maria Capdevila*, p. 54-55.

176 Encapçalat per Pompeu Fabra, el Manifest és signat per Ramon d'Alís-Moner, Ramon Aramon i Serra, Pere Bohigues, Josep Maria Capdevila, Josep Maria de Casacuberta, Pere Coromines, Joan Coromines, Francesc Martorell, Jaume Massó i Torrents, Manuel de Montoliu, Lluís Nicolau d'Olwer, Marçal Olivari, Antoni Rovira i Virgili, Jordi Rubió i Balaguer i Pau Vila.

177 *La Veü*, 8-V-1934.

178 Aquest equip era format per Maurici Serrahima, Manuel Pugès, Ramon Esquerra i Pau Romeva

179 *Josep Maria Capdevila*, pàg. 58

general d'intoxicació contra la República, que ben aviat originaria la guerra civil. Llavors, per fidelitat a la pròpia consciència, a finals d'agost present_ la dimissió. El diari ignor_ la sortida. Només *La Publicitat* don_ compte de la dimissió i, encara, alguns dies després.¹⁸⁰

Capdevila es retirà uns dies a Chebenil, a la "Maison de Retraites Spirituelles Nazareth".¹⁸¹ D'aquell recés n'ha restat un petit Dietari,¹⁸² fet de notes de viatge i pensaments. També s'han conservat alguns esbossos de poesies.¹⁸³

En dues lletres consecutives, manifesta a Serrahima el seu estat d'_nim. Aquestes lletres representen uns documents històrics excepcionals, tant per entrar en l'esperit de Capdevila, com també per analitzar el que fou *El Matí*.

En la primera, datada a Cantonigr_s, després d'analitzar durament la nova línia que es vol imposar al diari, expressa al seu amic el desig de reprendre els estudis i les activitats acad_miques.

"He rebudes tantes cartes vostres, tan afectuoses, i m'era tan difícil de respondre-les! No podia dir res ben precís i segur. Estava voltat d'indecisió, de malfiança. Vaig seguint al diari aparentment com abans; de fet, no. Ja feia temps que ho preveia. Gr_cies a Déu, tot va venint a la seva hora. Per la meua feblesa, anys després m'hauria estat un daltabaix; ara m'és un estímul. I aquell grup d'amics i de col·laboradors que s'havia format entorn del diari, com es desfan estúpida! Per alguns, per als Srs. Vidal, Jové, etc. el diari era massa intel·lectual, massa discret, poc capitalista; el volen més vulgar, més burgès de baixa estofa, més estrident, més estret, més asfixiant, més partidista. Si sabien que jo, tal com era, ja no el podia sofrir! Si n'hauríem trencat, encara, de motllos inservibles! No veig que, de moment, hi hagi res a fer sinó tenir paci_ncia i preparar una actuació més lliure i decidida i eficaç en el nostre sentit. Per part meua __ja que me'n parreu amb tant d'afecte__ és el que estic fent amb tota la calma. Vaig fent una mica de llengües, com sabeu, que mai no em són f_cils; vaig refrescant la mem_ria d'algunes coses que sabia; m'he matriculat per al doctorat a Barcelona de la secció de ci_ncies socials, i escriuré per tesi aquell llibre que em demaneu.¹⁸⁴ L'estic fent en la mem_ria, a moments, amb embriaguesa. Per_ l'art ha de consistir a precisar, aclarir; de moment a molts

180 "Vaig anar a veure Víctor Hurtado -escriu Serrahima- i em va publicar a *La Publicitat* la notícia de la sortida d'*El Matí* d'en Capdevila i d'alguns dels redactors. Així i tot *El Matí* mai no en va dir res... I hi va haver una colla de lectors que mai no ho van arribar a saber". (*Josep Maria Capdevila*, p.g. 62).

181 Heus ací l'itinerari : "Diumenge 27 d'agost. Sortim de Barcelona a les 2 de la tarda. Sopem a Narbona. Dormim a Montpeller. Dilluns 28 d'agost. A les 7 esmorzem a Montpeller. Sortim cap a Nimes. De Nimes a Avinyó. Dinem a Orange. D'Orange a Valença i a Chebenil. Hi arribem a les 5 tocadés". (Arxiu Capdevila. Dossier "Escrips auto-biogr_fics").

Els Exercicis Espirituals duraren una setmana. Retorn_ a Barcelona el dilluns següent, dia 3 de setembre, a entrada de nit. No esmenta el sistema de transport que féu servir.

182 Formen aquests Dietari vint quartilles escrites a m_. S'inicia el 27 d'agost i finalitza el 3 de setembre. Deu quartilles (datades a Chebenil el dia 1-IX-1934) són dedicades a analitzar filos_ficament la credibilitat de la fe. La resta són notes miscel·lanies sobre est_tica, literatura i espiritualitat. (Arxiu Capdevila. Dossier "Escrips autobiogr_fics").

183 Arxiu Capdevila. Dossier "Poesies".

184 En el seu llibre, Serrahima no esment_ en cap moment el tema de la tesi. Capdevila no en parla tampoc en cap altre lloc.

semblar_ poc viu, fred, potser lleuger. Amb el temps s'anir_ sentint la vida que hi palpita. Potser això sigui fer-se il·lusions excessives. Excessives, no. Sempre m'haur_ servit per obrir-me pas en un moment que podia ésser més depressiu i que, per a mi, al contrari, és de treball i d'alegria. No sé com agrair-vos la vostra amistat tan afectuosa. Ja la sabia. Passaré pocs dies a Collsacabra; del dia 8 al 10 ja seré, si Déu vol, a Barcelona. No és que en tingui ganés: però he de seguir el meu prop_sit inflexiblement".¹⁸⁵

En la segona, datada a Barcelona, el Taller-Escola d'Art de Tarragona apareix ja en les perspectives de Capdevila com una possibilitat de futur:

"Ja tinc arreglades totes les coses del diari. No n'estic gens descontent. Amb el Sr. Vidal sign_rem aquell contracte, que estava bé: no vaig haver-hi de fer ni la més petita obser-vació. Fins hi ha algun mot de deferència, que els he d'agrair. Bé, una sorpresa. El nou director, de moment i potser definitiu, serà en Ruiz-Manent. Si tingués paci_ncia __si pogués tenir-ne__ podria salvar el diari. I valdria la pena! Potser el respectin i no gosin donar-li articles sense signatura, notes dels botiflers de sant Isidre, etc. Aleshores potser, tot i fer la nova revista,¹⁸⁶ el Sr. Pug_s no s'hauria de moure del diari. Potser veuran que els col·laboradors han de retornar, que les seccions d'art i de lletres no són inútils i perdudes, etc. Aleshores la meva sortida fóra un accident que no valdria la pena. Parleu-ho amb En Millet i el Sr. Pugès. El diari ja costa un milió de pessetes, set anys de treball, i ha començada una obra per la qual encara pot servir. Parleu-vos-ho amb tota serenitat i no precipiteu res. No us diria aix_ si haguessin posat a davant En Gich, En Marqu_s o en Jover; aleshores la cosa no tenia remei. Ara cal estar uns dies veient a venir. Adéu. Encara no sé res segur de Tarragona. De seguida que en s_piga alguna cosa, us escriuré".¹⁸⁷

Com advertí ja Serrahima,¹⁸⁸ sembla que la sensibilitat de Capdevila s'afina en els moments crítics, cosa que li dóna aquell esperit de fortalesa que sorprenia a Josep Pla¹⁸⁹ i fou l'admiració de Xavier Benguerel.¹⁹⁰

En els escrits d'aquesta _poca eludeix parlar de la seva dimissió d'*El Matí*. Les úniques refer_ncies que en tenim, apareixen en dues lletres força posteriors: "El consell __explica a Riba el març de 1935__ em suprimí la poca col·laboració i encara es gir_ contra el catalanisme, obligant-me així a abandonar la trista empresa".¹⁹¹ I a finals d'aquell mateix any comentava a

185 30-VII-1934.

186 "Quan havíem vist que el daltabaix era inevitable, havíem parlat, amb en Manuel Pugès i en Fèlix Millet, de fer una revista de full gran, com el *Mirador*." *Josep Maria Capdevila*, p_g. 60.

187 Lletre de Capdevila a Maurici Serrahima, datada a Barcelona el 26-VIII-1934.

188 *Josep Maria Capdevila*, p_g. 110.

189 Josep PLA. "Josep Maria Capdevila el 1966" dins *Retrats de passaport*. Editorial Destino. Barcelona, 1970, p_g. 587 (OC, 17).

190 Xavier BENGUEREL. "Mem_ries. La guerra". *Tele-Estel*, 175. Barcelona, 27-II-1970, p_g. 36-37.

191 Lletre de Capdevila a Carles Riba, datada a Tarragona el 26-III-1935.

Serrahima, quan aquest __amb el grup format per Millet, Ruiz-Manent i Romeva__, intentava regenerar el diari:

“Si podíeu tornar el diari a la seva ideologia i actitud primera crec que faríeu un gran bé al país [...]. Tindríeu de seguida la joventut fejecista i tot el catalanisme de dreta que no havia perdut el seny i aquells __em sembla nombrosos__ ara peneditos d’haver-se donat a un deliri partidista, su_cida, que ha llançat en poc temps al desprestigi i a la vergonya les dretes castellanès i catalanes. Un gran diari de cultura __i de cultura cristiana__ amb una ideologia social sostinguda sincerament és impossible que no triomfi. Ja hauria triomfat si no hi hagués haguda la covardia més inexplicable i ridícula. Si els cat_lics sabien prendre una actitud cristiana, acollidora, aplaudint el contrari en all_ que no és contrari: sabent estimar aquells punt de coincid_ncia i no rompent-los com he vist fer expressament, preferint desviar-se de la pr_pia doctrina en el moment que l’adversari l’acollia, si us deixaven fer aquest diari estic segur que, encara avui, tindria un èxit extraordinari que us sorprendria” .¹⁹²

Public_ a *El Matí* més d’un miler d’articles la meitat dels quals són editorials.¹⁹³ Als escrits de tema social i laboral, cal sumar-hi un notable gruix de columnes d’opinió i nombrosos assaigs sobre qüestions literàries, estètiques i filosòfiques.

1.5. COMPROMÍS SOCIAL I LABORAL

La sensibilitat envers els temes socials i laborals __acompanyada d’una voluntat de di_leg, al marge dels condicionaments ideol_gics__, no era nova en Capdevila i ho havia mostrat de moltes i diverses maneres:

L’any 1922 a través de la col!lecció de llibres que propos_ a la Patronal en vistes a la formació dels obrers.¹⁹⁴ L’any 1923, en la lletra d’adhesió a Rafael Campalans, quan el dirigent socialista fou objecte d’un atemptat pels agents del pistolerisme groc.¹⁹⁵ L’any 1927 quan es referí, en els *Principis de teoria política*, a les relacions entre l’església i el món obrer. Aquell mateix any public_ a la

192 Lletra de Capdevila a Serrahima, datada a Tarragona el 15-XII-1935.

193 Tot i que són sense signar, trobem aquests editorials entremig dels papers de Josep M. Capdevila; ben retallats i amb correccions fetes a m_, tal com acostumava fer en els articles signats.

194 Vegeu: “L’aventura editorial”. Tema 3.7.2.

195 Lletra de Capdevila a Rafael Campalans, datada a Barcelona el 4-VI-1923.

Col·lecció Sant Jordi, *L'Església i la qüestió social*,¹⁹⁶ de Joaquim Civera i Sormaní.

Fou per l'any 1931, en la secció "Pàgina del Treball", on Capdevila mostrà el seu compromís envers els temes socials i, especialment, laborals; propugna en els seus escrits un retorn als valors cristians que comporten el sentit humà de la justícia, i no s'està de manifestar la seva simpatia pels moviments socials encaminats a millorar el poder adquisitiu de la família obrera.

Les campanyes que dugué a terme en pro del salari familiar, li causaren més d'un maldecap. En alguns casos anecdòtic, com els comentaris dels treballadors d'*El Matí* que demanaven una aplicació al propi diari d'aquell millorament salarial que proposava Capdevila.¹⁹⁷ En altres casos foren més virulents, com els atacs a la persona del director fomentats des de la Patronal, que no perdonen mai a Capdevila el seu posicionament reivindicatiu.¹⁹⁸

"Implicava una actitud de lluita en defensa de la família obrera. El papa Lleó XIII n'havia parlat al món catòlic gairebé endebades. Alguna temptativa d'acció social cristiana que aparegués tot seguit era reprimida com a subversiva".¹⁹⁹

Capdevila no claudicava; s'havia imposat l'estudi de la problemàtica social com un deure cristià; en aquest sentit, el diari mantenia el llistó molt alt i es guanyava el respecte del món sindicalista.

El centenar d'articles de tema sindical que escriví al llarg de tretze mesos (entre el juliol de 1931 i l'agost de 1932), foren, en opinió de Serrahima, "d'una considerable audàcia en el pensament".²⁰⁰ Així tenia un preu i a la llarga fou un dels motius que forçaren la seva dimissió.

196 El llibre presenta, a més de la versió al català de l'Encíclica *Rerum Novarum*, un impressionant gruu bibliogràfic sobre la legislació obrera internacional i un concís resum sobre la qüestió obrera a Europa. J. CIVERA I SORMANÍ. *Lleó XIII i la qüestió social*. Ed. Barcino. Barcelona, 1927, 287 p.g. (CSJ, 11-12).

197 L'anecdota fou recollida per la publicació satírica *El Be Negre*, el 8 de setembre de 1931. Parodiant una cançó de moda, dedicaren al director d'*El Matí*, aquesta poesia satírica, titulada "Ai Balansó, Balansó". El propi Capdevila que, tot i no semblar-ho, tenia un notable sentit de l'humor, guardà el retall del diari a l'arxiu, entre els seus papers:

*El senyor Josep Maria / Capdevila i Balansó, / si dirigeix, dirigia: feia i fa de director.
Ses campanyes al diari / mostra són del seu gran art. / Una en feia pro salari, / pro salari familiar.
Les raons eren ben clares, / l'argument definitiu: / recoltava en els Sants Pares / ja difunts, i en el que és viu.
Ser debades que pensis / paraules més contundents / que les dels Pius, Innocencis, / Benets, Lleons i Climents.
La redacció s'estremia, / la redacció d'El Matí / veient apropar-se el dia / que s'acabés el patir.*

198 Vegeu el conjunt d'articles titulats: "En defensa d'uns obrers". *El Matí*, 24 i 30-XII-1931; 10,13 i 18-I-1932.

199 "Com fou fundat El Matí". *Serra d'Or*. Octubre, 1969, p.g. 27-30.

200 *Josep Maria Capdevila*, p.g. 48.

“La s_rie que tractava dels *Orígens de la civilització*,²⁰¹ i la que estudiava el sindicalisme, originalíssimes, van produir una forta impressió entre els qui estudiaven aquesta mena de temes. D’una considerable aud_cia en el pensament, eren alhora ben lluny de la demag_gia f_cil. No m’és possible d’estudiar-los aquí, tot passant; confio que, algun dia, aquells arti-cles seran publicats en lloc preferent dins una tria dels seus escrits”.²⁰²

En aquesta mateixa línia, cal destacar la tasca de Josep Maria Capdevila a l’Escola d’Assist_ncia Social per a la Dona, dirigida per Anna Maria Llatas, vídua d’Agustí. A més d’impartir-hi classes, hi féu un treball d’assessorament, tant en la redacció del programa com en l’elecció del professorat.²⁰³ Inici_ la seva col!laboració l’octubre de 1932 i la mantingué fins a principis de 1935, quan an_a viure a Tarragona. Aleshores traspas_ les lliçons a Serrahima.

1.6. TARRAGONA. EL TALLER ESCOLA D’ART

La sortida d’*El Matí* represent_ per a Josep Maria Capdevila el final de la seva etapa periodística. Després d’unes setmanes de vacil!acions, accept_ la invitació del pintor Ignasi Mallol i l’escultor Joan Rebull i s’incorpor_ a l’equip fundador del Taller-Escola d’Art de Tarragona, constitu_t en Patronat el 28 de novembre de 1934.²⁰⁴ A més d’impartir-hi la història de la cultura, Capdevila en fou elegit secretari.

El febrer de 1935 es trasllad_ a Tarragona amb els seus dos fills, en Francesc-Maria i en Vicenç-Maria, i s’instal!_ a la Rambla de Sant Joan. Havia deixat al diari un tros de vida i els primers mesos d’abs_ncia se li feren feixucs. Mirava de compensar l’allunyament de la premsa escrivint, en un petit dietari, escrits de tema cultural i literari. Moltes d’aquestes notes no són més que articles periodístics que mai no veieren la llum “Parlava aleshores de diversos projectes __escriu Serrahima__, sovint no gaire precisos”.²⁰⁵ I recorda que, entre altres coses, li fou encomanada una biografia de Mozart per a una col!lecció juvenil:

201 Vegeu alguns d’aquests articles reprodu_ts en el llibre, *Els principis de la civilització*. Introducció de Jordi Giró i París. Barcelones d’Edicions. Barcelona, 1992, p_g. 153-173. (*Eixos*, 11).

202 *Josep Maria Capdevila*, p_g. 48.

203 Lletre d’Anna Maria Llatas a Capdevila, datada a Barcelona el 24-V-1935.

204 La inauguració oficial del Taller - Escola tingué lloc l’1 de desembre, per_ per a justificar els nomenaments, calgué esperar-ne la publicació al Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya, cosa que s’efectu_ el 4-V-1935. *BOGC*, núm. 124, p_g. 938.

205 *Josep Maria Capdevila*, p_g. 64.

“Era un petit guany possible. Ell coneixia molt bé Mozart, la música del qual preferia a qualsevol altra, i havia llegit moltes coses sobre la vida del gran músic. I s’hi va llançar amb una gran il·lusió. Passades unes setmanes em va dir que havia llegit i anotat vint-i-dues biografies, que no sé pas d’on les devia treure. Per a un llibret de divulgació, all_ era excessiu. Era evident que, a gratcient, i com una defensa, exagerava la import_ncia de la feina que tenia entre mans. I vet aquí que, passats uns dies més, em va dir que per escriure sobre Mozart calia saber música, i que s’havia posat a aprendre’n... No cal dir que en va aprendre ben poca. I, sobretot, que no va escriure el llibre”.²⁰⁶

Una altra mostra d’aquests moments de desconcert apareix en la lletra de resposta a Joan Estelrich²⁰⁷ quan aquest li propos_ la traducció de les *Lletres* de Cicer_ al catal_ per a la Fundació Bernat Metge. Hom té la impressió que s’accentu_ en Capdevila un desig de perfecció que, en la pr_ctica, li fa inviable qualsevol projecte literari:

“M’agrada molt poder traduir les *Lletres* de Ciceró, versió una mica llarga i que alternaria amb les *Tusculanes*, si us sembla bé. Havia comprat, de les lletres, d’edició l’Oxford i el Nisard. La de Tyrell i Punser és indispensable i us agrairia que me l’enviéssiu: per adquirir-la potser és massa cara; la d’Orelli (l’heu feta anar a buscar?) que m’havíeu prestada no deu ésser necess_ria; sigui com sigui ja sé que és a la Fundació [...]. Em sembla que seré r_pid en aquestes versions, perqu_ a Tarragona podré dedicar-hi temps. Aquí s’est_ bé: l’únic inconvenient és la llunyania. Barcelona s’allunya perqu_ no hi ha l’habitud d’escriure als amics de fora. Si des de fora escriuiu, poquíssims us responen. Aix_ fa difícil la vida intel·lectual a les ciutats petites del nostre país. Vós que sou dels poquíssims que sosteniu normalment una copiosa correspond_ncia, em compreneu”.²⁰⁸

En la mateixa refer_ncia a Barcelona, i la poca correspond_ncia que rep dels amics, podem endevinar el sentiment de solitud i d’enyorament que experimenta. Mostra d’aquest enyorament, és la petició que féu a Serrahima de col·laborar en la premsa de la capital: “[...] em dèieu que podíeu parlar als de *La Publicitat* per la meva col·laboració: us ho agrairia. Ara no tinc on escriure [...]. Vaig saludar en Feliu Elias i en Foix entre els del Pen Club que vingueren ahir.²⁰⁹ Vaig dir a En Foix si podia col·laborar a la seva secció de *La Publicitat* i em va dir que se n’havia de parlar a En Carles Soldevila”.²¹⁰

206 Ibídem.

207 Les lletres de Capdevila, dipositades a l’Arxiu Joan Estelrich, em foren facilitades amablement pel Dr. Manuel Jorba.

208 Lletres de Capdevila a Joan Estelrich, datada a Tarragona el 19-IV-1935. El paper duu impr_s a la capçalera: “GENERALITAT DE CATALUNYA / TALLER-ESCOLA / DE / PINTURA I ESCULTURA / TARRAGONA. Tanmateix, Capdevila començ_ la versió de les *Tusculanes*. El text, encara en esbós, ocupa onze quartilles escrites a m_. Arxiu Capdevila. Carpeta: “Versions”.

209 Organitzat pel PEN CLUB de Catalunya -que presidia Pompeu Fabra-, del 20 al 25 de maig de 1935 tingué lloc a Barcelona el XIII.è Congrés internacional de PEN CLUBS. El 21 de maig s’efectu_ una

Val a dir que els companys periodistes barcelonins li allargaren la m_ de seguida; Pel març de 1935 inici_ les seves col!laboracions a *Mirador*. A partir del mes d'agost public_ alguns estudis literaris a *La Publicitat*. També particip_ a petició de Mari_ Manent en un número de *Quaderns de Poesia* dedicat al VII Centenari del naixement de Ramon Llull.²¹¹ Molts d'aquests escrits foren aplegats a *Estudis i Lectures*.

La salut no l'acompanyava massa; poc abans de Nadal, hagué de tornar al sanatori del Brull on sojorn_ gairebé set mesos, fins a l'onze de juliol de 1936. Tenia temps i l'aprofitava intel!lectualment; el conjunt de cartes __gairebé profètiques__, que va escriure a Serrahima, mostren que hauria pogut ser un bon comentarista polític.

Ja en la primera, datada el dia 23 d'abril, tot analitzant el triomf del Front Popular a les eleccions del 14 d'abril, sintetitza en cinc punts els errors comesos per les dretes durant l'anomenat "bienni negre" (1934-36). Amb la frase "ho puc dir i ho puc provar", manifesta la veracitat del seu escrit:

"Us va sorprendre el triomf de les esquerres? No sé quina illusió s'havien fet les dretes: 1.er Política poc simp_tica (prohibir que es parlés d'amnistia, omplir presons, posar la censura als partits contraris, etc.). 2.n Continuar no fent res en qüestions socials; al contrari: pensar en refer latifundis, etc. 3.er Alliberar els militars culpables d'alçament, en Sanjurjo, i gent t_rbola com en March. 4.rt Política anticatalana fora i dins de Catalunya: en la premsa, prohibir la bandera catalana, imposar el castell_ a Catalunya, desfer l'autonomia universit_ria. 5.è Imposar el governador general i els ajuntaments i alcaldes de R.D. (o cosa semblant). I encara, a Catalunya, una aliança amb els nostres enemics, per qu_? Per intentar una política antiobrera; no tenien altre vincle. Amb tota aquesta política, sostinguda més d'un any i preparada des de l'implantament de la República (aix_ ho tinc ben vist de la vora), es pensaven guanyar? Per què havien llançat En Brunet a fer una campanya sense ordre intel!ligent, de pur atac sistem_tic i poca-solta? D'això n'haurien de prendre lliçó els joves cristians que avui porten *El Matí*. a) Desfer aquestes paraules buides, que només fan de tapadora dels apassionaments sovint enterbolits, com les paraules dreta i esquerra. Tenir un l_xic net, clar i amb un sentit intel!lectual ferm. b) No tolerar que les coses de l'Església i la religió ningú intenti mesclar-les amb els afers tan febles i passatgers de la política electoral i de partit; encara que sigui el bisbe que ho intenti. c) Estudiar cada qüestió sepa-radament i cercar-hi solució concreta de bona fe, en vistes al bé del país i dient la veritat amb valentia. Per exemple: encara no he vist (fora algun intent d'U. Democr_tica) que fos estudiada seriosament la qüestió dels rabassaires. Tothom, dretes i esquerres

excursió a Sitges i Tarragona. Els delegats oficials del Centre de Catalunya foren 55. Tot i que Capdevila hi fou invitat, no assistí a cap dels actes, per_ conserv_ entre els seus papers el dossier, intacte, amb invitacions incloses. Arxiu Capdevila. Carpeta: "1935".

210 Lletre de Capdevila a Serrahima, datada a Tarragona el 24-V-1935.

211 "La poesia en prosa de Ramon Llull". *Quaderns de Poesia*, 4. Novembre 1935.

l'ha volguda fer servir; ningú ha provat seriosament i sincerament, de resoldre-la. Ho puc dir i ho puc provar".²¹²

En una nova lletra, datada el 3 de maig de 1936, comenta a Serrahima alguns aspectes d'actualitat. Li adverteix, molt especialment, que tingui en compte les possibles manipulacions d'una "associació d'escriptors cat_lics", acabada de fundar.

Tot insistint en la necessitat que *El Matí* mantingui la seva independència, denuncia algunes actituds sect_ries que detecta en el diari:

"Aquella associació d'escriptors cat_lics em sembla molt i molt bé, si sabia mantenir l'esperit d'aquells estatuts de fundació que m'envi_reu. És a dir, que no creguin ser un monopoli i que no representi per l'escriptor cat_lic __que est_lligat al dogma i a la moral cristiana__ un vincle de submissió a grups d'eclési_stics, per més que siguin de tota confiança [...]. El diari no ha rectificat francament; fa vergonya que s'ajupin a totes les ridiculeses de l'Acció Catòlica. Allunyen més la joventut aquestes ridiculeses que un error d'import_ncia. L'altre dia duien un anunci dels actes *per a cristianitzar la festa del 1.er de maig*: vetllades recreatives a les entitats cat_liques! Jo sé com es fa un diari, i bastava un cop de llapis vermell. L'altre dia donen com una notícia sense import_ncia l'assassinat dels germans Badia __fet d'una gran transcend_ncia política i social, era la FAI contra el govern de Catalunya, en els moments que En Companys declarava que faria complir la llei__; aquesta notícia era arraconadeta i ocupava el primer lloc la mort del rei Fuad d'Egipte".²¹³

El 8 de maig, encara al sanatori, tenint com a pretext el debat parlamentari sobre els Fets d'Octubre de 1934, analitza __d'una manera crua i esquem_tica__ els esdeveni-ments que provocaren aquella revolta. No solament justifica el capteniment de Lluís Companys, sinó que exposa els fets que donaren la raó al President:

"He seguit per alt, el debat parlamentari sobre el 6 d'oct. No m'ha semblat que contradís el que pensava en el mateix dia 6 d'oct. i dies i dies abans. Només sabia les coses més clares, però, en definitiva, potser són les úniques que serveixen en fer un judici segur. Veia aleshores el joc polític així: Esquerra. Hi havia dins el partit una doble força: els d'Estat Catal_, escamots, amb En Denc_s i En Badia; els altres, que representen En Companys. Eren dues forces enemigues (això era públic; hi hagueren homenatges, mítings, etc.). A En Companys només li podien servir els escamots com un espantall davant de Madrid. I els volia febles i de com_dia. L'infeliç Denc_s, que havia pujat de sorpresa, esperava una nova rifa! Apoderar-se del govern de Catalunya i governar amb els d'Estat Catal_, fos com fos, amb feixisme o sense. Lliga. La Lliga, arrossegada pels de S. Isidre, es trobava a Madrid recurrent-hi contra la

212 Lletra de Capdevila a Serrahima, datada al Brull el 23-IV-1936.

213 Lletra de Capdevila a Serrahima, datada al Brull el 3 -V-1936.

Llei de Contractes de Conreu, demanant que ens traguessin l'ordre públic; i abans, havent sortit del Parlament, etc.

Ve el 6 d'Octubre. En Companys veu que els de Madrid (amb la Lliga) declaraven l'Estat de guerra per treure l'ordre públic, i tret aquest, poder tancar el nostre Parlament i minvar més, si calia, l'autonomia, etc. És el que manifestament volien fer Gil Robles, etc. La Lliga en aix_ hi veia satisfeta la seva passió immediata contra l'Esquerra i la seva enveja que es consolidés una autonomia que havia dut En Macià, etc. A més, ells tornarien a entrar als ministeris i podrien dir: frac_s de l'autonomia d'En Maci_, frac_s de l'Esquerra; els han hagut de treure l'ordre públic, clausurar un Parlament que feia lleis desaprovades pel Tribunal de Garanties, etc. Per això En Companys volia que a Catalunya no passés res, no hi hagués pretext per treure l'ordre públic i posar-ho tot a mans de generals. No volia la vaga. En Denc_s, en canvi, creia que era el moment d'apoderar-se del govern, i feia tancar botigues i ajudava els vaguistes. I a l'últim, sense motiu suficient, es declara l'estat de guerra; és a dir, se'ns va prendre l'autonomia.

Aleshores no hi havia més solució que, si no ens la volíem deixar prendre mansament (que ens haurien perdut tot temor i nosaltres perdiem tota dignitat), defensar-la fos com fos, al carrer. Per perdre? De moment, sí. Per perdre per perdre hi ha la dignitat en mig. De fet, en Companys, no va voler perdre indignament i, en el dilema en qu_ el posaven, va optar per l'heroisme. El resultat ha estat l'enfonsament de la Lliga, la restauració del seu partit i el retorn de l'autonomia".²¹⁴

1.7. LA GUERRA CIVIL (1936-1939)

En produir-se la insurrecció militar (18-VII-1936), feia pocs dies que Capdevila havia tornat del Sanatori i es trobava novament a Tarragona. Revivint, tal vegada, l'alça-ment de 1923, es pos_ immediatament al servei del govern de Catalunya i de la legalitat constitucional vigent.

En els primers mesos de guerra, tot i que no se'n pot establir amb certesa la data exacta, public_ l'antologia: *La prosa de Verdaguer*.²¹⁵ En uns moments d'implacable persecució religiosa, el fet d'apar_ixer a la portada del llibre el retrat de Verdaguer de Ramon Casas __un capell_ revestit amb barret i manteu_, és expressiu de la fe testimonial que Josep Maria Capdevila mantingué al llarg de la guerra civil.

1.7.1. SALVAGUARDA DEL FONS D'ART

214 Lletra de Capdevila a Serrahima, datada al Brull el 8 -V-1936.

215 Jacint VERDAGUER. *Prosa*. Tria per Josep M. Capdevila. Llibr. Catalònia, Barcelona, 1936, 186 pàg.

Els responsables del Taller-Escola de Tarragona —Mallol, Rebull i Capdevila— a petició de la Conselleria de Cultura de la Generalitat es dedicaren a recórrer les esglésies de la ciutat que havien estat ocupades per grups d'incontrolats. Els acompanyaven dos eclesiàstics, especialitzats en art sacre, que anaven, —bviament, d'incògnit. Gràcies a les credencials de comissionats que duïen, aconseguiren dels revolucionaris que, abans de calar foc als edificis, se'ls permetés retirar els objectes considerats de valor artístic. No sense dificultats —i, sovint, sota velades amenaces—, feien la tria, carregaven el material en una camioneta i el dipositaven en un magatzem.

Un dels artífexs d'aquell salvament fou Miquel Joseph i Mayol, amb qui Capdevila compartí els primers mesos d'exili. Després l'amistat continuà a través de la correspondència, de la qual es conserven divuit lletres. En un llibre que titula: *El salvament del patrimoni artístic català durant la guerra civil*,²¹⁶ Joseph i Mayol refereix l'odissea d'aquell impressionant fons d'art que, seguint els avatars del país, acompanyà el Govern de la Generalitat cap a l'exili. Del maig a l'agost de 1937, fou exposat a París —concretament al Museu "Jeu de Paume" de les Tulleries— i dipositat posteriorment al castell de Maisons-Lafitte. En la immediata postguerra va ser retornat a Catalunya i reintegrat als seus llocs d'origen.

Quan pels volts de Sant Jordi de 1971, Miquel Joseph publicà el seu llibre, Capdevila en féu una recensió a través de la premsa. Com feia sovint en aquella època, no es limita a la crítica del llibre sinó que l'agafa com a pretext per exposar el seu punt de vista:

"Era un dissabte, 18 de juliol de 1936. El dimarts, dia 21, ja Barcelona vivia en plena revolució: uns elements anarquistes de la C.N.T i de la F.A.I., havien envaïdes les casernes i n'havien preses les armes que s'hi guardaven. El moviment de violència s'estenia rípidament al país. Més que res, tenia l'aire d'un moviment de folia, de venjança cega, que amenaçava destruir els monuments religiosos amb les obres d'art que contenien. Es reuniren de seguida al despatx del conseller de Cultura, Ventura Gassol, el director del Museu d'Art de Catalunya, Joaquim Folch i Torres, el rector de la Universitat Autònoma de Barcelona, doctor Pere Bosch i Gimpera, el president del Círcol Artístic, senyor Planes Doria, i alguns més, coneguts del món de les arts, i tractaren d'organitzar la salvació del patrimoni artístic, en perill imminent. Els fets es precipitaren. Aquell perill s'estenia, com una taca d'oli, a les ciutats i viles de Catalunya entera. Ja la guerra civil era esclatada. Tota la intrincada actuació per a la defensa del Patrimoni artístic i dels Arxius i Biblioteques, és referida amb l'adient documentació, en el llibre de Miquel Joseph. Totes les

216 Miquel JOSEPH I MAYOL. *El salvament del patrimoni artístic català durant la guerra civil*. Editorial Pòrtic, 1971, p. 82-85. (LB, 36).

perip_cies d'aquest salvament, amb moltes an_cdotes viscudes, hi són contades amb un estil viu i clar; hi vivim moments dram_tics de la hist_ria".²¹⁷

1.7.2. DE TARRAGONA A REUS

El 30 de setembre de 1936 Josep Maria Capdevila contragué matrimoni __en segones núpcies__ amb Maria Dolors Pujol i Solanellas, bibliotec_ria del Centre de Lectura de Reus.²¹⁸

Els nous esposos reberen privadament el sagrament de mans de moss_n Pere Batlle __que fou, posteriorment, canonge de la Seu tarragonina__, i anaren a viure a Reus, al carrer de Frederic Soler, 77.²¹⁹ El 22 d'agost de 1937 els va néixer una nena, a la qual imposaren el nom de Maria Elisa.

L'enllaç amb Barcelona fou Maurici Serrahima. Les primeres lletres responen a unes gestions puntuals i determinants enc_rrecs, per_ de seguida passen a dominar-hi els temes culturals i literaris.²²⁰

Aquestes lletres, i algunes col!laboracions periodístiques més aviat espor_diques, són les úniques notícies que tenim de Capdevila des de l'esclat de la guerra civil, fins a finals de 1937. N'ha restat un article publicat a la revista *Estat Catal_*, de Reus.²²¹

Sabem que en alguns casos particip_ també en iniciatives culturals, destinades a recaptar fons per als ferits de guerra i mantenir els hospitals de sang. En aquest sentit, s'ha conservat íntegre el discurs inaugural de l'exposició-subhasta Pro-Hospitals de Sang que, organitzat pel Centre de Lectura de Reus, pronunci_ el 3 d'octubre de 1936. Redactat amb l'espontane_tat i serenor que va saber mantenir en els moments difícils, trobem en l'escrit de Capdevila els detalls d'una cr_nica viscuda. És, al mateix temps,

217 "Una hist_ria que cal llegir". *Vida Parroquial*. Figueres, 1971, núm. 1600. Vegeu: Maurici SERRAHIMA. *Mem_ries de la guerra i de l'exili* (Vol. I - 1936-37). Ed. 62. Barcelona, 1978, p_g. 283.

218 En morir Capdevila, Dolors Pujol emprengué una recopilació bibliogr_fica dels articles publicats pel seu marit. Morí a Reus el 24-XI-1993.

219 Vegeu la lletra de Jaume Mercadé a Capdevila, datada a Barcelona l'onze de novembre de 1936. El joier envia a Capdevila els "dibuixos d'aliança" i li comunica no haver rebut "l'anell que'm dieu enviar per recader". (Al membret del sobre hi consta "Mercadé S.A. Joieria. Passeig de Gr_cia, 46. Tel_fon 15.704. Barcelona.).

220 Des de Tarragona, Capdevila sol!licit_ amb insist_ncia a Serrahima el certificat de defunció de la seva esposa, Carme Montaner. Vegeu les lletres datades el 20-IX-1966 i el 4-X-1936. El 21-X-1936 li enviava una lletra de regreiciament, amb les següents paraules: "Gr_cies de treure'm aquells papers; els necessitava i varen arribar a l'hora. Eren pel meu casament. Ja coneixeu la meva dona. Esperem que un dia ens vindreu a veure a Reus on vivim".

221 "Tom_s Bergad_". *Estat Catal_*. Reus, 4-IX-1937.

una en_rgica condemna de la insurrecció militar i un cant a la toler_ncia, als valors democr_tics i a les conquestes socials:

“En aquests dies de guerra ens arriben els ferits i omplen els hospitals. Alguns arriben lisiats, alguns inv_lids per tota la vida. El qui estem a la reraguarda també vivim la lluita. Aquell que no la visqués seria un desertor. Llitem units amb els del front. Sense la unió de tots i la generositat de tots aniríem a una desfeta. El Centre de Lectura, duent el seu esforç a la lluita, ha obert una exposició d’obres de pintors i escultors reusencs i les sorteja __ofertes generosament pels artistes __ destinant-ne el rendiment als Hospitals de Sang. Si l’exposició fos només un acte de cultura ja us diríem d’acudir-hi; per_ avui l’acte ve doblat d’aqueix altre fi tan just, tan hum_ i tan patri_tic: acudir vora els nostres ferits innocents que han vessada generosament la sang, i ara, tant més que el guariment, necessiten veure la nostra sollicitud afectuosa. Són ferits innocents en una lluita manifestament provocada i que ningú de nosaltres no volia. És una lluita per la llibertat dels pobles i per una major justícia humana.

El feixisme militarista ha estat, des de la sublevació del general Sanjurjo, l’enemic de la llibertat de Catalunya. Ha estat igualment l’enemic dels obrers. Tota reforma social l’hem vist dificultada i obstru_da per aquesta força congriada per l’egoisme capitalista. No volien la reforma duta a terme per lleis pacífiques. Volien resistir fins a la viol_ncia. I ho han fet. En els moments en qu_ es veieren fora del poder, tement que les lleis canviessin aquella societat injusta, plasmada per l’economia liberal, es llançaren al carrer amb les armes. No han volgut un pacífic canvi legal. A les lleis noves que veien venir, oposaren la viol_ncia fins a portar la guerra civil.

Una nova vida, regulada per lleis noves, era esperada per totes les terres hisp_niques per tothom qui no estés enecat per l’egoisme. I ara mateix la vict_ria seria vana si no duia amb ella una renovació profunda en el viure del país, afermada per lleis noves. Hem somniat tots un temps a venir més just en qu_ només del treball derivessin l’autoritat i el poder. Tan falsa com l’aristocr_cia de la sang és l’aristocr_cia del diner. Una legislació que eviti l’acumulació de la riquesa en mans privades és una obra d’ordre i de pau. I els obstacles que s’hi posin són de desordre i de guerra. I és aquest desordre i aquesta guerra que duia en si mateix el feixisme. I és la guerra que ha provocada. Hi hem estat duts a la força; llitem per la defensa contra la doble tirania que intenta l’esclavitud dels pobles i dels homes: de Catalunya i dels treballadors.

Ens han dut a la lluita i veiem venir-ne els ferits que hi han vessada generosament la sang. Sofrim la guerra des de la reraguarda, amb els lluitadors del front. A cada acte per alleu-gerir les ferides sabem que tothom ha d’acudir-hi a la primera crida. Per aix_, en voler desvetllar vivament el vostre inter_s per l’Exposició del Centre de Lectura, sabem que només hem de dir una cosa: És per als ferits, és per als Hospitals de Sang”.

El 18 de gener de 1938, just als divuit mesos de la insurrecció militar, les petites anotacions de Capdevila __datades encara a Reus__ es convertiren en un *Dietari de Guerra*, lúcid i corprenedor:

“A desventura perquè som a 18 de gener de 1938, començo un dietari de la guerra. Hi anotaré els esdeveniments i judicis que em faria mal de no dir, que potser tinc el deure de dir, i que no m'agrada de dir en conversa. Vull que me'n quedi, almenys per a mi, una mem_ria. Vull asserenar-me l'esperit amb l'expressió d'aqueixes veritats, i tinc per mals_ que em restessin inexprimides. Les veuré millor, les ponderaré, i potser algun dia em facin, a mi que sóc oblidadís, de mem_ria, quan les voldré. I encara em seran més útils amb l'intent que tinc fet, de no mesclar-me gens, si puc, en afers públics, amb el convenciment que la meva tasca és en afers d'altra mena” .²²²

1.7.3. RETORN A BARCELONA. LA INSTITUCIÓ DE LES LLETRES CATALANES

El 13 d'octubre de 1937, el President de la Generalitat de Catalunya, Lluís Companys __i el Conseller de Cultura, Carles Pi i Sunyer__ , sembla que a proposta de Francesc Trabal,²²³ signaren el decret de constitució de l'Institut de les Lletres Catalanes.

En el Reglament Interior, aprovat el dia 18 d'aquell mateix mes, hi consta ja el nom definitiu: Institució de les Lletres Catalanes. Sota la presid_ncia de Josep Pous i Pag_s, la vicepresid_ncia de Carles Riba i Francesc Trabal actuant com a secretari, el prestigi que assolí la ILIC en aquells crítics moments, va ser el fruit de la voluntat unit_ria del món intel!lectual catal_. Dividida en quatre seccions __Edicions, Revistes, Relacions Exteriors i Relacions Interiors__, unific_ la tasca dels intel!lectuals a l'interior de Catalunya i tingué cura de projectar la cultura catalana a l'exterior. Des d'una perspectiva republicana i catalana, era essencial la defensa de la continu_tat de la cultura en la llibertat.

²²² La primera part d'aquest Dietari , redactada entre el 18 i el 20 de gener de 1938, consta de 9 quartilles manuscrites a dues cares. Cal afegir-hi una incipient segon part consistent en una vintena de pàgines en esborrany, sense datar.

²²³ “Francesc Trabal, autor de *Vals*, havia tingut l'excel!lent idea de constituir la Institució de les Lletres Catalanes que, a més d'agrupar en una mena d'acad_mia els escriptors més considerables del país, s'encarregaria, d'acord amb la Conselleria de Cultura de la Generalitat, d'organitzar els Premis Literaris, editar-los i molt especialment, del servei de distribució de llibres als soldats del front”. (X. BENGUEREL. “Mem_ries: La guerra”. *Tele-Estel*, 175. 27-II-1970, p_g. 36).

Xavier Benguerel explica a les seves *Mem_ries* ²²⁴ que la *ILIC* compt_ des del seu inici amb Armand Obiols, que s'encarreg_ de la direcció de la *Revista de Catalunya* ²²⁵ i Lluís Montany_. A finals de 1937 el president de la *ILIC*, Josep Pous i Pag_s, propos_ a Capdevila la seva incorporació a través d'aquesta lletra:

“Estimat amic: A primers d'any hi ha el prop_sit d'afegir algun membre nou a l'Institució de les Lletres Catalanes. I un dels homes que tenen més dret a formar-ne part i que nosaltres tenim més necessitat d'adjuntar-nos, indubtablement sou vós. Ara bé, com que cada u se sap les seves coses i abans de fer la proposta hem d'anar a la segura, vos prego que em digueu amb tota franquesa: 1.er Si us interessa formar part de l'Institució de les Lletres Catalanes; 2.on Si teniu facilitats per a venir a Barcelona i assistir a les sessions. Aquestes són 4 mensuals: dues del ple i dues de secció. Cada una retrib_u da amb 50 Pts. Tot el que em digueu restar_ absolutament entre nosaltres dos. A mi, personalment, em faria una gran ill_lusió que acceptéssiu. I sé del cert que em faríeu un gran servei”.²²⁶

Feia aproximadament dos mesos Obiols, a través de Serrahima, li havia proposat de col!laborar a la *Revista de Catalunya*. Ara, integrat ja a la Institució de les Lletres Catalanes, envi_ una lletra d'acceptació a Obiols, escrita en els següents termes:

[...]. Referent a l'amable invitació que em feu, he d'agrair-vos que em doneu una avinen-tesa més de poder escriure uns mots laudatoris de la *Revista de Catalunya* que dignament dirigiu. Hi abunden els estudis notables, hi sentim de vegades en algun article, algun atac a les idees i coses que ens són més estimades. Admeteu una mescla que és una renúncia per una revista que així no té una ideologia clara, ni pot influir conscientment en cap tendència i, a més, dóna un aire poc o molt dispers. Però aquesta renúncia de la pròpia forma del pensament, pot contribuir bon xic a què s'expressin a les seves pàgines els esperits inquietos: uns potser d'inquietuds lleugeres i perifèriques, altres ja més profundament caòtics. I aquesta expressió accidentalment és bona. Ens porta a la lluita; i la lluita ben sostinguda, encara dóna més vigor. Certes inquietuds, per estòlides que siguin, de vegades és millor que surtin fora, i no pas oprimir-les amb una obligada inexpressió. Només si surten fora podem lluitar-hi ben clarament. A més, de vegades són un reflex de desorbitaments apresos a fora, però que un dia o altre també han de percutir al nostre país”.²²⁷

224 “*Mem_ries. La guerra*”, p_g. 36-37.

225 L'Obiols dirigí la *Revista de Catalunya* a partir del número 82, corresponent al mes de gener de 1938 (Any X de la seva fundació. Inici de la segona _poca.).

226 Lletra de Josep Pous i Pag_s a Capdevila, datada a Barcelona el 23-XII-1937.

227 Lletra de Capdevila a Armand Obiols. Podem datar-la a finals de 1937.

El 7 de març de 1938 Capdevila entr_ a formar part de la *ILLC*, juntament amb Joaquim Ruyra i Gabriel Alomar i s'incorpor_ a la Secció de Relacions Interiors. En aquella mateixa sessió, la Secció d'Edicions sotmeté al Ple un pla de traduccions imme-diates a l'interior del qual fou proposada al crític la publicació en catal_ de la *Hist_ria de la Literatura Italiana* de Francesco de Sanctis.

La vida a Reus ja no tenia massa sentit i el febrer de 1938 retorn_ a Barcelona. Anava i venia fins a mitjan març que s'instal·l_ amb tota la família, al carrer Campo Vidal. Benguerel explica així l'impacte que produí a començaments de 1938 el tremp moral de Capdevila i la seva capacitat organitzativa:

"A l'Obiols i a mi ens don_ unes primeres lliçons de filosofia. Ser_ una bona defensa __va dir-nos amb la seva inesgotable dolcesa persuasiva i una admirable serenor, feta de saviesa i simplicitat__. Ens fa falta un estudi profund sobre Verdaguer __ens va dir un altre dia. I el seu to no admetia rèplica__. L'hauríem d'emprendre amb el convenciment que mai no resultar_ tan oportú com en aquesta _poca ".²²⁸

A la desmoralització provocada per la guerra, Capdevila hi respon des de la *ILLC* amb un treball sistem_ tic i organitzat.

1. Des del punt de vista periodístic i divulgatiu, escriu regularment a la *Revista de Catalunya*, col·labora setmanalment a la *Gasetta Cultural* de R_dio Barcelona, dóna conferències, fa de jurat al *Premi Crexells*, de novel·la, al *Joaquim Folguera*, de poesia, i participa en nom de la *ILLC* a la Junta d'Exposicions d'Art de Catalunya.

2. Des del vessant pedag_gic, forma part del Comit_ per la llengua catalana, participa al curs d'estiu organitzat per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, col·labora als Serveis de Cultura al Front, imparteix orientacions pedag_giques als profes-sors dels Estudis Universitaris Obrers i esdevé membre de la Comissió Executiva de la Diada del Llibre.²²⁹ Projecta així mateix un reciclatge dels Jocs Florals amb l'objectiu d'integrar-los dins la Institució de les Lletres Catalanes i convertir-los en un certamen múltiple, representatiu de les lletres catalanes; això hauria comportat la seva expansió a les comarques.

3. Des del punt de vista crític, emprengué la creació dels Arxius literaris amb la intenció d'aplegar una Bibliografia crítica dels autors catalans, antics i

228 "Mem_ries: La guerra", p_g. 36.

229 La Diada del Llibre fou inaugurada oficialment el dia 15-VI-1928 amb una confer_ncia de Capdevila, titulada "El llibre i la cultura del poble". Arxiu Capdevila. Dossier: "Any 1938".

moderns". La major d'aquestes iniciatives apareixen anotades en les actes de la Institució.

ACTA XXIII. Dilluns 4-IV-1938. "El President [Sr. Pous i Pagès] dona la benvinguda als senyors Joaquim Ruyra i Josep M.ª Capdevila, membres titulars de la ILLC en virtut d'un decret del Govern de la Generalitat del 17 de març darrer, publicat al Diari Oficial el dia 20 del mateix mes. El senyor Joaquim Ruyra i el senyor Josep M.ª Capdevila expressen llur agraiment als seus companys i s'ofereixen a col·laborar en les tasques de la Institució amb la més gran simpatia".

ACTA XXV. Dilluns 2-V-1938. "El senyor Pous i Pagès exposa la conveniència que la ILLC dediqui especial atenció a editar antologies, i així com en una sessió anterior fou acordada la publicació d'una antologia de poesia catalana, creu necessària la publicació d'una antologia de prosa.²³⁰ Cedeix la paraula al senyor Josep Maria Capdevila de qui ha partit la suggerència. Aquest exposa abundantament totes les raons que abonen la publicació de la dita antologia. Després d'un canvi d'impressions, s'acorda confiar al senyor Josep M.ª Capdevila que vegi si és possible que el Secretari de IEC, senyor Alòs, s'encarregui d'ordenar dita antologia, i deixar damunt la taula aquest tema per ésser tractat en succes-sives sessions". A la mateixa sessió, a proposta de Carles Riba que parla en nom de la Secció d'Edicions, s'acorda l'edició d'una història de la literatura catalana i es crea una ponència "que estudiï la manera de dur-la a la pràctica" formada per Lluís Nicolau d'Olwer, Jordi Rubió, J.M. Capdevila, Carles Riba i Ferran Soldevila.

ACTA XXVI. Dilluns, 16-V-1938. Francesc Trabal és designat secretari i representant de la ILLC en la Comissió Executiva de la "Diada del Llibre", a celebrar el 15-VI-1938.

ACTA XXVII. Dilluns, 6-VI-1938. Capdevila i J. Oliver són delegats per la ILLC per prendre part en la "Conferència del Llibre".

En el limitat temps que subsistí, la Institució de les Lletres Catalanes dugué a terme l'edició de llibres i revistes, organitzà programes de ràdio i possibilità la presència del català als Congressos del PEN Club Internacional que tigueren lloc a París (1937) i a Praga (1938).

NOTA: ELS ARXIVS LITERARIS DE LA ILLC

Entre les múltiples iniciatives que la Institució de les Lletres Catalanes encomanà a Capdevila, cal destacar la publicació de textos antològics, en prosa i en vers, destinats a la divulgació de la cultura. Entre aquests projectes, el de

230 Podria tenir relació amb el llibre *Presència de Catalunya*. 1. La terra. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1938, 219 p.g. (*Serveis de Cultura al Front*).

més ample abast fou la creació dels Arxius literaris, l'objecte i la finalitat dels quals explica a la *Revista de Catalunya*.²³¹ En un altre escrit __in_dit__ a més d'especificar els objectius, aporta, com a novetat principal, l'aparat crític i els comentaris filològics que han d'acompanyar els textos:

“L'estudi dels nostres autors i de la nostra història literària reclama amb urgència noves publicacions, no per suplir les que tenim, moltes d'elles immillorables, sinó per proveir degudament a les necessitats més peremptòries de l'ensenyament i de la cultura literària del país [...]. La ILIC té en projecte la publicació pr_xima d'una abundosa antologia de la literatura catalana antiga i nova, acompanyada d'estudis crítics. Així, més que una mera antologia __i per això no hem de donar-li aquest nom__ seria com una mena d'arxiu literari, d'aplec de dades tan necessari a l'alumne de l'Institut com al que ingressa a la Universitat, tant al mestre com al periodista, i a tothom que no s'accontenti de llegir les obres liter_ries a l'atzar, d'una manera desordenada i excessivament frívola”.²³²

Amb aquesta iniciativa, Capdevila s'impos_ una doble tasca: a. Tria de tota la literatura catalana. b. Recull i sistematització de la crítica, estudis monogr_fics i biblio-grafia d'autors. El crític proposa un c_non d'autors, amb la tria antol_gica de les millors obres de cadascun.

Cada obra aniria precedida “d'un estudi crític, dades biogr_fiques i una bibliografia completa” i seguida d'unes notes o comentaris filològics escrits per Pompeu Fabra i una reproducció dels judicis crítics millors o més significatius entorn de l'obra de l'autor”. Hom preveu la publicació dels textos a manera de quaderns: la poesia, la prosa, el teatre, etc. seguint aquest ordre: 1. Poesia lírica i _pica de la Renaixença: d'Aribau als contemporanis. 2. Literatura antiga. 3. Decadència. En una exposició resumida, a manera d'informe, es proposa omplir alguns buits:

a. Assenyalat l'oblit en qu_ es troba el teatre: ²³³ “De més de 5.000 obres que tenim impreses i catalogades no hi ha qui n'hagi triades aquelles cent que siguin vividores a l'escena, divertides o emotives, d'un bon to literari, que educarien el públic i el formarien per a rebre i apreciar les dels autors del dia. L'abundor sense tria se'ns ha tornat un desordre que la fa estèril”.

231 J.M.C. “Arxius Literaris”, *Revista de Catalunya*, 89. Agost de 1938, p.g. 604-607.

232 Vuit quartilles escrites a m_a una sola cara. Arxiu Capdevila. Carpeta: “Any 1938”.

233 Seguint el criteri ja expressat en la seva antologia lírica, Capdevila proposa la publicació, en diferents volums, de *Les cent millors obres del teatre catal_ de tots els temps*.

b. Constata la necessitat de sistematitzar la crítica, perquè “és dispersa i cal que es completi i s’ordini; ha d’anar prenent la forma i el sentit íntim rememoriatiu de la història”.

c. Respecte dels autors menors que no tinguin una obra de prou valor estètic o literari, proposa: “se n’aplegaran en apèndix les dades biogràfiques, la bibliografia i totes les notes crítiques que puguin ésser útils per guiar dins l’estudi de llurs obres o de l’època en què foren produïdes”.

S’integraren en l’ambiciós projecte la pràctica totalitat dels intel·lectuals que, en aquells crítics moments, restaven a Barcelona: Josep Pous i Pagès, Pompeu Fabra, Lluís Nicolau d’Olwer, Carles Riba, Jordi Rubió i Balaguer, Ferran Soldevila, Joan Oliver, C.A. Jordana, Joaquim Ruyra, Pere Bohigas, Ramon d’Alòs-Moner, Armand Obiols, Miquel i Vergés, Lluís Montanyà, Maurici Serrahima, Xavier Benguerel i Joan de Garganta.²³⁴

La importància que donà Capdevila als Arxius Literaris apareix en una lletra a Serrahima datada l’any 1966, en la qual evoca:

“Voldria que algú o bé alguns s’emprenqués la gran antologia que volíem publicar a la Intitució de les Lletres Catalanes. Un volum cada autor o cada època de transició, com els segles XVII i XVIII per l’estil del *Quadern gris* d’En Pla. Sobre un autor: a) Un estudi liminar (per l’estil del meu sobre Mistral o sobre Rubió i Ors, o del teu sobre Proust o sobre Narcís Oller). b) Obra de l’autor, seleccionada però suficient per a un estudiant universitari. Per exemple: d’Alcover, gairebé tot el *Cap al tard*, tres o quatre conferències, pròlegs. De Víctor Català: *Solitud*, íntegra; mitja dotzena de contes, etc. c) Bibliografia. Biografia: per dates, si és possible, com la de Solervicens sobre Maragall. d) Estudis o articles de crítica notables sobre l’autor”.²³⁵

1.7.4. DARRERS MESOS DE GUERRA

Des de la seva perspectiva de cristià compromès amb l’Església i amb la Generalitat republicana, el 26 de juliol de 1938 Josep Maria Capdevila entrà a formar part de la Junta Provisional per a la Pau Civil i Religiosa. L’objectiu era propiciar el diàleg entre el govern republicà i l’Església, per tal de restablir el culte públic. Bona part dels escrits que publicà en aquells mesos —així com també els programes de ràdio on col·laborà—, s’encaminen en aquesta direcció.

El 5 de novembre de 1938 glossà, a les pàgines de *La Vanguardia*, el punt sisè dels "13 fines de guerra", promulgats pel president Negrín, on s’afirma: “El

234 Vegeu per a més detalls: Arxiu Capdevila. Dossier: “Actes de la ILIC”.

235 Lletra de Capdevila a Serrahima, datada a Banyoles el 25-V-1966.

Estado espa_ol garantizará la plenitud de los derechos al ciudadano en la vida civil y social, la libertad de conciencia y asegurará el libre ejercicio de las creencias y prácticas religiosa".²³⁶ Heus-ne ací alguns par_grafs:

“El gobierno promete, en primer término, garantizar la *plenitud de los derechos al ciuda-dano en la vida social y civil*. Para obtener tal garantía, luchan aún las naciones europeas contra el absolutismo en sus manifestaciones más diversas. Ayer se llamaba absolutismo; hoy se llama dictadura. Las naciones que con más ahinco, en otro tiempo, opusieron resistencia, fueron Inglaterra y Catalu_a. Aquella com éxito, venciendo a Carlos I, ésta, con desgracia, viéndose vencida por Felipe V. La lucha aún sigue, y mientras haya en el mundo catalanes habrá quién luchará por la libertat de los hombres y de los pueblos.

El ciudadano sólo obtendrá garantías ilusorias __si ya no se las niegan abiertamente__ mientras no se haga la debida distinción de poderes estatales, y aún no sólo de los tres poderes (legislativo, ejecutivo y judicial), más aún de otros poderes que dentro del estado tienen que procurar y obtener su independencia. No mencionaremos más que uno: el poder cultural, cuya independencia es preciso que se constituya. Cualquier intromisión de otro poder en sus asuntos es un obstáculo a su pleno desenvolvimiento, al mismo tiempo que es injusta. Sigue luego otro concepto: *El gobierno garantiza la libertad de conciencia*. Naturalmente, el punto no se refiere a la libertad más íntima, que es invulnerable. Dice que en la manifestación natural de esa íntima libertad inviolable, el ciudadano hallará en el gobierno defensa y garantía [...].

Corolario obligado de la libertad de conciencia es *el libre ejercicio de creencias y prácticas religiosas*. Estas prácticas han de tener, naturalmente, sus límites. Lo indica la sana i completa manifestación exterior del pensar y el sentir; y éste puede alcanzarse sin pertur-bación ni da_o de la vida pública, dentro de la perfecta convivencia de los ciudadanos de las más opuestas religiones [...].

Es preciso que los mismos católicos vayan rompiendo, en el seno de la Iglesia, los vínculos que la ataban a formas sociales hoy día inadmisibles por injustas. Tendrán que luchar duramente, pues se encontrarán en medio con el interés teocrático [...].

Ya lentamente Roma va luchando contra ello y remediándolo. Ello no quita el deber de los católicos a levantar la voz a cada acto abusivo y escandaloso. El silencio puede ser una complicidad. Hoy mismo, quién no ve el abuso de aquellos obispos, cardenales y jesuitas fascistas que, en nombre de la Iglesia, colaboraron en la sublevación militar y ayudando a promover la guerra civil en Espa_a, llegando su osadía a llamarla una guerra santa, tolerando que a su sombra, en nombre de Cristo, se bombardeen ciudades abiertas, muriendo en ellas centenares de ni_os, mujeres y viejos? [...].

236 Encapçala el comentari de Capdevila la següent Nota de Redacció: “El escritor católico don Josep María Capdevila ha escrito las siguientes cuartillas”. *La Vanguardia*, 12-X-1938.

Estas y otras cuestiones tiene la Iglesia que ventilarlas de puertas adentro. El Estado, para una conciencia católica, basta que verdaderamente asegure *el libre ejercicio de las creencias y las prácticas religiosas*".

En aquesta mateixa línia, el dia 11 de desembre de 1938 __a les vuit del vespre __, a través de R_dio Barcelona Josep Maria Capdevila féu la presentació del Comissariat de Cultes, amb una disertació conciliatòria sobre "la religió i la República".²³⁷ Tenia cura del programa el Secretariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya.

Els resultats semblaven desproporcionats a l'esforç, però l'escriptor podia parlar-ne amb coneixement de causa. La darrera gestió que li fou encomanada, abans d'anar a l'exili, fou organitzar la protecció del Monestir de Montserrat.²³⁸

1.8. L'EXILI ²³⁹

El 23 de gener de 1939 Josep Maria Capdevila sortia de Barcelona, direcció Olot. Era dilluns. Deixava a la capital la seva esposa Maria Dolors Pujol amb els tres fills: la petita Maria Elisa __infant d'un any i mig__ i els dos fills del primer matrimoni, Francesc-Maria i Vicenç-Maria. Pass_ tres dies a Olot i visit_ la família Garganta. El divendres dia 27 s'encamin_ amb C_sar August Jordana __que anava acompanyat de la seva família __, cap al Mas Perxés d'Agullana, que havia estat convertit en la seu provisional del Govern de la Generalitat.

Entre Figueres i la Jonquera, Capdevila recollí d'un piló de paperassa abandonada, uns originals de Joaquim Ruyra. Formaven part de la "Vida del Dr. Turró" que la *ILIC* havia encarregat a l'escriptor per a ser publicada a la *Revista de Catalunya*. Ja a Cali (Col_mbia), envi_ aquest material a J.M. Cruzet que el public_ a través de Josep Pla.²⁴⁰ Arribat al Mas Perxés, hi sojorn_ dos dies i, amb Ignasi Mallol i Miquel Joseph i Mayol, empragué el camí de

237 MANENT / RAVENTÓS. *L'Església clandestina a Catalunya durant la guerra civil*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984, p_g. 235. (BSO, 48).

238 Joan CARRERES I PÉRA. "J.M. Capdevila tindria cent anys". *Serra d'Or*. Setembre 1992, p_g. 24-26.

239 Per al seguiment de l'odissea de Capdevila, vegeu: Prefaci de Josep M. Capdevila a Miquel JOSEPH I MAYOL, *Iberoamèrica, continent de l'esperança?*, Barcelona, 1969, pàg. 7-13; Id. *Opus IV*. Ed. Pòrtic, Barcelona, 1969, p_g. 21-101. (*Nàrtex*, 6).

240 "Un bon dia, J.M. Cruzet rebé una carta de J.M. Capdevila, escrita a Cali, República de Col_mbia. La carta precedia la tramesa d'uns papers de Ruyra, in_dits, sobre Turró, que són els que donarem de seguida. En la seva carta, el senyor Capdevila deia que els escrits foren trobats, per ell mateix, en el moment de l'_xode, en un lloc marginal de la carretera general de França, prop de la Jonquera, barrejats amb un munt informe de paperassa abandonada. Aix_ fa suposar que el fragment formava part d'algun organisme oficial -potser la Conselleria de Cultura de la Generalitat, de la qual la Institució de les Lletres Catalanes, que havia contractat amb Ruyra la biografia de Turró a través de Cervera, era una depend_ncia ". (Josep PLA. *Homenots primera s_rie*. OC, 11. Ed. Destino, Barcelona. 1966, p_g. 154).

l'exili. Era el diumenge dia 29 de gener. Un guia els acompany_ fins al poble de les Illes i l'endem_ es traslladaren amb taxi a Perpiny_.

1.8.1. SOJORN A FRANÇA

A la capital del Rosselló ja els esperava Pompeu Fabra, la seva dona i la senyora Mallol que havien arribat amb tren. Mentre les senyores anaren a ocupar l'única cambra lliure que hi havia a l'hotel, els homes, que passaven la nit asseguts en un cafè de la ciutat, foren detinguts pels gendarmes i traslladats en un campament provisional de refugiats.

Gr_cies al passaport col·lectiu, que gestion_ Miquel Joseph i Mayol, pogueren evitar ser internats en el camp de concentració d'Argelers i se'ls permeté sortir aquella mateixa nit de Perpiny_, amb la condició que emprenguessin la ruta de París. A la capital de França Capdevila assumí la direcció del grup:

“A París ens vingué l'ajuda dels catòlics. Mossèn Tarrés m'increp_ per la meva inhabilitat a fer valer els meus títols. Com a director d'*El Matí* representava la premsa espanyola dins el Comitè Internacional de Premsa Cat_lica”.²⁴¹

Llavors Marc Sagnier, catòlic pacifista conegut de Capdevila, els proporcionà un molí desafectat a Boissy-la-Rivière, a Bierville, on se'ls ajuntaren alguna amics:

“Corregué la nova i tot seguit hi tinguérem la bona companyia d'En Carles Riba amb Clementina Arderiu i els tres fills; la d'En Ferran Soldevila i la seva muller, i un nebot d'En Pijoan”.²⁴²

Mentre habilitaven el molí __on Riba havia de compondre les *Elegies de Bier-ville*__, els refugiats s'instal·laren provis_riament en un alberg de joves prop d'Étampes.

1.8.2. CAMÍ D'AM_RICA

241 “Prefaci” a *Iberoam_rica continent de l'esperança?*, p_g. 9.

242 *Ibidem*, p_g. 10.

A mitjan març Pau Vila proposà a Josep Maria Capdevila d'acompanyar-lo a Amèrica i aquest, davant la perplexitat dels seus amics, s'hi avingué. Anys després en donaria els motius:

“Es veia venir una guerra que ja molts la pressentíem abans de sortir de la Península. Sortir d'una guerra per caure en una de pitjor, em semblava una imprudència. Aleshores l'home guaiador fou el bon amic Pau Vila. *—Per què no veniu amb mi a Colòmbia? Jo hi he estat el primer rector del col·legi aristocràtic de Bogotà, El Gimnasio Moderno.* Al cap d'unes hores, rebia del President de Colòmbia, Doctor Eduard Santos un cablegrama on li deia que En Miquel Joseph, l'Aguilar i jo podíem anar a Colòmbia sense dipòsit d'entrada i segurs que abans de gaire tindríem feina en l'ensenyament. I el que digué ho complí”.²⁴³

Tot fou molt ràpid; el 25 de març, els exiliats s'embarcaven en el vapor "Colombie", al port francès de Le Havre. Carles Riba, que no se'n sabia avenir; escrivia a Francesc Trabal just quatre dies després:

“Cal alguna explicació sobre això d'En Capdevila. El 25 va partir cap a Colòmbia, amb en Pau Vila i en Joseph. Tota una sèrie de circumstàncies el va obligar a decidir-se literalment *en hores*, quan ell creia, i creíem tots, que, *si de cas*, seria cosa de setmanes. Va ésser tant més punyent; no tinc gaires amics del temps de la meua vida que ell ho és, i la nostra convivència darrera m'ha fet sentir com mai la gran qualitat del seu afecte, de la seva intel·ligència i del seu humor. No he passat, en tota l'emigració, un trasbals com aquest”.²⁴⁴

En aquests primers temps d'exili, la fe de Josep Maria Capdevila fou posada més d'una vegada a prova. El dia 1 d'abril, camí del Nou Món, un dels exiliats que acompanyava Capdevila, li mostrà un cablegrama acabat d'arribar al “Colombie”; es tractava de la felicitació del Papa Pius XII al general Franco celebrant la fi de la guerra civil. I li preguntà: “Després d'això, et continuaràs confessant catòlic?” Capdevila, bon dialectic, li respongué amb una punta d'humor: “Té res a veure la fe personal, amb les opinions polítiques d'un papa?”²⁴⁵

Arribat a Colòmbia, s'incorporà de seguida al col·legi El Gimnasio Moderno, de Bogotà. Però a l'hora de gestionar els papers es trobà amb un greu inconvenient: anava sense documentació. Aleshores, per justificar la seva capacitació per donar classes, Capdevila hagué de fer recurs a la *Gran*

243 Ibídem.

244 Lletra datada a Boissy-la-Rivière el 29 de març de 1939. Vegeu, en aquest mateix sentit, les lletres de Riba adreçades a Pierre Rouquette (30-III-1939) i a Santiago Pey (4-V-1940).

245 Anecdota rebuda per transmissió oral.

Enciclopedia Espasa.²⁴⁶ Així, ja durant el darrer trimestre lectiu del curs 1938-39, pogué impartir a Bogot_ classes acad_miques.

L'estiu de 1939 es trasllad_ a Popayán i al llarg de quatre cursos don_ classes de psicologia experimental a la Universidad del Cauca.²⁴⁷ A finals d'estiu de 1943, es trasllad_ definitivament a Cali.

1.8.2. SOJORN A POPAYÁN

En aquests primers temps d'exili, l'enllaç de Capdevila amb Catalunya s'establí a través de dos amics: Manuel Serra i Jaume Pujol i Boroteu. El grau de confiança envers Manuel Serra __cosí germ_ de la seva primera esposa, Carme Montaner i Serra__, apareix en la lletra on li diu: "He publicat un llarg article sobre l'Ignasi Mallol a *El Tiempo* de Bogot_. Tinc l'original catal_ i te l'enviaria si no temés que la suspic_cia de les censures podria veure política on no hi és".²⁴⁸ Jaume Pujol i Boroteu li féu sovint de correu. Com que residia bona part de l'any a Montevideo, aprofitava les seves vingudes a Catalunya per lliurar a m_ les cartes que Capdevila li trametia des de Col_mbia i, a causa de la censura, no li interessava enviar directament a Espanya. De retorn, li portava llibres i coses __aparentment intrascendents__, tan necess_ries com el pa que menjava.

En uns anys en qu_ fer arribar material d'Espanya es convertia en una odissea, Capdevila es trob_ mancat dels llibres més elementals. En algunes lletres, denuncia la poca col!laboració de l'ambaixada espanyola, que tractava els catalans com a enemics. Les poques lletres conservades, són expressives d'aquestes d'inquietuds i aspiracions. En reprodu_m una on l'exiliat esmenta l'estada que efectu_ a Sibundoy. Fou un dels pocs viatges llargs que Capdevila efectu_ per terres colombianes.²⁴⁹ També hi podem constatar la ill!lusió amb qu_ esperava la vinguda del seu fill Francesc-Maria:

"Aquesta carta em penso que encara el trobar_ a Montevideo. En arribar d'un viatge al sud de Col_mbia (Ipales, Sibundoy __on hi ha els Pares Caputxins de

246 Josep Maria Capdevila, a qui *l'Espasa Calpe* dedica vint-i-tres ratlles, apareix com a llicenciat en dret i professor. També diu: "Se incorporó desde muy joven al movimiento literario catalán, publicando ensayos y notas de crítica i filo-sofía [...]. Sus trabajos se recomiendan por la precisión, la claridad y el profundo sentido crítico y moral que los anima". (Espasa/Calpe, Apéndice 2 - BÉD/CEQ, p_g. 1039).

247 Vegeu, a l'Arxiu Capdevila, el guió dels seixanta concerts que, en tant que responsable de l'extensió cultural d'aquella universitat, organitzà entre el primer de març i el quatre de juliol de 1943.

248 Lletra de Capdevila a Manuel Serra, datada a Popayán el 12-VI-1941. Es tracta de l'única refer_ncia que tenim de l'article que dedic_ a Mallol que morí a Bogot_ a primers de març de 1940.

249 Aquesta periple pel sud de Col_mbia, convidat pels caputxins catalans de Sibundoy, és l'únic viatge llarg que féu Capdevila durant el seu exili americ_. En canvi, de les anades de Capdevila a Bogot_, en parla Marc Aureli Vila a les seves mem_ries. (*Temps viscut. 1908-1978*. Ed. El Llamp, Barcelona, 1989, p_g. 226).

les missions__ i a Tulcan, ja en l'Equador) em pensava trobar lletra de Bogot_ contestant a unes preguntes meves sobre la manera d'enviar llibres d'Espanya a Popayán, i lletra de l'Ambaixada d'Espanya a Col_mbia. No res. He esperat més dies. Inútilment. Encara no m'han escrit. Hi hauré d'insistir. És el cas, doncs, que un Sr. Recasens, naviler, pare d'un amic meu de Bogot_, envia llibres d'Espanya al seu fill, i aquest m'havia ofert aquest servei, per_ es va distreure de donar-me l'adreça de la casa navilera. Vost_, en la seva amable lletra, em dóna una altra indicació: Enviar els llibres a Montevideo o a l'Havana. No sé quina manera és la més econ_mica i directa. Sigui com sigui, quan s_piga l'adreça del Sr. Recasens la hi escriuré a Barcelona. Jo rebo llibres d'Espanya (de la Editorial Suárez de Madrid) i estem amb relació amb altres cases editores, per_ no sé el camí que segueixen. He posat la Universitat de Popayán en contacte amb aquestes cases. Li estaré molt agra_t de rebre aqueixos llibres. M'han nomenat professor per dos cursos més a la Universitat.²⁵⁰ Els llibres em farien un gran favor. La vinguda del meu fill Francesc és lentíssima de tramitar. Ja veu que l'Ambaixada tarda tres mesos a respondre'm una carta. Aniré seguint els tr_mits; ara ja ho havia escrit al meu fill, que li deu fer una illusió extraordin_ria. Per_ he tingut una alegria de veure que la cosa no porta pressa i que l'Andreu creu millor que no sigui r_pida. El conflicte, en aqueixes terres tropicals, és la peresa. Sempre sentim dir: *Apure, camine...* per_ ningú es belluga! Envi_m, si us plau, alguna fotografia de la Mare de Déu de Montserrat.²⁵¹ En tinc una que em va donar en Maurici Serrahima, i les nenes Montón (potser vost_ coneixia en Montón a Barcelona) sempre em diuen que quan escrigui a Espanya els en demani. Un altre enc_rrrec: si per casualitat trobeu un aparell per a fer punta a les agulles de pasta (no de fibra) de la gramola, incloquin-lo en el paquet o caixes de llibres.²⁵²

Del 1939 al 1944 es conserven pocs escrits de Capdevila; per_ és que l'exiliat, deixant de banda la relació epistolar amb la família, escriví només la necrol_gica, ja esmentada, amb motiu de la mort d'Ignasi Mallol (1941) i un estudi sobre Ors (1942).²⁵³

1.8.3. CALI.

Tot i les grans dificultats d'adaptació, Capdevila no perdia l'esperança de portar la família a Col_mbia. Pensant en la salut del seu fill Francesc-Maria, malalt de tisi, deix_ Popayán i s'instal!_ a Cali, pel seu clima més benigne. I ja

250 Els cursos de 1941-42 i 1942-43.

251 L'any 1952 Capdevila féu imprimir com a Nadala un fulletó de 8 p_gines d'extensió, amb la Visita Espiritual a la Mare de Déu de Montserrat, del bisbe Torras i Bages, i les glosses al Rosari, de Verdaguer.

252 Lletre de Capdevila a Jaume Pujol i Boroteu, datada a Popayán el 14-VIII-1941.

253 "La ideologia de Eugenio d'Ors". *Revista de las Indias*. Bogot_ (Colombia): 1942, núm. 37, p_g. 155-158.

no se n'havia de moure fins al seu retorn. Francesc-Maria morí a Barcelona el 20-I-1944; tenia vint-i-un anys. Aquell mateix dia, Serrahima anotava al *Dietari*:

“Mor Francesc Capdevila i Montaner, fill gran de Josep Maria Capdevila. El pare és a Colúmbia, a l'exili; m'imagino el seu terrible dolor. La tuberculosi ha destruït aquest noi magnífic, intel·ligent, esplèndid __tenia un __xit enorme__ i literàriament dotadíssim [...]. Darrerament, a la Clínica, l'havia anat a veure. Fins, a prec d'ell, hi vaig fer anar en Sagarra, que ell desitjava tant conèixer, i que __no fa gaire que hi vam anar__ en va sortir físicament esgarriat per la visió de la destrucció d'aquell noi magnífic, a vint-i-un anys.

[...]. No em sé avenir de la mort d'aquest xicot. Quina pèrdua! Procuraré fer publicar __quan sigui possible__ alguna de les coses que ha deixat escrites; així, almenys, en quedarà un rastre”.²⁵⁴

Serrahima complí la seva paraula; a mitjan abril de 1950, recopilà un aplec de poesies, de Francesc-Maria, que envià al seu pare.²⁵⁵

Capdevila en fou molt afectat; després de manifestar al seu amic, la sorpresa que li causaren les expectatives literàries del seu fill, li escrivia a manera de disculpa:

“Les poesies d'En Francesc m'han sorprès. Amb mi era reservat, gairebé tímid. No m'havia adonat de cap inquietud seva ni espiritual ni literària. Potser jo vivia molt absorbit en altres coses i distret de les que tenia més a prop, o tal vegada se li van desvetllar tantes aspiracions quan jo era ja fora. Però no me n'escrivia res; o alguna trivialitat que ni l'hi responia. Amb raó tenia de fullejar aquelles poesies; m'ha estat com una aparició que m'ha torbat profundament. La tria seria millor que la fes en Garcés”.²⁵⁶

El 18 d'octubre de 1950, Serrahima anota en el *Dietari* que ha mostrat les poesies de Francesc-Maria a Tomàs Garcés, a causa de les dificultats que té ell, en la tria de versos.²⁵⁷

Així mateix, l'any 1951 féu publicar la novel·leta de Francesc-Maria Capdevila, titulada *Allò que la història d'Abbot Farm no explica*,²⁵⁸ i, a més, en va

254 Maurici SERRAHIMA. *Del passat quan era present*. Vol II. 20-I-1944, p. 143-144.

255 *Ibidem*, 15-IV-1950, p. 151.

256 Lletre de Capdevila a Serrahima, datada a Cali el 26-VII-1950.

257 *Del passat quan era present*, II. 18-X-1950, p. 178.

258 Francesc Maria CAPDEVILA. *Allò que la història d'Abbot Farm no explica*. Ed. Aymà, Barcelona, 1951, 81 p. (Literària Aymà, 15).

escriure el pr leg. Les poesies de Francesc-Maria, mai no es van arribar a publicar.²⁵⁹

NOTA. ELS JOCS FLORALS DE BOGOT_

L'any 1945 se celebraren a Bogot_ els *Jocs Florals de la Llengua Catalana*.²⁶⁰ Foren dedicats a Jacint Verdaguer __se celebrava el centenari del naixement del poeta__, i Capdevila presidí el Cos de Mantenidors. L'acompanyaren Joan Solé i Pla, Pere Comas i Calvet, Pau Vila i Joan de Garganta __un dels fills de Josep M. de Garganta__, que en fou secretari. Completaven el cos de Mantenidors, dos literats colombians: Antonio Gómez Restrepo i Eduardo Guzmán Esponda. Presidí la comissió organitzadora el Dr. Antoni Trias i Pujol.

La victòria dels aliats feia preveure una caiguda del règim; per aix_, Antoni Trias acabava el seu discurs amb aquestes paraules:

“Ens cal treballar febrosament a l'exili en tots els ordes de la cultura. Lluitar ben units contra l'enemic comú i unir-nos fortament també amb aquells dem_crates de la resta dels pobles hisp_nics que tinguin un mínim de comprensió pels nostres anhels. Solament així farem que el nostre retorn signifiqui l'aut_ntica reincorporació de l'_nima de Catalunya al seu s_l, amb tota la dignitat i grandesa que ella es mereix. Que la celebració dels primers Jocs Forals a casa nostra en el futur, sigui el símbol d'aquest gloriós recobrament”.²⁶¹

Molt més expressiva era la Mem_ria dels Jocs __que, en abs_ncia de Joan de Garganta, llegí Pere Comas i Calvet__ ja que acabava amb aquests mots d'esperança:

259 Vegeu-ne una selecció, mecanografiada, a l'Arxiu Capdevila. Dossier: “Francesc-Maria Capdevila”.

260 *Jocs Florals de la llengua catalana. Any LXXXVII de llur restauració.* Bogot_. Colòmbia. 1945, 176 p_g.
Els Jocs van tenir lloc a Bogot_, el diumenge 13 de maig de 1945. Fou Reina de la Festa Joana Abadías d'Espanya. Guany_ la Flor Natural J. Carner Ribalta amb “Complanta d'amor”; Josep Carner, l'Englantina, amb “L'altre enyor” i Agustí Bartra, La Viola d'Or amb el “Poema de Rut”. Juan Manuel Arrubla guany_ l'assaig sobre Verdaguer amb el treball “Moss_n Jacint Verdaguer: El poeta y su obra”.

261 *Jocs Florals de la llengua catalana*, p_g. 41.

“En aquests dies de festa per la victòria, obtinguda sobre les forces del mal, confiem més que mai en Amèrica. A tots els americans i especialment als de Colòmbia, adrecem un prec fervorós: Ajudeu-nos a celebrar, a Barcelona, i en plena llibertat, els Jocs Florals del 1946. Allí us rebrem, nobles amics”.²⁶²

En un discurs vibrant i esperançat,²⁶³ Capdevila tingué un record per Joaquim Rubió i Ors, que fou amic de Colòmbia.²⁶⁴ La referència li serví de pretext per parlar dels Jocs Florals, en l'interior dels quals situà Verdaguer.

Esmenta les successives crisis del Certamen i, en la línia del Discurs del Dr. Trias Pujol, proposa reconvertir els Jocs Florals en un espai globalitzador, capaç d'aplegar els diferents exponents culturals de Catalunya:

“No seria l'hora ja de donar un tomb al certamen de manera que, sense perdre el seu caràcter líric, amb els tres premis ordinaris, oferís un conjunt de les activitats artístiques, erudites i científiques de l'any a Catalunya? Naturalment que de seguida han de sorgir dificultats i han de venir les deficiències, les omissions, les injustícies inevitables. Però un dia s'ha de veure el promedi del bon rendiment. Ara veieu! Aqueixos catalans es troben a l'exili; han tingut amics en aqueixes terres gentils, els han donat bona acollida: però la forta simpatia que sentin per aqueixos països acollidors, no lleva que estiguin a l'exili, no lleva que Catalunya es trobi en mans dels seus enemics més furients i desaprensius; i encara fan projectes per l'esdevenir! Teniu raó, els diríem, però si no tinguéssim aqueixa fe, és que ja no creuríem en la justícia. Però Catalunya, en la part dolorosa de la seva història, no demana sinó justícia”.²⁶⁵

En parlar de la situació d'aquells moments, reivindica l'autogovern de Catalunya, té dures paraules envers l'Església i analitza la part de responsabilitat que pertoca a tots i cadascun dels catalans a causa dels “descuits, vicis i defectes que ens consumeixen”:

“Catalunya no demana per ella sinó el que demanaria en justícia qualsevol país, si l'hi prenen: un govern propi en aquelles coses que són només d'interès propi; l'estudi i foment de la pròpia cultura; una Església que sigui veritable Església, i no un exercici d'ocupació enemiga pagat amb trenta monedes. Digueu si això que demanem no és de justícia. Però també els catalans hem de pensar en una justícia interior; ens hem de dirigir a nosaltres mateixos i fer memòria un cop més dels defectes i vicis que ens consumeixen. Els pitjors enemics

262 Ibidem, p.g. 54.

263 Ibidem, p.g. 55-60. Vegeu: Jordi XUCLÀ. “Uns apunts sobre el pensament catalanista de Josep Maria Capdevila i Balanzó (1892-1972). *La Comarca d'Olot*, 681. Olot, 12-XI-1992, p.g. 16-18.

264 *Epistolario de Miguel Antonio Caro y otros colombianos con Joaquín Rubió y Ors y Antonio Rubió y Lluch*. Publicaciones del Instituto Caro y Cuervo. Archivo epistolar Colombiano XVI. Bogotá, 1982.

265 *Jocs Florals de la llengua catalana*, p.g. 59.

d'un poble, no són exteriors; hem de cercar-los a dins. I els trobarem en els seus descuits i vicis i defectes [...]. Seria llarga en aqueix punt, la llista de les culpes. Val més que anem a l'esmena. I fins convertim en instrument de difusió i estudi aqueixa antiga festa dels Jocs Florals a la qual hem d'infondre nova vida".²⁶⁶

1.8.5. VINT-I-CINC ANYS DE DOC_NCIA

Malgrat la discreció que en tot temps mostr_ a Col_mbia, i les poques ganes que tenia de sobresortir, la pres_ncia de Josep Maria Capdevila no pass_ desapercebuda en els cercles intel!lectuals de Cali i de Bogot_, especialment després de la celebració dels Jocs Florals. Així, des de la seva columna d'*El Relator*, de Cali, el periodista Jose Gera es referí en aquests termes a la personalitat de Capdevila:

"Siempre nos ha llamado la atención un lector consciente que vive en Cali: el profesor José María Capdevila. Puede entregarse tan totalmente al libro, abstraerse tan profundamente en la lectura, que difícilmente deja ir un matiz, una frase bella, un pensamiento original y hasta estos finos rizamientos de las comas en el conjunto de la prosa. Sabemos que el doctor Capdevila atribuye esta comodidad de poder convertir toda una ciudad en una apacible sala de lectura a que no tiene amigos lo suficientemente numerosos o audaces que se permitan interrumpir su di_logo con los otros hombres que hablan desde los libros".²⁶⁷

Del curs 1947-48, ²⁶⁸ s'ha conservat el programa d'hist_ria de la filosofia i alguns apunts de matem_tiques, redactats en catal_. Escriu poquíssim i Serrahima ens en dóna la causa: no vol comprometre els amics que viuen a Catalunya.²⁶⁹ L'any 1948 l'exiliat declin_ una oferta de treball a Panam_. "Vaig decidir quedar-me a Cali __explica al seu fill Vicenç-Maria__ on ja conec el clima, on tinc amics i estic voltat de consideracions i bon afecte".²⁷⁰ El març de 1949 morí la mare de Serrahima. En la lletra de condol que li envi_, Capdevila descriu al seu amic la ciutat de Cali on visqué més de vint anys. El text serva la frescor d'un paisatge literari:

266 Ibídem, p_g. 59-60.

267 José GERA, "Un lector como hay pocos". *El Relator*. Cali. 5-8 Noviembre 1948.

268 21 quartilles, escrites en castellà a dues cares. Vegeu Arxiu Capdevila. Carpeta 1942-50.

269 El silenci de Capdevila en aquests primers anys, respon a motius de prud_ncia: "He aconseguit l'adreça d'En Josep Maria Capdevila, a Col_mbia, i avui li he escrit. La seva germana Pilar em va dir que ell no gosa escriure per por de comprometre. No hi vull perdre el contacte". (*Del passat quan era present*, 7-III-1949).

270 Lletra de Josep Maria Capdevila a Vicenç-Maria Capdevila i Montaner, datada a Cali el 7-X-1948.

"[Cali] és una ciutat, si fa no fa, com València. Tot l'any hi és estiu; té un riu de vores molt alegres, un parc i passeigs amb unes ceibes grandioses (que se n'hauria admirat Verdaguer) i gent de totes les races i colors. No és tranquil com Popayán, però és més alegre i, no cal dir, més cosmopolita. Dono lliçons a l'únic Col·legi Oficial, que en diuen de Santa Librada, i a un de senyorettes, que cursen la segona ensenyança, que no vull deixar perquè sigui el primer col·legi del meu ingrés a Cali. Tinc amics boníssims, no solament entre els catalans —sobretot la família Sellarés — sinó entre les famílies colombianes. I visc donat a l'estudi. Em sembla com si fos un ermità, i la meua cella fos una ermita que tinc a Cali. En ella, que estic en un barri de gent benestant, des d'una espaiosa finestra veig el passeig del riu, i el pendís de muntanya del barri de Granada, que amb les seves vil·les i jardins em recorda una mica Sarrià".²⁷¹

En aquells mateixos dies, l'escriptor barceloní esmenta en el seu *Dietari* l'amistat que l'uní amb Capdevila, tot reconeixent el mestratge que —al costat de Gilbert K. Chesterton— el crític exercí en la seva formació literària i filosòfica:

"Sempre he dit que la meua formació decisiva ha estat produïda pel mestratge de dos homes. L'un, Josep Maria Capdevila, que ara és tan lluny. Érem i som ben diferents, però li dec moltes coses fonamentals. Ell em va orientar i va posar decisivament en mi un principi de coherència. Totes les obres i les idees del homes, del color que siguin, me les va fer veure lligades sota la claror d'un pensament ben definit i solidament admes. L'altre gran mestre meu, va ser Chesterton. També era molt diferent de mi, i d'en Capdevila. Com a home, vull dir. Em va fer entendre l'amplitud vital de l'esperança humana, el llampeguejar de l'alegria davant la realitat. Els fonaments dels criteris de l'un i de l'altre coincidien en la comú filiació tomista. No pas un tomisme degenerat, sinó els fonaments metafísics essencials plantejats per sant Tomàs. Així, Chesterton va confirmar en mi aquella visió d'una coherència universal de cara a les realitats definitives. I en Capdevila, sense adonar-se'n, em va ajudar a entendre més bé Chesterton".²⁷²

Tot i la insistència de la família, Capdevila no es decideix a tornar. El mateix Riba, a suggeriment de l'esposa de Capdevila —que treballa al Centre de Lectura, de Reus —, escriví una sentida lletra al seu amic, proposant-li el retorn a Catalunya:

"Ahir érem a Reus [...]. Vam estar llargament amb la teua muller i la teua filla. T'imagines com et van fer present, com et van enyorar? Hi ha coses que jo ignorava, però que em fan concloure que no sempre t'han informat amb exactitud. Invocaria tot el que han estat els nostres quaranta anys d'amistat sense núvol i de confiança sense reserva, per dir-te simplement: torna, has de tornar, cal per a tu i per als teus i per tot allò que estimes i que tan

271 Lletre de Capdevila a Serrahima, datada a Cali el 13-IV-1949.

272 *Del passat quan era present*, 17-IV-1949.

abnegadament i amb tan santa ira serveixes [...]. El que importa són les raons de consciència que tens per a la teva actitud. Les veig, les sento, jo també les he hagudes de debatre; les debato cada dia, perquè en la pràctica de cada dia sorgeixen problemes que afecten la dignitat i que demanen solució. I és la mateixa circumstància personal que assenyala el que cal fer [...]. Per_, estimat, no és per fer-te arguments que t'escric, sinó per ajuntar la meua veu (¿i em permets de dir també una mica la meua autoritat?) a les dels qui et pregunten que tornis. Pots tornar sense claudicació segur que t'esperen molts a encoratjar, i molt a sembrar i a collir".²⁷³

La resposta tard_ mig any. Capdevila esper_ a Nadal, segurament per no comprometre el seu amic. Es fa c_rrec de la situació, per_ mentre a Cali té un treball estable, el retorn li planteja molts interrogants. De moment, veu poques possibilitats de tornar:

"Ja m'imagino que la Maria Dolors i la nena deuen haver passat males estones. Per_ si he allargat la meua estada a Am_rica no ha estat sinó per evitar complicacions encara més dificultoses. Haver-me de guanyar la vida donant lliçons particulars, és gairebé impossible: ni la mat_ria arriba a gaire, ni la meua salut tampoc hi arribaria. Més f_cil __i tan just __ era enviar regularment alguna cosa a la família, i han sorgit unes dificultats imprevisibles. Totes les combinacions les he pensades: que la M._ Dolors i la filla vinguessin a Cali; és una ciutat alegre, activa, cosmopolita; per_ la llibertat dels rics hi ha fet la vida tan cara, que ja només els rics hi poden viure. Els altres o es van morint o vivotegen. A vegades un té la sensació que només passa entre

*gente dolorose
ch'anno perduto il ben dell'intelletto.*

És un deliri pel diner. I aix_ és igualment a tota Am_rica. He esperat deu anys, i puc esperar una mica més. Per_ qualsevol dia potser digui: vinc. Perqu_ a Am_rica ni a l'ombra d'un bananer ningú no podr_ trobar-hi pau".²⁷⁴

En una lletra posterior, ²⁷⁵ dóna a entendre al seu amic que no vol perdre el lloc de treball:

"Fins ara m'ha aturat de venir el fet que, vivint a Am_rica, no era c_rrega per la família, i encara, poc o molt, podia ajudar-la; i més hauria pogut fer si no hi haguessin hagut tota mena de dificultats __inexplicables ben sovint de duanes i prohibicions __. Avui m'han donat el nomenament per a aqueix curs, per seguir donant les lliçons que en cursos anteriors volia. Esperem un curs més!
276

273 Lletra de Riba a Capdevila datada a Barcelona el 22-VI-1949

274 Lletra de Capdevila a Riba, datada a Cali el 27-XII-1949.

275 Lletra de Serrahima a Capdevila, datada a Barcelona l'11-IX-1950.

276 Lletra de Capdevila a Serrahima, datada a Cali el 18-IX-1950.

Un any darrere l'altre, l'exili de Capdevila es va allargant. En la correspondència a Serrahima podem trobar-hi moments de "vastíssima soletat", que sublima en una interiorització religiosa. Així, l'estiu de 1951 li confessava:

"Estic en una vastíssima soletat: un dia us contaré qu'és Amèrica [...]. Cada dia em sento més dins l'Església, i demano a Déu que em doni gràcia per ser-ne un membre vivent. En l'Església cada dia vaig descobrint més veritat".²⁷⁷

L'any 1953, quan semblava que per un malentès que no li renovarien el contracte de treball,²⁷⁸ ja estigué a punt de tornar. Fins es plantejés tres llocs de residència: Barcelona, Reus i Mallorca²⁷⁹ i consultés a Serrahima sobre les possibilitats de treball.²⁸⁰ Finalment la proposta dels joves doctors fou desestimada, i Capdevila pogué renovar un contracte que, any rere any, s'havia d'allargar fins al 1965. Amb tot, la idea del retorn no l'abandonava.

L'estiu de 1956 escriví un *Dietari* que titula *Dies de vacances*.²⁸¹ S'inicia el 20 de juliol i acaba el 27 d'octubre. Redactat en una prosa gairebé poètica, amb aquell llenguatge que, sense deixar de ser acurat, es fa planer i entenedor, alterna les reflexions de tema filosòfic amb els comentaris d'art i literatura. Són d'un gran interès les evocacions autobiogràfiques, referides especialment al Capdevila infant i adolescent. Heus ací com evoca, a milers de quilòmetres de distància, el mas Esparregueres de Santa Pau. En fa una descripció elegíaca, plena de melangia, digna d'encapçalar un llibre de memòries:

"No sé si ho fa que ja passi de la seixantena, que sovint a Cali, em vénen memòries voladores, lleugeres, però que dolçament imbuïdores d'aquells dies dels deu o onze anys, tranquils, lluminosos, innocents, amb un enteniment net i clar, i una sensibilitat fresca i sanitària. Quins records serien? De coses senzilles, que ni sabré dir-les. La primera vegada que baixant el collet de can Rosta, vaig veure la teulada rosada d'Esparregueres. Entre les alzines, de ramatge espès i

²⁷⁷ Lletra de Capdevila a Serrahima, datada a Cali el 4-VIII-1951.

²⁷⁸ "Van obligar a treure radiografies de tots els alumnes i professors de Colúmbia: en la meua van aparèixer unes velles cicatrius, que ja coneixíem. Però els joves doctors colombians es van esmerar i, a pesar de noves anàlisis amb resultat negatiu, sembla que han proposat que se'm privi de donar lliçons en establiments del govern". (Lletra de Capdevila a Serrahima, datada a Cali el 26-VIII-1953).

²⁷⁹ Capdevila té a Barcelona la germana, el fill i els nebots; a Reus, l'esposa i la filla; a Mallorca hi viu l'escriptor Bartomeu Forteza i Pinya, casat amb una germana de la seva esposa, Maria Dolors. Capdevila s'escriu amb els Forteza des de l'any 1953 i més d'una vegada sospesa la possibilitat d'instal·lar-se a Mallorca amb la família. En morir Bartomeu (1957) se'n va desdir. Amb tot, continua la relació epistolar amb el poeta Miquel Forteza, germà de Bartomeu.

²⁸⁰ "Ben objectivament ¿Creieu que puc trobar-hi possibilitats de vida? Ja podeu suposar que la meua malaltia (que no és lleu) no em permet gaire activitat que no sigui merament mental. No em puc moure gaire sense fatiga. El fred m'és perillós. En canvi em va bé la poca altura, el nivell del mar". (Lletra de Capdevila a Serrahima, datada a Cali el 26-VIII-1953).

²⁸¹ Sis llibretes (12x8 cm.) de vuitanta folis cadascuna, escrites a mà, a una sola cara. Arxiu Capdevila. Tema: "Escrips originals".

fosc, es veia aquella teulada: ja hi som! Ja hi érem. El menjador espaiós, que anava de l'entrada a la galeria; emblanquinat de cals de paleta, com tota la casa; la cuina, ni gran ni xica, amb la llar; i la galeria amb els pilans de pedra grisenca que anaven de la teulada als baixos on hi havia, amb el trull, els estenedors de les olives. S'hi estava tan bé! No hi havia encongiment de cap mena. Tot hi era obert i espaiós, fet a bona mida. La galeria donava a un terrapl_ sobre el pendís. Esparregueres amb tot un caseriu, del corral de les ovelles, l'estable dels bous, i l'era amb el cobert per les carretes i les menjadores de cavalls i mules de pas, i la gran pallissa; tot estava en el pendís de l'olivar, més avallat de mitja costa, apropet doncs, de la riereta, d'on ja pujava l'altra muntanya de davant, tota ella d'alsina, alta i suau, molt inclinada enll_ com per deixar espai a la llum que omplia la valleta, i amb els cims arrodonits. A m_dreta, més llunyanes en aquesta llarga valleta, els cims abruptes de Finestres, amb les penyes grisenques, amb esqueis on arribava l'alsinar que s'estenia des de la falda de la muntanya, cap a Santa Pau, esp_s, ombrívol i frescal, amb coves, amagatall dels bandolers de després de les carlinades, que daven mala vida al país. Al cim de les penyes de Finestres, l'ermita de la Mare de Déu, des d'on es veia tota la valleta d'Esparregueres amb l'escampall de masos petitons amb els seus conreus. Sense voler m'he est_s a parlar d'Esparregueres, per_ són als seus paratges, als seus racons, on he passat unes hores, que avui se'm regalen en la mem_ria, i m'hi són un refrigeri sanítós. Amb el temps aquell vi s'ha tornat ranci!"

"No és que el temps em faci veure les coses millors que no eren. És que eren bones. I encara regalen bonesa i benestar. Era tan gran i bona aquella alzina de davant de la casa, vora el viver, on a vegades mitja ramada d'ovelles s'hi escampava sota l'ombra! I aquella olivera de sota la galeria que se'n podien des del segon pis abastar brotets! No és estrany que en el saltiri, sigui comparat l'home just a una olivera. M'havia descuidat de dir que a m_esquerra, també la valleta era tancada per muntanyes, més aquestes s'allunyaven; i de la més alta, que era la de la Verge del Mont, l'horitzó baixava a les que clo_en la vall, obrint-se aquestes en el collet de Colitz_ per on venia la marinada empordanesa de Roses. Si pugeu a la muntanya d'enfront d'Esparregueres, després dels camins entre alzines, vorejats de roldó i de verdissa, on els bous esquellegen, i seguiu una fondalada que separa els turons arrodonits del cim, i on raja la font Oriola, en arribar al turó del cim veieu a l'altra banda la planura empordanesa i la cinta blava de la badia de Roses. D'allí, a l'estiu, cap a les onze, ve la marinada, que vola pel collet de Colitz_ i aireja tot l'olivet on canten les cigales, i en el cim de l'alzinar aguaita quatre pins que, d'all_ dalt, miren la Marina i en beuen els aires".²⁸²

Amb aquestes evocacions, l'exiliat se sentia més a prop de Catalunya que mai. L'any 1957, per enc_rrec de Josep M. Cruzet, prolog_ les *Obres Completes* de Mistral.²⁸³ La relació epistolar amb Maurici Serrahima s'intensific_; l'any 1958 Capdevila propos_ al seu amic de participar en la nova edició

282 "Dies de vacances". Volum II.

283 Pr_leg a les *Obres Completes de Frederic Mistral*. Ed. Selecta, Barcelona, 1957. P_g. XIX-XXXIX. (Perenne,18).

__ampliada__ de *Les cent millors poesies*.²⁸⁴ De seguida, la correspondència derivada sobre temes més profunds i en sorgí el llibre *En el llindar de la filosofia*.²⁸⁵ L'any 1959, amb motiu dels setanta anys de Josep Carner, col·labora en un llibre miscel·lani²⁸⁶ d'homenatge al poeta.

L'any 1961 publica a *Serra d'Or* un estudi sobre Maragall en el 50.è aniversari de la mort del poeta; fou el primer article que publica en la Catalunya de la postguerra.²⁸⁷ L'any 1962 complí els setanta anys i rebé a Cali la visita del seu fill, mossèn Vicenç Maria; feia vint-i-tres anys que no s'havien vist.²⁸⁸ Col·labora amb alguns articles a la revista *Pont Blau*, editada pels exiliats catalans de Mèxic,²⁸⁹ i va iniciar la correspondència amb Joan Coromines, aleshores professor de la Universitat de Chicago.²⁹⁰

L'any 1965 fou operat de la pròstata i l'examen mèdic tornà a fer present la bronquitis crònica que l'afectava feia anys. Aleshores, tenint en compte una sèrie de factors: l'edat, la impossibilitat d'efectuar qualsevol esforç físic, la intensificació de les relacions epistolars amb els vells amics i, molt especialment, la insistència de la família, Capdevila decidí tornar a Catalunya.

1.9. RETORN A CATALUNYA

En la Introducció al llibre *Del retorn a casa*, Capdevila resumeix en poques paraules el regust agredolç d'un exili de vint-i-sis anys:

“El meu retorn de l'exili... És que fou un exili? Havia sabut fer-me, benauradament, del nou país una nova pètria. Havia mirat de servir-hi per a alguna cosa honestament. I sense cap mena de ficció. Hi era un estranger amic, que els volia amicalment servir. I em fou amicalment agraït. Així vaig viure a Popayán un parell d'anys, i de la Universitat popa-ianesa passí al Col·legi de Santa Librada i al Liceu Benalcázar de Cali. Popayán és una petita ciutat immèbil, encisada en la claror diàfana, amb un clima d'una dolcesa que invita a

284 Lletres de Capdevila a Serrahima, datada a Cali el 30-VII-1958.

285 *En el llindar de la filosofia. Correspondència amb Maurici Serrahima*. Ed. Barcino. Barcelona, 1961, 87 p.g. (CPB, 187). L'any 1964 se'n publica a Cali la versió al castellà: *En el umbral de la filosofía. Correspondencia con Mauricio Serrahima*. Traducció del Català per Diva Perdomo. Prólogo de Paulina Crusat. Producciones Latino-americanas Lida. Cali, 1964, 98 p.g.

286 “Aquells dies dels sonets” dins *L'obra de Josep Carner*. Ed. Selecta, Barcelona, 1959, p.g. 26-30. (BS, 263). Reproduït a *Estudis i Lectures*, p.g. 195-199.

287 “Maragall: Com entenia la crítica”. *Serra d'Or*, 11-12. Novembre-desembre 1961, p.g. 31-33.

288 Vicenç Maria Capdevila i Montaner fou ordenat prevere el 10 de juliol de 1955 a Girona, pel bisbe d'aquella diòcesi, Josep Carta; celebrà la Primera Missa Solemne a Barcelona, al Monestir de Sant Pere de les Puèlles el 16 de juliol, diada de la Mare de Déu del Carme. Quan visità el seu pare, a Cali, era ja doctor en teologia.

289 “Literatura entre Literatures”. Lletres obertes a Joan Fuster. *Pont Blau*, 111. Març de 1962, p.g. 80-81.

290 Es conserven deu cartes, referents a temes lingüístics i, sobretot, a l'obra literària de Pere Coromines amb el qual Capdevila havia coincidit, l'any 1923, en la Societat Catalana de Filosofia.

assaborir la vida de no fer res. El liceu de Cali és un col·legi de senyoretetes, que les pren des del Kinder i les deixa graduades de batxiller. Fou el meu col·legi per més d'una vintena d'anys. Hi havia tinguda una alumna de sis_ que un dia em recordava que havia estat un professor de sa mare. Quin benestar entre aquelles nenes amables i estudioses! Fins en les voreres ajardinades del riu que jo seguia de camí cap al Liceu, diríeu que la felicitat s'hi aturés".²⁹¹

Josep Maria Capdevila arrib_ a Barcelona a primers d'agost de 1965. El seu retorn assolí un cert ressò periodístic per l'aparició __gairebé simult_nia__ de dos llibres: *Eugeni d'Ors. Etapa Barcelonina (1906-1920)* ²⁹² i *Estudis i Lectures*.²⁹³ Després de sojornar uns mesos a la Clínica de Sant Josep de la capital, el 14 d'octubre s'instal·l_ definitivament a la Clínica "Salus Infirmorum" de Banyoles, administrada per les mateixes germanes josefines.

Tot i portar una vida gairebé eremítica, no perdé pas el contacte amb el món exterior. Ja en el curs 1965-66 començ_ d'impartir classes d'humanitats i de filosofia a un grup de seminaristes gironins.²⁹⁴ L'any 1966 Joan Triadú ²⁹⁵ encarreg_ a Capdevila el Discurs inaugural de Cantonigr_s, dedicat a commemorar el cinquantenari de la mort del bisbe Torras i Bages.²⁹⁶ Fou nomenat també membre del Comitè d'Honor del Centenari Fabra. L'any 1967 formà part de la Comissió del Premi de Novel·la Prudenci Bertrana, organitzat pel setmanari *Pres_ncia* de Girona. A finals de 1968, manifest_ el seu inter_s envers els temes d'actualitat, en una enquesta de *Pres_ncia*:

-Quina ha estat la millor notícia de l'any? -*Que estigui preparada per a sortir l'any vinent*

una nova edició del "Dotz_ del cresti_" d'Eiximenis a cura de Jill Webster, de la Universitat de Toronto.

-Quina ha estat la pitjor? -*Els assassinats polítics als Estats Units.*

-Quin esdeveniment ocorregut durant l'any considereu més transcendent? -*Que s'hagi acabat de publicar i estigui en venda el Diccionari catal_ de l'Alcover-Moll i Sanxís-Guarner.*

-Quina persona us ha interessat més durant l'any? -*En M_rius Torres, les escriptores Maria Perpiny_, Maria dels _ngels Anglada de Geli, Francesca Vidal, i Josep Pla, de Palafrugell.*

291 "Del retorn a casa", p_g. 11-12.

292 *Eugeni d'Ors. Etapa barcelonina (1906-1920)*. Ed. Barcino. Barcelona, 1965. (LRSS, 37).

293 *Estudis i lectures*, Ed. Selecta, Barcelona, 1965, 287 p_g. (BS, 378).

294 Introdu_m aquí el record personal. Entr_rem en contacte amb Josep Maria Capdevila l'octubre de 1966, amb un grup de seminaristes gironins. Inicialment fou una relació mestre-alumne que, amb el temps, deriv_ en amistat. Fins al 1969 Capdevila impartí cursos d'humanitats, filosofia i literatura. Però la seva personalitat era massa absorbent perqu_ perdés-sim el contacte, de manera que, ja instal·lats al seminari de Girona, hi continu_rem en relació fins a la seva mort.

295 Lletre de Joan Triadú a Capdevila, datada a Barcelona el 9-IV-1966.

296 El parlament de Josep Maria Capdevila fou llegit el 7 d'agost de 1966 pel poeta Miquel Martí i Pol, en el curs de la *Festa Liter_ria* de Cantonigr_s i vers_ sobre el pensament estètic del bisbe de Vic.

-Quina de les morts ocorregudes durant l'any heu sentit més? -*La del P. Evangelista de Montagut, i la de Pau Romeva i Lluís Jord_, redactors d'El Matí.*

-Quina notícia us hauria agradat de poder donar o llegir durant l'any? -*Que França comença a descentralitzar-se.*²⁹⁷

1.9.1. REPRESA DEL PERIODISME

Sense moure's de Banyoles, Capdevila estava al corrent de les publicacions literàries i seguia els avatars del país i de l'església. El Concili Vaticà II, i l'aggiornamento propulsat per Joan XXIII a l'església catòlica, van ser per a ell un dels dons més preuats que rebé en el declinar de la seva vida i mai no s'amagà de manifestar-ho.

Ell, que s'havia dedicat tants anys al periodisme, tenia al damunt de la petita taula que li feia de despatx, aquesta reflexió del Papa Joan XXIII: "Cal que el periodista tingui la delicadesa del metge, la facilitat del literat, la perspicàcia del jurista i el sentit de responsabilitat de l'educador".

L'etapa del retorn fou d'una densitat extraordinària. Capdevila tornava a ser, d'alguna manera, l'home emprenedor de l'època d'El Matí. El diàleg que establia amb els nous valors intel·lectuals, educats en la postguerra, de vegades el desconcertava, però sempre li obria el cor a l'esperança. En poques paraules, Serrahima expressà en el seu llibre el significat que tingueren per al crític els anys de Banyoles:

"Capdevila mantenia les mateixes idees i els mateixos propòsits que més de quaranta anys enrere l'havien encaminat a l'acció. Els mantenia, potser, amb menys passió i amb més matisos. I, de vegades, el veia una mica desorientat, perquè era inevitable que havia perdut força el contacte amb les realitats a les quals es referien. Així, si bé quan va arribar sabia que no era possible de publicar cap diari ni cap revista com ell els hauria volguts, molt aviat es va interessar a posar en contacte les petites revistes locals existents, en moltes de les quals aviat va col·laborar. Mirava de trobar altres col·laboracions d'escriptors capaços de dir alguna cosa, per veure si, repetint-les en una revista i en l'altra, podien aconseguir una major divulgació. Una sanció posada a una d'aquestes revistes com a conseqüència d'un article d'ell el va descoratjar força".²⁹⁸

La sanció li fou imposada l'any 1971, per un article sobre Prat de la Riba publicat a la revista *Recoll*, de Blanes.²⁹⁹

²⁹⁷ "Balanz del 1968". *Presència*, 181. 21-XII-1968.

²⁹⁸ *Josep Maria Capdevila*, p. 113-114.

²⁹⁹ Extraiem del núm. 1182 de *Recoll* (27-XI-1971): "L'expedient i la resolució sancionadora són a causa de la publicació en el núm. 1163, del 6 de febrer passat, d'un article retolat, "En el centenari d'Enric Prat de la Riba", original del veterà escriptor, fundador i director del diari catòlic *El Matí*, desaparegut el 19 de juliol de 1936, Josep Maria Capdevila, en el qual es feia història de l'obra del polític català, es transcrivien alguns dels seus textos i també del bisbe Torras i Bages i de Joaquim Ruyra. Alguns d'aquests

La multa, de 50.000 pessetes, arribà del Ministerio de Educación y Turismo, presidit aleshores per Manuel Fraga Iribarne. “Què us ha passat a *Recoll*? —li comentà Tomàs Garcés en una lletra—; tan terrible era el teu article sobre en Prat? Es veu que encara els fem por, pobrets de nosaltres”.³⁰⁰

Es manifestava sorprès, al cap de tants anys, de la duresa de la censura franquista; l’havia imaginat semblant —potser amb tonalitats més pujades— al Directori de Primo de Rivera. Se n’acabà d’adonar quan, havent demanat a Ferran Soldevila la redacció d’una *Història de Catalunya* escolar, aquest li recordà: “Ja has comptat amb la censura? Els llibres per a infants són ara com ara els més difícils d’ésser aprovats”.³⁰¹ O quan s’oferí al bisbe de Girona —Narcís Jubany— per assessorar periodísticament al *Full Parroquial* i rebé aquesta diplomàtica resposta: “En aquests moments no és gens fàcil donar una orientació segura —en el sentit tècnic, no pas en el doctrinal— a les nostres publicacions d’Església”.³⁰² Com que era un home de percepció molt fina, copsà de seguida els condicionants ideològics i lingüístics que s’amagaven darrere el subterfugi tècnic.

En aquells anys de resistència, i tímida represa cultural, col·laborà en nombroses revistes comarcals amb diferents articles i assaigs. En la relació que establí amb els directors, insistia en el valor de la notícia positiva i en la necessitat d’un intercanvi entre les poques publicacions que havien obert les seves pàgines al català.

Als nombrosos articles publicats a *Serra d’Or i Canigó*; *Gorg*, de València; *Lluc*, de Mallorca i *Presència* de Girona, cal afegir les publicacions d’església: *Horizontes* de Banyoles (avui *Revista de Banyoles*), *Revista de Palafrugell*, *Vida Parroquial* de Figueres, *Ausa* de Vic, *Olot-Misión* d’Olot i *Vida Catalana* de Girona. Per donar-hi més divulgació, acostumava enviar un mateix escrit a dues publicacions. Tot i que la major part d’aquests escrits foren inclosos a *Del retorn a casa*,³⁰³ alguns restaren dispersos.

1.9.2. UNA IMPROVISADA CATEDRA

conceptes com també altres de l’articulista, estima el Ministeri que infligeixen l’article segon de la Llei de Premsa en relació amb la Llei de Principis del Moviment Nacional”.

“Va ser entès —explicà posteriorment Narcís-Jordi Aragó—, com un descatament greu a la unitat d’Espanya perquè utilitzava, amb citacions històriques, el substantiu *nació* i l’adjectiu nacional atribuïts a Catalunya”. (“Anys de resistència i d’esperança”. *Recoll*. Blanes, 22-VII-1995).

300 Lletra de Tomàs Garcés a Capdevila, datada a Barcelona el 29-III-1971.

301 Lletra de Ferran Soldevila a Capdevila, datada a Palautordera el 8-IX-1968.

302 Lletra de Narcís Jubany a Capdevila, datada a Girona el 29-XI-1968.

303 *Del retorn a casa*, Ed. Pòrtic, Barcelona, 1971, 150 pàg. (LB, 27).

Aquella petita i lluminosa cambra de la “Salus Infirmorum” (primer pis, al final del passadís esquerre), de seguida es va fer popular. Plena de llibres i papers pertot arreu, esdevingué una improvisada ctedra on el doctor Capdevila __com li d_iem afectuosament__ impartia classes d’humanitats i filosofia a un grupet de seminaristes gironins. Semblava impossible que un home, físicament tan afeblit, pogués portar aquell ritme intel!lectual. Impartia classes, atenia els visitants amb extraordin_ria cortesia, preparava els articles per a la premsa i despatxava puntualment la correspond_ncia.

Visites no li’n mancaven pas. Rebia sovint la visita de vells amics, acompanyats de joves intel!lectuals i altres persones relacionades amb el món de la cultura. Encara recordo el terrabastall que origin_ Josep Pla anant a visitar el seu amic a deshora a la clínica. Era el 28 de setembre de 1966.³⁰⁴

Entre les visites que rebé l’any 1968, destaquem la d’uns vells amics: l’editor Josep Maria de Casacuberta,³⁰⁵ amb qui ja s’escrivia a l’exili, i Tom_s Garcés. Rebé també la visita, en diferents moments, de Joan Coromines, Antoni Comas i Joaquim Molas.

Garcés, que l’an_ a visitar el 10 de maig de 1969, en tragué aquesta impressió: “Aquest home és un s_lid cristi_: lul!li_, tomista, obert i ple de seny alhora, em fa pensar en una mena de Maritain de casa nostra. Aquí a Banyoles, ell, fill d’Olot, se sent les arrels ben clavades a la terra”. També fa una descripció del lloc, clara i precisa:

“La cambra del meu amic, que ell no abandona mai, és plena de llibres, en dues grans prestatgeries. Una calaixera en desorde, vessa de papers. Vet aquí un escriptor que viu en una g_bia de vidre, com diu que hi vivia el vell Ford. Pel finestral del fons deu llucar, solitari, el jardí primaveral. Per_ els llibres, les revistes i la correspond_ncia, que practica amb abundor, el treuen del seu isolament, i de mica en mica el seu nom reapareix a les modestes publicacions comarcals, a les quals ofereix la seva col!laboració espont_nia i, no cal dir-ho, desinteressada. Per bé que en l’animació de la conversa els bronquitis el traeixen, Capdevila, lleugerament gras i colrat, amb el seu coll robust, i el cabell prou negre i abundós encara, té un aspecte sanitó i jove. No sembla un malalt de setanta-sis anys. M’explica els seus projectes, demana el meu ajut [...]. A la tarda, he passat encara dues hores a la clínica, conversant amb el meu amic. De vegades, per no oblidar-se’n, Capdevila apunta en un paper les coses que em vol dir. Penso que no deu rebre pas gaires visites i d’aquí li ve l’afany de parlar.

304 Acompanyat d’uns amics, Pla anava a Olot a escoltar el cantautor Raimon i, en passar per Banyoles, els deman_ que el portessin a visitar Capdevila.

305 Era el 14 de gener de 1968. Es conserva una fotografia d’aquesta visita. Arxiu Capdevila. Dossier: “Fotografies”.

Com un presoner vora la reixa, i amb el temps comptat. (I qui no el té comptat?).³⁰⁶

Visitants més habituals eren Miquel de Garganta, des d'Olot, Josep Miquel i Macaya,³⁰⁷ que vivia a Vic, i Miquel Joseph i Mayol des de Barcelona. Dels _mbits intel·lectuals gironins, esmentem les escriptores empordaneses Francesca Vidal, Maria dels _ngels Anglada i Montserrat Vayreda; i també les bibliotec_ries Roser Junc_ (de Banyoles) i Maria Perxés (de Figueres). I dels _mbits periodístics Joan Olivas, el director de la revista *Horizontes*, de Banyoles, i moss_n Manuel Pont, de *Vida Parroquial* de Figueres, així com una nodrida representació de mestres i capellans.

Als estudiants, se'ns permetia entrar dins la tertúlia i gaudir d'una afable conversa. Capdevila tenia el do de fomentar l'autoexig_ncia: un dia ens donava un llibre de poesies, amb l'obligació de fer-ne una recensió en una publicació comarcal; un altre dia ens proposava d'escriure a Joan Coromines, per interessar-nos per les seves investigacions lingüístiques; o bé ens acompanyava a l'habitació del costat, a saludar Ferran Soldevila. L'historiador, assegut al llit, enllestia les proves d'impremta de les *Cr_niques*,³⁰⁸ mentre Capdevila ens ensinistrava en l'exercici de correcció de galerades.

A la seva gran erudició, Capdevila afegia una facilitat de paraula sorprenent, només comparable a l'agilitat de la seva ploma periodística. Malgrat tractar-nos sempre de vostè, tenia el do de trencar la barrera mestre-alumne.

Les seves classes eren di_legs vius. Obres i autors es comentaven en directe, a partir de la consulta de llibres i articles, sempre amb un diccionari al davant. Acostumava a comentar-nos els llibres que llegia i, sovint, recensionava. Feia les seves anotacions en fitxes que tenia classificades en un petit arxiu. De vegades posava les notes al marge de la p_gina, o darrere el mateix llibre. Tenia encara el gruix de la seva biblioteca a Barcelona, per_ quan li feia falta algun llibre, se'l feia portar per la seva germana Pilar o el seu fill moss_n Vicenç Maria.

A la fi del curs, venia un tribunal de Girona a fer l'examen, que acostumava ser oral. En això Capdevila era molt estricte. El presidia el Dr. Damià Estela,

306 Tom_s GARCÉS. "Full del Dietari Tard_". *Horizontes*. Extra de Sant Martiri_. Banyoles. Octubre 1968, p_g. 25.

307 Josep Miquel i Macaya (Valls 1907 - 1995). Vegeu "Josep Maria Capdevila a Valls". *Cultura*. Valls, juliol-agost 1979. Publicat en separata. Arxiu Capdevila. Dossier: "Miquel i Macaya".

308 JAUME I, BERNAT DESCLOT, RAMON MUNTANER, PERE III. *Les quatre grans cr_niques*. Revisió de text, pr_legs i notes per Ferran Soldevila. Ed. Selecta, Barcelona, 1971 (*Perenne*, 26).

rector del Seminari Major i l'acompanyaven el rector del Seminari Menor aleshores mossèn Xavier Xutglà, i el mateix Capdevila. Dubtem molt que, en els anys seixanta, hi hagués un tribunal com aquell: parlant del sinus i cosinus, i esbrinant les equacions de segon grau en català, o recitant Dante i Manzoni en italià, Camoens en portuguès, Mistral en provençal, sant Joan de la Creu o Cervantes en castellà, i Virgili en llatí.

Acabat l'examen anem a dinar a la parròquia de Borgonyà, a l'acollidora rectoria de mossèn Joan Guitart, on vivíem. Era de les comptades vegades que el malalt es permetia sortir del seu redós. No li agradava "vestir-se d'europèu". Era feliç quan podia pujar al "dos cavalls" de mossèn Guitart amb el barnús i les pantofles. I la bufanda prima, de ratlles grises i negres, que no es treia ni al pic de l'estiu. I quan, en tancat acord, li deíem "Anem, anem! Ja no direm res a mossèn Vicenç", la cara se li illuminava amb un ample somriure. I des de darrere d'aquelles ulleres de gruixuda montura, els seus ulls, sempre tranquils, s'obrien i tancaven en un quasi imperceptible parpelleig de joia.

També Serrahima esmenta a la biografia la "innegable i poderosíssima vocació pedagògica" de Capdevila:

"En un país normalment constituït, el lloc de Josep Maria Capdevila hauria estat la catedral. La influència de les seves idees s'hauria escampat a través del que hi hauria explicat, i en l'exposició verbal haurien pres forma els textos on haurien estat fixades. Tal com era el país, ell va substituir la catedral i, ho torno a dir, era gairebé inversemblant que se'n sortís per la fundació del diari. Per damunt de l'obra publicada, tan valuosa, la seva obra veritable era en les converses de les quals quedar un rastre en l'epistolari, i en tot allò que des del diari ens va ensenyar. I en la manera com així va modificar, en tants aspectes i més del que ens pensem, la manera de ser i de pensar del país".³⁰⁹

1.9.3. UN DENS EPISTOLARI

Al llarg de la seva vida, Capdevila escriví molta correspondència. Les lletres aplegades, procedents de més de tres-cents corresponents, s'acosten a les dues mil. Aquest dens epistolari, ens ha permès completar la biografia de Serrahima, aprofundir en l'etapa formativa del crític, veure els mestres i els corrents ideològics que l'influïren, i el cercle d'amics i condeixebles en què es mogué. Només les lletres datades a Banyoles, passen del mig miler i representen un testimoni de l'activitat cultural, i les relacions humanes que arribà a establir. "Si ara volgués explicar amb prou detalls reconeix

309 Josep Maria Capdevila, p. 102.

Serrahima__ el que van ser per a en Capdevila els darrers anys de Banyoles, les cartes d'ell em donarien la feina gairebé feta".³¹⁰

Solitari a la Vila de l'Estany, com Mistral a Mallana, o Goethe a Weimar, el temps que no dedicava a llegir, el dedicava a escriure. Per aix_ li podem aplicar, amb tota propietat, all_ que afirmava ell mateix de Mistral: "No dolgui a ningú que esmerçés tant de temps en una correspond_ncia que sembla en bona part, mera cortesia. A més, treta la part de cortesia, hi descobriríem uns judicis literaris breus i ben sovint exactes".³¹¹

En alguns casos, el contacte epistolar represent_ per a Capdevila l'inici d'una amistat i un reconeixement de la seva obra crítica. Així succeí amb Antoni Comas, que li trametia la seva antologia ³¹² amb el següent comentari: "En incloure-hi autors vivents m'he ficat, com vost_ diu *en un bon vesper*".³¹³ En altres casos, el contacte amb els vells amics té l'emotivitat d'un retrobament. Així li ho manifestava Rubió i Balaguer en con_ixer el seu retorn: "[...] em va semblar que una pila d'anys de la vida se'm presentarien al davant; no pas en la mem_ria, sinó com qui diu, corp_riament. I quins anys, Capdevila! Com si vós en tinguéssiu el secret".³¹⁴ Aquesta mateixa sensació teníem nosaltres, quan descabdellava els seus records.

En els darrers temps, s'interess_ vivament pels llibres de mem_ries. I aconsell_ Rossend Llatas a publicar les seves. "Si m'interessa que una persona llegeixi les meves *Mem_ries* __li comentava aquest en una lletra__, aquesta persona ets tu. Per moltes raons i per una principalíssima. Les he escrit seguint un consell teu". ³¹⁵ El tema era viu en les seves classes, en els seus articles i en la mateixa correspond_ncia; no tan sols havia viscut molt __en moments i situacions apassionants__, sinó que posse_a una envejable clarivi-d_ncia i una capacitat narrativa extraordin_ria. Així li ho reconeixien corresponents tan diferents com Helena Maragall ³¹⁶ i Clementina Arderiu, ³¹⁷ que se sorprenien de la preci-sió hist_rica i la facilitat descriptiva de Capdevila. Miquel Joseph i Mayol,³¹⁸ li feia arribar les galerades del seu llibre de records perqu_ hi fes una ullada i Miquel Dolç comentava en una recensió al llibre d'Ors: "Cuánto nos

310 Ibídem, p_g. 113.

311 *Estudis i lectures*, p_g. 47.

312 Antoni COMAS. *Un segle de poesia catalana*. Ed. Destino. Barcelona, 1968.

313 Lletre d'Antoni Comas a Capdevila, datada a Barcelona el 22-IX-1969.

314 Lletre de Jordi Rubió i Balaguer a Capdevila, datada a Barcelona el 12-II-1968.

315 Lletre de Rossend Llatas a Capdevila, datada a Barcelona el 27-XII-1969.

316 Lletre d'Helena Maragall a Capdevila, datada a Barcelona el 27-X-1970.

317 Lletre de Clementina Arderiu a Capdevila, datada a Barcelona el 22-XI-1968.

318 Miquel JOSEPH I MAYOL. *Opus IV. _xode 1939. De retorn a Catalunya*. Ed. P_rtic. Barcelona, 1974.

beneficiaria a todos la publicación de unas *Memorias* de Josep Maria Capdevila".³¹⁹

Serrahima, en la seva biografia, lament_ que Capdevila no s'hagués decidit a publi-car les seves mem_ries: "El que he contat de la seva vida m'ha fet pensar ben sovint __i no he estat pas l'únic a veure-ho__ que hauria pogut ser un memorialista excepcional. I, de coses per contar, el lector sap prou bé, a hores d'ara, que en tenia a dojo. Érem molts els qui li havíem demanat que s'hi llancés. Per_ ell s'hi va negar sempre".³²⁰

Per qu_ s'hi neg_? Per les mateixes raons que no permeté a Pla dedicar-li un "homenot". All_ que no li interessava dir __i que podia eludir en la conversa__, en unes mem_ries escrites no ho hauria pogut ometre tan f_cilment. Considerava els fets massa recents, hauria hagut d'escriure moltes coses poc agradables i s'hi haurien vistes impli-cades moltes persones que encara vivien. És simptom_tica, en aquest sentit, l'opinió de Jordi Rubió i Balaguer,³²¹ que el coneixia ben a fons. Després de convidar-lo "a escriure la hist_ria d'aquella generació", diu resignat: "Per_ no la fareu".

Deix_ en esborrany una lletra oberta "als escriptors cat_lics i als cat_lics que no són escriptors", que podem considerar el seu testament espiritual.³²² S'inicia amb el *Llibre de Contemplació en Déu*, de Ramon Llull, i té com a horitzó, *l'Oda Infinita*, de Maragall:

"Amb els escriptors catòlics, i amb els catòlics que no són escriptors, m'agradaria de parlar una estoneta breu, abans de morir, del deure de la santa independència. No dependre sinó de la Veritat neta i viva, no amar sinó la Bellesa. Quin do de Déu, amics meus, i com en restaria vivificada la nostra glòria. Saber rompre tranquil!lament i serena els lligams de la dobleta, del deliri del poder que es disfressa d'engany, de les fall!làcies que intenten d'engrillonar l'esperit amb parenceries de deures. I qu_ ens donarà aqueixa anhelada independència? Ja sé que és l'esperit de veritat en els instints i en les obres. I on fruïrem aqueix esperit de veritat alliberador? Sortim de casa, anem al camp, anem a les ribes ombrívols del riu, i a la riba de la mar, i contemplem amb innocència... Mes, és tal vegada que hem desaprès de contemplar, de veure la bellesa del món, com en sabien els mestres antics, com ho trobem en les pàgines de Ramon Llull, o dels mestres d'ahir mateix? N'estem desaparent? Mireu la petita poesia d'avui, _rida i sense música. No sortim. Prenem alguns llibres de la biblioteca familiar. Rellegiu i mediteu aquella doctrina d'intenció del vell Ramon, i com en l'escala ascendent, no vol que t'aturis, santificant de pas imatges i obres, fins a la contemplació de Déu. No

319 Miquel DOLÇ. "El magisterio de J.M.Capdevila. *La Vanguardia*, 7-IX-1967.

320 *Josep Maria Capdevila*, p_g. 101.

321 Lletra de Jordi Rubió a Capdevila, datada a Barcelona el 9-VII-1969.

322 Tres quartilles, escrites a m_, sense signatura. datades l'any 1971.

invertir l'ordre jamai. No fer-hi marrades, ni torçar el camí mai per mai.
Sempre dret, en dret en dret:

*Sempre amb les ales suspeses
del cel al mar transparent,
sempre entorn aigües esteses
que es moguin eternament.*

I amb l'embranchida del qui ni vol recular, ni solament mira enrere:

*Fora terres, fora platja,
oblida't de tot regrés;
no s'acaba el teu viatge,
ni s'acabar_ mai més".*

Josep Maria Capdevila i Balançó morí a Banyoles el 3 de gener de 1972.
Plena-ment conscient i confortat amb l'esperança cristiana que mai no
l'abandon_.

NOTA. EN LA MORT DE JOSEP MARIA CAPDEVILA

En els difícils anys setanta, les institucions culturals i acadèmiques de Catalunya ignoraren la mort de Josep Maria Capdevila.

En fou excepció l'Escola de Periodisme de l'Església i el Centre d'Estudis Periódics de Catalunya, amb un col·loqui que tingué lloc a Barcelona, titulat: "Josep Maria Capdevila, *El Matí* i el periodisme del seu temps".³²³

També a Cali (Colòmbia), li fou dedicat un acte acadèmic organitzat pel Liceo Benalcázar, on havia impartit classes des de l'any 1944 fins al 1965.³²⁴

D'entre els comunicats de premsa, destaquem els comentaris de Josep Perarnau a *Tele-Exprés*³²⁵ i Esteve Busquets Molas i Pere Madrenys a *El Correo Catalán*.³²⁶ També les revistes i publicacions on Capdevila col·labora en el seu retorn, es van fer ress_ de la seva mort: Benet Ribas a *Recoll* de Blanes,³²⁷ Jordi Pla i Jack Junc_ a *Horizontes* de Banyoles³²⁸ i, especialment Manuel Pont,³²⁹ amb un llarg dossier, a *Vida Parroquial* de Figueres.

323 17-III-1972.

324 "Homenaje póstumo al Dr. Capdevila". *Anuario 71-72 del Liceo Benalcázar*. Cali. Juny de 1972.

325 J. P. "Adiós a Josep M. Capdevila". *Tele-Exprés*, 4-I-1972.

326 Esteve BUQUETS MOLAS. "El último matiner". *El Correo Catalán*, 4-I-1972; Pere MADRENYS. "Ha muerto un maestro y un amigo". *Ibidem*, 8-I-1972.

327 B.R. "Anys decisius". *Recoll*, 22-I-1972.

328 Jordi PLA. "A Josep Maria Capdevila, testimoni" i Jack JUNC_ DE CRESPI_. "Josep Maria Capdevila de Balançó ha mort". *Horizontes*. Banyoles. Gener 1972.

Recordant el seu amic, Serrahima escriví dos sentits articles; l'un a *Destino*³³⁰ i l'altre a *Serra d'Or*.³³¹ Poc després en prepar_ un recull bibliogr_fic a petició de la revista eclesi_stica, *Presbyterium-Quaderns de Pastoral*.³³²

329 Manuel PONT. "Josep M. Capdevila, un home lleial amb ell mateix". *Vida Parroquial*, 615. Figueres, 22-I-1972.

330 Maurici SERRAHIMA. "Josep Maria Capdevila". *Destino*. Barcelona, 15-I-1972.

331 Maurici SERRAHIMA.. "Josep Maria Capdevila". *Serra d'Or*. Febrer 1972, p_g. 19-20

332 Maurici SERRAHIMA.. "En la mort de Josep M. Capdevila" dins *Presbyterium-Quaderns de Pastoral*. Barcelona. Agost 1972, p_g. 446-455.

CAPÍTOL 2. IDEARI I MESTRATGES

“La meitat de la tasca de la filosofia és desfer la inutilitat de les filosofies”

Josep Maria CAPDEVILA. “Filosofia de luxe”, 1928.

En aquest segon capítol exposem, sum_riament, l’ideari de Josep Maria Capdevila. Ens ha semblat que, per entendre els fonaments de la seva crítica, calia abans una com-prensió elemental de les bases filos_fiques que la sustenten. Compartim, en aquest sentit, l’opinió de Jordi Giró ¹ i Joan Cortada,² que veuen en Capdevila una unitat irreductible entre fe i vida, i entre vida i pensament.

També Serrahima, en una primera aproximació __a partir de l’obra publicada, especialment el manual *En el llindar de la filosofia*__,³ afirma que tot el que Capdevila va dur a terme, “tenia com a base un fonament filos_fic”:

“L’obra purament filos_fica d’en Capdevila és més aviat escassa. Uns quants assaigs. I un petit llibre, si bé raonat; no pas un manual, sinó una introducció. I prou. El fet pot resultar soprenent, perqu_ disposava d’una preparació filos_fica excepcional, i tot el que va fer tenia com a base un fonament filos_fic; sembla evident que a res més no va dedicar tantes hores de meditació. Per_ ho pot explicar el fet que, per a ell, la filosofia no era en cap sistema sinó en una recerca incessant de la veritat, per tots els camins possibles. De fet, no parava mai de cercar-la. En la conversa, en la correspond_ncia, en l’estudi. Era, ja ho he dit, *tomista*, per_ de la manera nova com ho eren, fora d’aquí, uns quants contemporanis il!lustres. I, quan va acabar *En el llindar de la filosofia*, em deia: *En alguns temes, el llibret es separa de les doctrines tomistes. No m’agrada l’adhesió al peu de la lletra a cap autor. L’adhesió a la veritat i prou*”.⁴

¹ Jordi GIRÓ I PARÍS. Introducció a *Els principis de la civilització*. Barcelonesa d’Edicions. Barcelona, 1992, p_g. 9-35. (*Eixos*, 11).

² “L’expressió del seu pensament s’ha de copsar des de la mateixa vida de l’home, en cadascuna de les seves manis-facions. S’esdevé així el lligam natural entre el nivell te_ric i el pr_ctic en l’_mbit del saber, el qual es retroba en l’estreta relació entre fe i vida”. (Joan CORTADA I HORTAL_. “Josep Maria Capdevila: un punt de partida”. *Revista de Girona*, 188. Maig-juny 1998, p_g. 64-66).

³ Josep Maria CAPDEVILA. *En el llindar de la filosofia. Correspondència amb Maurici Serrahima*. Ed. Barcino, Barce-lona, 1961, 87 p_g. (CPB, 187). L’any 1964, se’n publicà a Cali (Colòmbia) una versió al castellà a cura de Diva Perdomo, titulada *En el umbral de la filosofía*, amb un pròleg de Paulina Crusat.

⁴ Josep Maria Capdevila, p_g. 108.

Abans d'entrar en el contingut de l'ideari presentem __ordenada cronol_gicament__ la bibliografia de tema filosòfic de Capdevila, per la vinculació que té amb la crítica. És formada pels següents escolis i assaigs:

“El concepte de creació en l'obra artística”. (Notes d'est_tica tomista).⁵ “Bellesa i Veritat” (*).⁶ “Filosofia de luxe” (*).⁷ “Principis de teoria política”(*).⁸ “Lletres de filosofia”.⁹ “El comunisme segons Arist_til”.¹⁰ “Els principis de la civilització” (*).¹¹ “El concepte de la bellesa” (*).¹² “Un llibre d'est_tica: *De la bellesa* per Francesc Mirabent”.¹³ De la correspond_ncia amb Maurici Serrahima, en sorgí l'any 1960 el manual sobre ontologia, titulat *En el llindar de la filosofia*.

Les lletres se centraren, posteriorment, en la l_gica, com podem observar en l'esquem_tic tractadet que deix_ en morir,¹⁴ juntament amb alguns temes d'_tica¹⁵ i de pedagogia.¹⁶

Serrahima, el principal interlocutor en temes de filosofia, valora així el manual de Capdevila:

“Diria que el llibret d'en Capdevila podria fer molt de servei a qualsevol que es vulgui iniciar en els problemes de la filosofia. Pensi com pensi, li donar_ camí d'entrada al que en podríem dir la *mentalitat filos_fica*. Així, en traur_ un profit. I aix_ encara que després no pugui estar d'acord amb les conclusions. En Capdevila accepta la necessitat de l'opció. Enfront del misteri __del misteri del mal__. Cita Leopardi: *...e l'infinita vanit_ del tutto*, i després diu: hi ha misteris de tenebres, com hi ha misteris de llum, i cal escollir”.¹⁷

5 “El concepte de creació en l'obra artística”. *Anuari de la Societat Catalana de Filosofia. Any I*: IEC, Barcelona, 1923, p.g. 305-321; Edició en versió francesa: “L'artiste en face de son oeuvre”. Xenia Thomistica. Impr. Políglota Vaticana, Roma, 1925, p.g. 379-388 (PCA).

6 “Bellesa i veritat”. *Miscell_l_nia tomista*. Barcelona: Revista d'Estudis Franciscans, 1924, 11 p.g. Reprodu_t a *Els principis...* p.g. 51-63. L'asterisc (*) assenyala els textos que l'any 1992 seleccion_ Jordi Giró en el llibre *Els principis de la civilització*.

7 “Filosofia de luxe”. *Franciscalia*. Ed. Franciscana, Barcelona, 1928. Reprodu_t a: *Els principis...* p.g. 97-104.

8 “Principis de teoria política”. *La Paraula Cristiana*, 3. Març 1928. p.g. 196-218. Reprodu_t a: *Els principis...* p.g. 105-140.

9 “Lletres de filosofia”. *Criterion*, 21 i 23. 1930, p.g. 139-143 i 376-381.

10 “El comunisme segons Arist_til”. *El Matí*, 10,11 i 12-X-1930.

11 “Els pincipis de la civilització”. *El Matí*, 25, 26, 27, 28, 29, 30-VIII-1931 i 2, 3 ,6 i 10-IX-1931. Reprodu_t a: *Els principis...* p.g. 153-173.

12 “El concepte de la bellesa”. *Revista de Catalunya*, 86. Maig 1938, p.g. 9-31. Reprodu_t a: *Els principis*. p.g. 65-90.

13 “Un llibre d'est_tica: *De la bellesa*, per Francesc Mirabent”. *Revista de Catalunya*, 88. Juliol 1938, pàg. 467-473.

14 Vegeu: Arxiu Capdevila. Dossier Filosofia. Tema: “L_gica”.

15 Ibídem. Tema: “_tica”.

16 Ibídem. Tema: “Pedagogia”.

17 *Josep Maria Capdevila*, p.g. 109.

En el pr leg que precedeix *Els principis de la civilització*, Giró puntualitza l'afirmació de Serrahima segons la qual Capdevila, "a despit de mostrar veritable erudició en moltes branques del coneixement literari i filos_fic, no tingué un veritable temperament d'erudit". Recorda la cura amb qu_ el crític cita els autors en la llengua original i resumeix en tres punts ¹⁸ les "observacions de Maurici Serrahima" sobre la filosofia de Capdevila.¹⁹ 1. Josep Maria Capdevila public_ la seva obra filos_fica en assaigs breus. 2. La fe cristiana dóna a la filosofia de Capdevila, "un significat i una fita precisa a realitzar: treballar per l'extensió del Regne de Déu enmig dels homes". Seria la clau de volta que explica la seva obra filos_fica. 3. No es tracta només d'una elucubració filos_fica, sinó d'"un pensament dirigit a l'acció; un pensament que només té sentit si serveix per a construir".

Així, doncs, a la recerca de les característiques "més pr_pies i més originals del pensament filos_fic de Capdevila", Giró resumeix en set punts les seves observacions sobre els principis filos_fics de Josep Maria Capdevila:

1. La vida com a punt de partida. "La primera característica que podem ressaltar, i que apareix com un *leit motiv* en tots els escrits als quals acabem d'aludir és una preocupació gairebé obsessiva per partir de la vida, per no apartar-se'n ni un sol instant. Es tracta de fer filosofia per tal d'explicar la vida dins la qual ja ens movem i som, i no pas d'utilitzar la vida com un pretext per tal de bastir un sistema d'idees o de conceptes filos_fics".²⁰

2. Ordre als pensaments i als conceptes que ja tenim dins el llenguatge. La segona característica és la import_ncia del llenguatge i del seu estudi. "De la mateixa manera que hem partit de la vida, també ens adonarem que no comencem a pensar filos_ficament des de zero. [...]. Aquesta preocupació de Capdevila pel llenguatge és una mostra de la connexió amb els moviments filos_fics contemporanis, pregonament preocupats per l'estudi de la filosofia del llenguatge i de la l_gica; en aquesta branca de la filosofia [Cap-devila] n'era un veritable erudit i mestre si hem d'atenir-nos als estudis que va fer".²¹

3. Percepció de l'harmonia. La tercera est_ entroncada estretament amb la funció de la filosofia: explicar la vida per tal d'ajudar-nos a viure-la millor. "El conreu de la filosofia ens ha de contagiar el desig de reequilibrar-nos, de resituar la nostra vida en relació amb la gran cadena dels éssers de la naturalesa i amb Déu, l'Ésser pur, amb majúscula".²²

18 "Introducció" a *Els principis de la civilització*, p_g. 16-21.

19 *Josep Maria Capdevila*, p_g. 101-110.

20 "Introducció" a *Els principis de la civilització*, p_g. 21.

21 *Ibidem*, p_g. 22-23.

22 *Ibidem*, p_g. 24-25.

4. Est_tica, art i bellesa. La quarta característica és la import_ncia que Josep Maria Capdevila don_ a l'est_tica. "No es tracta simplement d'una reflexió sobre la bellesa te_rica, sinó que al costat d'articles i assaigs sobre el concepte de l'est_tica i de la creació artística, ens trobem que la major part de la seva producció escrita est_ dirigida a l'art, en especial als estudis crítics de literatura. No ens errariem si ens adon_vem que Capdevila va ésser molt més important com a crític literari i artístic que com a pensador filos_fic. La seva opció per la divulgació i el periodisme el dugué a una dedicació més completa en aquest camp [...]. És força suggerent l'explicació de l'origen de l'obra d'art. Els homes, segons Capdevila, tenen necessitat de retenir en la mem_ria la bellesa que han contemplat. Per tal de fixar-la produeixen obres d'art, creen objectes artístics que perpetuen els instants sublims de bellesa [...]. Ser_ per aquesta raó que Capdevila es dedic_ intensament a la crítica liter_ria? La mem_ria col!lectiva catalana en perill de desfeta només podia ésser recuperada en obres d'art que en perpetuessin la bellesa. No cal recordar que l'origen de la Renaixença fou la literatura. Jo m'atreviria a insinuar que la vocació crítica de Capdevila rau en la preocupació col!lectiva de perpetuació de la identitat catalana. La mem_ria col!lectiva només es podia salvar a través de l'obra d'art, i en aquest cas de la literatura com a millor exponent del signe d'identitat més preuat de la nostra cultura: la llengua".²³

5. Recerca dels fonaments que sustenten la civilització. És per aquest desig de recuperar l'harmonia que cal retonar una i altra vegada a les fonts de la filosofia i de la cultura occidental. "Aquestes fonts són, per una banda, l'her_ncia de Gr_cia i de Roma, amb la filosofia i el dret, i per l'altra, la tradició semita de l'Antic Testament i del poble jueu. Aquestes dues aportacions matrius d'Occident sumades al cristianisme, que actua com un aglutinador i com un punt de contacte entre ambdues maneres de veure el món, són l'origen i el sentit d'Occident. Per aix_ mateix, i aquesta ser_ la cinquena característica del pensa-ment de Capdevila, retornar als orígens tant de la filosofia com de la civilització, com redefinir-ne els principis b_sics, ser_ una de les tasques intel!lectuals que desenvolupar_ més activament [...].

Capdevila desenvolupa una labor gairebé d'arque_leg; per_ no per tal d'exhumar monuments soterrats i cultures mortes, sinó per tal de restaurar la fermesa dels pilars i dels fonaments sobre els quals s'assenta s_lidament l'edifici de la nostra civilització".²⁴

6. La filosofia com a capacitat de discerniment.- Per tal de revenir una i altra vegada a les fonts cal una visió de la hist_ria que sigui positiva. "Sobre els prejudicis hist_rics Capdevila és inflexible: al mateix temps que cal obrir el sentit positiu de la hist_ria cal denunciar radicalment aquells que volen deformar-la i traïr-la. Per aix_ posa de manifest dues lectures de la hist_ria reduccionistes i simplificadores; la primera és la pretesa *fosc* de l'Edat Mitjana i la segona la difosa opinió que interpreta el Renaixement com un trenca-ment radical amb el món medieval. La conclusió d'aquesta característica és que la funció d'un bon aprenentatge de la filosofia és dotar el deixeble d'un sentit

23 Ibídem, p_g. 27-29.

24 Ibídem, p_g. 30-31.

especialment afinat per saber fer una bona tria de les diverses teories i mostrar-li la inutilitat de les vies esgarriades. Perqu_ *La meitat de la tasca de la filosofia és desfer la inutilitat de les filosofies.*²⁵

7. Adscripció al moviment neotomista. “Aquí podem notar clarament la influència del moviment neotomista²⁶ que adopta una posició política amb la modernitat. Capdevila farà seu el programa rector d’aquest moviment intel·lectual que el P. Evangelista Vilanova ha definit com el mite de les tres r: a la Reforma protestant, la Revolució francesa i la Revolució russa cal respondre-hi amb la quarta r, de la Restauració d’un pensament meta-físic que cercar els seus orígens en la tradició de l’Església, sobretot en el pensament de sant Tomàs d’Aquino”.²⁷

La filosofia fou, per a Capdevila, “una recerca de la veritat, sigui on sigui, vingui d’on vingui”.²⁸ “L’home que pensa i és home —escrivia l’any 1927— valora, critica, vol destriar sempre la veritat de l’error, el bé del mal, el pensament no se li allunya de la vida, és un pensament viu”.²⁹ Aquesta recerca abasta la totalitat del saber: la història, la filosofia i l’antropologia popular; s’estén a les obres d’art i a les pàgines de la literatura:

“Qui concebés la vida com un plaer si expressés el seu pensament en forma més o menys filosòfica, repetiria les màximes dels epicuris. Qui la veu com una il·lusió prometedora i malauradament falsa, troba la seva expressió en Leopardi. Qui la veu com una lluita on el feble és atut i només el fort té dret a domini, aquest parlaria com Hobbes o Maquiavel. Qui la veu i desitja com un seguit d’emocions voluptuoses, justificades en si mateixes, tindrà més o menys els pensaments i el llenguatge de Rousseau o de d’Aminta. Els qui hi veuen només un deure sec, adopten la moral kantiana. Per altres el deure major de la vida és l’amor; l’amor amb els sacrificis, les angoixes i extasis que comporta; amb la donació generosa de si mateix sense reserva; aquests eren Dant i Petrarca, que s’emparenta més amb l’Alighieri que no suposava De Sanctis; sinó que en el Dant hi entra la vida veritable de la gent: un món de mèrits i culpes, de teologia i d’ètica; i el Petrarca no parla sinó de si mateix i dels diversos moments de la seva amor. També d’aquests era Ausiàs March, que prenia l’amor com a tema d’anàlisi meditativa. I també d’aquests era Frederic Mistral, especialment en els últims cants de *Mireia* i *Nerta*, on la teologia catòlica, viscuda pel poble, ajunta les amors de Cel i Terra [...].

La fe i la pietat catòlica, collida vivent en el poble, es troba també en la novel·la de Manzoni. Per Manzoni, més imbuït de l’*Enciclopèdia*, d’on venia, procura

25 Ibídem, p. 31-33.

26 “Per neotomisme o neoescolàstica, entenem un moviment intel·lectual i filosòfic que s’inicià sota l’influx de les encíclics de Lleó XIII, en especial l’encíclica *Aeterni Patris* de l’any 1879 en la qual s’intentava donar una resposta de l’Església al món modern a partir de la tradició de pensament medieval centrada en sant Tomàs d’Aquino”. Ibídem, p. 20.

27 Ibídem, p. 33.

28 “El tomisme de Criterion”. *La Veü*, 16-IV-1926.

29 “Una biblioteca de grans filòsofs”. *La Veü*, 17-VII-1927.

que no s'hi filtrin llegendes ni miracles, que podrien oferir un caire supersticiós; darrera *I promessi sposi* hi ha l'autor de *La morale cattolica*. Ho evita certament amb una art exquisida, sense deformat gens ni mica el caient popular de la fe. Mistral estava més lluny de l'*Enciclopèdia* i més a prop de *Chateaubriand*. Es complau en les llegendes: és una manera religiosa més, com, de fet, és en el poble on es mesclen el seny natural, experiències de vida i contalles meravelloses. Dant, per assolir l'amor ideal de Beatriu, es purifica: la comèdia de l'anima és el pas des d'aquella selva on perdia

l'esperanza dell'altura

fins a l'encelament del Paradís. Petrarca no cerca filosofies ni teologies purificadores; segueix una via més planera: l'adolescent s'enamora de Laura com un jove qualsevol s'enamora en puresa d'una donzella, sospira, medita, va als indrets on la solia veure, la recorda, la plora. Per això no ha romàs inimitable, únic, com l'Alighieri; ha pogut tenir imitadors a totes les literatures".³⁰

2.1. SANT TOMàs D'AQUINO.³¹

Capdevila no fou mai un pensador voluble. Manifestava, des de noi, un equilibri poc freqüent i ben aviat es forjà el seu propi ideari crític i filosòfic. De la mateixa manera que no fou un noucentista pur, Serrahima no el vegé tampoc un tomista ortodox. Considera que, per a ell, l'escolàstica fou un mitjà que li permeté de sistematitzar, ordenadament, els amples coneixements intel·lectuals que tingué.³²

L'admiració que sentia envers sant Tomàs, expressada en diferents escrits, apareix sintetitzada en aquest elogi:

"Era una ment aguda i robusta. L'agudesesa duu més enllà, però una ment robusta s'atura quan n'és l'hora, no decau abandonada a l'absurd, domina, s'orienta, no s'extravia. El mestratge de sant Tomàs tant ensenya a pensar amb valentia com a no perdre mai el seny. Sabé investigar amb prudència. Respectuós de la veritat humana en la qual venerava un origen diví, l'acollia onsevulla que fos, en llavis dels pagans, en llavis dels doctors de l'Església. I

30 "Pròleg" a les *Obres Completes* de Frederic Mistral, cap. VIII

31 Capdevila llegia sant Tomàs en llatí. L'any 1924 (VI.è Centenari de la canonització del sant), publicà a *Xenia Thomistica* l'assaig: "L'artiste en face de son oeuvre". Així mateix traduï al català el "De Ente et Essentia". Entre els estudiosos de sant Tomàs, esmentem: Antonin D. SERTILLANGES. *Saint Thomas d'Aquin* (Les grands philosophes), 2 vol. 1910; Étienne GILSON. *Le thomisme* 3.ª Ed., 1927; MATTIUSI. *Les points fondamentaux de la philosophie thomiste*, 1928; M. DE WULF. *Initiation à la philosophie thomiste*, 1932; Jacques MARITAIN. *Le docteur angélique*, 1932; D. BAR-BEDETTE, *Histoire de la Philosophie*. Sixième édition, Paris, Berche et Pagis libraires, 1933, pàg. 266-295.

32 "Quan va acabar *En el llindar de la filosofia em deia: En alguns temes, el llibret se separa de les doctrines tomistes. No m'agrada l'adhesió al peu de la lletra a cap autor. L'adhesió a la veritat i prou*". Maurici SERRAHIMA. *Josep Maria Capdevila*, p. 108.

així com vener_ en gran manera els antics doctors __diu Lleó XIII__ així sembla que de tots hagués heretat la saviesa. I tant com acollidor, fou original en el sentit millor de la paraula: en el sentit que la doctrina no la prenia de ningú petrificada, sinó que, vingués d'on vingués, la vivia, i sortia del seu esperit com si nasqués per primer cop. No era la repetició inerta de tal o tal doctrina; era un esperit vident que vivia unes veritats ell mateix".³³

Així, doncs, l'ideari de Capdevila trob_ el punt d'inflexió en el tomisme, que li fou sempre un s_lid referent filos_fic i est_tic. En primer lloc, com a exponent de l'huma-nisme cristi_. En segon lloc, perqu_ veu en sant Tom_s la recapitulació del pensament de Plató i Arist_til i, en aquest sentit, representa el perfeccionament del pensament antic. En tercer lloc, perqu_ la filosofia de sant Tom_s li represent_ un m_tode de treball objectiu; eficaç per combatre el sincretisme ideol_gic dels anys vint a Catalunya.

Vist en la perspectiva del neotomisme europeu del principis del segle XX, l'ideari filos_fic de Capdevila es manifesta també en els treballs que public_ en la Societat de Filosofia __dependent de l'Institut d'Estudis Catalans__, de la qual fou cofundador. Al pr_leg del llibre *Hist_ria d'una biblioteca*, de Josep Miquel i Macaya, parla de l'efervesc_ncia filos_fica de la Catalunya dels anys vint, alhora que ofereix una visió panor_mica dels valors que hi aport_ el moviment neotomista:

*"Aleshores es feia sentir per ci per lla a Catalunya el renovellament de la filosofia medieval que ens venia de París, de Louvain, de Mil_. El P. Miquel d'Esplugues publicava la revista de filosofia *Criterion*. Hi havia un congrés a Montserrat ³⁴ sobre renovament de la liturgia. Amb més lligams hist_rics, moss_n Frederic Clascar, després membre de l'Institut d'Es-tudis, i el P. Ignasi Casanoves, desvetllaven el record dels segles ombrívols de Cervera. I no oblidem els treballs, iniciats a penes, de la Secció de Filosofia inscrita a l'Institut, on hi havia En Tom_s Carreras i Artau que tant havia de contribuir després amb el seu germ_ Joaquim, als estudis de filosofia lul!liana. Aquesta secció era dirigida per dos membres de l'Institut d'Estudis: foren Ramon Turró, qui en els seus darrers dies s'ocup_ de l'est_tica, i Pere Coromines, qui duia les seves digressions filos_fiques pels *Jardins de Sant Pol*.³⁵ Tot aquell bell moviment fou aturat de sobte. Poca cosa pogué donar del que prometia, en una terra sempre sotragada per viol_ncies polítiques".³⁶*

33 "Una biblioteca de grans filòsofs". *La Veu*, 17-VII-1927.

34 El I Congrés Litúrgic tingué lloc a Montserrat del 5 al 10 de juliol de 1915.

35 Pere COROMINES. *Jardins de Sant Pol*. Barcelona. 1927. 218 p_g. Nota del Comp.

36 Pr_leg a *Hist_ria d'una biblioteca*, de Josep MIQUEL I MACAYA. Eumo Editorial, Vic, 1988, p_g. 12.

En un escrit dedicat Rubió i Lluch,³⁷ evoca les lliçons magistrals del Dr. Jaume Serra Húnter,³⁸ el qual juntament amb Tomàs Carreras i Artau i Francesc Mirabent, formen el nucli fonamental de l'anomenada "Escola de Barcelona".

Tot plegat, ajudà Capdevila a assumir —amb criteris personalitzats—, el contingut filosòfic après de Joubert i el pensament crític de Francesco de Sanctis, contingut en la *Storia della letteratura italiana*. Precisament de la *Morale cattolica* de De Sanctis deriva el punt de vista apològic de Capdevila, mentre el punt de vista ètic li ve de sant Francesc de Sales, el Pare Miquel d'Esplugues i l'entorn de *Criterion*. Sense oblidar l'influx de Jaume Balmes i el bisbe Josep Torras i Bages.

2.1.1. "PHILOSOPHIA PERENNIS"

El pensament de sant Tomàs, no tan sols informa els assaigs filosòfics de Capdevila, sinó també la seva estètica i el conjunt de la poètica. El Doctor Anglès "expressa tan bé la natura de les coses, que de vegades no el sentim més que com apercebríem un aire difús: les coses es veuen més clares, i aquell pensament es confon amb la claredat del nostre pensament".³⁹

L'adhesió de Capdevila al pensament de sant Tomàs no és fruit d'una suggestió, sinó una adhesió conscient, justificada per raons *doctrinals, històriques i ètiques*.

Assenyalada, entre les raons *doctrinals*, l'estudi de la realitat (objectivitat), la connexió amb les Idees platòniques, aglutinades en l'Ésser necessari (transcendència) i el sentit integrador que deriva de la mateixa recerca de la veritat:

"Les doctrines de sant Tomàs són imbuïdes d'aquell platonisme que s'adheria a la doctrina agustiniana de les idees, i fa seves les paraules de sant Agustí, segons el qual *sense entendre la teoria de les idees, ningú no es pot dir filòsof*."

37 "Homenatge al Doctor Rubió i Lluch". *La Paraula Cristiana*, 14. Febrer 1926, p. 158-159.

38 Jaume SERRA HÚNTER (Manresa 1878 - Múrcia 1943). Nomenat el 1910 catedràtic de Lògica a Santiago de Compostel·la, des de 1913 ocupà la càtedra d'història de la filosofia a la Facultat de Lletres de Barcelona. Capdevila hi assistí entre 1913 i 1915. D'ell rebé Capdevila el sentit idealista i espiritualista d'una recerca filosòfica "hereva de l'escola catalana del *sentit comú*, oberta, però, als ensenyaments de la història i interessada a harmonitzar les dades de la ciència amb les creences religioses". (*GEC*. Vol. 13, p. 515).

39 "El tomisme de *Criterion*". *La Veu*, 16-IV-16.

(Tanta vis in ideis constituitur, ut, nisi his intellectis, sapiens esse nemo possit.)".⁴⁰

Entre les raons *hist_riques*, addueix el pes que ha tingut el pensament de sant Tom_s a Europa i, en particular, a Catalunya, país on la tradició mescla l'estudi de la realitat (Balma) amb l'amor a les idees plat_niques (Ramon Llull). Per aix_, seguint l'argumentació del P. Miquel d'Esplugues, afirma que "descon_xer que el platonisme cristi_ __anomeni's agustinisme, franciscanisme, lulisme o com es vulgui__ ha tingut i tindrà sempre dintre l'_nima de Catalunya una significació transcendental, fóra desconèixer la llum del dia".⁴¹

Entre les raons *l_giques*, exposa la claredat de mètode de sant Tom_s i la seva adhesió a la metafísica aristot_lica. Seguint el mestratge socr_tic que aprengué a la Universitat de Barcelona del Dr. Jaume Serra Húnter, postula l'estudi de la filosofia a partir de l'observació de la vida quotidiana: "Tots els qui hem assistit a les seves lliçons ens honorem de dir-nos deixebles seus, recordem que, dins la tasca t_cnica i met_dica, exigia que la filosofia brollés aut_nticament de la vida i no es tanqués mai en fórmules empedreïdes i mortes. Ha de brollar de la vida i servir la vida. Tothom té i es posa problemes fonamentalment filos_fics. Però qui se'ls posa bé, qui malament, qui amb rigor, qui amb vaguetat, qui amb mètode, qui sense ordre. La filosofia, tan unida a la vida que n'és la part més elevada, hauria d'esdevenir popular".⁴²

"Era tomista __exposa Serrahima en relació a Capdevila__ de la manera nova com ho eren, fora d'aquí, uns quants contemporanis il·lustres".⁴³ En qu_ consistia aquesta novetat? Que no proposa mim_ticament un retorn al tomisme, sinó una actualització. De quina manera? Recobrant la mem_ria hist_rica, tal com féu Joubert respecte de sant Tom_s; d'acord amb la visió contemplativa de Plató i el rigor d'Arist_til, representat en alguns aspectes per Joubert i, en el nostre país, per Jaume Balma:

40 Ibídem.

41 Tot i que Josep Maria Capdevila no parl_, estrictament, del mestratge del Pare Miquel, reconeix aquest influx en l'escrit "El salesianisme del P. Miquel d'Esplugues". Vegeu la miscel·lània p_stuma que la revista *Criterion* dedic_ al seu fundador (núm. 40, 1935, p_g. 262-268). Vegeu també a l'Arxiu Capdevila un escrit in_dit sobre el P. Miquel, redactat poc abans de morir. Així mateix, l'erudit caputxí li prologà la versió de sant Francesc de Sales, *La cortesia cristiana*. De la correspond_ncia entre Capdevila i el P. Miquel d'Esplugues es conserven quatre cartes.

42 "Homenatge al Dr. Rubió i Lluch". *La Paraula Cristiana*, 14. Febrer 1926, p_g. 158-159.

43 *Josep Maria Capdevila*, p_g. 108.

“Per Joubert la veritat era, com pels escol·stics, l’adequació de l’intel·lecte i la cosa. Però, com són les coses? Heus aquí all_ que distingeix un plat_nic d’un aristotèlic. La distinció no és tal vegada fonamental, no arriba a les conclusions; és més en les maneres, en les prefer_ncies, podríem dir en una mena d’instint intel·lectiu divers, que fa que no s’oposin, per_ que difereixin. Plató es dóna a les elevacions de la contemplació; Arist_til a la coneixença de la realitat present. Ambdós digueren i descobriren veritats; en ambdós trobem errors gravíssimes. Plató, prescindint de la realitat, imagina la seva República, que no és sinó un somni; Aristòtil, mirant les maneres de govern antigues, pren l’esclavitud com a necess_ria i gairebé la considera com a bona. Balmes, esperit aristot_lic, esguardà a son entorn i veié aquella Catalunya de començaments del segle XIX, tan inconscient, tan oblidada, i pens_ que ja era cosa impossible que mai se li desvetllés l’esperit nacional condormit. Els dos esperits, aristot_lic i plat_nic, no es contradueixen fonamentalment. Sant Tomàs, a la vegada que pren Aristòtil com a son mestre en filosofia, exposa meravellósament i acull i defensa la teoria platònico-agustiniana de les idees”.⁴⁴

“La cultura __escrivia Capdevila l’any 1927__⁴⁵ és un instrument per la vida de cada home, no és una finalitat: si cal estudiar sant Tom_s no és per veure els seus llibres, sinó per veure millor les coses vives”. Es tracta d’ordenar el pensament al servei de la veritat “a partir de la pròpia vida”, de manera que aquesta ordenació abasti el món del saber i l’estudi de la literatura i de l’est_tica. Fent-ne una aplicació a la pintura, recorda la dita d’Ingres segons la qual “calia estudiar els grans mestres de la pintura, no per mirar Rafael, sinó per aprendre a veure la natura”. I afegeix: “Cultivar l’originalitat no vol dir cultivar la difer_ncia. Per_ hi ha temperaments tan febles que temen de seguida veure's absorbits i defensen com poden llur petita manera”.

Quins són aquests temperaments? Els qui viuen sempre amb la por de no ser prou originals, tal vegada per un amor propi mal ent_s, o moguts per un desig d’abastar-ho tot; no s’adonen que el fet de “cultivar l’originalitat” no suposa, forçosament, “cultivar la difer_ncia”:

“Hi ha pintors que temen que Rafael no els refredi, que temen que aprenent el dibuix han de perdre la sensibilitat, i al capdavall esdevenen més sensibles en llur amor propi que no a la bellesa del món. També hi ha estudiosos més sensibles a llur pr_pia manera que no a la veritat mateixa de les coses, i s’abstreen engelosidament en el seu arabesc inextricable que els sembla original. També n’hi ha que, impotents per tenir un pensament viu es distreuen passant d’autor a autor, sedu_ts pel pensament de tothom. Són aquells vicis de la ment que diu sant Tom_s: aquella *curiositas* insana, aquella *evagatio mentis*”.

44 “Josep Joubert”. *Poetes i Crítics*, p.g. 254-255.

45 “Una biblioteca de grans fil_sofs”. *La Veü*, 17-VII-1927.

L'any 1927 propos_ amb el P. Miquel d'Esplugues, la creació d'una "biblioteca de grans fil_sofs"; és a dir: una mena d'arxiu filos_fic, amb el següents objectius: 1. Recapitular la història de la filosofia i dels seus homes més representantius. 2. Donar una visió global del pensament de cada filòsof, amb indicació sum_ria de les corresponents directives, els seus antecedents i el seu influx en la història del pensament. 3. Oferir una visió crítica, capaç de situar el pensament de cada filòsof dins el camp vastíssim de la *philo-sophia perennis*.

A les elucubracions tancades, Josep Maria Capdevila oposa l'amplor del pensa-ment hum_, amb la seva diversitat rica i fecunda. A una visió només encuriosida, la visió crítica; a fi de confrontar, en una noble pol_mica, les diferents visions filosòfiques. Al capdavall, és el que féu sant Tomàs: pos_ en ordre la filosofia precedent.⁴⁶

La síntesi entre idealisme i realisme que veu en la filosofia de sant Tom_s, repre-sent_ per a Capdevila un criteri objectiu contra la dispersió i la manca d'ordre i una actitud davant la vida basada en l'harmonia, el diàleg i la toler_ncia, perqu_ "cal una gran toler_ncia en el pensament d'altri. El pensament de ningú no ha de perdre el seu aire i caient. Per evitar la dispersió i l'anarquia, perqu_ pugui haver-hi conviv_ncia, cal que hi hagi pol_miques nobles, un di_leg on de tot es parli, on tot es revisi, on les coincid_ncies siguin descobertes amb plaer i siguin així, bellament orientadores".⁴⁷

Sota el mantell del tomisme integrador, féu extensiva aquesta harmonia a la filosofia i a l'estètica:

"I aquest desig d'harmonia contra la dispersió i la manca d'ordre, escau bé que vagi sota el nom de sant Tom_s, qui, tant com un pensador profundíssim (com Plató), era un genial ordenador del pensament (com Aristòtil), qui era un contemplador excels (com Ramon Llull) i també un gran artista (com el Dante) [...]. Aquesta visió tan ampla avui és possible com mai, i, per tant, obligada. El món, avui tan f_cil de seguir de cap a cap, és com si s'hagués enxiquit; les cultures que abans vivien comunicades, avui esdevenen obertes; les religions que tenien un culte herm_tic i local, avui són conegudes: els reclo_ments geogr_fics avui els hem de tenir com una tara. Com una tara que hem d'afegir a les que provenen de la brevetat de la vida i de cada home i dels defectes _tics: vanitat i orgull, defectes que deformen els sistemes filos_fics fins a donar-los

46 Vegeu el desplegament d'aquests arguments a: "Elogi del respecte". *La Veü*, 26-VI-1926.

47 "Per la toler_ncia". *La Veü*, 16-II-1923.

sovint el caient de la mania: la mania que el món s'adapti, vulgues o no vulgues, a una concepció estreta, monoide_rica, i encara ben sovint errada".⁴⁸

2.1.2. RECERCA DE LA BELLESA

Dintre del pensament tomista, la recerca de la bellesa ocupa un lloc destacat i Capdevila se n'adon_ ben aviat, com també de l'influx que en aquest sentit la teologia de Sant Tom_s havia tingut en el Dante. Essent un noi de divuit anys, comentava així unes paraules de l'Alighieri: "La bellesa objectiva (la bellesa natural si volem dirne) la diuen aquestes paraules: *la gloria di Colui che tutto m_ve per l'univèrso p_netra*; i la bellesa subjectiva, humanisada, aquestes altres: *...rispl_nde in una parte piú, e meno altrove*" :

*La gloria di Colui che tutto move
per l'universo pen_tra e rispl_nde
in una parte piu e meno altrove.*⁴⁹

"Veïeu com la bellesa subjectiva *risplende* es a dir, es llum, i la llum, qu'es una sensació, es una cosa subjectiva. Perxó aquells que definexen la bellesa (subjectiva, s'entén, perquè l'objectiva es: *id quod est*) dient qu'es *la resplendor de la veritat* no anaven tant errats com ens creiem. Així l'art ha de ser un interprete de la bellesa natural; i seria art (fins, potser, segons En Xenius) art pur, la poesia maragallena... I com a conseqüència __una mica remota__ d'aquestes teories, i, immediata, del temperament meu, cada dia siguent mes partidari del ritme interior de la serenitat i l'equilibri, soch mes enemich d'aquella perfecció superficial __ja entendrèu quina vui dir__ i mes a vora d'aquella harmonia clàssica i lliure, deslligada d'estrofes i rimes convencionals, i si volem, ja podem dirne arbitràries".⁵⁰

Per donar sentit recapitulador a la filosofia, en la seva reflexió sobre l'est_tica hi engloba les ci_ncies i les tres branques de la cultura: literatura, música i arts.

En el pr_leg de les *Obres Completes* de Mistral, pot afirmar que el felibre "arriba a aquella art d'humanitat universal on s'agermanen en cant de *Mireia*, una sonata de Mozart, una tela de Corot, una oda de Keats".⁵¹

48 "Una biblioteca de grans fil_sofs". *La Veu*, 17-VII-1927.

49 *La Divina Commedia*. Parad., I, vv. 1-3.

50 Lletre de Capdevila a Josep Maria de Garganta, datada a Barcelona el desembre de 1910. Aquesta tercina de la *Commedia*, que aquí apareix per primera vegada, apareixer_ sovint en els escrits de Capdevila per exposar el seu concepte de bellesa; concepte que apareix aquí ja esbossat.

51 P_g. XXXII.

Reivindica, en aquesta línia, la veu an_nima dels músics i poetes populars que, a través de la seva art, foren capaços d'igualar en bellesa les grans obres dels cl_ssecs de tots els temps. La bellesa d'una corranda "voreja una oda de Costa i Llobera"⁵² i pot arribar a tenir un valor antol_gic. Pel que fa a la música popular, evoca els temes que en prengueren els cl_ssecs. Considera, per_, que amb la intu_ció de l'artista no n'hi ha prou; ni amb la possessió innata del bon gust, que a voltes es confon amb la inspiració. També el bon gust necessita ser educat a través de la formació i l'estudi:

"En una antologia catalana, una corranda an_nima voreja una oda de Costa i Llobera. També una melodia popular pot tenir una bellesa corprenedora. Haydn i Mozart en prenen temes. Però només en l'estudi és adquirida aquella habilitat de l'artista que torna el llenguatge dúctil i apte per a les variadíssimes formes d'expressió imprescindibles en un viure culte".⁵³

Evoca, en dos escrits complementaris, les classes impartides pel Dr. Serra Húnter en els Estudis Universitaris Catalans: en l'assaig titulat "El concepte de la bellesa"⁵⁴ i en la recensió que féu al llibre *De la bellesa* de Francesc Mirabent,⁵⁵ titulada "Un llibre d'est_tica".⁵⁶

Enfront de Hegel o Benedetto Croce, que ceneixen l'est_tica a la teoria de les arts, els components de l'Escola de Barcelona veuen en l'est_tica una filosofia de la bellesa.

L'est_tica no és, per a ells, "la teoria d'unes arts anomenades usualment belles, sinó la teoria de la bellesa".⁵⁷ Considera que el concepte de bellesa no s'escapa en els límits artístics, sinó que s'estén a tot l'univers i penetra en la vida humana, estretament lligat a la veritat i el bé.

"[Mirabent] situa de ple els fets est_tics dins la filosofia de la Bellesa, els separa de la mera teoria artística, estudia les principals doctrines dels tractadistes i fa una an_lisi de les formes del coneixement i especialment del judici est_tic. I així arriba a situar l'ideal de la Bellesa dins la vida humana, estretament lligat a l'ideal de la Veritat i del Bé. L'est_tica resta vinculada, així, al saber i a la moral; i dins els dominis filos_fics, a la metafísica i l'tica".⁵⁸

52 Recordem que l'any 1925, Capdevila va incloure quatre corrandes a la seva Antologia Lírica.

53 "Pr_leg" a les *Obres Completes* de Frederic Mistral, p_g. XXVIII..

54 "El concepte de la bellesa". *Revista de Catalunya*, 86. Maig 1938, p_g. 9-31.

55 Francesc MIRABENT. *De la bellesa. Iniciació als problemes de l'est_tica, disciplina filos_fica*. IEC. Barcelona, 1936. (BF, V).

56 "Un llibre d'est_tica" *Revista de Catalunya*, 88. Juliol 1938, p_g. 463-473.

57 "El concepte de la bellesa", cap. 5.

58 "Un llibre d'est_tica", p_g. 465.

Com adquirir aquesta sensibilitat? Copsant la riquesa i diversitat dels conceptes i coses belles que capten els nostres sentits:

“Convenim a dir que hi ha persones que són belles, que hi ha bellesa en alguns paratges, que n'hi ha en algunes poesies, en algunes obres arquitectòniques, en algunes harmonies musicals, en el desplegament d'alguns teoremes matemàtics, de vegades en la filosofia. Perquè un concepte que volgués definir la bellesa fos viable, hauria, consegüentment, de comprendre la bellesa d'aquestes coses tan diverses”.⁵⁹

Afirma amb Henry Poincaré que la bellesa es troba en la diversitat de coses concretes que capten els nostres sentits, i també en els conceptes abstractes; en aquell ordre, elegància, harmonia i plaer inefables, propis de l'emoció estètica; és per això que

“els edificis que més admirem són aquells en què l'arquitecte ha sabut proporcionar els mitjans al fi, i on les columnes semblen portar sense esforç i alegrement el pes damunt seu, com les gracioses caritatives de l'Erecteu”.⁶⁰

Per mostrar aquesta diversitat, compara la bellesa concreta d'un retrat de Rembrandt amb la bellesa abstracta d'una demostració matemàtica, vista com “els sil·logismes posats en un ordre”; és a dir, col·locats harmoniosament. I cita el geòleg Pere Termier que, en el llibre *La vocació del savi*, “[...] al costat de les matemàtiques, exemplifica altres ciències. Perquè, no és únicament per la ciència, sinó per la bellesa que el savi és un fascinat, com l'artista i el poeta”.⁶¹

A la recerca de la bellesa pura, es pregunta sobre el concepte de la bellesa i del plaer estètic que genera la contemplació de les coses belles. I anomena estètica la part de la filosofia que estudia el concepte de la bellesa:

“Hem vist coses belles i ens preguntem: ¿Per què són belles? I de seguida ens demanem: què és la bellesa? Si no n'haguéssim conegudes no ens ho demanariem. I no aplicariem l'adjectiu *bella* a cap cosa. Perquè, de fet, parlem de coses belles i de bellesa. En parlem, les veiem, les oïm, les coneixem, ens emocionem. I en voldríem una explicació que ens satisfés. Aquesta explicació, poc o molt satisfactiva, és una part de la filosofia: l'estètica. L'estètica, doncs, hauria d'explicar la bellesa”.⁶²

59 “El concepte de la bellesa”, cap. 3.

60 *Ibidem*, cap. 5.

61 *Ibidem*, cap. 6. En aquest sentit, cal recordar l'assaig de Jordi Martínez Borrúel titulat “La matemàtica pura com a obra d'art.” Martínez Borrúel considera que la matemàtica pura, com a joc de conceptes i harmonia d'estructures, no deixa de ser poesia i bellesa. Defensa, en aquest assaig, que els treballs matemàtics –fins i tot quan són *útils*–, cerquen un gust estètic i volen aportar bellesa al món. El gener de l'any 2000 Martínez Borrúel guanyà amb aquest assaig el Premi de Comunicació Científica *Cinc Segles*, que atorga l'Institut Joan Lluís Vives de València. Vegeu: *El Temps*. València, 11-17 gener 2000, p. 46-47.

62 “El concepte de la bellesa”, cap. 1.

2.1.3. SANT TOMÀS I RAMON LLULL

En l'estudi comparat de Tomàs d'Aquino i Ramon Llull apareix la indivisible relació que estableix Capdevila, entre filosofia i literatura.

En aquesta visió comparativa apareix el bagatge filosòfic i literari de Capdevila, el qual considera que, dins la filosofia escolàstica, la novetat de Llull és que no escriu en termes acadèmics, sinó en el llenguatge dels trobadors:

“L'estil de sant Tomàs és cristal·lí, mes no sabríem imaginar-hi un discurs acadèmic. Ramon Llull, dins la filosofia escolàstica, té l'audàcia de donar-hi, no les formes acostumades procedents de l'Estudi de París, sinó el llenguatge dels trobadors, dels Eximplis, de les cròniques, de les floretes. Lliga la filosofia a aquest aspecte més feudal i popular de la cultura literària del seu temps. No sembla que escrigui gaire per als universitaris: sembla que escrigui més per prínceps i senyors, per bisbes i cavallers, per clergues i ermitans, per infants i fins pel poble. Afegiu-hi el sentit íntim, personal, que tenen els seus llibres. En aquella exaltació contínua hi sentim l'apòstol i l'ermità de Miramar i de Randa; hi sentim la solitud: semblen llibres escrits enmig de boscatges, vora les fontanes que hi sol descriure.

És aquella solitud interior de què parlen sempre els místics. L'Amic desitjava la solitud *e anar estar tot sol per ço que hagués companyia de son Amat, amb lo qual està sol enfre les gents*.⁶³ Ramon Llull, per damunt de tot és un gran místic, i la seva filosofia és tal vegada una filosofia mística”.⁶⁴

Compara la dimensió mística del Doctor Il·luminat amb la dimensió especulativa del Doctor Anglès. Considera — amb arguments extrets d'autors tan diferents com el cardenal González,⁶⁵ Duns Escot, sant Bonaventura i Gilbert K. Chesterton — que la veritable distinció entre Llull i sant Tomàs no està tant en els conceptes, com en el diferent punt de partida, ja que l'un i l'altre arriben al capdavant a les mateixes conclusions:

“Dins de l'escolàstica, [Llull] no es separa gairebé gens del tomisme. El cardenal González, que és una autoritat en tomisme i no fou injust amb Ramon Llull, diu que, llevat d'algunes opinions, la seva filosofia coincideix amb la escolàstica i principalment amb la de Santo Tomás, a la que se acerca más que a la de

63 *Llibre d'Amic e Amat*. Editorial Barcino, Barcelona, 1927, p. 34. ENC, 14.

64 “La poesia en prosa de Ramon Llull”. *Quaderns de Poesia*, 4. 1935, p. 1-5.

65 Ceferino González y Díaz Tuñón. (San Nicolás de Villoria / Oviedo, 1831 - Madrid, 1894). Un dels restauradors dels estudis escolàstics del segle XIX. Autor entre altres obres dels *Estudios sobre la filosofía de santo Tomás* (Manila. 1864) i la *Historia de la filosofía* (Madrid. 1878-79).

Escoto, adoptando por completo las teorías del primero, especialmente sobre el entendimiento agente y posible, sobre la unidad del alma en el hombre, sobre la voluntad en sus relaciones con las pasiones.⁶⁶ Però Lull parla com els místics, sempre deriva els pensaments de les experiències íntimes. Dóna la primacia a l'enteniment sobre la voluntat, mes no hi veieu l'escola, sinó l'experiència viva. En els seus llibres sentiu l'apòstol i el místic: no l'especulatiu”.

“Preneu el *De ente et essentia* de Sant Tomàs:⁶⁷ és un llibre d'estudi; preneu l'*Itinerarium mentis ad Deum* de Sant Bonaventura: és un llibre de mística. Ramon Lull, tot i convenir en tantes coses amb el tomisme, viu dins d'aquell misticisme franciscà, ple d'amor a la naturalesa, ple d'amor a la vida, que havia d'influir molt en les primeries del Renaixement. Era, en bona partida, l'esperit dels místics, que retornava l'art i l'estudi a la naturalesa. El misticisme no s'allunya del món ni de la vida en la seva ascesi sinó per retornar-hi. Chesterton ho exposa d'aquella seva manera singular i graciosa: un simple bon home, diu, es distingeix del sant o del místic, en el fet que les coses il·luminen en el primer la noció de Déu; i en el segon, a la inversa, és Déu qui en ell il·lumina totes les coses. L'un va de les criatures a Déu, l'altre ve de Déu, en un retorn a les criatures.⁶⁸ No hi ha, doncs, un abandó de les criatures en el místic, sinó una manera diferent de veure-les. És una actitud diferent davant de la vida i de la ciència. En les obres filosòfiques de Sant Tomàs (i fins on és possible en la teologia) veieu el punt de partida de la raó, una actitud especulativa. En Ramon Lull, el punt de partida és Déu. Les proves i raons filosòfiques que vinguin, no són de punt de partida, sinó de més a més, com un expandiment de la contemplació mística”.⁶⁹

Troba una especial coincidència en la doctrina de les dues intencions —l'amor a Déu (primera intenció) i l'amor a les criatures (segona intenció)— exposada per sant Tomàs en la *Summa teològica* i per Lull en els primers capítols de *Blanquerna*:

“Cap i a l'últim, les doctrines fonamentals de Lull coincideixen amb les tomistes, però amb una vigoria mística i filosòfica que no tingueren gaires seguidors del tomisme. Si mirem per exemple, la doctrina de les dues intencions, no era gens ni mica nova. Ni en sant Tomàs ho era, que tenia un esperit prou independent i gran per acollir totes les antigues teories útils: *Amable fill —diu Ramon— intenció és obra d'enteniment e de voluntat qui es mou a donar compliment a la cosa desijada e entesa. És el mateix que exposa sant Tomàs en la Summa Teològica (I.^a 2.^{ae} Q. XII. art.I). La intenció, diu, pertany*

66 *Historia de la Filosofia*, 2 — H.J. Probst no ho creu així: "Volontariste Hylemorphiste, partisan de la Pluralité des Formes, mystique, Lull n'est pas thomiste". *La Mystique de Ramon Lull*.

67 “De ente et essentia”. 108 quartilles escrites a m., entre el 16-VIII-1934 i el 28-VI- 1935. Arxiu Capdevila. Dossier: “Versions in dites”.

68 “The transition from the Good man to the saint is a sort of revolution; by which one for whom all things illustrate and illuminate God becomes one for whom God illustrates and illuminates all things... A saint and a poet standing by the same flower might seem to say the same thing; but indeed though they would both be telling the truth, they would both be telling different truth. For one the joy of life is a cause of faith, for the other rather a result of faith”. (*S. Francis*. Cap. V).

69 “La poesia en prosa de Ramon Lull”. *Quaderns de poesia*, 3. Novembre 1935.

principalment al voler. *Mes com la voluntat no ordena, sinó que tendeix segons l'ordenament de la raó, aquesta és pressuposada. I segueix Ramon: també la intenció és acte del natural apetit qui requer la perfecció que li convé naturalment. D'aquesta manera __diu sant Tomàs__ les b_sties tendeixen a un fi en quant són mogudes per instint natural envers alguna cosa.* Hi ha més d'una intenció, diuen sant Tomàs i Ramon. Mes Ramon no en té prou de definir-les. No escriu per a les escoles sinó per al seu fill, i per aix_ davalla als exemples. *A exemplificar me cové, fill, abdues les intencions per ço que en puguis haver coneixença.* I aleshores escriu una pàgina bellíssima i clara, en què exposa una jerarquia d'intencions cada una de les quals anomena primera respecte de la que segueix més avall en la jerarquia. I com Ramon volia ordenar la seva vida segons l'ordre de les intencions, dirigides totes al final, que era l'amor de Déu, aquesta havia d'informar els seus actes i llibres. I per aix_ tota la seva obra té un caire ostensible d'apostolat i de mística. La seva doctrina té la unitat que el seu esperit tenia, i tal vegada és una error de dividir-la en una part més fàcil, liter_ria, exemplificada, i una part més subtil, lògica i abstracta, com si fossin, de tan diferents, irreductibles. Cal cercar l'íntima connexió que tenen una i altra. I a cada moment se'ns manifesta. Com per exemple, en aquests primers capítols de *Blanquerna*".⁷⁰

2.1.4. TOMISME INTEGRADOR

El tomisme represent_ per a Capdevila un sistema integrador que estableix la supremacia de l'intel!lecte en les coses divines i, per extensió, en les humanes, ja que "sols l'intel!lecte diví és mesura de totes les coses i cap d'elles no el mesura".⁷¹

Veü, amb Gentile,⁷² l'obra de sant Tom_s des d'una doble dimensió: humanística "la fundació, celebrada en els segles, del *regnum hominis*,⁷³ i recapituladora:

"De tal manera és així, que l'humanisme ideol_gic, pel pensament tomista, és la perfecció del pensament antic. El pensament antic veia l'home amb la seva natura pr_pia, distinta de la natura divina, i de qualsevol altra natura que no fos humana. I la perfecció de la natura humana era l'única cosa que es podia anomenar humanisme, si aquesta paraula podia tenir algun sentit. I aquesta

70 "Perman_ncia de Lull. Notes al *Blanquerna*". *La Publicitat*, 22-XI-1935.

71 "Bellesa i veritat", pàg. 5.

72 Giovanni Gentile (Castelvetrano, Sicília 1875 - Florència 1944). Filòsof i pedagog italià. Vegeu: "La pedagogia de Giovanni Gentile. Tres lliçons per D. Eugeni d'Ors, Membre de l'Institut". *Vida Olotina*, 33. Abril 1916. "La filosofia de Giovanni Gentile, per Emili Chochetti". *Quaderns d'Estudi*, 54-55. Gener i Abril 1923, p_g. 31-35 i 102-107

73 "L'oposició de la poesia cat_lica i la poesia pagana". *La Paraula Cristiana*, 7. Juliol 1925, p_g. 4-38.

perfecció com l'havia ideat Arist_til es vegé acomplida per la religió del Crist".⁷⁴

Esmenta també Etiénne Gilson, el qui veu en el tomisme el perfeccionament de l'hellenisme, tot insistint en la distinció entre el Renaixement hist_ric, i l'est_tic:

"Per aix_ Gilson, en el prefaci a un aplec de textos de sant Tomàs sobre moral,⁷⁵ pot escriure aquesta p_gina: *El cristianisme, amb tot el seu sobrenaturalisme de la fe i de la gr_cia, venint a acomplir els vots de l'hellenisme qui l'ignorava i gosava a penes esperar-lo, heus aquí quina filosofia de la hist_ria ens duu la moral de sant Tom_s d'Aquino. Heus aquí perqu_ la coordinació de l'aristotelisme i el cristianisme no s'és feta en el tomisme com un acostament de dues realitats heterog_nies, sinó com responent al vot de la natura pel do de la gr_cia, la qual perfecciona aquesta mateixa natura, i com l'acompliment inesperat de l'hellenisme qui no se satisf_plenament sinó en la cristianitat. Heus aquí per fi, perqu_ el Renaixement purament est_tic i de la forma, que se n'havia de derivar, no n'era, en els segles XV i XVI, més que la darrera i no pas la més important de ses conse_qü_ncies*".⁷⁶

Cita també Guillaume Budé, com a mostra de la vig_ncia de sant Tom_s, perqu_ aquest "quan en 1535, es posava el problema: *De transitu hellenismi ad christianismum*, ja feia temps que la teologia de sant Tom_s havia suprimit el problema del trànsit, trobant dins el cristianisme tot l'hellenisme sencer".⁷⁷

* * *

Podríem dir, a manera de conclusió que Josep Maria Capdevila se situa en la línia del neotomisme, representat en el primer terç del segle XX per Antonin D. Sertillanges, Étienne Gilson, Mattiussi, M. de Wulf i Jacques Maritain i valora globalment l'obra filo_s_fica i teol_gica de sant Tom_s, pels valors humanístics que duu inherents; valors que, amb ressons thailardians, considera els propis d'un humanisme integral:

"Si volem resumir en un mot aquest primer car_cter distintiu de la moral tomista, direm que és un *humanisme cristi_*, volent indicar amb aix_ que no resulti d'una combinació, en proporcions qualsevols d'humanisme i de cristianisme, sinó que mostra la identitat de fons d'un cristianisme dins el qual

74 Ibídem.

75 *Saint Thomas d'Aquin*. París: Ed. G.Gabalda, 1925. (Les moralistes chrétiens. Textes et commentaires).

76 "L'oposició de la poesia cat_lica i la poesia pagana". *La Paraula Cristiana*, 7. Juliol 1925, cap.V.

77 Ibídem.

s'enclouria l'humanisme sencer, i d'un humanisme integral que no trobaria sinó dins el cristianisme, la seva satisfacció completa".⁷⁸

2.2. EL SISTEMA DE JOUBERT ⁷⁹

"La companyia de Joubert __evoca Capdevila l'any 1922__ em ve des de l'adolescència i aqueixes pàgines, més que un estudi són un esplai, diríem, d'una amistat ja un poc antiga i tal vegada molt viscuda".⁸⁰

Qui li desvetlla l'interès envers el pensador i moralista francès? Fou tal vegada Eugeni d'Ors, que l'any 1911 comentava l'aforística de Joubert en el glosari?⁸¹ L'any 1914 el jove Capdevila transcrivia a Garganta la versió al català del "Pigalle et l'arte antique" de Joubert.⁸² Aquell mateix any anotava en el seu petit Dietari: "Com a models morals, les *Pensées* de Josep Joubert i la *Introduction* de sant Francesc de Sales. La imaginació, fòra de les emocions, servirà per al treball de cada jorn, per a la acció de cada jorn".⁸³

__Fou tal vegada Pere Benavent,⁸⁴ membre de la selecta col·lecció barcelonina que estiujejava a Olot? Justament l'any 1918 Benavent havia publicat un recull de *Pensaments* de Joubert.⁸⁵

78 Ibídem

79 Joseph Joubert. Montignac (Périgord), 1754 - París, 1824. Fou amic de Chateaubriand i de Pauline de Beaumont. Cal situar els seus *Pensaments* en el context dels moralistes francesos, de Montaigne a Vauvernargue, passant per Pascal, La Bruyère i La Rochefoucauld.

80 "Josep Joubert: El sistema". *La Veü*, 24-II-1922.

81 Amb el títol "Aforística de Joseph Joubert", el 13 i 19 d'agost de 1911 Xènius comença una sèrie de gloses dedicades al pensador francès, amb la següent endreça a Miquel Sants Oliver: "Un dels cinc o sis esperits capassos de comprendre a Catalunya, tota la profunditat delicada, la deliciosa i desencantada melancolia de Josep Joubert". L'aforística tenia el següent encapçalament:

" Teniu totes les condicions necessaries pera l'insuccés, -escribía un jorn Barbey d'Aurevilly d'un autor jove, y també, es clar, una mica de si mateix. -Sou catòlich, aristocràtic y original. El gentilhome magnífic n'oblidava una: la d'ésser, además de tot això, un esperit clàssich. Per romàntichs, malgrat el seu catolicisme, malgrat la seva noblesa, malgrat la seva originalitat, se salvaren de l'impopularitat absoluta De Maistre, Chateaubriand, el mateix Barbey; y conegueren d'hora, sinó la gloria que mereixien, una aproximació. Mes ¿quina possibilitat restava a Joseph Joubert, qui uní per manera subtil y maravellosa, un tradicionalisme exquisit, una personalitat singular i orgullosa y el més discret, conscient y elegantment apagat dels classicismes? Aixís, durant cent anys ha pogut el nom d'aquest admirable aforista, que col·locarà els sigles a venir al costat dels de Blas Pascal y del cavaller de La Rochefoucauld, dins la historia de la literatura francesa, romandre gairebé ignorat y recordat tan sols per alguns erudits curiosos, com a inclòs dins la colla obscura dels *Amichs de Chateaubriand*."

82 Lletre de Capdevila a J.M. de Garganta, datada a Barcelona el 19-X-1914.

83 "Retractacions olotines".

84 Pere Benavent de Barberà i Abelló (Barcelona 1899 - Reus 1974) formà part del grup de barcelonins que estiujejaven a Olot. Justament Capdevila, amb el pseudònim de Jordi Aubaré, recensionà el llibre *Flors d'ametller*, de Benavent. (Vida Olotina, 1-III-1918). Vegeu, també, inèdit, el comentari al llibre *La*

Sigui com sigui, l'any 1922, entre el 24 de febrer i el 29 d'abril, Capdevila publicà a *La Veu* deu articles sobre el pensador francès,⁸⁶ que a manera d'assaig, reproduí en el llibre *Poetes i crítics*.⁸⁷

Veu en Joubert un dels màxims representants de la Il·lustració catòlica de la França del segle XVIII; ell tot sol, hauria recapitulat "tota l'antigor grega i llatina, gairebé tota la literatura francesa fins a Chateaubriand i gairebé tota la literatura italiana fins a Alfieri".⁸⁸

Malgrat la dispersió amb què ho exposa, veu en Joubert un sistema propi de pensament, que s'estén fins i tot en la correspondència:

"Joubert es plavia en l'ordre, en la jerarquia, en la claredat, en la forma de les coses i de les idees, i en la lògica. Però no li plavia circumscriure tota l'èntima dins les estretors de la lògica formal: perquè trobava que l'èntima era més vasta [...]. Amb la lògica formal sola, mutilaríem lamentablement la realitat; i cal, al contrari, percebre-la tota entera; però no és tota sensible, n'hi ha que no és perceptible pels sentits i comença a ésser albirada i coneguda per la metafísica".⁸⁹

Troba en la metafísica de Joubert "amplitud històrica en l'ordre del coneixement", i "valor de síntesi en l'ordre estètic i l'ètic", i, al mateix temps, hi descobreix nombrosos punts d'afinitat amb la claredat d'exposició de sant Tomàs i amb l'idealisme de Plató i sant Agustí.

S'atura en el concepte de la veritat, que desplegarà poc després en la distinció entre la veritat històrica (d'arrel aristotèlica) i la veritat poètica (d'arrel platònica).

"Així Joubert, fill del segle XVIII, amb la seva amplitud intel·lectual platònica, es malavenia amb el racionalisme i amb les seves conseqüències escèptiques, de què el segle XVIII anava ple; i amb la seva amor a l'ordre, a la claredat, a la intel·ligència, a la raó, denuncià finament els perills i tares del romanticisme triomfant. El racionalisme mutilava l'univers, el romanticisme l'enterbolia. Ell volia una visió íntegra i clara de les coses. I tingué la ventura de veure els

rialla als llavis (desembre de 1938) que havia de sortir publicat a la *Revista de Catalunya* el gener de 1939. En tornar de l'exili (1965), Capdevila repregué la correspondència amb Pere Benavent, resident a Barcelona. Se'n conserven cinc lletres.

85 Josep JOUBERT. *Pensaments. Traducció catalana de Pere Benavent*. Col·lecció Minerva, Barcelona, 1918, 31 p.g. (CPLM).

86 Escrits de Josep Maria Capdevila sobre Joseph Joubert, publicats a *La Veu*: "El sistema", 24-II-22; "Plató i Aristòtil", 3-III-22; "L'originalitat", 9-III-22; "La gràcia", 13-III-22; "Estètica", 17-III-22; "La crítica", 24-III-22; "Voltaire", 31-III-22; "J.J. Rousseau", 7-IV-22; "Els límits", 15-IV-22; "La veritat", 29-IV-22.

87 *Poetes i crítics*, pàg. 227-260.

88 *Ibidem*, p.g. 243.

89 *Ibidem*, p.g. 229.

homes i les coses __amb mirada tan profunda i tan clara__, que sos judicis, tal vegada, són definitius.⁹⁰

En estudiar l'obra del pensador franc_s s'atura, especialment, en la seva visió crítica. Admira l'amplitud hist_rica d'aquesta crítica i n'actualitza el llenguatge; el que per a Joubert fou "la gr_cia", i també "l'entusiasme", és per a Capdevila, "inspiració":

"La gr_cia, a l'_nima li és alguna cosa íntima, perquè hi troba la seva natural perfecció, i per tant, com una íntima pau, com una llum serena. I quan la gràcia s'és comunicada a una obra artística, diem que aquella obra és inspirada. Joubert, amb aquests principis i amb un lèxic que els podia expressar meravellosament, feia la crítica de les obres liter_ries. Joubert no tenia una gust gaire acontentadís. Tenia el costum raríssim, quan llegia un llibre, d'esquinçar-ne aquelles pàgines que li desplaïen.⁹¹ Mes amb aquella simplicitat de principis i una percepció finíssima i pregona, només s'hauria pogut dir: heus aquí una obra, una composició, una pàgina inspirada: heus aquí una altra que no ho és. __Però fins en aquelles obres que no eren d'una inspiració pura, d'aquella inspiració que ve de l'_nima ¿No hi hauria també algun mèrit, alguna característica bona o dolenta, i alguna valor, que els valgueren l'anomenada i fins la glòria? __I heus aquí allò que Joubert cerca i prova de fer traslluir en els seus pensaments crítics; és el geni de l'obra allò que ell voldria suggerir dins els límits d'un *pensament*. L'admiració és estada general davant de l'amplitud històrica de la crítica de Joubert: tota l'antigor grega i llatina fins a Chateaubriand i gairebé tota la lite-ratura italiana fins a Alfieri. Això literàriament: en filosofia va des de Plató fins a Kant. I quins eren els seus poetes? Després d'Homer, eren Virgili i La Fontaine. *Hi ha en La Fontaine, diu, una plenitud de poesia que no es troba en cap altre escriptor franc_s*. De la gràcia, en literatura, Joubert en diu, prenent un mot platònic, *entusiasme*.⁹²

Se sentí tan identificat envers Joubert que, d'alguna manera, avui podem aplicar a ell mateix aquestes paraules: "És probable i gairebé segur que Joubert no donava cap nova concepció de l'home ni de la vida, sinó que descobrí profundes i fines relacions entre els aspectes de l'única concepció vera, i feia judicis sobre les desviacions que havia observades en els homes i en son segle".⁹³

⁹⁰ Ibídem, p_g. 231.

⁹¹ "Quand il lisait __diu Chateaubriand__ il déchirait de ses livres les feuilles qui lui déplaisaient, ayant de la sorte une bibliothèque à son usage, composé d'ouvrages évidées, renfermés dans de couvertures trop larges".

⁹² *Poetes i crítics*, p_g. 242-243.

⁹³ Ibídem, p_g. 228.

2.3. LA POÈTICA DE FRANCESCO DE SANCTIS ⁹⁴

D'on vingué a Capdevila l'interès envers De Sanctis? La dada més antiga és de l'any 1909, quan féu arribar a Garganta la part de la *Storia della letteratura italiana* del crític italià referida a Giacomo Leopardi.⁹⁵

L'any 1916, escrivia a Joan Alcover: "Aquest istiu, a Olot, a estones, entremig d'ocupacions de professió, pararé atenció a la antiga literatura italiana i en la part qu'influïa en la nostra".⁹⁶

A finals de 1921, en publicar al català la versió de la *Crítica de la Divina Comèdia*,⁹⁷ continguda en la *Storia*, féu arribar el llibre a Josep M. Junoy a través d'Arturo Farinelli, amb aquestes paraules: "Sigui com sigui ja estic content d'haver iniciat a Catalunya la difusió de l'obra crítica de F. de Sanctis".⁹⁸

La *Storia della Letteratura italiana* fou per a Capdevila un llibre de consulta. Un dels aspectes que valorava en De Sanctis, a més de la seva ampla tessitura literària, fou aquella "mirada crítica" capaç de judicar amb serenor:

"Mai el crític ni l'erudit van a part de l'home d'acció, de l'educador, del polític. A propòsit de l'anàlisi literària d'una obra, entra dins l'esperit d'ella i llavors hi aplica la seva mesura, el seu criteri, i acaba parlant l'educador i el polític. Els vicis, els defectes de la Itàlia històrica els contempla amb lucidesa, els denuncia amb una sagacitat profunda".⁹⁹

En la línia de Benedetto Croce,¹⁰⁰ veu en la *Storia della letteratura italiana* de Francesco de Sanctis "una obra de crítica com no en tenia cap literatura del món [...]. El seu anàlisi, el seu judici, diríeu que són definitius".¹⁰¹

Valora en el crític italià el sistema de treball, la seguretat en la percepció i aquella mirada crítica que "es posa tranquil·lament judicadora sobre la glòria

⁹⁴ Francesco de Sanctis. [Morra Irpina 1817 - Napolí 1883]. Professor i crític literari italià. Sobre la vida i l'obra de De Sanctis vegeu Carlo MUSCETA. *Francesco De Sanctis*. Editori Laterza. Roma, 1975. 113 p.g. (LIL, 51).

⁹⁵ Lletre de Capdevila a Josep Maria de Garganta, datada a Barcelona el 23-XI-1909.

⁹⁶ Lletre de Capdevila a Joan Alcover, a Barcelona el 23-VI-1916.

⁹⁷ Francesc DE SANCTIS. *Crítica de la Divina Comèdia*. Traducció de Josep Maria Capdevila. Ed. Catalana. Barcelona, 1921, p.g. 6. (EC, 28).

⁹⁸ Esborrany escrit a llapis, datat el desembre de 1921.

⁹⁹ *Poetes i crítics*, p.g. 261-262.

¹⁰⁰ Benedetto Croce [Pescasseroli 1866 - Napolí 1952]. Filòsof, historiador i polític italià. L'any 1916 fou membre corresponent de l'Institut d'Estudis Catalans. Juntament amb Gramsci, empenyé la reivindicació de la *Storia della letteratura italiana*, de Francesco de Sanctis, molt atacada pels seus contemporanis positivistes, que la consideraren la culminació de la historiografia romàntica.

¹⁰¹ *Poetes i Crítics*, p.g. 261-262.

del Petrarca i del Tasso, com sobre la popularitat victoriosa de Foscolo...".¹⁰² Valora així mateix la perspectiva que dona a la *Storia* i la humanitat que sap conferir als retrats monogràfics:

"Aquest crític que, en tants d'estudis condemna tot allò que s'allunya de la vida real, d'una visió neta i justa de les coses, així que fa un elogi de Goethe, de Parini,¹⁰³ per exemple, vol que admirem en aquests autors alguna cosa que ell amava per damunt d'altres mèrits literaris: la crítica de De Sanctis, no és la crítica d'un treball d'ofici en una obra literària; és una crítica humana. De Sanctis cerca l'home més que no l'artista, i en les visions de les obres literàries, hi cerca la veritat de la vida més que no els capricis de la sensibilitat o de la fantasia".¹⁰⁴

No s'està tampoc de fer-li acotacions. Què li retreu? Que prefereixi l'acció a l'estudi de la realitat. "Aquella generació, amb Ugo Foscolo davant, volia activitat i no trobava més que agitació". En el fons, considera aquesta "acció per l'acció" una conseqüència "del moviment romàntic d'Europa, que aleshores s'estenia per Itàlia":

"Com veu l'obra, com endevina, quines observacions més exactes, com s'hi endinsa, i treu enfora i exposa amb netedat allò que l'obra duria a la inconsciència d'una ànima no tan lúcida! Quina frescor en les seves expressions! Tot hi és pensament, tot hi és ànima, sense ombra de rutina. La crítica literària de Francesc de Sanctis és verament meravellosa. Perquè hi va una ideologia annexa, no ben precisa, com diu Croce, i en aquesta ideologia s'hi filtraren vestigis, conseqüències lògiques, d'algunes desviacions, que també tenia el moviment romàntic d'Europa, que aleshores s'estenia per Itàlia. Religió, llibertat, honor, què eren per De Sanctis? eren estímuls. Estímuls per l'acció. Estímuls per la vida. Aquella generació, amb Ugo Foscolo davant, volia activitat i no trobava més que agitació. Fugint de la buidor del *dolce far niente*, es donava a l'acció, i l'acció era la política; no una política activa, sinó una política agitada. Ell ho diu amb expressió pròpia, exacta: aquella realitat era insípida, era buida. I dona el remei. Li calien coses? Li calia política, religió, llibertat, i totes les coses que omplen la vida? No. De Sanctis dona un remei que és una nova buidor: li calien estímuls. Moltes vegades De Sanctis, per fer l'elogi d'un autor, d'un estil, diu: *és un estil tot coses*. Per l'acció, el caràcter, en el fons, per ell són més que no les coses. Ell hauria dit, com Lessing: si em féssiu escollir: o la veritat trobada o bé el plaer de cercar-la, preferiria el plaer de cercar-la, encara que la veritat m'hagués de restar escondida sempre. Aquesta pregunta i la seva resposta tenen un sentit. Volen dir l'acció, preferida a les coses. La passió, preferida a l'objecte d'ella. O, com deia Rousseau, *un amour sans object*. De Sanctis no volia descobrir, com Leopardi, *l'infinita vanitat del*

102 Niccolò Ugo Foscolo (Zacint 1778 - Turnham Green 1827). Escriptor. Un dels exponents del romanticisme italià. Destaca el poema *Dei sepolcri* (1801) i el poema inacabat *La grazie* (1822).

103 Giuseppe Parini (Bosilio 1729 - Milà 1799). Eclesiàstic. Conegut pels poemes satírico-didàctics en versos lliures.

104 "Manzoni en la política". *La Paraula Cristiana*, 36. Desembre 1927, pàg. 484-498.

tutto. Trob_ que les coses havien de tenir algun inter_s viu, alguna finalitat. Per_ no guarí del mal de l'_poca __un mal est_s encara avui__ forma nova de la malaltia moral de l'home de Guicciardini.¹⁰⁵ Les paraules que volen dir coses (p_tria, religió), les buida, i si no són una teoria mutilada, un pretext pel *dolce far niente*, són només un estímul. Un estímul pel culte a l'acció. L'acció per l'acció, l'art per l'art: fórmules buides".¹⁰⁶

Malgrat el tribut que Francesco de Sanctis pag_ a la seva generació, Capdevila recordar_ sovint la crítica mordaç que el pensador itali_ efectu_ a l'individualisme filosòfic practicat pels rom_ntics i que aboca el món "a l'escepticisme en ci_ncia, al subjectivisme en art, a l'anarquia en política, al pauperisme en economia i a l'egoisme en els costums".¹⁰⁷ En criticar el romanticisme, De Sanctis n'efectua al mateix temps la crua definició:

"Home orgullós __clama De Sanctis__, no saps quantes de ll_grimes costa el teu orgull. Quan no et bastis a tu mateix, quan vagis cercant alguna cosa fora de tu on es reposi i s'aquieti la teva ànima, vanament esguardaràs entorn; no et trobaràs sinó tu mateix. Aquest és el costat dolorós de l'individualisme: la vida interior és la febre que ens consum. Reclosos dins de nosaltres mateixos, ens consumim miserablement en pensaments est_rils i buits: i la nostra companyia ens pesa i esguardem sospirant a fora nostre. D'aquí la poesia del dolor i del no-res, cant funeral de l'univers, i piadosa elegia de l'esperit qui lamenta les il·lusions perdudes i torna a demanar all_ que ell mateix ha destru_t, i dóna a la natura la culpa de l'obra de la seva raó. I llavors el cor sagna davant el dubte, i el poeta, amb contradicció sublim, palpita i ama i corre encara darrera aquella realitat, que ja no és per la ment sinó il·lusió i error. I què hi fa! Aquella il·lusió té la virtut de fer-li batre el cor i aquella error torna l'alegria, amb belleses cares a la seva fantasia. O si volem deixar aquestes pobres distincions de ment, de fantasia i de cor, heus ací l'esperit mateix inquiet de la seva solit_ria grandesa, i sospirós vora la realitat que ha destru_da. La infinita vanitat del tot, és cosa que només de pensar-hi ens adoleix i ens infon pavor: a l'home li cal l'univers: l'home sol no és sinó una corda rompuda que ja no dóna cap so". Després d'aquesta visió profunda i clara del romanticisme, li sembla impossible que pugui tenir llarga durada.¹⁰⁸

La metafísica de sant Tomàs i el sistema de Joubert donaren al pensament de Capdevila forma, eleg_ncia i objectivitat. Per_ el que va conferir sentit recapitulador a la seva poètica fou De Sanctis, filtrat a través de Benedetto Croce. Tom_s Garcés se n'adon_ molt aviat.

105 Francesco Guicciardini (Flor_ncia 1483 - Arcetri 1540). Historiador del Renaixement i te_ric de la política. Es pot considerar al costat de Maquiavel un dels personatges més interessants de l'_poca.

106 *Poetes i Crítics*, p_g. 271-272.

107 *Ibidem*, pag. 269.

108 *Ibidem*, p_g. 268.

Per aix_, en el comentari a *Poetes i crítics*, féu un suggestiu paral·lelisme: “Si Vossler ha influ_t Carles Riba, en l’estil i en el m_tode de Capdevila hom hi troba l’encuny de De Sanctis”.¹⁰⁹

2.4. ALESSANDRO MANZONI

Un dels escriptors i pensadors més estimats de Capdevila, com a persona i com a novel·lista i com a crític, fou Alessandro Manzoni, a qui situa entre els grans autors universals: Dante, Shakespeare, Mistral i els cl_ssecs catalans antics i moderns.

L’admiració no s’atura al punt de vista literari, sinó que s’estén al vessant ideo-lògic. Darrere *I promessi sposi*, el crític hi veié sempre l’autor de *La morale cattolica*:

“La fe i la pietat cat_lica collida vivent en el poble, es troba també en la novel·la de Manzoni. Per_ Manzoni, més imbu_t de l’Enciclop_dia, d’on venia, procura que no s’hi filtrin llegendes ni miracles, que podrien oferir un caire supersticiós; darrera *I promessi sposi* hi ha l’autor de *La morale cattolica*. Ho evita certament amb una art exquisida, sense deformat gens ni mica el caient popular de la fe. Mistral estava més lluny de l’Enciclop_dia i més a prop de Chateaubriand. Es complau en les llegendes; és una manera religiosa més com, de fet, és en el poble on es mesclen el seny natural, experi_ncies de vida i contalles miraculoses”.¹¹⁰

Agafant com a pretext el centenari de *I promessi sposi*, l’any 1927 *La Paraula Cristiana* dedic_ un número especial a Manzoni. Mesos abans, Capdevila expos_ el projecte a Josep M. de Garganta __traductor d’algunes poesies de Manzoni__, tot dema-nant al poeta olotí la seva col·laboració.

Aquest projecte respon a un pla de divulgació de l’obra manzoniana i mostra, al mateix temps, la cura que tenia el director de *La Paraula Cristiana* en la planificació de la revista:

“Ara us voldria demanar una cosa: voldria que *La Paraula Cristiana* s’ocupés de Manzoni amb pretext del centenari de *I promessi sposi*. Jo m’atreviria a fer un assaig lleuger sobre algunes idees polítiques de Manzoni, tretes principalment de les *Osservazioni sulla morale cattolica*; em sembla que podrien ser útils als cat_lics d’ací pel dia de dem_ que hagin d’entrar en la política; hi faria el que podria. Voldria que hi sortissin, més interessants que el meu assaig, alguna versió, i amb Moss_n Riber parlariem que fer-hi sortir els cinc *Himnes*

109 Tom_s GARCÉS. “Poetes i crítics”. *La Publicitat*, 21-I-1926.

110 Vegeu: “Introducció” a les *Obres Completes* de Frederic Mistral. Cap. VIII.

aprofitant tres versions fetes: *Il Natale* (versió de M.A. Salvà), *La passione* (v. De J. Bofill i Mates), *La Risurrezione. La Pentecoste. Il nome di Maria*. He decidit a Mossèn Riber a fer-me un treball sobre Manzoni a Mallorca: unes bones pàgines d'història literària (Manzoni i Quadrado, Manzoni i Costa i Llobera, etc.), teixides amb records personals que Mossèn Riber té molt vius i clars. En Montoliu podria estudiar-hi breument la influència de Manzoni en l'Aribau, En Milà, etc. cosa que ja gairebé té feta en el seu curs d'Història de la Literatura Catalana Moderna. I ja veieu que no ens manca sinó una cosa que per mi és la millor: la vostra col·laboració [...]. Quina cosa més gentil seria un estudi sobre *Manzoni i els poetes italians del seu temps!* Potser més que els poetes, el moviment literari italià i europeu. El realisme s' de Manzoni, l'oposició a l'escepticisme que podia conèixer per experiència, el seu romanticisme contra la mitologia etc. Un altre estudi a fer, molt bonic: el caràcter de Manzoni; la seva humilitat i bon seny; l'episodi del *Ritratto di stesso*, els seus dubtes i malcontentament de les seves obres, els seus nervis de vegades incòncils, la seva afició a viure retret, etc".¹¹¹

El monogràfic sobre Manzoni, força més limitat del que inicialment Capdevila havia previst, sortí en el número de desembre.¹¹² Garganta hi publicà la versió de dues poesies i un estudi comparatiu entre Manzoni i el poeta Vincenzo Monti,¹¹³ mentre Emili Vallès féu un comentari de la novel·la *I promessi sposi*.¹¹⁴

Capdevila, per la seva banda, hi presentà un estudi sobre el pensament de Manzoni extret de *La morale cattolica*.¹¹⁵ Veu en aquell ideari, sorgit enmig de les polèmiques de la segona meitat del XIX, un programa i un compromís.

Encapçala el dossier un editorial programàtic, escrit pel mateix Capdevila.¹¹⁶ Després de fer un elogi de Manzoni, remarca els valors clàssics d'un crític que, tot i ser considerat "el suprem representant del moviment romàntic a Itàlia", té "dues qualitats que manquen a alguns clàssics: la claredat i la serenitat". Una claredat que prové, tal vegada, "de la seva objectivitat gairebé exclusiva". Es perfila, en aquest editorial, el concepte que té Capdevila de la novel·la com a gènere, així com de la presència de l'autor dins la narració: no ha de ser ni un "deus ex machina", ni donar tot el protagonisme als personatges, sinó que s'ha de manifestar "com un amic" que us acompanya:

"Aquest gran milanès, de l'obra mestra del qual se celebra l'escaïença centenària, té totes les condicions per a servir d'escriptor model, com es diu

111 Lletre de Capdevila a Josep Maria de Garganta, datada a El Figaró el 20-VII-1927.

112 *La Paraula Cristiana*, 36. Desembre 1927, p. 481-498 i 526-538.

113 "Una afinitat electiva. Manzoni i Monti". *Ibidem*, p. 529-535.

114 "I promessi sposi". *Ibidem*, p. 526-528.

115 "Manzoni en la polèmica". *Ibidem*, p. 484-498.

116 "Manzoni". *Ibidem*, p. 481-483.

ara, sobretot per a nosaltres, cat_lics. Potser seria inoportú de recordar la situació en qu_ trob_ la seva p_tria i la influ_ncia decisiva que en la sort futura d'ella tingueren els seus escrits. Per_ podem ben prescindir d'aquesta lliçó d'optimisme, al costat de moltes altres que s'aprenen tot natural-ment en les seves obres. Tot i ésser el suprem representant del moviment rom_ntic a It_lia, Manzoni té egr_giament dues qualitats que manquen a alguns cl_ssics: la claredat i la serenitat. És un escriptor transparentíssim. Res de tan f_cil, ni de tan c_mode, ni de tan excusable, en un rom_ntic, com embolcallar el pensament dintre les gases policromades d'unes imatges que tinguin una finalitat pict_rica més aviat que intel!lectual, per_ el gran rom_ntic de Manzoni, el que sabé fer plorar sobre el llac de Como les muntanyes ve_nes a la partida de Lorenzo, arriba al prodigi de volatilitzar la part material de la paraula per deixar nua la impressió de pres_ncia del pensament, ideal de l'escriptor, cobejat de molts, assolit de poquíssims [...].

L'únic element subjectiu que trobem en Manzoni, o el que hi trobem més acusat, almenys en les obres purament liter_ries, és l'amabilitat. Parlem, no pas d'una amabilitat passiva, sinó activa. Manzoni sembla con_ixer el lector i acariciar-lo amb una aura de simpatia i de cordialitat que pren tot seguit en el seu cor i li fa estimar el llibre, i els assumptes que hi bateguen, i els personatges que s'hi mouen, i sobretot l'autor que hi parla. Aquest itali_ té aquella gran qualitat que és potser la que més manca en la literatura catalana, així antiga com moderna: el sentit de l'amistat, no precisament de l'amistat en tant que assumpte literari o d'estudi, sinó en tant que sentiment envers els altres homes i _dhuc envers el lector. En acabar de llegir la gran novel!la de Manzoni, teniu absolutament la sensació d'haver adquirit més que les coneixences dels personatges que es belluguen en l'obra, la de l'autor, que recordeu sempre més com un amic que us ha acompanyat en un viatge a través d'uns llocs apartats i d'uns temps llunyans [...].

Manzoni era cat_lic amablement, ço és, de la millor manera com es pot ésser cat_lic. El seu contemporani i company de gl_ria liter_ria Silvio Pellico,¹¹⁷ ja té un altre tarann_: és el cat_lic ploraner que ensenya les seves nafres als vianants per demostrar el que s'ha de patir de vegades per sostenir dignament una idealitat. Per aquest defecte de perspectiva, Pellico semblar_ sempre més tancat de criteri i Manzoni més ample. Per_ podem ben creure que, a part la gran difer_ncia de valor liter_ria, és qüestió de dolçor o amargor d'esperit, de bona cara o mala cara. Aquesta tenor d'esperit influeix de vegades en el criteri, No volem pas ressuscitar desuetes teories perif_riques de la moral que un escriptor per temps influent entre nosaltres pos_ de moda fa prop d'una vintena d'anys.¹¹⁸ Per_ és indubtable que el predomini d'un humor determinat en l'organisme, parlant en llenguatge medieval, dóna una coloració determinada als fruits de la intel!lig_ncia. Un biliós acostuma a ésser pessimista. No sabem quin temperament físic tenia Manzoni, per_ el seu temperament moral, contras-tant també en aix_ amb Silvio Pellico, era optimista. Mai no dubt_ de l'exist_ncia de la bondat entre els homes, ni del triomf dels seus ideals, a desgrat de totes les aparences. Mai no cregué que la vict_ria de la veritat

117 Silvio Pellico (Saluzzo, Piemont 1789 - Torí 1854). Escriptor. Fou conegut per les seves novel!les hist_riques com *Laodamia* (1812) i *Francesca de Rímimi* (1814).

118 Es refereix probablement a Eugeni d'Ors.

religiosa exigís el sacrifici dels enemics, als quals calgués atacar, i negant-los la justícia. Ell veia, al contrari, els perills de la injustícia, i creia molt rectament en la solidaritat, en la victòria i en la derrota, de la veritat, el bé, la caritat i la justícia envers tothom, amic i enemic”.¹¹⁹

Des del punt de vista literari, considera Manzoni el màxim representant del roman-ticisme italià; per la visió clara i objectiva que sap donar a la seva obra, fou un referent per a la Renaixença catalana. Més d'una vegada parlant d' *I promessi sposi* com d' "una de les millors novel·les que s'hagin escrit mai". L'any 1927, a partir de les propostes de De Sanctis, contingudes a la *Storia della letteratura italiana*, situar la novel·la a l'interior d'un món ideal, el protagonista del qual és l'home moral:

“Una crítica interessantíssima de *I promessi sposi* és la de Francesc de Sanctis. Aquest crític que en tants d'estudis condemna tot allò que s'allunya de la vida real, d'una visió neta i justa de les coses, així que fa un elogi de Goethe, de Parini, per exemple, vol que admirem en aquests autors alguna cosa que ell amava per damunt d'altres mèrits literaris: la crítica de De Sanctis, no és una crítica del treball d'ofici en una obra literària; és una crítica humana. De Sanctis cerca l'home més que no l'artista, i en les visions de les obres literàries, hi cerca la veritat de la vida més que no els capricis de la sensibilitat o de la fantasia. Doncs bé, què diu De Sanctis d'aquesta novel·la històrica? Què diu d'aquesta novel·la que obedeix a un món ideal, el model abstracte i científic del qual és la *Morale Cattolica* del mateix autor? Si l'obra és viva i adequada a la vida, no és probable que aquesta teoria hi sigui igualment adequada? I més probable si pensem que el món de la no

vel·la de Manzoni, com a ben humà, és un món moral: *La gran originalitat de la novel·la precisament és aquesta: que la seva base no és una història mental, preexistent als fets i que se'ls imposi, sinó una història real i positiva, en la qual es despleguen naturalment totes aquelles idees que constitueixen el món moral del poeta.* I aquest món moral de Manzoni, no li és exclusiu, és el món moral dels homes, encarnat en una època històrica, com el podia haver encarnat en el seu temps: *Cosí va il mondo*, diu Manzoni en un passatge d' *Els Promesos*, i de seguida, irònicament: *o piuttosto cosí anava nel secolo decimo-settimo*”.¹²⁰

Encara, l'any 1938, en el discurs d'homenatge a Joaquim Ruyra, al costat del realisme de Manzoni aprofundir en la dimensió ètica de la novel·la:

“Manzoni no medita una tesi i després hi basteix la seva visió; al contrari: primer té la visió profunda de la vida, i després judica i moralitza. Podia ja tenir una ètica, també procedent de la vida; però no basteix la seva obra sobre uns principis abstractes, com un arc damunt d'una cintra. Veu concretament els seus personatges vius, respira l'ambient històric, els veu en el país, tria i combina amb mirament d'artista les escenes, amb mirament que la naturalesa

119 “Manzoni”. *La Paraula Cristiana*, 36. Desembre 1927, p. 481-483.

120 “Manzoni en la polèmica”. *Ibidem*, pàg. 484.

no es deformi, sinó que prengui tot el relleu i se'ns faci més entenedora. I aleshores pot emetre els seus judicis, fer-hi els seus comentaris, sovint irònics, a vegades greus i sempre al marge, sense que modifiquin els esdeveniments ni alterin el curs de la vida. Compareu la novel·la de Manzoni amb un conte de Voltaire. En aquest els conceptes han precedit, i els personatges es belluguen com a titelles. Tota la vivacitat del conte és en els pensaments del seu autor, en les màximes intercalades; la forma narrativa és una manera distreta de defensar una tesi, de posar en ridícul unes institucions, unes maneres, uns prejudicis. així en la memòria del lector resta només la gràcia o l'agudesca polèmica, una lluita de conceptes. De la novel·la de Manzoni, en canvi, resten els personatges vivents, aquell Renzo, aquella Agnese, aquell Don Abbondio, tot un món de gent, i tot un país i tota una època".¹²¹

A més de considerar el novel·lista, en la correspondència amb Josep Maria De Garganta valoro també Manzoni com a poeta:

"Tinc les versions de Manzoni i de Leopardi. Aquelles dues estrofes el Sant Pare va citar-les en un discurs sobre santa Teresina de l'Infant Jesús. Les heu traduïdes admirablement: aquella tendència a l'esdrúixol que informa el ritme dels himnes de Manzoni, la literalitat escrupulosa, l'eufonia, l'aire poètic, tot fa veure que podríeu traduir com ningú més algunes obres mestres de Manzoni com són el *Cinque Maggio* i el Chor de la mort d'Ermenganda".¹²²

Entre 1931 i 1934, enmig dels apassionats debats entre la República i l'Església, l'apologètica de Manzoni fou, per a Capdevila, un referent i un punt de reflexió per als catalans que volien entrar en la política. D'aquí la versió al català de les *Osservazioni sulla morale cattolica*,¹²³ precedides d'uns comentaris explicatius. Heus-ne ací la introducció:

"Alexandre Manzoni, l'autor d'*Els Promesos*, una de les millors novel·les que s'hagin escrit mai; el poeta sublim del *Himnes sacres* i del *Cinc de maig*, la millor de les poesies inspirades en Napoleó; és també un gran apòlogista de l'Església romana. El seu llibre apològic és les *Observacions sobre la Moral Catòlica*, i amb ell responia a un capítol de la Història de les repúbliques italianes, de Sismondi, on aquest eminent escriptor aplegava un seguit d'acusacions que ja eren tòpics, contra l'Església. Una a una les va responent Manzoni. I podem dir que tant com les acusacions constitueixen un seguit de tòpics, la contesta de Manzoni era original, clara i plena de simpatia".¹²⁴

121 Dissertació de Capdevila en l'Homenatge a Joaquim Ruyra (27-IX-1938). Arxiu Capdevila. Dossier: "Ruyra".

122 Lletre de Capdevila a Josep M. de Garganta, datada a El Figaró, 18-IX-1927.

123 "Observacions sobre la moral catòlica". 58 fulls de bloc, de 18x10'5 cm., escrits a mà. Arxiu Capdevila. Dossier "Manzoni".

124 *Ibidem*.

Remarca en el pensador itali_ el di_leg i la toler_ncia. Manzoni, dissenteix dels apologistes cat_lics del "tot o res" i dels anatemes gratu_ts, no gaire propis "d'aquella Roma qui no ha de témer la pèrdua de la veritat, i sap destriar el bé i el mal, i té el saber com una arma i no com un perill".¹²⁵ Justament perquè "té el saber com una arma", l'Església s'ha de moure en "l'amor a la veritat". Fins en l'an_lisi doctrinal d'un mateix autor. Assumeix, en aquest sentit, l'opinió de Manzoni envers els escriptors i pensadors francesos del segle XVIII (Voltaire, Rousseau, Montesquieu) que, al costat de coses irreligioses, superficials i falses, van escriure coses útils, veres i noves:

"Aquesta amor a la veritat, vingui d'on vingui, i saber-la ben distingir de l'error en un complex doctrinal, és una cosa difícil. Cal per això una gran calma d'esperit i una llarga reflexió. I aquell és l'esperit de Roma. L'Església pot fer-ho perquè ja la guia la veritat, que ella posseeix; i els homes poden fer-ho si l'Església els guia. Roma a vegades s'oposa a alguna doctrina o prejudici dels segle; aleshores *l'oposizione della Chiesa, non nasce dal non aver essa prendute certe massime, e dall'essere troppo semplice o poco filosofica per odottarle, ma che ad ognino di questi principi ch'essa condanna, contrapone sempre un principio piú alto, piú perfetto, piú eroico, piú universale, piú liberale.*¹²⁶ Però de vegades alguns apologistes catòlics no tenen aquell esperit de distinció; Manzoni lamenta que molt sovint condemnin un complex de doctrines sense una anàlisi prèvia que en destriï el bé acceptable: *Gli scrittori francese del secolo scorso, che si chiamano Filosofi, scrissero cose irreligiose, superficiale e false, e cose utile, vere e nuove. Alcune idee di Voltaire sull'amministrazione, alcuni principi di alta política di Montesquieu, alcuni metodi d'educazione, e soprattutto alcune censure delle massime correnti sull'educazione in Rousseau, sono di tale evidenza che hanno triomfate di ogni opposizione e bisogna render loro justizia ma questa justizia serebbe stato bella, che fosse statta loro resa imme-diatamente, e da quelli que confutavano il falso de loro critti*".¹²⁷

En la preceptiva i la po_tica de Josep Maria Capdevila, les refer_ncies a Manzoni són constants: admira en l'escriptor l'eleg_ncia de l'estil; compara el seu ideari amb el de Joubert i De Sanctis __i, en tant que polemista, el posa com un exemple a seguir__, presenta les seves poesies com a un referent envers altres poetes i, a partir de "l'home moral" i "l'esperit cl_ssic que dóna a les seves poesies", el considera un dels models de Costa i Llobera. Arriba a dir que, en *La Pentecoste*, Manzoni expressa el *lucidus ordo* que volia Horaci. Valora en l'escriptor fins i tot l'estil epistolar: all_ on "coincideixen com en cap la llengua parlada i l'escripta".¹²⁸

125 "L'oposició de la poesia cat_lica i a poesia pagana", Cap.VI.

126 *Osservazioni sulla morale catòlica*. Cap. II.

127 *Ibidem*.

128 *Com s'ha d'escriure una carta en catal_?*, p_g. 28-29.

2.5. IDEARI _TIC

L'ideari _tic és, per a Josep Maria Capdevila, no tan sols l'element b_sic per a la conviv_ncia, sinó també un dels pilars de la viv_ncia de la fe. "La vigoria religiosa __afirma l'any 1925__ és l'única cosa que pot llevar els defectes i vicis dels pobles".¹²⁹ L'any 1957, en la introducció a les *Obres Completes* de Mistral, escriví parlant del felibre: "el treball diari, bene_t de Déu; la senzilla paraula paterna; la idealitat de mestres com Roumaninho; la candidesa i cordialitat de la mare __béu cor amaire!__ li evitaren crisis de fe, que són gairebé sempre infundades, i més sovint provenen de desordres morals que de conflictes ideol_gics".¹³⁰

En el seu Dietari íntim, Josep Maria Capdevila cita dos llibres com a "models morals".¹³¹ Els *Pensaments* de Joseph Joubert i la *Introducció a la vida devota* de sant Francesc de Sales; els dos pensadors francesos eren ja un referent per a aquell noi de vint-i-tres anys, com de fet ho foren tota la vida.¹³²

Hem d'afegir, en l'ideari _tic de Capdevila, dos eclesi_stics catalans: el bisbe Torras i Bages i el P. Miquel d'Esplugues. L'amistat amb el pare caputxí es fa palesa en els articles que Capdevila li dedic_ en relació a sant Francesc de Sales.

2.5.1. SANT FRANCESC DE SALES I EL P. MIQUEL D'ESPLUGUES

Capdevila estudi_ a fons l'obra del bisbe de Ginebra, elogi_ el seu esperit huma-nista i n'admir_ la pulcritud d'estil. L'any 1925, tot comentant el llibre *Saint François de*

129 "Dues Frances, dues Catalunyaes". *La Paraula Cristiana*, 2. Febrer 1925.

130 Pr_leg a Frederic MISTRAL, *Obres Completes*. Ed. Selecta. Barcelona, 1957, cap. V.

131 "Retractacions olotines".

132 En un article, publicat al final de la seva vida, Capdevila recorda que "un vespre al Firal" un estiuejant anomenat Millet li parl_ amb entusiasme "de l'equilibri harmoniós de la vida de Sant Francesc de Sales". ("Els meus llibres de capçalera". *Canigó*, 222. Desembre 1971).

Sales et notre coeur de chair,¹³³ d'Henri Bordeaux,¹³⁴ aprofundeix en la tradició genu_na de França:

“Ben sovint d'aquest gran poble, ens n'arriben els defectes amb la picantor doblada, del vici i de l'estrangeria. I tant que podríem apendre de ses virtuts: en aquella cortesia, aquella abnegació, aquell equilibri, aquell do de la mesura”.

Presenta sant Francesc de Sales com a exemple, a l'entorn del qual Bordeaux “descriu acoloridament el viure de la societat que el volta, i ens dóna l'aspecte més viu i més noble de l'esperit francès”.

Les reflexions de Joubert, Guizot i el mateix Renan sobre la cortesia són, al costat del bisbe de Ginebra, els referents per a la genu_na tradició catalana:

“França era el país de la cortesia. L'antiga França adoctrina i salva la nova i encara adoctrina i salva tot el món. Lluny d'aquell plaer egoista d'un Béranger, la cortesia de la vella França és generosa, cerca només de complaure. I els esperits més selectes, a qualsevol minva de cortesia, l'enyoren i se'n dolent. *La comoditat*, deia Joubert, *ha destruït la religió, la moral i la cortesia*. Guizot, de la impolidesa creixent, *una de ses causes __deia__ no es trobaria en la cortesia excessiva dels nostres pares? Llurs fills són grossers, per la mateixa llei de natura que dóna a l'avar un fill pròdig. Hi hagué un temps en qu_ hom escrivia als seus iguals i fins als inferiors que es tenia l'honor d'ésser, que s'era amb respecte, etc. cosa que sempre era obligadora i que no comprometia a res, perquè mai no era presa al peu de la lletra.*

Renan, que havia viscut la cortesia al vell seminari de Saint-Sulpice, la defineix clarament, a la vegada que la dóna per perduda dins el món modern, dient: *L'extrema cortesia de mos mestres antics, m'havia deixat un record tan viu que mai no me n'he pogut desfer [...]. Observar, dins un món que no és fet per la civiltat, les bones regles de bonhomia d'altre temps, seria fer un paper de veritable ningú, i ningú us en sentiria grat. Així que un hom es sent emp_s per gent que volen passar a davant, el deure és de recular amb un aire que signifiqui: senyor, passeu. Per_ és clar que aquell que seguís aquesta prescripció en un _mnibus, per exemple, fóra víctima de sa defer_ncia: fins em penso que mancaria als reglaments. En el tren, quants n'hi ha qui sentin que, anar ben de pressa sobre l'andana per passar davant i assegurar-se el millor lloc, és una suprema grosseria? En altres termes, les nostres m_quines democr_tiques exclouen l'home cort_s. Jo he renunciat, ja fa molt de temps, a l'omnibus; els conductors arribaven a prendre'm, per un viatge informal. En un tren, si no tinc la protecció d'un cap d'estació, sempre em toca el darrer lloc. Jo era fet per una societat fundada en el respecte.”*

133 “Dues Frances, dues Catalunyaes”. Subtitulat “Al marge de *Sanit François de Sales et notre coeur de chair*, d'Enric Bordeaux”. *La Paraula Cristiana*, 2. Febrer 1925, p_g. 99-106.

134 Henri Camille Bordeaux. *Novel!lista i crític literari franc_s*. Thonon-les-Bains (Alta Savoia) 1870 - París 1963.

Amb el títol *La cortesia cristiana*,¹³⁵ public_ en versió catalana un fragment de la *Introducció a la Vida Devota* de sant Francesc de Sales.

Qu_ troba en aquest escrit? En parla en el comentari al llibre de Bordeaux, tot exposant el seu concepte personal de la cortesia. Per a Capdevila, l'educació no s'esgota en l'acompliment de la normativa social sinó que és el principi b_sic de la bona conviv_ncia:

“Aquella cortesia, aquell respecte profund, veritable i exquisit, té el seu tractadet perfecte en la tercera part de la *Introduction* de Sant Francesc de Sales. En aquest part abunden els preceptes sobre l'elegància del viure social, sobre la pràctica d'un viure elevat i profitós. Enric Bordeaux en cita alguns. L'estil n'és clar, lleuger: l'estil de la *Introduction* dóna la sensació d'unes aigües transparents: una sensació de limpidesa. Prenent-ne un fragment a l'atzar, quan parla dels honors, diu: *Els honors, el rang, les dignitats, són com el safr_ que surt millor i més abundós si el calciguen els peus... La beutat, per tenir bona gr_cia ha d'ésser negligida; la ci_ncia ens deshonora quan ens infla i degenera en pedanteria. Quina exactitud quan parla de la conversa i del silenci, del vestir, de les amistats, de la dolcesa, de la castedat, de la humilitat, de la pobresa, de les ocupacions i de la manera de treballar bé! Quina varietat i quina exactitud d'imatges, de consells, de preceptes! I com s'endevina que no vénen sols de la raó, sinó d'una _nima que n'est_ amarada, que les té no sols per ciència sinó per virtut, que no sols en té coneixença sinó que n'és exemple: *Virtuosus est mensura et regula actuum humanorum*. I una norma fonamental de Sant Francesc de Sales és que tot provingui de ben endins, que no hi sobri exterioritat, que no hi hagi comèdia [...].*

A la tradició de Catalunya, tota plena de religiositat, com no li escau l'unctuosa sentimentalitat de moltes cançons i novel.les franceses, no li repugnaria, en canvi una influència salesiana, que li donés augment de generositat i amor, i li donés més vigoria religiosa, única cosa que pot llevar els defectes i vicis dels pobles”.¹³⁶

Al pr_leg de *La cortesia cristiana*, el Pare Miquel d'Esplugues defineix sant Francesc de Sales com “el *gentleman* del cristianisme”.¹³⁷ Aleshores el Pare Miquel ja

treballava en la biografia de sant Francesc de Sales, que public_ poc després.¹³⁸ En la recensió que en féu, Capdevila considera el llibre com “un manual d'_tica del perio-disme”, tot analitzant les parts en qu_ es divideix:

1. Una semblança contrastada entre Francesc de Sales i Joan Calví.

135 SANT FRANCESC DE SALES. *La cortesia cristiana*. (Extrets de la *Introducció a la Vida devota*). Traducció de Josep M. Capdevila. Pr_leg del P. Miquel d'Esplugues. Ed. Barcino, Barcelona, 1926, (CSJ, 2).

136 “Dues Frances, dues Catalunyes”, p.g. 105-106.

137 *La cortesia cristiana*, p.g. 5.

138 P. MIQUEL D'ESPLUGUES, O.F.M. *Sant Francesc de Sales, patró del periodisme cat_lic*. Barcelona, 1926. 265 p.g.

2. Una disquisició sobre l'efeminament, tot remarcant la vigoria espiritual del sant. 3. Un model per al periodisme catòlic.

2.5.2. JOSEP TORRAS I BAGES

El venerable Josep Torras i Bages fou un altre dels referents clàssics de Capdevila. L'any 1926, basant-se en l'article "Sant Francesc a la Plana de Vic", en el comentari a *La Tradició Catalana* del bisbe Torras, en què la família apareix com a base per a la regeneració de la societat:

"És la família, deia aquell bisbe, la substància i base de l'organització social. La decadència social suposa la decadència en la família; i quan aquesta és vigorosa, moral, unida i intel·ligent, la societat no pot deixar de posseir excel·lents qualitats. La regeneració social, la construcció social, ha de començar per la reconstrucció de la família; el treball fora d'aquesta idea és treball inútil".¹³⁹

Situa el pensament de Torras i Bages¹⁴⁰ dins el filó cultural que va de Ramon Llull a Jaume Balmes. Veu en *La Tradició Catalana* el contrapunt a *Lo Catalanisme* de Valentí Almirall; i la convergència dels dos escrits en *La Nacionalitat Catalana* d'Enric Prat de la Riba. Pel que fa a l'espiritualitat de Torras i Bages, Capdevila va escriure dos articles¹⁴¹ on troba en el bisbe de Vic l'austeritat i vigoria del *Kempis* i l'emotivitat i sensibilitat de sant Francesc d'Assís.

Dedicant així mateix alguns articles les cartes pastorals del bisbe de Vic,¹⁴² tot i així, la major part dels seus escrits i parlaments se centraren en l'ideari estètic del bisbe Torras.

Diem parlaments perquè Capdevila, a més de ser un bon escriptor fou un notable conferenciant; en així hi coincideixen des de Miquel i Macaya fins a Maurici Serrahima. I d'entre els parlaments conservats, dos són relacionats amb el bisbe Torras. El primer, titulat "La matèria artística", fou pronunciat a

139 "Sant Francesc a la Plana de Vic". *La Paraula Cristiana*, 24. Desembre 1926, p.g. 510-520. Reproduït a *Amics i terra amiga*, p.g. 57-68.

140 "La veu del bisbe Torras". *El Matí*, 29-VII-1930.

141 "Confluències". *Catalunya Social*. 1926 (Almanac); "La ciència del patir". Reproduït a: *La Paraula Cristiana*, 34. Octubre 1927, p.g. 367-368.

142 "La veu del pastor". *El Matí*, 22-XI-1930; "La primera escola". Text inèdit, desembre de 1966.

Barcelona al Cercle de Sant Lluc amb motiu de la festa patronal (18-X-1924).¹⁴³ El segon fou escrit per al Certamen de Cantonigr_s (7-VIII-1966), en el cinquant_ aniversari de la mort de Torras i Bages. Per raons de salut, Capdevila no hi pogué assistir i el poeta Martí i Pol tingué cura de la lectura del parlament. Títulat “El pensament est_tic del doctor Torras”, es pot resumir en aquesta afirmació: “Un art val o no val, segons sigui la formació t_cnica i moral dels seus artistes”. Els darrers par_grafs són un cant a la universalitat de l’art enfront de les capelletes d’escola:

“Si [Torras i Bages] creu que poden admetre’s diversitat d’estils i d’escoles, no admet un art fred que fóra humanament est_ril, i encara menys un art on l’amor fos degradat. I protesta també de qualsevol art de cleda. Deia als artistes: *Sigueu sempre ap_stols, estimats amics, del car_cter social de l’art; l’art individualista, l’art de classe, l’art aristocr_tic, l’art de saló, l’art de secta, l’art dels escollits, l’art dels viciats, tot el que sia fer perdre a l’art la seva popularitat, son ministeri social, és rebaixar-lo. La bellesa, com la veritat, és per a tothom; i així com el culte de la religió, el gaudir de la bellesa s’ha d’estendre a tots els ciutadans.*

Hem fet un esquema tal volta deficient, de les doctrines i consells d’est_tica del bisbe Torras. Ordenat bisbe, hagué de deixar el c_rrec de consiliari del seu estimat Cercle de Sant Lluc de Barcelona. Encara alguna vegada torn_ als seus temes d’est_tica. Per_ ja és incidentalment enmig de les seves pastorals, amb les quals esdevé el consiliari de Catalunya tota sencera”.¹⁴⁴

. Entre 1926 i 1971, dedic_ una vintena d’articles a Torras i Bages i, en diferents ocasions, el propos_ com un model a seguir. L’any 1931 des de les p_gines d’*El Matí*, suggerí ja la canonització del bisbe de Vic.¹⁴⁵

2.6. MESTRATGES

En referir-se a “la riquesa i diversitat de les fonts que dugueren Capdevila a desen-volupar la seva vocació com a escriptor, crític i pensador”,¹⁴⁶ Jordi Giró es refereix a la import_ncia que tingueren en ell les relacions humanes.

A més de tenir uns referents filos_fics i literaris, Capdevila reconegué __i tota la vida record___ el mestratge dels homes que l’acompanyaren en la seva formació.¹⁴⁷ “Podríem dir __afirma Jordi Giró__ que, de la mateixa manera que va saber rebre un mestratge a través de les relacions personals dels seus

143 *La Veu de Catalunya*, 23 i 24; 29 i 30-X-1925.

144 *Miscel_l_nia Torras i Bages*. Abadia de Montserrat, 1991, pàg. 167-174. (Saurí, 102.).

145 “Per la beatificació del bisbe Torras”. *El Matí*, 7-II-1931.

146 “Introducció” a *Els principis de civilització*, p_g. 11.

147 Tractem el mestratge d’Ors en relació a Maragall i el de Joan Alcover en el context de l’Escola Mallorca

amics-mestres, també va saber després reproduir i oferir als seus amics-deixebles el mateix que havia rebut: passió i amor al saber i a la veritat".¹⁴⁸

En el llibre que dedic_ a Eugeni d'Ors, el crític evoca els mestratges que rebé en la seva vida. A més del glossador esmenta Antoni Rubió i Lluch, Josep Maria de Garganta i Josep Maria Junoy:

"He tinguda la ventura de tenir bons mestres que a la vegada em foren bons amics. ¿Com podria oblidar mai el vell Antoni Rubió i Lluch i les seves meravelloses lliçons a la Universitat de Barcelona sobre Camoens, sobre Ausi_March, sobre Zorrilla i algun altre líric o dramaturg de Castella? [...].

També em fou venturós tenir un amic, que m'era un veritable mestre, a Olot mateix: Josep Maria de Garganta.L'amistat fou instant_nia, sorgida en aquell moment de l'entusiasme comú per Frederic Mistral i algun altre poeta, no recordo quin [...].

Encara he d'afegir-hi el mestratge més tard_, d'un bon amic inoblidable: Josep Maria Junoy. Una ombra de desconfiança envers les coses noves, ardides i poc garantides, que sempre he tinguda, Junoy me l'esvaïa amb la seguretat del seu gust i una informació copiosa i de primera m_ [...].

Per_ a qui personalment més devia era, tal vegada, a Eugeni d'Ors. Amb la riquesa del *Glosari*, ja podeu capir la riquesa de suggeriments, de judicis, de comentaris que duia entorn de llibres de literatura, d'art i de filosofia, amb contalles i an_cdotes, que posaven uns granets de sal a tot allò que comentava".¹⁴⁹

Entre els amics que exerciren en Capdevila un determinat tipus de mestratge destaquem en primer lloc Josep Maria de Garganta i Vilamany_, d'Olot.

En segon lloc, per l'influx que tingueren en l'obra de Capdevila, presentem conjuntament les tres generacions que formen la nissaga dels Rubió: Joaquim Rubió i Ors, el patriarca de la Renaixença, l'obra del qual estudi_ a fons; Antoni Rubió i Lluch, el mestre que li encoman_ el rigor dels estudis acad_mics, i Jordi Rubió i Balaguer, l'amic amb qui compartí a la Biblioteca de l'Institut, els primers entusiasmes del Nou-cents.

Hem considerat finalment el mestratge de Joaquim Ruyra, que fou per a Capdevila un mestre en el tractament de l'estil, i el de Josep Maria Junoy, un crític polifac_tic i un escriptor d'amples recursos periodístics que, d'alguna

148 "Introducció" a *Els principis de civilització*, p.g. 11.

149 *Eugeni d'Ors. Etapa barcelonina (1906-1920)*, p.g. 43-45.

manera, amb el seu "mestratge tard_" omplí el buit intel·lectual que li deix_ Eugeni d'Ors.

2.6.1. JOSEP MARIA DE GARGANTA.¹⁵⁰ UN HOME DRETURER I NOBILÍSSIM

Gr_cies a Josep Maria de Garganta, Capdevila pren consci_ncia del valor de la literatura. Es van conèixer l'estiu de 1908; l'un té 16 anys i l'altre 31, però un corrent de simpatia s'establí entre aquell adolescent, devorador de llibres, i aquell erudit "dreturer i nobilíssim". Feble de salut, Garganta vivia recl_s en una casa senyorial __encara avui existent__ situada prop del Parc Vell d'Olot. Capdevila l'anava sovint a visitar i, quan no podia, s'hi comunicava per correspond_ncia.

El poeta esdevingué el confident d'aquell jove estudiant, apassionat per la literatura, li transmeté el gust pels valors autodidactes i li féu con_xer els seus autors preferits. Entre els occitans, Frederic Mistral. Entre els francesos, Xavier de Maistre i Paul-Louis Courier. Entre els castellans, José Luis Quadrado i José María de Pereda, amb qui s'escrivia. I entre els catalans Balmes i Verdaguer.

El mestratge de Garganta és reconegut per Capdevila en un article d'homenatge, publicat l'any 1926 a *La Paraula Cristiana*. Amb precisió fotogr_fica, descriu el poeta olotí,

"[...] recl_s dins un escriptori on a penes cabia una taula estreta, un parell de cadires, les llibreries i els llibres i revistes que s'apilaven pels racons; una finestra sols deixava veure la paret rosada de la torre de davant, i una mica a un cantó el país d'Olot, la plana verda i el fons de les altes muntanyes de Sant Joan de les Abadesses, cap al Pirineu. Quan la claror s'esmortia, sota el p_mpol verd del llum el_ctric, damunt d'aquella tauleta continuaven els somnis inexhauribles. Tot, avui, se'm representa ben clarament. Alguns amics el coneixem bé, no gaires. Som ben pocs que hem conegut aquell recer d'intensitat liter_ria, i més pocs els que l'hem conegut ben de la vora. Encara el record d'aquella petita est_ncia d'estudi m'acut tot d'una, de vegades, amb la nitidesa d'un somni clar. I allí veig el meu amic, amb el seu gest i la indument_ria negligits i pulcres, dins aquella humilitat altament senyorívola, amb el respecte intel·ligent als grans autors i la deguda fru_ció dels menors, en mig de la vastitud de tantes lectures. Ara veig aquella admirable solitud de gran senyor de les lletres, qui viu dins el seu castell, i ja en té prou de poder fruit de la

150 Josep Maria DE GARGANTA I VILAMANY_. (Sant Feliu de Pallerols, 1877 - Olot 1928) Vegeu: *Poesies de Josep M. Garganta*. Semblança de l'autor per Josep Maria Capdevila. Notes per Joan de Garganta. Ed. Barcino. Barcelona, 1968, 157 p_g. (LRSS, 38). Agra_m especialment a Consol de Garganta, filla de Josep Maria de Garganta, les facilitats que ens oferí a l'hora de consultar -i reproduir- la correspond_ncia del seu pare i les dades hist_riques referides a la seva família.

bellesa, entretenint-se amb alguna versió feta de mem_ria, a l'hivern, vora del foc, o en qualsevol moment fugitiu anotada més que no escrita, sobre un paper que després es perdria entre més papers i llibres".¹⁵¹ [...].

A més de ser un bon coneixedor de la literatura occitana i francesa, Garganta era membre de l'Arc_dia italiana, mantenia correspond_ncia amb Miquel Costa i Llobera i fou un dels fundadors de l'Associació Esperantista d'Olot. Capdevila, per la seva banda, estimulá el mestre __feble de salut i propens al des_nim__, a treballar en l'obra lírica; l'informa sobre el moviment cultural de Barcelona, comparteix amb ell les descobertes literàries i li transcriu textos de diferents autors.

"Com prenien vida en aquell esperit les p_gines dels llibres! A mi em sorprenia, quasi no ho comprenia [...]. Aquelles postes que ell amava, suaus, de la terra muntanyenca i que tal vegada han donat suavitat i flexibilitat al seu vers mentre vertia Longfellow;¹⁵² aquella manera d'enfonsar-se dins la hist_ria, amb coloracions de Walter Scott i amb el bon sentit de Manzoni; aquella amplitud acollidora de tota obra liter_ria, que li feia gustar intensament la part bona d'una obra qualsevulla, amb una mena de llepolia, tan àvida com entesa; aquella fantasia tan viva que dins les arideses d'un Goethe podia trobar delícies; aquells entusiasmes __o cada dia més rics, o que jo cada dia descobria millor__ per la hist_ria, per l'erudició, per l'estudi de les llengües, per la literatura [...]. I aquella indife-r_ncia, que ni arribava a ésser desdenyosa, per qualsevol anomenada liter_ria, aquella vocació que no tenia ni un instant de deca_ment: viure dins l'oblit, vora la incomprensió, tranquil·lament, amb la salut afeblida per l'abús dels llargs estudis, amb una sensibilitat fina, aguda, sobreexcitada sovint i de vegades mòrbida, equilibrada per un bon humor a la manera de Xavier de Maistre, i per una religiositat profunda: una mem_ria prodigiosament vasta i clara, una fantasia acolorida i f_cil; i tothom allunyat d'ell per valls i muntanyes pitjor que si encara de poble a poble i de ciutat a ciutat s'hi anés en les velles diligèn-cies. Talment viu el meu amic, talment l'estic veient. I sense aquesta solitud __de la qual ni s'adona i a la vegada li és deliciosa__ no fóra com el coneixia aleshores... i gairebé em doldria".¹⁵³

Capdevila es fixa en els autors que llegeix i ben aviat és capaç de parlar-ne amb criteri propi. En aquest sentit, les lletres a Garganta¹⁵⁴ són expressives; exposa al seu amic les descobertes liter_ries i li manifesta al mateix temps les

151 "Josep M. de Garganta. Records: una semblança". *La Paraula Cristiana*, 20. Setembre 1926, pàg. 134-136. Vegeu a l'Arxiu Capdevila la versió original, escrita a m_, datada a Sant Julià de Vilatorrada el 10 de juny de 1926. Els qui tract_rem Josep Maria Capdevila no podem evitar de veure, en aquest escrit, alguns trets autobiogr_fics.

152 El poema *Evangelina*, que Garganta deixà inacabat. Vegeu *Poesies de Josep Maria de Garganta*, p_g. 126-143.

153 "Josep M. de Garganta. Records: una semblança".

154 En la reproducció d'aquestes lletres, hem optat per la transcripció literal; d'aquesta manera es pot veure la progressiva adaptació de Capdevila a les *Normes Ortogr_fiques* de Pompeu Fabra

seves inquietuds estètiques; i mentre en allò que li convé es deixa emmotllurar pels mestres que l'aconsellen, no acaba mai de renunciar a la llibertat d'esperit quan es tracta d'establir la seva pròpia crítica.

Gràcies a la correspondència amb Garganta, podem seguir el despertar literari de Capdevila; un despertar precoç i d'ampla tessitura intel·lectual.

A través d'aquestes lletres —les primeres són datades l'any 1909— ens adonem que el jove Capdevila assisteix a contractar a les classes de dret, compon poesies com a exercici literari, s'apassiona primer per la literatura —i de seguida per la filosofia, les matemàtiques i la geometria— i es manifesta "enemic" del teatre; desitja aprendre idiomes i s'estusiasma amb la descoberta de nous autors: sobretot els clàssics italians i els simbolistes francesos, però també Frederic Mistral i Gabriele D'Annunzio, Joan Maragall i Eugeni d'Ors. Les lletres deixen aviat de reportar fets anecdòtics i es converteixen en mitjà d'intercanvi cultural i palestra ideològica.

El debat de temes literaris a través de la correspondència serà una constant en la trajectòria intel·lectual de Capdevila:

1909. El jove Capdevila manifesta al seu amic la intenció de llegir i traduir els clàssics; aspira que l'hel·lenista Lluís Segal¹⁵⁵ li doni classes de llatí, mentre demana al propi Garganta que li imparteixi classes d'italià.

1910. Apareix la crítica comparada i, al costat, l'interès de Capdevila per poetes simbolistes, com Pau Verlaine i Gabriel Alomar. Influït per De Sanctis, mostra un especial interès envers la poesia de Gabriele d'Annunzio, tot i confessar al seu amic que encara no n'ha llegit res. Immers ja en l'esperit dels clàssics comenta algunes lectures de Goethe, influït segurament per Maragall. Entre els autors castellans, esmenta Rubén Darío com a poeta, i Menéndez y Pelayo, Azorín i Díez Canedo, com a crítics. És fidel lector de la Biblioteca Popular de l'*Avenç*; entre els autors catalans preferits, fa esment al seu amic dels clàssics medievals —en especial l'obra de Ramon Llull i el *Tirant lo Blanc*— i, entre els moderns, Miquel Costa i Llobera, Joan Alcover, Joaquim Ruyra i Josep Carner:

“Jo penso veure com qu'els tres poetes d'Italia, (G. D'Annunzio, el Dante i'l Petrarca) se complementessin en l'istil i en les obres. Aquí teniu que'l Dante sembla que visqui de l'idea on s'hi encarna una forma íntima que'ns toca als sentits, unes vegades ab figures

155 A instàncies de Capdevila, Segalà preparà un *Resum de sintaxi llatina*, el primer que es feia en català. Vegeu-ne a l'Arxiu Capdevila, un exemplar fragmentat amb la següent endreça: “Aquesta primera edició de cent exemplars la cedeix l'autor a l'Escola Superior de Bibliotecàries. El producte de la venda s'esmerçarà en la compra de llibres per a la Biblioteca de la Escola”.

*la tua città qu' _ piena
d'invidia si que gi_ trabocca il sacco
seco mi tenze in la vita serena*

altres, i an aquestes son que jo'm referexo, al dir l'idea ja s'hi compenetren d'una manera poètica *diversas vires vel acciones* com per eczemple,

*O tu che s_'per questo Inferno tratto,
tu forti prima oh'io disfatto, fatto.*

*Ed io a l_i: L'angocia che tu _i
forse ti tira fuor della mia mente,
si che non par ch'io vedessi mai.*

Aquestes paraules: *forse ti tira fuor della mia mente* plenes de vida com son, diuen en eczemple eczacte d'aquesta mena de poesia dantesca que vui dir. En cambi el Petrarca es mes nostre. Sentia mes com sentim nosaltres. I tenia plena consciencia del seu enamorament per la Naturalesa. La seva poesia está unida a la vida d'una manera clara. La del Dante també ho está (ja no fora qui es) pero costa mes de comprendre la relació que hi té perquè parla sempre de coses fora de la nostra vida, on facilment ens hi perdem sense endo-narnosen.¹⁵⁶ En D'Annunzio es dexeble de l'un i de l'altre. Es mes de Grecia (se veu bé a el *Canto Novo*) que'ls altres dos poetes pero no es tan intim. M'agradaria que vos m'en parlessiu si pensèu igual; i parl_ume d'altres poetes italians que jo encara no conegui d'aprop ni de lluny".¹⁵⁷

1911. És un any pletòric d'iniciatives personals i socials. Integrat de ple en la vida cultural de la capital, esmenta per primera vegada els companys d'Universitat Carles Riba i Josep Maria de Sagarra. Es fa soci de l'Ateneu, assisteix a les sessions de poesia organitzades per les Joventuts Nacionalistes, estudia grec i s'inscriu a les classes de catal_ que imparteix Pompeu Fabra. Descobreix la personalitat de sant Francesc de Sales, s'entusiasma amb les matem_tiques i la geometria, manifesta al seu amic el desig d'estudiar filosofia i s'engresca en un projecte universitari: "promoure una secció de Filosofia i Lletres a l'Associació Catalana d'Estudiants". També li parla d'editar una biblioteca d'autors cl_ssics "exclusivament en catal_".

Tot i lamentar sovint que els estudis de criteriologia i de geometria no li deixen prou temps per a la literatura, llegeix molt i dóna compte a l'amic de les seves lectures. Li comenta obres d'Émile Boutroux i d'Alphonse de Lamartine i li demana consell per organitzar tertúlies a Olot de tema literari.

156 L'any 1957, en el pr_leg a l'*Obra Completa* de Frederic Mistral, efectuar_ la crítica comparada ja amb un criteri personal, totalment desvinculat de l'opinió de De Sanctis. Així en parlar del Petrarca, troba "que s'emparenta més amb l'Alighieri que no suposava De Sanctis" (Cap. VIII).

157 Lletre de Capdevila a Garganta, datada a Barcelona el desembre de 1910.

El nom d'Eugeni d'Ors apareix en gairebé totes les cartes, i també el desig d'estudiar itali_. Heus ací una mostra d'aquestes "confessions liter_ries", que ens evoquen a moments el *Retrat d'un artista adolescent*, de Joyce.

"De cap d'any ençà he llegit forces llibres, uns interessantíssims, altres que no's valen la pena. Lo mateix poesies diverses, i revistes. Els que m'ha fet impresió mes forta son: un llibre de Emili Boutroux que's la *Ciencia y religió en filosofia contemporanea* es un prodigi de enteniment qu'admira i convenç per la claretat, profunditat i orde. Un altre llibre qu'ha eczercit en mi gran influencia es el titulat *Civilisadors i conquistadors* escrit per A. Lamartine. D'aquest solsamant me n'ha agradat la vida de Bernat Palissy: es un eczemple vivíssim que va engrescar-me i va avergonyirme perquè vaig veure que nosaltres erem uns debils; però lo pitjor de la nostra mesquinesa es creure-ns valents, i atribuir el nostre cansanci prompte, no a la poca resistència que podem sostenir a sobre, sinó a la càrrega enorme que'ns pensem dur quan es tant petita que ben mirat quasi no arriba al nivell de la que suporten les persones mes vulgars. Veig que'l pape's va omplint i ting encare moltes coses per dirvos, mes no vui dexar de copiar varis fragments d'un article de l'Eugeni d'Ors publicat a la *Catalunya* intitulat "El renovamiento de la tradicion intelectual catalana:"¹⁵⁸ Copiaré axó que diu parlant de ideologia: *Hoy cualquier ideologia que no se nutra seriamente de las ciencias, es tomada tan solo por un caso agudo de diletantismo*. De totes aquestes coses hauriem de enraonar-ne en les sentades de Fontpedrera,¹⁵⁹ en lo que fa referencia a literatura o art en general. Ara, quan tenim una sentada tota la colla, quasi's pot dir qu'anem a perdre el temps. Hauriem de saver avans d'anarhi de que'ns toca enraonar i durho pensat sinó altra cosa. Enraon_une a n'En Quim¹⁶⁰ per organitzar aquella *serie* de sentades de que tantes de vegades ens havia parlat i qu'encara hem de començar; i escrivume que pensa fer. Espero que també m'escrivurèu si a la Dou hi heu trobat llibres gaire interessants.¹⁶¹ Jo estich mes ansiós que mai de estudiar la llengua italiana. Estich conti-nuant ab gran calma aquella traducció de la vida de Fra Egidi.¹⁶² Penso que acabat l'estiu podré presentarla acabada com a fruit de les classes italianes que farèu, si Deu vol: allavors podré ferne avia que potser encara'm quedi temps per traduir mes coses".¹⁶³

158 Ors i Capdevila encara no es coneixen, per_ l'entusiasme del crític envers el programa cultural del glossador, és cada vegada més evident.

159 Sembla que, a manera dels antics esbarts, els components de l'"Aglenya de la Garrotxa" es reunien per a les seves tertúlies liter_ries, en un lloc natural -que no hem sabut identificar- anomenat Fontpedrera.

160 Joaquim Danés i Torras.

161 La Dou és una masia emplaçada dins el municipi de Sant Esteve de Bas. En aquells moments, Josep Maria de Garganta, els germans Josep i Joaquim Danés i Josep Maria Capdevila estaven reorganitzant la biblioteca municipal d'Olot i resseguien les masies a la recerca de llibres interessants.

162 Aquest títol no consta entre les traduccions de Capdevila.

163 Lletre de Capdevila a Josep M. de Garganta, datada a Barcelona el mes de gener de 1911.

Agafant com a pretext un llibre d'Ernest Hello,¹⁶⁴ inicia un tema que s'allargar_ moltes setmanes i ser_ posteriorment objecte d'alguns articles: el classicisme i el romanticisme en relació al cristianisme.¹⁶⁵

“Ting entre mans un llibre prodigiós de l'Ernest Hello: "L'Home, la Vida, la Ciència, l'Art" traduït en llengua castellana per en Miquel Oliver. Llegintlo he trobat, en varis capítols (no sé si heu vist aquest llibre; si ja'l coneixeu escriviumho. Es una colecció d'articles publicats en diversos periòdichs) una raó comprovatoria de lo que un dia enraonant vos dèia, (i que __si mal no ho recordo__ va semblarme que vos fes estrany) axo'es, que'l romanticisme sempre en m's havia presentat ab la ánima irreligiosa (del segle XIX (?)) i, al inrevés, lo classich sempre m'havia semblat fundament relligiós. Me sembla qu'use n'estranyàreu, i perxó ara qu'un home catòlich com l'Ernest Hello m dona la raó, no vui trigar a escriurevos. L'alegria principal qu'he rebuda d'aquest llibre no m ve d'axo vostre, sinó de què un meu amich, de força seny, va dirme un dia "que jo'm creia ser religiós pero estava ben lluny de serho, qu'el meu esperit no era de catòlich, sinó qu'estava ben aprop del paganisme. Que amava més que la Roma cristiana la Grecia pagana". Podia respondreli que lo mes essencial de Grecia, no deia res contra el cristianisme, si no hagués esset que la visio obscura qu'ell tenia del cristianisme tampoch li haguera dexat veure. Mes ara un escriptor catòlich com es l'Ernest Hello me dona la raó en les dues coses que sostenia i de les quals estava fermament convençut: una contra el romanticisme, considerantlo com un mal, (no sé si en la seua època era ser un mal necessari) i l'altra contra les acusacions que'm feia aquell meu amich”.¹⁶⁶

En una nova lletra, esmenta al seu amic dues lectures que l'han trasbalsat: el *Llibre de Contemplació* de Ramon Llull i les *Seqü_ncies* de Joan Maragall. Manifesta a Garganta el seu desig de visitar Mallorca, la terra de Llull; desig que veur_ acomplert l'any 1918:

“Estich ocupadissim estudiant (risum teneatis) juntament ab el Dret Canonich de l'Estanyol i la Constitució del 76, la Psicologia del Cardenal Mercier i'l *Llibre de Contemplació* de'n Ramon Llull del qual ja es sortit el tercer tomo dirigida la seva impresió per en Miquel Ferrá de Mallorca.¹⁶⁷ (Potser per Setmana Santa me n'hi vagi.)¹⁶⁸ Ja sabèu prou l'interès que'm prenia per les qüestions sobre clacissisme i romanticisme. Quan vaig llegir les *Seqü_ncies*¹⁶⁹ de'n Maragall va

164 Ernest Hello (Lorient-Bretanya 1828 - 1885). Eclesi_stic. Escriptor apologista i místic. Autor de nombrosos llibres d'espiritualitat. L'any 1910 Miquel dels S. Oliver recopil_ en versió castellana, alguns articles d'Ernest Hello amb el títol: *El hombre, la Vida, la Ciencia, el Arte*.

165 “L'oposició de la poesia catòlica i la poesia pagana”. *La Paraula Cristiana*, núm. 7. Juliol 1925, p_g. 4-28.

166 Lletra de Capdevila a Josep M. de Garganta, datada a primers de febrer de 1911.

167 Ramon LLULL. Edició original. *Libre de Contemplació*. Palma de Mallorca. Ed. Mateu Obrador, Miquel Ferrà, Salvador Galmés (1906-1914). [II-VIII].

168 Capdevila efectu_ el somniat viatge a Mallorca la Setmana Santa de 1918, amb Carles Riba i Clementina Arderiu. Exactament del 26 al 31 de març.

169 Joan MARAGALL. *Seqü_ncies*. Tip. L'Avenç, Barcelona, 1911, pàg. 49-51.

sorprendre-m en el final de la darrera part del Comte Arnau que, diguent alló que eren les *veus de la terra* que en les demés parts ja anomenava, escrigués:

*son com el vent de les altures
que d'un sol crit omple l'espai,*

i més avall,

*son el dolor rei de la terra
que en tot pit d'home's fa sentir.*

Axò unit a la vehemència d'aquell *Cant esperitual* que termina el llibre, va entregarme del tot a la dificultosa meditació de alló que representa el dolor en la terra, de les menes de dolors que hi han, i lo danyívols o saludables que ells son. Axò es feina llarga i difícil puig hi entra mesclada la Psicologia i la Ètica i segons com la religió; a mes de l'esperència que deuria tenir-se per pensar de recta manera sobre una cosa tant forta i tant delicada: pensèu les dificultats que havia de trovarhi un vailet de divuit anys. Tot axò no va aturarme: aviat la cosa va mesclarsem ab el problema meu de lo clàssich i lo romantich i si bé sobre el primer tema (del dolor) estich, pot dir-se al principi, (si no pogués dir-se avans del principi) sobre el segon m'hi ha dut força mes llum. Perxó potser vos escrigui unes quantes conclusions i arguments un poch subtils, potser per altre gent de millor manera usats, i potser poch útils, però que porien entaular una curiosa *Disputa* entre nosaltres que m'aportaria nova llum en aquesta preocupació que ting. Vos porieu ajudarmhi en gran manera. Jo vos exposaria un problema ab els arguments en una carta; vos la ensenyarieu a n'En Quim Danès i tots dos m'enviarieu la resposta. Axís tindrien començ aquelles sentades est_tiques tant preparades".¹⁷⁰

Explica al seu amic que s'ha fet soci de l'Ateneu "per poder traduir el grec (jo no tenia encara diccionari) i ara per llegirhi coses noves". Assisteix a les sessions de poesia que organitzen les Joventuts Nacionalistes i li comenta els poetes que hi participen. Respecte de Costa i Llobera, es fa ress_ dels comentaris que ha sentit a les tertúlies barcelonines sobre els escrúpols del canonge mallorquí en relació a les *Horacianes*:

"Aquí á Barcelona la *Joventut Nacionalista* organisa unes Sesiões de Poesia molt interessantes. La primera va donarla en M. Morera i Galicia: va llegirhi les seves traduccions de Shakespeare¹⁷¹ que son verament magnífiques: va llegirhi una mena de presentació En Josep Carner. La que vé sera lectura de poesies de Mn. Costa i Llobera, i me sembla que fara la introducció en Riba. No sé si Mn. Costa podrá venir. Si Mn. Costa hagués escrit poesies amoroses (o si ens ensenyés les que té escrites) fora tal vegada petrarquesc en la manera. Es verament llastimós (per a nosaltres que estimém tant Mallorca) que no hi hagi poetes catalans __o mallorquins, tant se val__ (dic catalans per En Rubén

170 Lletre de Capdevila a Josep M. de Garganta, datada a Barcelona el 15-III-1911.

171 L'any 1912 Magí Morera i Galicia publicà en versió catalana una *Selecta de Sonets* de Shakespeare.

Darío) que s'enamoren de mallorquines. Mn. Costa i Llobera far_ un pecat imperdonable, no us sembla? si'ns priva de les seves poesies amoroses".¹⁷²

Comenta al seu amic la publicació de la *Gramática Catalana* de Pompeu Fabra.¹⁷³ Li parla també de l'organització d'una Secció de Filosofia i Lletres a l'Associació Catalana d'Estudiants i la creació d'una Biblioteca d'Autors Cl_ssecs, en catal_.

La dedicació a les lletres, es va delimitant; amb la frase "no faig versos! lo unic que faig és llegir-ne!" apunta ja en l'horitzó el filòsof i crític literari:

[...]. "Aquest hivern s'han obert a l'Universitat classes de llengua catalana que dona en Pompeu Fabra. ¿Heu vista la gram_tica que té publicada? Que heu gosat dir: "si fas versos..." No faig versos! Lo únic que faig es llegirne. No obstant de no escriure versos, estich totalment entregat en mans de les lletres; la carrera de Dret, l'acabo per tenir el títol oficial. En l'Associació Catalana d'Estudiants, estich organitzant una secció de Filosofia i Lletres (que hi entrarán també els d'arquitectura la qual trevallará una mica; un dels projectes que tinch es que publiqui una petita biblioteca d'autors classics antichs, semblant a la que publiquen els Drs. Segalá i Parpal; però exclusivament en catalá, i hi hauria en la nostra, el text grec o llatí, una traducció interlinear, i una traducció literaria feta, si es possible, per el mateix que ha fet la interlinear. Igual seria quasi que aquelles publicacions de la llibreria "Hachette et Cia".¹⁷⁴

2.6.2. LA NISSAGA DELS RUBIÓ: EL PATRIARCA, EL MESTRE, L'AMIC.

Josep Maria Capdevila estudi_a fons l'obra de Joaquim Rubió i Ors, en qui veia un dels patriarques de la Renaixença catalana; admir_l'obra d'investigació i recerca d'Antoni Rubió i Lluch, de qui rebé classes als Estudis Universitaris Catalans i, a través de la Biblioteca de l'Institut, establí una fonda amistat amb Jordi Rubió i Balaguer, amb qui col!labor_ en diferents iniciatives culturals.

Joaquim Rubió i Ors. El Patriarca. Veu en Rubió i Ors l'escriptor del XIX que trenca d'una manera intencionada amb la tradició anterior i permeté a la literatura catalana sortir d'un classicisme fossilitzat i avançar cap a "un pressentiment viu".¹⁷⁵ Hi veu també el poeta que després d'Aribau connecta amb la tradició catalana genu_na, en continu_tat amb els cl_ssecs medievals.

172 Lletre de Capdevila a Josep M. de Garganta, datada a Barcelona el 14-XI-1911.

173 *Gramática de la lengua catalana*. Tip. L'Avenç, Barcelona, 1912. Cal tenir en compte que les novetats editorials de Nadal apareixien amb data de l'any següent.

174 Lletre de Capdevila a Josep M. de Garganta, datada a Barcelona el desembre de 1911.

175 "Entorn del romanticisme: dos segles emmalaltits", 1. *El Matí* 21-V-1930.

En un elaborat assaig __publicat el 1938__, prenent Rubió i Ors com a pretext, ofereix una síntesi del que fou la Decadència i una visió en perspectiva del que fou la Renaixença.¹⁷⁶ Troba, en alguns versos del Gaiter, reminiscències d'Aribau; per_ també hi veu un precedent d'Alcover i Maragall. Descobreix en Rubió i Ors aquell "palpitar l'esdevenidor" que, més enll_ de les l_giques dependències romàntiques, conferí un to modern a la literatura catalana, ja que, tot i les falles artístiques

"la seva poesia no té ni la duresa ni el to d'estrangeria, en la lírica de seguida còmic, que tenen Cabanyes i Piferrer.¹⁷⁷ En algun indret ens recorda Aribau: Prestin-me, diu, els trobadors llur geni,

*...i en melós llemosí, puix és l'idioma
amb qu_ parlo al Senyor,
cantaré tes grandeses, Lalet_nia.*

Més en les seves visions hi ha moltes coses del país i expressades en llenguatge adient, espontani, directe. Sota les influències castellanques hi ha la pròpia correntia. En els catalans contemporanis seus, que escrivien en castell_, trobem a cada moment, en mots i frases, els manlleus inhàbils als escriptors de Castella; ben sovint aquests hi parlen amb la frase feta ja literàriament morta. En canvi Rubió i Ors, bé que sigui influït externament, és ell qui parla; sentíem novament en català poesia que fluïa en el verb propi, i en compte de defor-mar el llenguatge en descobria la música [...]. En el romanç *Lo Comte Borrell*, el comte va seguint la ribera del Llobregat, planyent la vila perduda, el país envaït. És la mateixa situació del romanç castellà; però tot hi és diferent; la llengua canvia, i el to canvia:

*Del riu de les aigües roges
la ribera un jorn seguia.*

És la visió de les ribes del Llobregat, una visió viva. Fins l'al·lusió etimològica, ben refosa, no hi destorba. Vora el gust del temps, de la moda, hi ha tot d'una aquesta naturalitat expressiva, neta de qualsevol violència. En un indret diu:

*I cantaré l'amor i les dolçures
i les filles gentils de les muntanyes,*

176 "Joaquim Rubió i Ors". *Revista de Catalunya*, 89. Agost 1938, p.g. 551-570. Reprodu_t a *Estudis i lectures*, p.g. 19-41.

177 Manuel de Cabanyes ha tinguda la indulgent admiració de Menéndez i Pelayo en *Horacio en España*, i Piferrer la interpretació benvolent d'Azorín (*Piferrer y los clásicos*). Diu Valera, amb envellutaments de crític benigne: *Tal vez los poetas catalanes hallaban más fácil expresión para sus sentimientos y pensamientos en la lengua materna que en la de Castilla. En efecto, yo no quisiera equivocarme, pero lo mismo en los versos de Cabanyes que en los de Piferrer, Carbó y otros, me parece advertir cierta dificultad que, si bien vencida i si bien prestándoles originalidad y concisión poco frecuentes en los versos castellanos, les presta también alguna sequedad y dureza. (La poesía lírica y épica en la España del siglo XIX. Nota sobre Joan Francesc Carbó.). I Menéndez escrivia de Milà i Fontanals: Sus versos castellanos tienen la sinceridad, elegancia y a veces profundo sentido moral como en "La Sirena", pero no valen lo que vale su prosa. Suelen ser duros, premiosos y desiguales, como si el sentimiento poético luchase con la deblez de la forma completamente domeñada. (El Doctor Milà y Fontanals. *Semblança*. Maig 1908).*

les de cos més airós que una urna grega.

I aquestes *filles de les muntanyes*, ja les pressentiu germanes d'aquella pageseta que un dia veuríem a *La Serra* de Joan Alcover.¹⁷⁸

Aquest "palpitar l'esdevenidor", fou un dels trets distintius de Rubió i Ors. El seu pas per la literatura catalana, fou "com una escampada de llavors" que, sembrades en terra assaonada, donà a la poesia de Rubió "un to que convenim a dir-ne modern", capaç de satisfer els crítics més exigents:

"En les poesies del Gaiter sentiü a cada moment palpar-hi l'esdevenidor. La seva paraula era viva; procedia viva dels llavis de la gent, i oferia possibilitats poètiques inexhauribles. Era talment una escampada de llavors. No afalagava en els seus contemporanis únicament la vanitat, ben digna, de reveure el cultiu literari de la pròpia llengua. Era alguna cosa més profunda: complaïa el nostre sentit estètic, apagava la set que en teníem, sempre insatisfeta amb les frases castellanques que componien els nostres poetes; ens guaria de l'angoixa de no poder-nos expressar plenament, de tenir sempre a mig dir les coses més íntimes; ens ense-nyava com podíem satisfer aquesta necessitat expressiva; ens mostrava com podíem assolir aquella plenitud psicològica sanitosa, impossible en qui tingui interferida la correntia del propi verb. Era aquesta autenticitat poètica, bé que fos fragmentària, qui donava a la poesia de Rubió i Ors un to que convenim a dir-ne modern. El té des de les primeries i el té després, quan canvia de temes: *L'antiga inspiració trobadoresca* __ diu Rubió i Lluch __, *se va tornant personal i filosòfica, perfumada per un ambient de puresa moral i de idealitat cristiana. El Gaiter, renunciant a plorar el passat, se revela ara com a un poeta modern.* Sospitem que només canvia de temes i que la modernitat la tenia de bon principi i per això justament canviava de temes quan amb el temps les coses canviaven. La correntia lírica era la mateixa; perquè girés no s'estroncava. La seva art s'avingué sempre al gust dels contemporanis. I per això tingué un èxit i una força suggestiva en el seu temps, que poetes com Marian Aguiló no tingueren. Les seves paraules vives __vives en sentit maragallí__ commovien els esperits més sensibles a la bellesa, els artistes, els poetes esdevenidors; i en la part més externa dels temes, seguint bonament el gust i la moda d'aleshores, desvetllava també els suggeriments que duïen els trobadors, els castells medievals i les finestres gòtiques, les harpes i els harems i les sultanes, és a dir els temes d'Hugo, de Moore, de Walter Scott i de Chateaubriand. Després sentí més la influència de Lamartine, que havia de tenir també Llorente.¹⁷⁹ Ja el Gaiter dóna sovint a la llengua aquella dolcesa que li donaran Llorente i Verdaguer. En la composició *Paraules de consol*, datada a Valladolid el 1852, diu:

*Com és cruel, oh amiga, la desgràcia!
Després que fulla a fulla ha destruït
tes il·lusions, com dolorosa accia
roba lo vent les flors en una nit.*

178 *Estudis i lectures*, p.g. 26-27.

179 En una nota sobre la més antiga de les composicions del seu *Llibret de versos*, datada de 1864, Llorente diu: *La influència de Petrarca i Lamartine, els meus autors predilectes en aquell temps, es veu en la poesia a què es refereix la present nota.* També es veu en moltes poesies posteriors, i ben agraciadament. Rubió i Ors traduí *Le Lac*, de Lamartine.

I té també la tendresa dels diminutius, quasi intraduïble:

Digueu-li: no plorau mareta aimada.

Té el llenguatge suaument emocionat per dir aquella melangia del capvespre amb un lleu reflex del passatge del Purgatori dantesco que li servia de lema: *Era gi_ l'ora che volge il disio ai naviganti:*

*Que dolç el cant en què moixons, campanes
son comiat al jorn ja donen,
el trist plant amb què sonen
el bosc, el riu, i dins les valls obagues,
de l'ocult flabiol les notes vagues!*

Aquelles evocacions dels reis d'Aragó, de Roger de Llúria, dels Comtes de Barcelona i els almogàvers i de les ribes del Llobregat amb les ombres i clars de lluna, i les postes de sol plenes de melangia, mesclaven indistriablement el pretèrit amb el present i l'esdevenidor. Alguns dels seus temes penetren tant en l'avenir, que, per exemple, els seus trobadors arriben fins a Miquel dels Sants Oliver, en la seva Hereva de Provença, d'immediata procedència mistraliana, i fins a Maragall, en el seu somni d'un Pirineu lliure on regnin únicament l'amor i la poesia".¹⁸⁰

Al costat del poeta, reivindica el publicista; veu en les col·leccions que Ors public_, un esforç editorial per divulgar els autors catalans del set-cents i del vuit-cents; l'elogi de Capdevila es pot sintetitzar en dues frases: "Restituí al catal_ la dignitat lite-r_ria" i "S'hagué de formar un llenguatge po_tic sense tenir a penes precedents".

"Si un dia editava el *Romancero*, també amb Josep Maria de Grau, editava Vicenç Garcia i Pere Serafí, amb l'intent d'iniciar tota una biblioteca d'autors antics. Escriví una crítica sobre Ausi_s March. Seguint veritablement la iniciativa d'Aribau, restituí al catal_ la dignitat liter_ria. I encara que el catal_ sempre s'havia escrit, no era gairebé mai amb intent literari, i Rubió i Ors s'hagué de formar un llenguatge po_tic sense tenir a penes precedents. Ell mateix esmenta com a únics Aribau, amb la seva *Oda a la P_tria*, i Miquel Anton Martí, amb les *Ll_grimes de viudesa*".¹⁸¹

Antoni Rubió i Lluch: El Mestre. En un escrit in_dit,¹⁸² Capdevila evoca el mestratge que rebé d'Antoni Rubió i Lluch i l'amistat que se'n deriv_:

180 *Estudis i lectures*, p_g. 28-30.

181 *Estudis i lectures*, p_g. 36.

182 L'any 1966, el propi Capdevila m'explic_ la manera com es van fer amics, ja el primer dia de classe. Tot recitant Ausi_s March, l'eximi professor perdé el fil de la poesia i mentre sortien de l'aula, discretament, aquell jove alumne la hi recità sencera. Sorprès, el mestre li comentà: "I per què no me la recit_reu quan érem a classe?"

“És bona tradició de Catalunya que en els estudis l’esperit d’erudició no minvi mai l’efusió dels sentiments envers la bellesa i envers la veritat. La coneixença d’aquella tradició va unida a les poquíssimes mem_ries agradables que tinc de la Universitat: algunes lliçons del Doctor Rubió i Lluch quan li deixaven venir la seva salut afeblida pel treball excessiu, i els seus ulls que quasi inútilment s’obrien a la llum [...].

L’amabilitat que tenia pels alumnes ens feia avergonyir, ens confonia, ens feia sentir més la nostra ignor_ncia, i alhora no sabíem com agrair la generositat del savi professor. I aquelles lliçons! Cada lliçó ens duia a noves lectures; els versos que ell ens deia de mem_ria (encara els recordem) els apreníem amb avidesa. I el seu ensenyament era tan simp_tic, i ens commovia tant perqu_v_iem que el professor __tan savi, tan erudit, tan home de ci_ncia__ posava per damunt de l’erudició els sentiments més profunds d’huma_nitat, el cor i el bon seny. Era l’eminent continuador d’En Mil_, per_, com el seu mestre, no volia que l’erudició suplantés el cor i la intel·lig_ncia; i passés d’èsser-li servidora a tenir-los damunt una senyoria est_ril. Ell seguia, renovava i enriquia la tradició de la crítica liter_ria i de la hist_ria liter_ria i política de Catalunya. I pel seu ensenyament fecund és el mestre de gairebé tots els qui s’han donat a aquells estudis al nostre país”.¹⁸³

Rubió i Lluch impartí a Capdevila classes de literatura en els comuns de Dret i, a partir de 1912, hist_ria de la literatura als Estudis Universitaris Catalans. El mestratge de Rubió i Lluch li represent_un saludable contrapunt al Noucentisme orsià: aprengué el gust per l’estudi metòdic i pogué con_xixer de primera m_ l’obra de Mil_ i Fontanals, Rubió i Ors i Marian Aguiló. L’any 1926, amb motiu d’acomplir-se els 25 anys de la fundació de la c_tedra “Rubió i Lluch”, a iniciativa d’un grup d’antics alumnes, entre els quals hi havia Capdevila, el mestre rebé un homenatge del món de les lletres catalanes.

En l’escrit d’homenatge que Capdevila dedic_al seu mestre,¹⁸⁴ evoca amb una punta d’emoció la visita que rebé l’any 1925 de Rubió i Lluch quan public_*Poetes i crítics*.

“Com podria mai oblidar el vell Antoni Rubió i Lluch i les seves meravelloses lliçons a la Universitat de Barcelona sobre Camoens, sobre Ausi_s March, sobre Zorrilla i algun altre líric o dramaturg de Castella? Com oblidaria la bona acollida a casa seva, mostrant-me la correspond_ncia de Costa i Llobera i referint-me’n alguna an_cdota? I després, en sortir publicat el meu estudi, l’acollida ben_vola que li féu, venint-me a visitar, ja vell, quasi cec, a casa, al carrer d’Astúries, per felicitar-me __es complaïa en qualsevol èxit dels seus alumnes__ amb unes paraules efusives d’elogi?”¹⁸⁵

183 Quatre quartilles escrites a m_, sense títol i sense signar. Arxiu Capdevila: Dossier “Rubió”.

184 "Homenatge al Doctor Rubió i Lluch". *La Paraula Cristiana*, 14. Febrer 1926, pàg. 158-159.

185 *Ibidem*.

Proposa continuar l'obra de Rubió i Lluch en dos àmbits complementaris: la investigació dels clàssics catalans, representants de "la nostra cultura antiga" i l'estudi dels autors del vuitcents, representants "d'unes èpoques més pròximes i mig oblidades". El considera l'hereu de Milà i Fontanals "no sols per la seva ciència, sinó també per la vocació docent i literària" i veu, en la seva obra, l'acompliment d'un programa i un esforç:

"[Rubio i Lluch] ha servada viva la memòria dels seus mestres, n'ha prosseguida l'obra, i ha mostrat, en aquest país d'improvisacions, com la continuïtat era fecunda [...]. Els seus escrits fan entreveure els mètodes d'estudi, l'escrúpol científic, allunyen d'un diletantisme estèril i també d'una sequedat pobra, donen bon sentit literari, desfan aspiracions imprecises i duen a una labor concreta [...]. Tenim moltes coses fàcils a fer, i no ens sabem decidir. Comencem coses més difícils i no ens decidim a coordinar les energies que tenim, a collir els fruits més segurs. Sempre ens sembla que allò que tenim a mà no val gaire, i ens donem a l'esperança de les coses inconegudes. Negligim, a qualsevol moment, l'obra d'un savi per aplaudir un prestigi indit [...]. No molts tenen la ventura de poder seguir les lliçons del mestre i dels seus deixebles, alguns dels quals ja són mestres veritablement. Les seves obres publicades estendrien l'exemple i l'acabarien d'acomplir".¹⁸⁶

Anuncia la publicació de l'obra dispersa de Rubió i Lluch per tal de mantenir viu el record del passat "i evitar la dispersió i el desordre, que l'esperit romàntic no féu sinó agreujar a Catalunya". I en aquest sentit, "el contacte amb les obres dels mestres i el seu estudi seguit és necessari si no volem que es desfaci un dia la coordinació del treball intel·lectual i es perdi el sentit de la nostra cultura".¹⁸⁷ Inclou en aquesta reivindicació l'obra de Jaume Serra Húnter, que assenyalà la importància del vuitcents català tant en el camp retòric, com en el literari i filosòfic:

"El començ del segle XX portà un moviment contrari al vuitcents; hom féu burla de l'obra, modesta en programes, dels mestres vuitcentistes [...]. Per al vuitcents es pot dir, com el professor Serra i Húnter diu de l'escola escocesa: *promet poc, però dona tot el que promet* [...]. Hi havia qui pretenia emboirar la memòria dels noms d'En Milà i d'En Balmes. El Doctor Serra Húnter, a l'Acadèmia de Bones Lletres, mostrava, fa pocs dies, l'esforç filosòfic acomplert en el segle XIX a Catalunya, que culmina en Balmes [...]."¹⁸⁸

186 Ibídem.

187 Aquesta visió globalitzadora que la cultura fou una constant en Capdevila. Ho hem vist en el discurs dels *Jocs Florals Escolars* de 1931 a Barcelona i també hi insistí l'any 1945, en els *Jocs Florals* de Bogotà. Al capdavall, aquesta "coordinació del treball intel·lectual serà la que empenedrà en plena guerra civil (1938), amb la creació dels Arxius Literaris en el si de la Institució de les Lletres Catalanes.

188 "Homenatge al Doctor Rubió i Lluch".

Jordi Rubió i Balaguer i la Biblioteca de l'Institut. Entre 1907 i 1911, Jordi Rubió i Balaguer fou secretari-redactor de la secció d'Història i Arqueologia de l'Institut d'Estudis Catalans. Al final de 1913, de retorn d'Alemanya, fou nomenat director de la Biblioteca de l'Institut. Fou aleshores quan Josep Maria Capdevila s'hi relacionà.

L'any 1932 evocava des d'*El Matí*,¹⁸⁹ “aquell ambient de cultura que es creà entorn de la Biblioteca de l'Institut”. Recorda, en primer lloc, “els fundadors, els mestres, els membres de l'Institut” que hi va contribuir: Puig i Cadafalch, Rubió i Lluch, Massó i Torrents, Pompeu Fabra, Eugeni d'Ors i Miquel dels Sants Oliver. “Era designi comú de tots ells treure d'una vegada el desordre, el diletantisme provincial i romàntic que abaltia els talents del nostre poble i en migrava la cultura”.

Es refereix, en segon lloc, als joves que s'aglutinaren entorn de l'Institut i als investigadors que hi treballaven: Agustí Calvet, Francesc Martorell, Ferran Valls i Taberner, Ramon d'Alfons-Moner, Manuel de Montoliu “i l'inoblidable Eudald Duran, qui moria misteriosament a París”.¹⁹⁰ “Jo hi tenia entrada que evocava poc abans de morir, en una descripció gairebé fotogràfica com a lector de privilegi que em fou concedit amablement per Jordi Rubió”.

“Encara la Biblioteca de Catalunya s'havia d'obrir al públic, i gràcies a l'amabilitat del meu amic Jordi Rubió, cada tarda se m'obria. Sobre les dovelles de la llinda, es llegia en lletres de bronze: *Biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans*. A l'esquerra del vestíbul hi havia en una fornícula l'Esculapi d'Empúries, i al fons, sobre dues arcades el·líptiques, es veien els bustos en bronze de Ramon Llull, d'Eiximenis, de Milà i Fontanals i de Lluís Vives, obra de l'escultor olotí Josep Clarà, fora la de Milà i Fontanals que era d'Ismael Smith. Allí, dins aquella sala que guarda en les seves llibreries barroques els manuscrits d'En Verdager, o en aquella que avui és Biblioteca cervantina, jo tot sol, davant d'una tauleta mallorquina, sota un papalló verd, em volaven unes hores comptades i sonades per les campanes de la Seu. De dia en dia anava coneixent-hi aquell grup d'estudiosos que freqüentaven l'Institut i la seva Biblioteca, antics alumnes dels Estudis Universitaris, deixebles d'En Rubió i Lluch, que havien acudit a sentir els mestres estrangers, i uns acabaven de venir d'Itàlia, altres venien d'Alemanya, tots amb una preparació científica

189 “La independència de la cultura”. *El Matí*, 4-XII-1932.

190 Entre 1912 i 1914, Eudald Duran i Reynals, Capdevila, Sagarra i Ferran Soldevila formaren un grup d'opinió entorn de la Biblioteca de l'Institut. A partir de la seva aparició, Duran s'integrà a *La Revista*, de Josep Maria López-Picó que, per estumament, li publicà *Quatre històries* (Barcelona, 1918, 122 pàg. *Publicacions de La Revista*).

En morir Joaquim Folguera (1919), l'antic grup d'amics, decidí aplegar l'obra de Duran i Reynals. I així ho exposa Capdevila a Riba, en lletra datada el dia 1-I-1920: *T'hauria de veure per arreglar els papers de l'Eudald Duran, jo mateix me'n cuidaré i procuraré que surti aquesta primavera*. No consta, però, que la proposta reeixís.

met_dica i amb el disegni comú de treure d'una vegada el desordre i el diletantisme provinci_ i rom_ntic que abaltia els talents del nostre poble i en migrava la cultura; allí, doncs, coneguí els amics Agustí Calvet, Francesc Martorell, Ferran Valls i Taberner, Ramon d'Alós-Moner, Manuel de Montoliu i l'inoblidable Eudald Duran, qui moria misteriosament a París, i amb ell morien tantes esperances De vegades apareixien en aquelles sales dels fundadors, els mestres, els membres de l'Institut: En Puig i Cadafalch, En Rubió i Llach, En Massó i Torrents, En Fabra, l'Ors, l'Oliver".¹⁹¹

L'any 1968 Rubió i Balaguer regraci_ a Capdevila, en una lletra, la tramesa del llibre *En el llindar de la filosofia*; no és un escrit convencional, sinó que té l'aire d'un retrobament:

"He pensat tant en vós aquests anys, com no us ho podeu imaginar [...]. Quan us vaig saber a Catalunya, i que us podia veure, em va semblar que una pila d'anys de la meva vida se'm presentarien al davant; no pas en la mem_ria, sinó com qui diu corp_riament. I quins anys, Capdevila! Com si vós en tinguéssiu el secret".¹⁹²

En una nova lletra, responent a una petició de Capdevila, Jordi Rubió confessa al seu amic que no se sent capaç de fer un estudi sobre Antoni Rubió i Llach, el seu pare, i es mostra sorpr_s pels detalls personals que Capdevila li evoca:

"Un estudi sobre el meu pare, no gosaria pas fer-lo. Per_ quantes vegades en parlo, vingui o no vingui a tomb [...]. D'on haveu tret que cada matí dedicava una hora als immortals? És cert i tinc un Horaci petit, amb notes d'aquell Mor de Fuentes que treball_ amb Berg-ners de las Casas uns anys, i que a Sant Boi cada matí abans de desdejunar, ben prop d'un balcó, l'utilitzava per a preparar l'Oda del dia, que després llegia sovint amb la meva Maria".¹⁹³

La darrera carta fou escrita per Jordi Rubió amb motiu de la mort de Ferran Soldevila; després d'explicar a Capdevila la impressió que s'endugué de l'enterrament de l'historiador, evoca l'amistat que hi hagué entre ells::

"Avui, per_, us he d'escriure per força. Torno de l'inhumament de Ferran Soldevila. Molta gent, per_ més n'hi havia d'haver [...]. Divendres passat, dia 7, vaig veure'l a l'hospital. No va reaccionar. Vaig agafar la seva m_ i la vaig estr_nyer. Com un adéu-siau... A l'estiu de l'any passat encara va enviar-me

191 "L'obra catalana de Gaziol". *Horizontes*, 356. Banyoles, setembre 1970; Reprodu_t a *Revista de Palafrugell*, 106. Palafrugell, setembre 1970.

192 Lletra de Jordi Rubió a Capdevila, datada a Barcelona el 12-II-1968.

193 Lletra de Jordi Rubió a Capdevila, datada a Barcelona el 9-VII-1969.

unes ratlles a m_quina. A mi no m'agradava que hagués publicat aquelles mem_ries.¹⁹⁴

Malgrat el mig segle transcorregut, el trasp_s de Ferran Soldevila duu Jordi Rubió a evocar Eudald Duran "...perqu_ sé que n'escrivia les mem_ries". Per associació d'idees, emplaça Capdevila "a fer la hist_ria d'aquella generació", tot i que acaba dient, resignat: "Per_ no la fareu. Podíeu dir tantes coses del Pantarca i no les vau dir!" I afegeix, tot responent la petició de Capdevila, que l'emplaçava a escriure sobre Rubió i Lluç:

"Sempre a les vostres cartes em dieu que he de fer un recull d'estudis del meu pare i publi-car-los amb un pr_leg meu explicant de quina manera els treballava.Vós veig que ho recor-deu, de quina manera treballava: *aquella mena de biblioteca de retalls enganxats i anotats*. Jo també sóc deixeble seu en aix_ i vaig nodrint i ampliant el seu Diccionari i cada dia hi fico coses.La majoria no les podré utilitzar, per_ m'és igual. Em dóna confiança aquell conjunt i potser algun dels fills petits meus trobaran també goig en aquell repertori".¹⁹⁵

Parla a Capdevila del seu avi, Rubió i Ors, tot fent un elogi de l'estudi que el crític li dedic_. En la mateixa lletra li adjunta el *Discurs* que llegí sobre Antoni Rubió i Lluç, el seu pare quan, ocupant el seu lloc, fou investit membre de l'Acad_mia de Bones Lletres de Barcelona:

"Fa temps que estudio Rubió i Ors per al capítol de la Renaixença que des de fa anys que dec. No sabeu la preocupació que tinc, perqu_ veig que en puc saber massa coses [...]. Del meu pare vaig intentar de dir-ne alguna cosa quan a l'Acad_mia vaig ocupar el seu lloc i em donaren la seva medalla. No sé si ho heu vist. Si de cas, excuseu la duplicació.¹⁹⁶ [...]. L'article sobre Rubió i Ors a *Estudis i Lectures* és tan ben interpretador d'aquell ambient actiu d'ell, que explica moltes coses. On public_reu de primer aquell estudi? ¹⁹⁷ Aquell llibret vostre estic segur que ha fet forat, per_ la gent no ho diu".¹⁹⁸

2.6.3. JOAQUIM RUYRA

194 Lletra de Jordi Rubió a Capdevila, datada a Barcelona el 10-V-1971. Vegeu: Ferran SOLDEVILA. *Al llarg de la meua vida*. Ed. 62, Barcelona, 1970.

195 Ibídem.

196 Jordi Rubió adjunt_ a la seva lletra el discurs "Breve contribución a la obra literaria de Manuel Mil_ y Fontanals", editat pel Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Barcelona. 1970. Amb la dedicat_ria: "A J.M. Capdevila, sempre admirat i recordat".

197 "Joaquim Rubió i Ors". *Revista de Catalunya*, 89. Agost 1938, p_g. 551-570. Reprodu_t a *Estudis i lectures*, p_g. 19-41.

198 Lletra de Jordi Rubió a Capdevila, datada a Barcelona el 10-V-1971.

De jove, Capdevila fou admirador de Joaquim Ruyra; el considerava tota la vida un mestre en estilística i un model a imitar, tant en prosa com en vers. Ja el desembre de 1910, donava compte a Josep Maria de Garganta d'una lectura singularíssima: *El País del Pler* traduït al castellà i en prosa, per Josep Carner:

“Aquest dematí he llegit ab moltíssim gust les traduccions castellaneres de les obres de'n Ruyra (algunes narracions de les *Marines y Boscatges*).- Un'altra narració curta.- I el *País del Pler* (traduït en prosa per en Joseph Carner). Al darrera hi ha unes miques de notes de'n Carner on tradueix en prosa aquell sonet *Esteton* i un troç del proleg del *País del Pler*”.¹⁹⁹

“El vergonyós estiu de 1909” així defineix la Setmana Trágica. Capdevila passà unes setmanes a l'ermita de Santa Cristina, del terme de Lloret. Hi fa referència en una lletra posterior, on explica també al seu amic els intents, frustrats, de saludar Ruyra:

“Aquí'm teniu, a Santa Cristina. Es un lloc molt bonic. Hi havia estat, anys endarrera, venint-hi des de Blanes. Es un lloc verament agradable; hi ha bona platja, bona ombra de uns pins... aquí's sent a tota hora aroma de pi. Ahir vaig anar a Blanes; avui a Lloret on no hi havia mai estat; és una població simpàtica. Però ja que sovint es fa comparança d'aquests dos pobles, jo diré que, obrant amb justícia, donaria el meu vot a favor de Blanes. I en Ruyra? A casa seva no hi era; aquella tarda havia anat a pescar. Però si torno a Blanes, digueren-me que probablement, a aquelles hores, serà a casa seva”.²⁰⁰

Publicà el primer escrit sobre Ruyra l'any 1919 a la premsa d'Olot.²⁰¹ Entre 1920 i 1925, féu algunes recensions a les proses de l'escriptor a *La Publicitat* ²⁰² i a *La Veu*,²⁰³ que reproduí poc després a *Poetes i crítics*.²⁰⁴

L'amistat sorgí a finals de 1924, de pura casualitat. Capdevila anava a visitar Ruyra a casa seva al carrer Bretón de los Herreros per demanar-li si volia col·laborar a *La Paraula Cristiana*. Hi anava amb alguna temença, a causa del caràcter imprevisible de Teresa Llinàs, l'esposa de l'escriptor. Moguda per una estranya gelosia, la senyora Teresita foragitava els amics i coneguts de Ruyra i mantenia l'escriptor gairebé aïllat. Quan l'esposa de Ruyra obrí la porta, Capdevila hi reconegué “Donya Teresita”, la mestra d'escola que, de petit, li

199 Lletra de Capdevila a Josep M. de Garganta, datada a Barcelona el desembre de 1910.

200 Lletra de Capdevila a Josep M. De Garganta, datada a Lloret el 15-VII-1915.

201 “La Parada”. *Seny*. Olot, 1919, núm. 8.

202 “L'idilli d'En Temme”. *La Publicitat*, 8-XI-1920.

203 “Fantasies”. *La Veu* 12-X-1924; “Jacobé”, 28-I-1925.

204 p.g. 121-137.

havia fet classes de rep_s a Barcelona. Donya Teresita també el reconegué. Fou, des de llavors, un dels pocs entrants en aquella casa.

En comunicar a Ruyra els seus projectes culturals i periodístics, aquest s'hi adherí des del primer moment i envi_ algunes col·laboracions a *La Paraula Cristiana* i *El Matí*. També escriví l'epíleg del manual de correspond_ncia de Capdevila *Com s'ha d'escriure una carta en catal_?* (1926).²⁰⁵

En complir els vuitanta anys (27-XI-1938), a suggeriment de Capdevila, Ruyra rebé un homenatge de la Institució de les Lletres Catalanes.

L'acte acad_mic tingué lloc al Casal de Cultura de Barcelona i compt_ amb l'assist_ncia del President Lluís Companys.²⁰⁶ Aquell mateix mes, Capdevila li dedic_ un elaborat estudi a la *Revista de Catalunya*.²⁰⁷

En parlar de Ruyra, Capdevila no estalvia unes refer_ncies personals que són fruit de llargues hores de conversa. Remarca en l'escriptor el vigor d'una prosa, que li duu "un lleugeríssim record de la *Graziella* de Lamartine".²⁰⁸ Considera que "la paraula més vigorosa per a Ruyra no és la més violenta: és la més justa".²⁰⁹ Sense deixar de ser en_rgic, Ruyra no cau mai "en les trucul_ncies de la narrativa" pr_pies d'una Víctor Catal_, un Raimon Casellas, o d'alguns escrits de Josep M. de Sagarra.

Amb tot, no s'est_ d'assenyalar el patetisme sentimental d'algunes p_gines. Citem com a exemple *l'Idil·li d'en Temme*, malgrat considerar aquesta narració una de les més reeixides de l'escriptor:

"És una obra aut_nticament original, inconfusible: cada p_gina no podria ésser més que de Ruyra. Si hi trobéssim alguna reminisc_ncia seria de detall i sense afectar verament l'estil ni el tema, que sempre es veuen viscuts i llargament elaborats en la intimitat de l'_nima [...]. El mateix Ruyra que té el do de l'autocrítica, em féu reparar que l'esperit del pobre Temme era d'una finor contemplativa un poc irreal, i que la precipitació dels darrers episodis de la novel·la els dava un aire cinematogr_fic [...]. El realisme d'En Ruyra no és mai amarg, sinó ple de tendresa i d'aquella claredat que dóna a les coses veure-les immerses dins una ill·lusió límpida. Tot fóra bell de descriure; el llenguatge estudiat i conegut s'ofereix, en apari_ncia d_cil, informe encara, a mil concrecions que plasmarien el somni. L'humil encendre's d'un munt de

205 Joaquim RUYRA. "Epíleg" a: *Com s'ha d'escriure una carta en catal_*.

206 El discurs an_ a c_rrec de Capdevila. Se n'ha conservat in_dit el text original catal_. Per a la versió castellana vegeu: "La obra de Joaquim Ruyra". *Hora de Espa_a*, 21. Barcelona, 1938, p_g. 73-82.

207 "Joaquim Ruyra". *Revista de Catalunya* 91. Octubre 1938, p_g. 211-260. (Reprodu_t a *Estudis i Lectures*, p_g. 138-183).

208 *Ibidem*, p_g. 250.

209 *Ibidem*, p_g. 259.

gatoses, per exemple, ja és meravellós, i en Ruyra en dóna una minuciosa descripció en un conte. Una vetlla vora la platja, omple la imaginació de pensaments ensomniadors. “Per exemple -diu- si les fredelugues fan pensar en les neus, els moixons en les prades florides, i les _libes en la feredat; la vestidura brillant, d’or, argent i púrpura, dels peixos, qu_ no ens obliga a sospitar de les belleses dels llocs amagats que habiten?” 210

Malgrat el passaport noucentista que Ruyra havia rebut d’Ors quan el glossador el nomen_ “oncle Ruyra”, Capdevila defuig aquest tipus de classificacions perqu_ les consi-dera empobridores. En el seu elaborat estudi, situa Ruyra a l’interior del classicisme literari i es fixa, sobretot, en l’alt nivell de la prosa de l’escriptor, que compara amb el vers de Costa i Llobera: Fins hi veu un cert paral·lelisme biogr_fic:

“El prestigi que tingué per als joves la poesia de Costa i Llobera, el tingué la prosa de Ruyra: L’un solitari a Mallorca, i l’altre solitari a Blanes, a les platges alacantines o a la Vall de l’Orotava, es veieren seguits per la joventut que volia una llengua liter_ria i defugia l’anarquia dialectal i ben sovint inculta”.²¹¹

Observa també les afinitats liter_ries que es donen entre escriptors, “fins a aparentar uns plagis que de vegades són casuals i enganyarien”.²¹² Evoca una ocasió en qu_ Ruyra el visit_ i, com feia sovint, li llegí una poesia. Era de tema satíric i es titulava “Irene i el seu monstre”. Capdevila descobrí que el tema tenia una estranya afinitat amb una poesia de D. Juan Valera, titulada “Aracacosua”:

“El nom d’aquest títol estranyejava. Valera l’explica: “según la antigua mitología vascuence, Aracacosua es la diosa de las pulgas”. En la descripció de l’animalet els dos poetes admiren gairebé les mateixes coses: citem una de tantes coincid_ncies:

*I tens potes de xarpa fina i dura
dotades de la força necess_ria
per llançar-te a una altura
de mil voltes o més la teva alç_ria,
d’on la teva armadura
et permet caure protegit talment
que no n’heus detriment.*

I llegim en el poemeta burler de Valera:

X *La extensión de un brinco salvar puede*

210 “L’idillli d’En Temme”. *La Publicidad*, 8-XI-1920.

211 “Joaquim Ruyra”, p_g. 232.

212 *Ibidem.*, p_g. 251.

*sin violentarse i sin hacerse da_o,
mil veces al tama_o
multiplicado de su cuerpo excede.*

Quan a casa, Ruyra va llegir-me la seva rara poesia humorística, prenguí el volum de Valera i vaig recitar-li *Aracacosua*. Ruyra, que no la coneixia, restava sorpr_s de coincidir en tanta manera. A mi no en sorprenia gaire, perqu_ havia vist coincid_ncies igualment fortu_tes i més sorprenents".²¹³

A més d'estudiar l'obra liter_ria de Ruyra, Capdevila analitz_ a fons la preceptiva i l'estil de l'escriptor, especialment la prosa __que considera mod_lica__, "on sentiú la calma i la seguretat de la maduresa":

"El lirisme intens de la seva prosa, el seu geni descriptiu, no esboira mai els personatges. L'aire po_tic del seu estil es conté per una certa ironia, pel mateix desplegament reflexiu; té una música plena, d'ampla simfonia; és precís, per_ no lleuger ni r_pid i nerviós; al contrari: té una certa calma, sembla que vulgui fer-nos assaborir el que va dient. Hi sentiú la calma de la seguretat i la maduresa".²¹⁴

Enfront del sentimentalisme rom_ntic i les indeterminacions del modernisme, Ruyra fou per a Capdevila un home de conviccions; en tingué de religioses, científiques i artístiques "i si li semblaven febles, indagava amb paci_ncia i l_gica fins a tenir-ne de més segures i més s_lides".²¹⁵

Féu també el seguiment de les versions de Ruyra. L'escriptor anava sovint a la redacció d'*El Matí* i comentava a Capdevila els seus treballs. Serrahima esmenta que una vegada hi coincidí, justament quan Ruyra explicava a Capdevila el pr_leg que havia redactat per a *l'Escola dels marits* de Moli_re:

"Quan Ruyra digué: *Tinc ent_s que una com_dia de Terenci, anomenada Adelphoe, té un argument molt semblant, per_ no en parlo perqu_ no l'he llegida*, en Capdevila va saltar de la cadira: *Per l'amor de Déu, Ruyra! Un escriptor no ho pot dir, aix_!* En Ruyra se'l va mirar, tot estranyat: *És que és veritat, que no l'he llegida...* En Capdevila, vehement, li va haver de dir: *Doncs, llegiu-la!* En Ruyra, sobtat, va fer una pausa i, al cap d'una mica, mig somrient i amb una gran naturalitat, va dir: *Teniu raó... És una bona idea. La podria llegir...* Jo, per dintre, em moria de riure. No se li havia acudit! Quan va publicar el llibre, l'obra de Terenci era comentada extensament en el pr_leg: *l'havia llegida*".²¹⁶

213 Ibídem.

214 Ibídem, p_g. 258.

215 Ibídem, p_g. 234.

216 Maurici SERRAHIMA. *Dotze mestres*. Ed. Destino, Barcelona, 1972, p_g. 149. (*El Dofí*).

En més d'una ocasió havíem sentit explicar a Capdevila les llargues converses literàries tingudes en el petit despatx on Ruyra treballava. Només hi havia una taula, un parell de cadires, i pilons de llibres arreu; darrere la taula, amb la seva incansable pipa, l'escriptor generava una espessa boira de fum. Tan espessa que amb prou feines podia escriure. Per poder veure l'interlocutor havia d'escampar el fum amb la mà. "Quan no veig les lletres __li deia__ és quan més treballa la inspiració".

Ruyra havia començat escrivint en castellà i per superar les dificultats que trobava en la composició en català, s'imposà com un deure fer diàriament exercicis de poesia. I el fruit d'aquest esforç fou, segons Capdevila, l'alt nivell literari que aconseguí. No és que el considerés, poèticament parlant, un Verdaguer, un Maragall, un Costa o un Alcover; però en una ocasió va escriure:

"Tal vegada en el vers de Ruyra hi ha un precedent del vers de Josep Carner. A vegades té una plenitud sonora, una forma turgent, que també veiem en la poesia de Carner. Vegeu la manera de descriure l'Empordà en una mena de cant d'enyorament:

*Penso en ta plana maragdalena
i la veig lluny, com rera un vel,
i enllà la mar, noteta fina,
mig de la terra mig del cel.*

*Oh la fontana de l'Obaga,
concert d'arbratges i estanyols!
Oh, la fontana de l'Obaga,
diàleg d'aigua i rossinyols!* ²¹⁷

Josep Maria Capdevila fou un dels pocs crítics que, amb sorpresa per part d'algun crític,²¹⁸ reivindicà l'obra poètica de l'escriptor; fins al punt d'incorporar tres poesies a *Les cent millors poesies de la literatura catalana*.

2.6.4. JOSEP MARIA JUNOY ²¹⁹ I "LA NOVA REVISTA"

Capdevila entrà en contacte amb Josep Maria Junoy el desembre de 1921 a través d'Arturo Farinelli.²²⁰ Des de llavors i fins al 1934, Josep Maria Junoy

²¹⁷ "Joaquim Ruyra". *Revista de Catalunya*, p.g. 221.

²¹⁸ Joaquim MOLAS. "Josep Maria Capdevila, crític literari". *Serra d'Or*. Febrer 1966, p.g. 57.

²¹⁹ Vegeu: Domènec GUANSÉ. "Josep Maria Junoy" a: *Abans d'ara. Retrats literaris*. Ed. Proa. Barcelona, 1966. (CLM).

²²⁰ Arturo Farinelli (Intra, Novara 1867 - Torí 1948). Romanista i erudit italià, estudiós de les literatures hispàniques. Del 10 al 20 de gener de 1922 impartí a l'Institut d'Estudis Catalans un curs sobre

omplí, en la vida intel·lectual de Capdevila, el buit que hi deixà Eugeni d'Ors. Fou precisament en el llibre dedicat a Ors on esmenta aquest mestratge: "Encara he d'afegir-hi el mestratge més tard d'un bon amic inoblidable: Josep Maria Junoy; una ombra de desconfiança envers les coses noves, ardides i poc garantides, que sempre he tinguda, Junoy me l'esvaïa amb la seguretat del seu gust i una informació copiosa de primera m".²²¹

Ja a partir de les primeres lletres conservades, es perfila un acostament entre Junoy i Capdevila que s'anirà intensificant. Així, quan el gener de 1923 Junoy esdevé víctima dels impropis d'Ors, Capdevila __retraient una cita de Joubert sobre Voltaire__, li exposa el concepte que li mereix el glossador. I, com a resposta als exabruptes d'Ors, li recomana el silenci:

"Aquest matí, pensant que hi trobaria la presentació dels expositors Plandiura, feta per X_nius, he vist *Las Noticias*, i he trobat a la secció *Las Obras y los días* una digressió on vostè és al·ludit amb impertinència i grosseria. Ja sé que això no li haur estat cap molstia; més m'haur molestat a mi probablement. Ahir justament parl_vem d'unes notes que vost_volia escriure que ell [Eugeni d'Ors] les hi havia suggerides. Avui, un moment, després de la lectura de *Las Noticias*, m'ha semblat que per tots seria bo fer el silenci a aquest home que no voldria sinó centrar en la seva persona, com una cantatriu, l'inter_s i la curiositat, fos com fos. Joubert diu de Voltaire unes paraules justíssimes, que, deixant apart la mida de cadascú, podrien ser dites igualment de l'Ors: *Gazetier perpétuel*, diu, *il entretenait chaque jour le public des événements de la veille. Son humeur lui a plus servi pour écrire que sa raison ou son savoir. Quelque hanie au quelques mépris lui a fait faire tous ses ouvrages*. Perdoneu que sigui indiscret; perdoneu que li demani amicalment que no doni mat_ria a aquest home perquè espla_el seu humor i aconseguixi fer-se llegir. Silenci, voltar-lo de silenci. En el seu racó de *Las Noticias*, ser_de seguida oblidat: és l'única justícia que pot fer-se-li. En canvi, vost_ que té un gust exquisit, únic, per compondre bells llibres, no retardi la publicació d'obres que vora una doctrina ferma tindrien l'atractiu de l'art. A Catalunya ens convenen __com a tot arreu__ obres positives: què en farem dem_ de la crítica negativa? Jo no sé odiar un mal llibre: costa tan poc cloure'l i, fins i si es vol, tirar-lo al foc! En canvi un bell llibre sempre fa companyia. Convé que la bondat sigui amable. I no dubti que els seus llibres serien ben llegívols. Això jo crec tant, que si pensés en aquesta amabilitat, no insistiria, jo que puc dir com Joubert: *J'aime encore mieux ceux qui rendent le vice aimable que ceux qui dégradent la vertu*. Prengui a Joubert com autor; no es fiï d'aquells meus articles, tan incomplets! Joubert li donaria lemes pels seus llibres, com aquest: *Il n'y a de grave, dans la vie civile, que le bien et le mal, le vice et la vertu. Tout le reste y doit _tre un jeu*".²²²

Bocaccio al qual assistí Capdevila. Per indicació de Farinelli Capdevila féu arribar a Junoy la versió de la Crítica de la Divina Comèdia de Francesco de Sanctis, que acabava de publicar.

221 *Eugeni d'Ors. Etapa barcelonina*, p.g. 44.

222 Lletre de Capdevila a Junoy, datada a Barcelona el 21-I-1923.

L'any 1924, agafant com a pretext una conferència de Junoy sobre la divulgació del llibre,²²³ Capdevila publicà diferents comentaris encaminats a posar les obres literàries a l'abast d'un públic lector.²²⁴

L'any 1926 acollí des de *La Veu*, el projecte de *La Nova Revista* de Junoy: "Es bell que una revista com aquesta, es lligui tan confiadament a les coses més de casa en el mateix temps que somnia de reflectir la literatura i l'art mundial de darrera hora".²²⁵ De seguida s'integrà en el projecte i al llarg de dos anys compartí amb Junoy l'aventura de *La Nova Revista*. Pocs mesos després es retrobaren a *El Matí*.

Quan Junoy publicà el llibre d'aforismes, Capdevila en féu una recensió, tot destacant els fonaments de la seva estètica:

"Sota la crítica de Josep M. Junoy ha d'haver-hi uns principis que la informin. Els hi pres-entim i els deduiríem si el mateix crític no ens els donés en un llibret d'aforismes, *Marginàlia diversa*. En una vintena de pàgines breus, ens ofereix a la meditació __és llibre per a meditar-hi__ el seu pensament sobre l'art i la vida. La seva amor a la claredat llatina no el pot distreure frívolament del misteri [...]. Aquest fons ideològic, que és el fons del seny antic, pren un matís modern en els aforismes de Josep Maria Junoy".²²⁶

Col·laborà també a les Edicions de *La Nova Revista*, inspirades en la biblioteca catòlica francesa "Le Roseau d'Or".²²⁷ "Sentim una gran alegria __escrivia J.F. Rols__ de poder assistir, en l'Occident d'Europa, a un renaixement cristià dintre la literatura, car França sobretot i després Itàlia i Anglaterra, compten amb eminents escriptors que estan amarats de saba cristiana".²²⁸ El març de 1927 Junoy dedicà un article al seu amic.²²⁹

223 "La conferència de Josep Maria Junoy". *La Veu*, 23-XII-1924.

224 "Crear un públic". *La Veu*, 13-III-1925; "Al marge d'un altre esdeveniment intel·lectual català". *La Veu*, 16-IV-1925.

225 "Al marge de *La Nova Revista*". *La Veu*, 12-XI-1926.

226 "Josep Maria Junoy, crític". *La Publicitat*, 17-XII-1925. Reproduït a *Estudis i lectures*, p. g. 239-242.

227 L'editorial "Le Roseau d'Or" fou l'aglutinant d'un cercle d'intel·lectuals catòlics d'un notable ressaca a l'Europa d'entreguerres. No és, doncs, estrany que exercís un fort influx en els cercles més dinàmics dels catòlics catalans. Així, al marge de les "Edicions de *La Nova Revista*", el desembre de 1925 *La Veu* anunciava l'aparició d'una nova col·lecció literària a càrrec de l'editorial "Catalònia" de Joan Estelrich, que s'havia de titular *El Ramell d'Or*. Fou la col·lecció que, amb el nom lleugerament canviat -*El Ram d'Olivera*-, Capdevila inicià amb el llibre *Poetes i crítics*.

228 Josep Francesc Rols. "El tany d'or". *La Veu*, 7-VIII-1925.

229 "Nota al marge del llibre *Los soviets*". Dedicada "Al meu dilecte amic Josep M.ª Capdevila". *La Veu*, 4-III-1927.

La Nova Revista fou per a Capdevila una plataforma de llançament de la seva obra crítica. Així l'octubre de 1928, Eduard Nicol ²³⁰ es referia a la claredat estètica i el contingut moral dels escrits de Capdevila.²³¹ Encara el mes de novembre, quan *El Matí* es trobava ja en procés constitutiu, *La Nova Revista* anunciava el projecte __no realitzat__ de publicar en diferents volums els assaigs de Capdevila sobre la crítica:

“Les edicions de *La Nova Revista* tenen el propòsit d'editar els treballs crítics de Josep M. Capdevila els publicats i els que es vagin publicant successivament, en diversos volums a part sota la denominació comú de *Lectures i Revisions* [...]. Els articles crítics de Josep M. Capdevila tenen un fons molt sòlid de doctrina: un credo estètic i moral net i clar. La seva prosa és una de les millors proeses que s'escriuen actualment en llengua catalana”.²³²

230 Eduard Nicol (Barcelona 1907 - Múrcia 1990). Filòsof i historiador de la filosofia.

231 “Impromptu dispers”. *La Nova Revista*, 10. Octubre 1927, p. 182-183.

232 “Edicions diverses”. *La Nova Revista*, 23. Octubre 1928. (Vegeu les pàgines dedicades a la promoció publicitària).